УКРАЇНСЬКО-РУСЬКИЙ АРХИВ

ВИДАЄ

ІСТОРИЧНО-ФІЛЬОСОФІЧНА СЕКЦІЯ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

Т. V.

5 Пуж

ФІЛЬОЛЬОҐІЧНІ ПРАЦІ ІВАНА МОГИЛЬНИЦЬКОГО.

Видав

Михайло Возняк.

123799

У ЛЬВОВІ, 1910.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

PUBLIKATIONEN

der Sevčenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg

Supińskyj-Gasse, 17.

(in ukrainischer Sprache).

Mitteilungen der Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften, redigirt von Prof. Michael Hruševśkyj, bis jetzt erschienen Bde I—XCIII (Geschichte, Archäologie, Ethnographie, Sprache und Literaturgeschichte, besonders der Ukraine). Preis: Bde I—XX kosten 48 Kronen, jeder weitere Bd. (auch separat käuflich) 3 Kr., Bd. XXIII—XXIV (Doppelband) 5 Kr., Bd. XXXI—II u. XXXV—VI (Doppelbände) à 6 Kr.

Publikationen der Sektionen und Kommissionen der Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften:

A. Die historisch-philosophische Sektion publizierte bis jetzt:

1. Dreizehn Bände ihrer Beiträge (Zbirnyk istoryčno-filozofičnoi sekcyi) B. I—IV u. VI—XIII enth. Geschichte der Ukraine von Prof. M. Hruševśkyj (I. Teil bis Anfang des XI Jahrh., II — bis Mitte des XIII Jahrh., III—IV bis zum J. 1340, VI—VII bis zum J. 1569, VIII—IX Verfassung und soziale Verhältnisse in XIV—XVII Jhrh., X—XI Oekonomische, kulturelle und nationale Verhältnisse in XIV—XVII Jhrh., XII—XIII Ukrainische Kosaken bis zum J. 1625). Preis I, II B. à 7·50 III u. IV B. 7·50 VI u. VII B. 7·50, VIII u. IX B. 7·50, Bd. X—XI 7·50 Kr., Bd. XII—XIII 8 Kr., Bd. V. enthält Materialien zur Kulturgeschichte Galiziens im XVIII—XIX Jahrh. Preis 4 Kr.
2. Historische Bibliothek, bis jetzt erschienen B. I—XXIV.
3. Ukrainisch-ruthenisches Archiv I Band: Die Handschriften des Museums des Narodnyj Dom in Lemberg, — 3 Kr. II Band: Materialen zur Geschichte des Bauerntums und der Oekonomik Galiziens im XVIII—XIX Jhd.. — 4 Kr. III Band: Materialien zur Geschichte der nation. Wiedergeburt der Ruthenen in Galizien 1830—1840, — 5 Kr. IV Band: Materialien zur Geschichte des ruthenischen Schulwesens in Galizien, — 3 Kr.
4. Juridische Zeitschrift, bis jetzt X Bde, à 2 Kr.
5. Juridische und ökonomische Zeitschrift, bis jetzt IX Bde à 3 Kr.
6. Juridische Bibliothek, bis jetzt III B. à 2 u. 3 Kr.
7. Studien aus dem Gebiete der Sozialwissenschaften und der Statistik, bis jetzt I Bd. Preis 3 Kr.
8. Beiträge zur ukrainischen Bibliographie, bis jetzt 1 Bd. Preis 6 Kr.

B. Die philologische Sektion publizierte bis jetzt 12 Bde ihrer Beiträge (Zbirnyk filologičnoi sekcyi), enthaltend: Bd. I und IV Biographie des ukrainischen Dichters Taras Ševčenko, von A. Konyśkyj, Preis à 3 Kr. Bd. II u. III Abhandlungen aus dem Gebiete der ukrainischen Volkskunde und Literatur, von Michael Dragomanov (erster Teil). Preis à 4 Kr. Bd. V. Die Mundart der Lemken, von I. Verchratśkyj, 6 Kr. B. VI. Abhandlungen aus dem Gebiete der ukrainischen Volkskunde von M. Dykariv Preis 4 Kr. Bd. VII u. X: Abhandlungen aus der ukrainischen Volkskunde und Literatur von Michael Dragomanov (Zweiter Teil). Preis 5 Kr. Bd VIII—IX u. XI—XII, Die Korrespondenz d. J. Holowaćkyj, Preis à 7 Kr. Ukrainische Bibliothek, Bd. I—III. Sämtliche Werke von J. v. Fed'kovyč. Bd. I. Gedichte, Preis 6 Kr., B. II. Erzählungen, Preis 4 Kr., Bd. III. Dramatische Werke 1A Teil, Preis 3 Kr., 2 Teil, Preis 3 Kr. Bd. VI—VII: Gedichte von Taras Ševčenko, Preis à 3 Kr.

C. Die mathematisch-naturwissenschaftlich-medizinische Sektion publizierte bis jetzt 13 Bände ihrer Beiträge (Zbirnyk). Die beiden ersten Bände kosten à 3 Kr., Bd. III—VIII erschienen jeder in zwei Abteilungen, jede unter einer besonderen Redaktion; die mathematisch-naturwissenschaftliche red. von Iv. Verchratśkyj und Vlad. Levickyj, die medizinische red. von Dr. E. Ozarkevyč. Preis jeder Abteilung 2 Kr. Bände IX—XIII à 5 Kr.

D. Die Archaeographische Kommission publizierte bis jetzt folgende Werke: 1. Quellen zur Geschichte der Ukraine. Bd. I (Lustrationen der königlichen Domänen in den Bezirken Halyč und Peremyšl vom J. 1565—66); Bd. II (Lustrationen der königl. Domänen in den Bezirken von Peremyšl und Sanok im J 1565); Bd. III (Lustrationen der königl. Domänen in den Bezirken von Cholm, Belz und Lemberg im J. 1564—5); Bd. IV u. V (Galizische Akten aus den J. 1648—1659). Bd. VII (Lustration vom J. 1570); Bd. VIII (Akten zur Gesch. der ukr. Kosaken 1513—1630). Jeder Bd. kostet 4 Kr., III Bd. 5 Kr.

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКИЙ АРХИВ.

ТОМ V.

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКИЙ АРХИВ

ВИДАЄ

ІСТОРИЧНО-ФІЛЬОСОФІЧНА СЕКЦІЯ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

Т. V.

ФІЛЬОЛЬОҐІЧНІ ПРАЦІ ІВАНА МОГИЛЬНИЦЬКОГО.

Видав

Михайло Возняк.

У ЛЬВОВІ, 1910.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

ФІЛЬОЛЬОҐІЧНІ ПРАЦІ

ІВАНА МОГИЛЬНИЦЬКОГО.

ВИДАВ

МИХАЙЛО ВОЗНЯК.

do 123799

123799

У ЛЬВОВІ, 1910.

Накладом Наукового Товариства ім. Шевченка.

9.7р
III
П-114827/5

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ 114831

Передмова.

Найбільше освіченим і найбільше свідомим Українцем Галицької землї в перших трьох десятках лїт 19-ого віку був безперечно перемиський канонїк Іван Могильницький. Сей чоловік, який заснував у Перемишлї 1816 р. перше просвітне українське товариство одинокої тодї інтелїґенції, яка почувала себе руською, себто священиків і став головою сього товариства, що заложив у Перемишлї дяківський інститут, з якого іменем звязані початки нашого народнього шкільництва та його народнїй характер, як на свій час, одним словом, без якого не можна би подумати про Перемишль як про перший осередок українського культурного житя в Галичинї, не має нї заслуженої біоґрафії нї тим більше заслуженої оцїнки його вкладу в нашу культурну працю. Без Могильницького не був би Снїгурський тим, чим він став під впливом Могильницького для сучасного нашого культурного руху, а Михайло Левицький почував ся до руськости доти, доки мав під боком Могильницького. Перші проповіди нашою мовою у Перемишлї, перші наші шкільні підручники, оборона прав нашої мови в шкільництві — все те майже в цїлости ділo дуже працьовитого, енерґічного й ідейного канонїка.

Попри орґанїзаційну працю находив Могильницький також час для духової роботи. Ся остання ішла в двох напрямах; по перше ладив Могильницький шкільні підручники: буквар, катихизм то що, куди треба вчислити й рукописну його льоґїку п. з. „Логическая Наставленія“ з дописком „Совершихъ 6 апрілія 1819 Могіл“. (Ся льоґїка зберігаєть ся у „Національнім Музею“ у Львові), а потім займав ся лїнґвістичними дослїдами й виготовив „славено-руську“ граматику та „Вѣдомѣсть о Рускомъ Языцѣ“. Розвідку, яка мала стати передмовою до граматики, переклав Набєляк на польську мову,

але повний переклад позістав по нині в рукописи, а друком появив ся зладжений нижче переклад зі скороченої редакції нїмецької, виготовленої мабуть самим Могильницьким, в „Czasopismie“ бібліотеки Оссолїньских. Сю скорочену редакцію у польськім перекладї передруковано двічи, а саме 1837 р. в Відни й 1848 р. у Львові та переложено на великоруську мову й видруковано п. з. „О Русскомъ языкѣ“ в сїчневій книжцї „Журнала Министерства Народнаго Просвѣщенія“ за 1838 р. Звідси й передрукував статю Могильницького Кулїш в другім томі „Запис-ок о Южной Руси“ п. з. „О древности и самобытности южно-русскаго языка“. За то граматика Могильницького не мала й такого щастя, хоч видання її домагав ся уже Маркіян Шашкевич, не вичисляючи пізнїйших і ще недавнїх голосів. Щойно завдяки жичливому принятю Впов. Проф. М. Грушевським проєкту видання фільольоґічних праць Могильницького появляють ся отсе й „Вѣдомѣсть“, хоч хронольоґічно пізнїйша (1829), але льоґічно як передмова випереджуюча граматику, на першім місцї, і граматика, готова вже 1823 р.

Відсилаючи цїкавих довідати ся дещо більше про Могильницького та його фільольоґічні роботи, їх ґенезу, аналїзу й значінне, до своєї працї „Студії над галицько-українськими граматиками XIX в.“, друкованої в „Записках“ нашого Товариства (почавши від 89 т.), я обмежу ся тут на поясненне своєї редакційної роботи. Тексти друкують ся гражданкою, замісць подвійних а навіть потрійних букв уживають ся поодинокі, а надстрічні знаки опускають ся з виїмкою наголосів. Що в рукописях писано червонилом, відмічено се також у друцї. Текст „Вѣдомости“ треба було відбудовувати на основі рукописий бібліотеки Оссолїньских під ч. 483 і „Народного Дому“ під ч. 232. Текст бібліотеки Оссолїньских оправлений разом із неповним нїмецьким текстом у скороченій редакції і повним польським перекладом Л. Набєляка, тілько з деякими пропусками, в одну книжку. Рукопись музею Петрушевича в „Народнім Домі“ се збірка розрізнених аркушів, деяких в двох і трьох примірниках, які одначе не представляють повного тексту. Обі рукописи повні поправок і менших або більших дописок самого Могильницького. Зрештою тексти тут і там писані під диктат якоюсь неграмотною рукою, тому аж

роїть ся від похибок так, що цитати, передівсім латинські, німецькі або французькі, стають просто неможливими. З огляду на так велику непоправність тексту „Вѣдомости“ Могильницького взяв я в основу текст бібліотеки Оссолїньских, зіставив його з брулїонами бібліотеки „Народного Дому“, утворив тим способом один текст, а відміни подав у паралелях. Цитати справив я на основі цитованих книжок, а як се було неможливе з недостачі книжки, старав ся спровадити їх до можливої форми. Мову розвідки полишив я незміненою, тілько на основі його власного правила в граматиці і зроблених спостережень над його власноручними поправками й дописками уживаю як окінчення 2 відм. одн. прикметників жіночого роду **и**, як де заблукало ся **й**, а як окінчення 2 відм. одн. прикметників муж. й сер. роду **ого**, хоч часом є **аго**, за то в граматиці, переписаній для друку, лишаю і такі випадки, хоч їх не конечно треба класти в вину Могильницького. В цілім томі віддаю ѡ через от, скрізь на підставі правописних правил Могильницького вводжу на початку слова **є**, а рівнозвучний самозвук на кінці означаю через **е** (пановане = пановане), доповнення і зайві річи даю у скобки, а інтерпункцію справлюю на стілько, о скільки се конечне до правильного розуміння тексту. Таких справок, як Бандтке зам. Бандке в рукописи або „мову руску“, коли сенс вимагає „мова руска“, навіть не зазначую, бо в такім разі текст був би невигідним до читання.

Ще одна замітка. В розвідці Могильницького є густо-часто відсилки до цитатів з книжок, взірців мови з поодиноких столїть і документів, що все мало найти місце в додатку до розвідки, чомусь в роді христоматійки з доказового матеріялу Могильницького. Сї цитати, нераз на кілька сторін довгі, повиписувані в більшій части з загально доступних книжок, були би в отсім виданню непотрібним балястом, їх і так недостає цілком в рукописи бібліотеки Оссолїньских, а тілько деякі найшли ся в рукописи бібліотеки „Народного Дому“. Документи, на які покликуєть ся Могильницький в задуманім додатку, надію ся найти з часом як залучники до відомого меморіялу членів Українців шкільної комісії з 16 листопада 1817 р. не тілько в оборонї української народньої школи, але загалом української мови зі становища правно-

державного, історично-національного й культурного. Відсилки до таких цитатів зазначую черговими числами в скобках. Заголовки книжок, які наводить Могильницький в § VI, справлюю о стільки, щоби було пізнати рід і дату видання. Межи ними згадуєть ся і Енеїда Котляревського з 1808 р., з якої повиписував Могильницький для згаданого додатку отсї виривки: Побачила Юнона съ неба — Стригнула, де Еоль живъ (ст. 3); Здоровъ, Еоле, пане свату! — Тобѣ я далибогъ що дамъ (ст. 4); Еней вже съ хмелю проспався — И черный шелковый платокъ (ст. 18); Въ Енея заболѣли ноги — Подъ лавковъ до свѣта спавъ (ст. 47); Єденъ съ троянскои громады — Насупившися все мовчавъ і Бувавъ и въ Шлонску за волами — Ни въ чимъ не бувъ страхополохъ (ст. 68).

Крім справлення двох зіпсованих латинських цитатів з граматики Добровського, додання тут і там конечного лучка над **и** для означення **й** і сказаного про інтерпункцію не позволив я собі на ніякі відступлення від рукописи граматики. Та що в „Національнім Музею ім. Ан. Шептицького“ зберігають ся аж два рукописні примірники граматики, один, що був в руках цензора Копітара [1]), з поправками Могильницького, а другий переписаний з попереднього з великою педантерією для друку, узгляднив я при робленню корректи обі рукописи й де була очевидна похибка, брав поправнійший вислів з другої рукописи. Сторони цитовані після примірника, переписаного до друку.

Почуваю ся до обовязку зложити сердечну подяку Управам „Національного Музею“ та бібліотек Оссолїньских і „Народного Дому“ у Львові за ввічливе удїлюваннє менї рукописий до використовування, а спеціяльно Д-ру Ів. Свєнціцькому та Проф. К. Студинському за щире й охоче улекшеннє менї сього користання.

У Львові, дня 13. цьвітня 1910.

М. Возняк.

---

[1]) На вклеєній картинці перед заголовком містить ся отся записка: „K. Hofstelle aus Lemberg ad N-o 10129/823. Dem H. Zensor Kopitar zur Zensur über die Zulässigkeit zum Druck. d. dt. 7. Xber 1823. Олівцем дописано: ad 8568/1823.

Вѣдомѣсть о Рускомъ Языцѣ.[1]

(ст. 2) *Język iest własnością narodu i nikt nie powinien zapominać mowy Oyców swoich. Czacki, O Lit. i Pol. prawach Tom I. s. 53.*[2])

(ст. 3) §. 1.

Означене понятія: языкъ, діалектъ рускій.

Межи всѣми славенскими діалектами жаденъ може толико, що языкъ рускій, розмаитыхъ именъ не носилъ, и жаденъ може такъ от чужостранныхъ и побратимскихъ писателей запознанымъ не былъ. Съ того выникнула каламутня понятій, же уже Русинови самому трудно повѣсти, що имена: народъ рускій, мова руска значатъ. На доводъ того приводимо мнѣнія о мовѣ руской знакомитшихъ писателей. Нѣкоторые писатели, приводячи розмаитые діалекты народовъ славенскихъ, мову руску цѣлкомъ съ ряду діалектовъ славенскихъ опущаютъ a).

a) Układaiąc słowa Polskie, nigdy z oka nie spuściłem pobratymczéy Polskiemu ięzykowi Słowiańszczyzny. Starałem się zebrać ią troskliwie z iak naylepszych źrzodeł, których

[1]) Чужою рукою зазначений побіч сього заголовка польський: Rozprawa o ięzyku ruskim. Xiędza Jana Mogielnickiego, kanonika katedr. Przemyślskiego obr. greck. 1829.

[2]) Побіч сього мотта в брулїонї в на одній записцї друге: Источници, єлико аще очищаеми суть, изобилнѣйши бываютъ. Златоустъ: на дѣяні(я) Нравоученіе 21. Гл. 10.

(ст. 4) Языкъ рускій за єдно и то само съ языкомъ (ст. 5) славенскимъ (церковнымъ) браноb).

Языкъ рускій якъ просторѣчіе россійское уважаный c).

---

na końcu wstępu poczet przyłączam, tu tylko wspominam imiona szczególnych dyalektów z dodatkiem gdzieniegdzie krainy, w któréy nim mówią: 1) Czeski, 2) Morawski, 3) Słowacki w Węgrzech, w okolicach Presburga i t. d., 4) Kroatski, 5) Dalmacki, 6) Bośnieński, 8) Windyyski w Styryi i t. d., 9) Kraiński w Karnioli, 10) Slawoński w Slawonii, 11) i 12) niższy i wyższy Sorabski w Luzacyi, 13) Rossyyski, 14) Kościelny czyli Cerkiewny, Ecclesiastica, iaki się w księgach cerkiewnych wyznania Greckiego znayduie. Słownik Języka Pol. przez Sam. Bog. Linde Tomu I. część I. Wstęp S. XIII. Въ томъ высказѣ діалектовъ Славенскихъ, якъ видимо, семого въ ряду недостае. Може то нарокомъ або припадкомъ мѣсце рускому, который єдиаковымъ правомъ смѣло обокъ Моравского, Краинского, Сорабского, Виндійского >< стояти повинненъ, чрезъ достопочтенного Г. Линде лишено. Но тотъ самъ Авторъ въ позднѣйшихъ сочиненяхъ: O Statucie Litewskim >< Rys historyczny literatury rossyyskiéy >< и рускій діалектъ въ почетѣ и ряду иныхъ Славенскихъ діалектовъ помѣстилъ.

Secundum hos characteres si dialectorum species, quarum Grammaticae prostant, examinentur, quinque earum sub A, aliae quinque sub B comprehendentur, et quidem:

Sub A.	Sub B.
1. Russica.	1. Slovacica.
2. Slavica vetus.	2. Bohemica.
3. Illyrica seu Serbica.	3. Sorabica seu Vendica in Lusatia saperiori.
4. Croatica.	
5. Slovenica s. Vindica in Carniolia, Stiria, et Carinthia.	4. Sorabica in Lusatia inferiori.
	5. Polonica.

Josephi Dobrowsky >< Institutiones Linguae Slavicae dialecti veteris Vindobonae MDCCCXXII Praefat. pag. IV. Въ томъ розположеніи знову о рускомъ діалектѣ (Ruthena lingua) не слыхати!...

b) W Ruskim języku nowy testament tłómaczony za Włodzimierza wielkiego zaczyna literaturę Ruską. Czacki: O Lit. i Pol. prawach. Tom. I. s. 53. Zuerst singt der ruthenische Bischof in ruthenischer Sprache seine Gebethe >< Rohrer, Versuch über die slavischen Bewohner der österreichischen Monarchie. Wien 1804 II. Theil. S. 16.

c) Eine kleine Probe von einigen Versen in gemeiner russischen Sprache ist auch in Leibnitzens Collectaneis

Мнѣніемъ вѣкоторыхъ языкъ рускій былъ мѣшаниною славенского, россійского и полского языка d).

(ст. 6) Языкъ рускій былъ также варварскимъ діалектомъ названый e).

Языкъ рускій яко родъ уважаный, которому діалекты: великороссійскій, малороссійскій, бѣлорускій яко виды подложеные f).

Etymologicis zu lesen, Lehrgebäude der böhmischen Sprache von Joseph Dobrowski. Prag 1819. S. XIII.

d) Białoruski język (то само що рускій зри §. VII): Sopikow w I Części swego dzieła na karcie 167 o języku Białoruskim sądzi: „pod imieniem Białoruskiego języka rozumi się dialekt żyiących w Białeyrusii w Polszcze wyznawców greckiej wiary. Zakonnicy w tych stronach (въ котрыхъ?... вопрошаю) pisali aż do końca 17 wieku prawie wszystkie swoie Teologiczne i moralne dzieła tym językiem. Jest on mieszaniną słowiańskiego (Cerkiewnego, Ruskiego, Rossyiskiego) języka". Sam. Bog. Linde, O Statucie Litewskim >< w Warszawie 1816. S. III. зри также Pamiętnik Warszawski 1815 Numer 9. S. 29, 30, рѣчъ того самого Автора (Г. Линде) о Россійской Словесности... Eine größere Probe einer von einem polonisirenden Kleinrussen (зри §. VIII.) gemachten Umschreibung wollen wir aus einer wenigstens 100 Jahre vor Peter dem Großen geschriebenen Postille hier mittheilen, Добровски на Л. подъ c) сказаномъ... — Jędrzey Łyzłów, Kapłan w mieście Smoleńsku, żył w drugiéy połowie wieku XVII; ułożył „Scytyyską Historyą" >< >< Rękopism téy księgi złożył sam w r. 1692 w Patryarszéy bibliotece, wzmiankuiąc w napisie, „iż przez niego napisaną była w języku Sławiańsko-Polskim czyli Białoruskim; przełożona zaś przez niego samego na Sławiańsko-Ruski" (Славенорускій?...) Mikołaia Grecza Rys historyczny literatury rossyyskiéy przez S. B. Linde >< S. 92.

e) Г. Карамзинъ въ IX томѣ Исторіи Государства Россійского >< въ нотѣ (561) сочинене въ властивой рускоj мовѣ приводячи, такъ судитъ: „въ сей грамотѣ, писаной варварскимъ языкомъ, ни Рускимъ, ни Полскимъ" ><

f) Pomiędzy wielu w Państwie Rossyyskiém dyalektami Ruskiemi są trzy główniejsze:

1) Rossyyski.

2) Mało-Rossyyski.

3) Dyalekt Biało-Ruski >< Prawda Ruska przez I. B. Rakowieckiego T. II. S. 190, nota (5).

(ст. 7) Языкови рускому имя повѣтовщины полскои давано g).

Мова руска часто также назвиско языка (діалекта) Малороссійского носитъ h).

(ст. 8) Но также мовѣ рускои властивое имя просто рускои безъ всего придомку давано было i). Наостатокъ нѣкоторые нѣмецкіе писатели народъ рускій, мову руску, незнаными до тыхъ часъ именами Russnaken, Russnakische Nation, Russnakische Sprache, мѣсто Ruthener, Ruthenische Nation, Ruthenische Sprache называти почали k).

(ст. 9) Нежели приступлю до приведеня причинъ умѣщеня мовы рускои въ ряду инныхъ мовъ (діалектовъ) сла-

---

g) Cóż dopiero wpływ języka Polskiego na Ruski, zkąd nowa nawet powstała mowa, t. j. Małorossyyska, od naszego autora (Grecza) Powiatowszczyzną Polską zwana. W piérwszym albowiem okresie historyi języka i literatury Ruskiéy, iak piérwszy peryod nazwać można Greckim, drugi Tatarskim, tak trzeci podług wszelkiéy sprawiedliwości, twierdzi nasz autor, mianować należy Polskim >< Mik. Grecza Rys historyczny literatury rossyyskiéy przez S. Linde. Warszawa 1823. Przedmowa Polskiego wydawcy. St. III. Сравни съ тымъ ниже §. IX.

h) Nieuwłacza piękność i doskonałość brata iednego bratu drugiemu. Czeski, polski i teraźnieyszy rossyiski a dawniéy moskiewski język kwitnąc, i nie tylko blasku, ale oświaty wzaiemnéy sobie dodawać mogą, a day Boże! żeby i język małorossyiski mieścił się w rzędzie języków słowiańskich uczonych >< Uwagi nad językiem czeskim, polskim i teraźnieyszym rossyiskim, przez Jerzego Sam. Bandtkie w Pamiętniku Warszawskim 1815. Tom. I. K. 124. Тымъ именемъ много инныхъ писателей Полскихъ, Россійскихъ и Нѣмецкихъ мову руску называютъ. Но о томъ ширше въ §. VII.

i) Свѣдчатъ то выписы съ часто помянутого сочиненя: Rys historyczny literatury rossyyskiéy на л. XX. Następuie napis: „Przykłady Ruskiego (właściwie Ruskiego) języka; tu umieścił P. Grecz z Sopikowa I. k. 106 wyimek z „Testamentu Imperatora Bazyliusza“ ><

На л. 59 и 60. W tymże samym prawie czasie wyszedł piérwszy (po krótkim Zyzaniego) Słowiański Słownik, a to Pamwy Beryndy, Zakonnika Kapłana >< W nim słowa Słowiańskie oddawane są Ruskiemi ><

k) Ту належатъ Краттеръ, Рореръ, Чапловичъ, Кеппенъ ><

венскихъ, значен'е именъ: народъ рускій, языкъ рускій опредѣлити належитъ.

Уникаючи замѣшаня, яковое уживане того самого имене въ розмантомъ значеню конечне за собою тягнути муситъ, при означеню; што чрезъ назвиско народъ рускій, мова руска розумѣти належитъ, тримаюся овои основателнои правды, котору Г. Копитаръ въ предословіи Граматики, єяже написъ: Grammatik der Slavischen Sprache in Krain >< Laibach, 1808 за основаніе кождого граматического вывода кладе, слови: Grammatik ist analytischer historischer Bericht über eine Sprache; Facta entscheiden hier, nicht Räsonnements. То єстъ: Граматика єстъ аналитическимъ историческимъ данемъ справы о яковой мовѣ, ту дѣла, не умствованія споръ кончатъ[1]). Скоро ся теды яково мнимане о народѣ и языцѣ рускомъ грунтуе на видочныхъ и достовѣрныхъ свѣдоцтвахъ историческихъ, и на невонтпливыхъ постереженяхъ, то таковое правдиво и властиво, противнѣ неправдиво[2]), невластиво єстъ. На прилежачой особной таблици I. представляю правдивые, властивые тосамозначные, также неправые, невластивые, новые и старые[3]) назвиска рускаго и россійскаго языка. По обозрѣніи томъ наступуючимъ образомъ мѣшаные до нынѣ або єдно за другое браные понятія: языкъ рускій и языкъ россійскій опредѣляю. Языкъ рускій отповѣдае полскому властивѣ: język ruski, dialekt ruski, mowa ruska, невластивѣ język białoruski, małoruski. Россійскому властивѣ: языкъ рускій, невластиве малорускій (малороссійскій), бѣлорускій. (ст. 10) Латинскому властивѣ: lingua Ruthena *). Нѣмецкому властивѣ: Ruthenische Sprache, Mundart, ложно: Russnakische Sprache, Russnakische Nation. Языкъ россійскій (нынѣшный) отповѣдае полскому властивѣ: język rossyiski, нѣмецкому властивѣ: Russische Sprache, латинскому lingua Russica.

(ст. 11) Слова: языкъ, діалектъ, въ томъ самомъ значеню, въ котромъ ихъ инные писатели уживаютъ, и я ту

*) Языкъ рускій от народа рускаго имя веде. Въ старыхъ однако латинскихъ писмахъ землѣ рускіе Roxia, Roxa-

[1]) становятъ. [2]) ложно або... [3]) ложные и невластивые...

беру. И такъ, скоро мову ческу, полску, россійску, руску >< къ мовѣ коренной славянской[1]) относимо, то реченые мовы властивѣ діалектами межи собою звати треба. Коли зась безъ отношеня того мову яку зовемо, або обокъ инныхъ языковъ яко то: нѣмецкого, латинского >< кладемо, тогды мова, въ первомъ припадку діалектомъ звана, имя языка слушнѣ прибирае. Наостатокъ уважати треба, яко понятія: мова, языкъ, діалектъ, безъ стисло логическои розницѣ въ томъ самомъ значеню уживанные бываютъ.

Тое предположивши, приступую уже до показаня, яко мова руска або діалектъ рускій въ ряду обокъ: Полского, Россійского, Ческого, Иллирійского, Карніолского >< мѣсце[2]) мае.

Народъ рускій естъ племенемъ и отраслею рода славенского, якъ кождый инный народъ славенскій. То само о языцѣ рускомъ розумѣти належитъ. Може народъ якій пострадати политичное значеня и самостояніе, но пле-

---

nia, Roxolania, а народъ рускій Roxi, Roxani, Roxolani званые бывали. Такъ пише Бонфини въ дѣяніяхъ Королевства Угерского подъ назвискомъ: Rerum Ungaricarum decades quattuor >< о угерскомъ короли Людовицѣ: Roxiam sibi parentem vindicare coactus >< ad gubernandos Roxanos, quos Ruthenos nunc appellant, Emericum Angriensem Episcopum misit >< >< Полскій дѣецисъ Кромеръ въ дѣяніяхъ Королевства полского подъ написомъ: Polonia, sive de origine et rebus gestis Polonorum >< розманые отрасли племене славянского приводячи, такъ на л: 8 о различіи народа Россійского и Руского пише „Rossi autem ab eo (Zonara) et a caeteris recentioribus Graecis Roxolani et Roxani, ab aliis vero Russi appellantur. Ruthenos vulgo Latine scribentes et loquentes per errorem vocant, a Ruthenis Galliae Aquitanicae populis nomen mutuati >< Moschi quoque Moscouitae, ut vulgo vocantur, Russis vicini, vel potius eorum soboles et pars, permagnam Sarmatiae Europeae iuxta ac Asiaticae partem tenent“ >< Но коли уже Кромерово назвиско народа Россійского цѣлкомъ съ уживаня вышло, а его мѣсце въ латинскомъ языку имя: natio Russorum властивѣ заступуе; то тымъ самомъ (!) уникаючи называня двохъ розманыхъ рѣчи еднымъ именемъ, назвиско народа рускогo: natio Ruthena яко властивое уважати и брати належитъ.

[1]) славенской [2]) мѣстце

мя и мова остаются власностями народовыми, змѣнѣ не подпадаючими. Старожитность бовемъ, слава и досконалость языка не все обѣкъ теперишнои славы и силы народнои стоитъ. Нема уже слѣду силы и славы Греческого и Римского панованя, но языкъ Греческій и Римскій въ ничомъ своей знакомитости не втратилъ. Много противнѣ повстало потужныхъ Імперій и державъ, нхже языкъ въ мѣру политичнои ихъ силы и славы досконаленъ (ст. 12) былъ и знакомитымъ ставался. Ровнѣ тото або инное панованя племене, от якого тотъ або овъ народъ походитъ, непереміняе. И такъ; коли народъ Ческій, Карніолскій, Угерскій >< єдному подлеглые суть пановаию славнои Имперіи Австріацкои, то неперестали для того Чехи, Карніолцы, Угры >< быти и зватися Чехами, Уграми, Карніолцами >< Въ той самой колѣи найдуеся теперъ народъ рускій, въ частехъ подъ поединчими, або цѣлкомъ подъ розманитыми панованями уважаный. Зникла передъ кил'ка столѣтіи съ круга земного заложена Володимиромъ В. Монархія руска, но осталася до нынѣ въ племени рускомъ мова руска обокъ языковъ племенъ славенскихъ, теперъ имя народа Россійского, Полского, Ческого >< носячихъ. Многіе и достаточные къ доказателству различія народа и языка рускаго от помянутыхъ народовъ и діалектовъ доводы замыкаютъ въ собѣ врядовые писма, личные свѣдоцтва достовѣрныхъ Авторовъ [1]) народныхъ и чужостранныхъ, и само [2]) просторѣчіе народа рускаго. Въ тыхъ жродлахъ черпаючи, кладемо ту предложеня, которыхъ правду тотъ вно перечити може, хто исторіи не свѣдомый, або кому предосужденя о народѣ рускомъ правды вызнати не допускаютъ.

§. II.

Рускій народъ складалъ знакомиту часть бывшого Королевства полского.

---

[1]) замыкае въ собѣ Исторія, личные писма достовѣрныхъ Авторовъ. [2]) теперѣшное

Королевство полское составляли негдысь три народы; тые были [1]):

(ст. 13) a) Народъ полскій, Naród Polski
b) Народъ литовскій, Naród Litewski
c) Народъ рускій, Naród Ruski.

Мала Русь.

Заложена Володимиромъ В. монархія руска, которои столицею было мѣсто Кіевъ, чрезъ неустанный дѣлъ и незгоду княжатъ рускихъ роспалася на двѣ знакомитшіе части, то естъ; на часть полуночну (сѣверну) и полудневу (южну). Часть полуночна Русь (Россія) велика, часть полудешна мала русь (Russia minor) звана была*)[2]). Не першій то есть прикладъ на Руси называня части єднои великою, а другои малою. Королевство Полское также такъ дѣлено. Была бовемъ велика и мала Полска (Wielkopolska, Małopolska, Polonia maior, Polonia minor). Знакомита часть малои Руси, (ст. 14) также подъ именемъ: Червонои (краснои) Руси**) (Russia rubra) знана, осталася подъ панованемъ Княжатъ Рускихъ, которыхъ столиця была мѣсто Галичъ. От того мѣста нынѣшное Королевство Га-

---

*) Першу споминку о Мало руси находимо въ писмѣ (въ) Князя Владимиро-Волинского Георгія, 1335 р. договоры съ орденомъ нѣмецкимъ потвержаючого: Nos Georgius Dei gratia dux totius Russiae minoris >< Зри Карамзина Исторіи Госуд. Россій. Томъ IV ноту 276 на л. 168.

**) От чого походитъ назвиско червонои Руси, розличаются мнѣнія дѣеписовъ [3]). Вѣроятно, што от мѣста Червена. Славное тото негдысь мѣсто естъ теперъ простымъ селомъ, Черніеговъ званымъ, блиско Хелма на полудне лежачимъ (1).

[1]) Самостоячое негдысь Королевство полское съ трохъ народовъ складалося. Народы тые были.

[2]) Часть полуночна названа была: Русь (Россіа) велика, потому великое Княжество Московское, наостатокъ Государство Россійске. Часть полудешна названа была мала Русь, Russia minor.

[3]) Откуду походитъ имя червонои Руси, зри доложену ту вѣдомѣсть съ тои самои Исторіи Государств(а) Россійского >< Томъ I. стор. 203 и нота 431.

лиціи [1]) имя веде. По розманитыхъ щасливыхъ и нещасливыхъ, славныхъ и ганебныхъ перемѣнахъ, яковыхъ Маларусь, властивѣ червона Русь [2]), подъ пановапемъ Великихъ Княжатъ рускихъ, межи которыми Даніилъ Романовичъ имя короля Галицкого носилъ, Королей Угерскихъ, въ части Великихъ Княжатъ Литовскихъ дознала, наостатку чрезъ Поляковъ завоѣвана. Прилагаемо ту описъ остатечного паденя Княжества Галицкого, вынятый съ IV Тому Исторіи Государства Россійского чрезъ Карамзина (2). Полскій Король Казимиръ по доконаномъ завоеваню земель рускихъ, негдысь от Галича и Короны угерскои завислихъ [3]), таковые на воеводства; имена: Woiewództwo ruskie (Ziemia Halicka, Przemyślska, Sanocka), Woiewództwo Bełzkie носячіе, подѣлилъ, по знесеню давныхъ рускихъ правъ онымъ тогдашные права полскіе, также межи инными и право магдебурское надалъ и полску форму правленя завелъ. Широко и по достовѣрнымъ свѣдоцтвамъ описуе выпадки тые Гс. Енгель въ сочиненіи: Geschichte von Halitsch und Wladimir, von Johann Christian Engel. Halle 1796. Хотячихъ достатечну (ст. 15) вѣдомѣсть о доли народа нашого повзяти отсилаемо до помянутои Исторіи [4]), также до давныхъ Дѣписовъ полскихъ: Длугоша, Кромера, Бѣлского >< и до новшихъ сочиненій Г. Бандтке: Dzieie Królewstwa Polskiego >< w Wrocławiu 1820. Г. Свенцкого: Opis starożytnéy Polski przez Tomasza Swięckiego >< w Warszawie 1816.

Припалое реченымъ способомъ до короны полскои Великое Княжество (Королевство) Галицкое и часть землѣ подолскои не цѣлу Русь полудневу [5]) складало. Много еще осталося земель рускихъ, о которые великіе Князы рускіе обохъ дѣлницъ, Вел(икіе) К(нязы) Литовскіе и королѣ Полскіе крвавые бои вели. Землѣ таковые позднѣйше подъ назвискомъ: Украины, Подоля и Волиня, также бѣлои и чорнои Руси знаные, вразъ съ Кіевомъ чрезъ Литовцовъ завоеваные, съ Литвою до Короны полскои вошли. Мимо того соединеня Литва давные свои права [6]) и форму правленя за-

---

[1]) Галіціи [2]) Мала русь (Червона русь) [3]) От Галича завислихъ, [4]) до помянутыхъ давныхъ Историографовъ,

[5]) Русь малу (полудневу) [6]) Совокуплена и соединена Коронѣ полской Литва права свои...

ховала. Рускіе напротивъ [1]) землѣ єдна по другихъ, не безъ споровъ о томъ межи народомъ Литовскимъ, Полскимъ и Рускимъ Коронѣ Полской присвоеные, єя уставами [2]) правленые были.

Украина.

Казимѣръ Ягелончикъ, Кор(оль) полск(ій), перемѣнилъ 1470 В. Княжество Кіевское въ Воеводство (ст. 16). Чрезъ унѣю 1567 воеводство тото коронѣ привернено [3]). Воеводство Брацлавское ажъ на Сеймѣ Уніовомъ 1569, а Воеводство Чернѣговское допѣро року 1635 повстало.

Подоля.

Подоля (Woiewództwo Podolskie). По розманытыхъ о землю тоту съ Литвою спорахъ ажъ до 1430. край тотъ до Короны полскои прилученый, въ року 1434 въ Воеводство перемѣненый, от того часу коронными уставами правленый былъ.

Волинь.

Волинь (Woiewództwo Wołyńskie) на помянутомъ Сеймѣ Унѣи 1569 за Жигмонта Августа Коронѣ подданый и въ Воеводство перемѣненый. Заховалъ однакъ Волынь Статутъ литовскій и языкъ народный рускій въ правахъ и судахъ своихъ.

Бѣла и чорна Русь.

Кромѣ помененыхъ земель рускихъ, уставами полскими правленыхъ, осталася велика часть земель рускихъ до Вел(икого) Княжест(ва) Литовского належачихъ. Землѣ тые цѣлкомъ от Литвы завислые подъ назвискомъ бѣлои, чорнои руси знаные, Воеводство Минское, Полоцкое, Витебское, Мстиславское складали. Можеся зась для того Бѣла Русь звали, же тамъ (ст. 17) селяне въ бѣлыхъ одежахъ ходятъ, и бѣлые лисы и медведѣ найдуются. Землѣ до Воеводства Новогородского належачіе чорну Русь называно. Зри о томъ помянутый Opis starożytnéy Polski Tom II. Str. 189.

---

[1]) противнѣ [2]) от Литвы оторваные, при Коронѣ Полской зостали и єй правами... [3]) поддано.

Dzieie Królewstwa Polskiego Tom II. s. 3. p. S. Bandtkie. Уважаючи розлеглость земель рускихъ и множество народа рускаго, южъ то чрезъ Казимира, Короля полскаго, завоеваныхъ, южъ то съ Литвою до Короны полской припалихъ, смѣло твердити можна; яко за панованя королей полскихъ съ дому Ягеллон'ского властивый народъ полскій єдну, литовскій другу, а народъ рускій двѣ части, єсли не бо́льше, Королевства полского складалъ. Мимо єднакъ подлеглость народа рускаго Коронѣ полской Королеве полскій и Речъ посполита народъ рускій такъ, якъ и инные народы, Коронѣ той подлеглые, все различали. Доводомъ того суть:

1. Тытулы королей полскихъ, которыеся: великими Князями рускими называли. Ото выписъ самого титулу королей полскихъ. Им(я)р(е)к: божіею милостію Король полскій, великій Князь Литовскій, Рускій, Прускій, жомонтскій, мазовецкій, инфлянскій*) ><

(ст. 18) Скоро теды нѣтъ вонтпливости о бытности народа Литовского, Прускаго, Мазовецкаго >< яхже Королѣ полскіе великими Князями меновалися, не можна также о бытности народа рускаго вонтпити.

2. Розманые привилеи Королей полскихъ, уставы сеймовые, трактаты, въ которыхъ о народѣ рускомъ выразнѣ есть мова:

а) Выписъ съ привилея Кор(олевства) пол(ского) Зигмонта Августа съ 1569: Przywiley Inkorporacyi narodu Ruskiego званного: „Ruska ziemia wszystka z dawnych czasów od przodków naszych, królów polskich, między innemi przedniey-szemi członki do korony polskiéy iest przyłączona, któréy my obywatelów zaraz wszystkich i każdego z osobna ku Królewstwu polskiemu iako równych do równych, wolnych do wolnych ludzi, iako własny a prawdziwy członek ku własnemu ciału i głowie, w społeczność, w cześć i w własność przywracamy i złączamy, z innymi koronnymi obywatelami porównywamy, i one wszystkich wolności, swobód i zawołania korony polskiéy uczestnikami czynimy, i bydź nayduiemy,

*) N z Bożéy Łaski Krol Polski i Wielkie Xiąże Litewskie, Ruskie, Pruskie ><

a wedle cnoty i godności każdego a upodobania naszego, na urzędy zamków i dworów naszych przekładać i do (ст. 19) ławic Rad naszych Xiążąt, Paniąt, Szlachtę i Rycerstwo, tak Rzymskiego, iako i Greckiego Zakonu będących, przypuszczać obiecuiemy i powinni będziemy“ >< ><

b) Выпись съ привилея Зигмонта Августа съ року 1566 въ языцѣ Латинскомъ даного, а Г. Линде на полскій переложеного: „Trzeci przywiley w tenże Statut kazawszy wpisać na porównanie i obiaśnienie wszystkich Stanów, i zarówno ku dostoieństwu tak Litewski, iako i Ruski naród przychodzić maią“ ><

c) Выпись съ привилею К(ороля) пол(ского) Яна Казимира въ Варшавѣ 1659 року 30 Января выданого, якъ привилей тотъ въ переводѣ на языкъ россійскій въ сочиненю Г. Бантишъ Каменского подъ титуломъ: Исторія объ Уніи на л. 112. стоитъ: Янъ Казимиръ >< „Обявляемъ сею привилегіею нашею, нынѣ и на всегдашныи времена: понеже соединене славныхъ народовъ полского, Литовского и Руского въ сей речипосполитой“ ><

d) Выпись съ умовы, которая межи Комисарами полскими и Гетманомъ Козацкимъ Выговскимъ за панованя Кор(оля) пол(ского) Яна Казимира въ Гадячу 16 Септембра 1658 Року стала:

1) Wolność zupełna będzie dla Religii Greckiéy starożytnéy, póki język Narodu Ruskiego (ст. 20) zasięga w Koronie, i w Litwie tak co do obrządków, cerkwi, zakonów, monasterów i t. d., jako też i do osiągnienia urzędów dla jéy wyznawców.

3) Metropolita Kijowski po łacińskim Arcybiskupie Lwowskim, Władycy Ruscy Łucki, Lwowski, Przemyślski, Chełmski, Mścisławski po Biskupach Powiatów swych Łacińskich zasiądą w Senacie >< ><

8) Rzeczpospolita Narodu Polskiego, Litewskiego i Ruskiego przywraca się do dawnéy całości.

13) Wspólna nawigacyia na czarnem morzu dla trzech narodów: Polskiego, Litewskiego i Ruskiego >< Sam. Bandtkie. Dzieie Królewstwa Polskiego Tom II. s. 361. Swięckiego Opis starożytnéy Polski >< Tom II. s. 174 i 148 >< Engels Geschichte der Ukraine, und der Kosaken >< Halle 1796. s. 214 i 215. >< Пакта тые съ стороны Короля Яна Кази-

мира, Речи посполитои на сеймѣ 1659 потвержденные и заприсяженые были, якъ свѣдчитъ книга правъ и конституцій коронныхъ.

e) Выписъ съ Конституцій Сеймовихъ „Litterae confirmationis articulorum Henrico Regi antea oblatorum a Stephano Rege factae. Vide in Constit. R. Pol. for. 253 cum seqq. Stephanus Rex >< (ст. 21) >< Et quia in Corona Gentis Poloniae(,) Lithuanae, Russicae, Livonicae multi reperiuntur“ ><

3. Никому запевне болше на томъ, якъ дворови Римскому, не залежало, подлеглые Коронѣ полской народы властивымъ именемъ называти. Нихто съ посторонныхъ не могъ надъ Курію Римску певнѣйшихъ и грунтовнѣйшихъ знаемости[1]) о внутромъ станѣ Королевства полского мѣти. Тотъ самъ однакъ дворъ Римскій Народъ рускій natio Ruthena, gens Ruthena въ Буллахъ и инныхъ писмахъ, съ Канцеляріи Римскои выходячихъ, называе. Коли зась мова была о народѣ россійскомъ, то такому имя: natio Moschorum, Moschovitica, позднѣйше natio, gens Russorum давалъ! Выписы съ Буллъ, Бревій и Конституцій Святѣйшихъ Папъ римскихъ:

Breve Pii II de A-o 1458 de Nona Septembris. Decens reputamus >< Provinciam Ruthenensem, Superiorem (Calixtus Papa Praedecessor) dumtaxat .. in duas partes Autoritate Apostolica divisit, nec non eadem Ruthenorum Ecclesia, quoad reliqua ><

Decretalis Benedicti XIV de 2-a Maii 1544. Inter plures >< Et quidem praeclara Nationis Ruthenae Merita Nobis comperta sunt >< Denique Michaelem III (ст. 22) Kioviensem Metropolitam consentientibus reliquis Episcopis Ruthenis, in civitate Brestiae Concilium coegisse, in quo publica iterum Nationis Ruthenae cum Sede Apostolica Unio decreta fuit ><

Breve Clementis VIII de 7-a Februarii 1595. Benedictus sit Pastor ille bonus >< >< litteras vestras et decretum de unitate cum Romana Ecclesia petunda >< clara voce legi iussimus, primum Rutheno vestro Sermone, deinde Latino ><

---

[1]) вѣдомости

Bulla Clementis VIII 1595. Decet Romanum Pontificem >< Nos more pii patris ipsos, universum eorum clerum et populum Ruthenae nationis ><

Breve Pauli V a 1616. Ad perpetuam rei memoriam et ab aliquibus revocaretur in dubium, an clerus et populus nationis Ruthenae ><

Litterae Apostolicae Benedicti XIV ex 1756. Super familiam >< Qua propter cum satis compertum habeamus ordinem Monachorum S. Basilii Magni, apud Inclytam Ruthenorum nationem >< ><

Decretum Congregationis de propaganda fide habitae die 24 Maii 1757. Cum R. Metropolita totius Russiae R. D. Caesarium Stobniewski, Abbatem Onuphriensem, in Archiepiscopum Smolenscensem, cujus Dioecesis in partibus Moschoviticis existit >< ><

(ст. 23) Таковыхъ свѣдоцтвъ множество найдуеся въ писмахъ Куріи Римской.

§. III.

Языкъ рускій бывалъ въ земляхъ рускихъ, Коронѣ полской подлеглыхъ, не тылко просторѣчіемъ[1]) народа, но также языкомъ правленя, а на дворѣ великихъ Княжатъ Литовскихъ и знакомитыхъ фамилій рускихъ языкомъ дворскимъ.

1. Тое доказуе Статутъ Вел(икого) Княжества Литовского, оригиналнѣ по руску написаный. Былъ онъ правомъ не єно для В(еликого) Княжества Литов(ского), но и для инныхъ земель рускихъ, меновите: Волинскои, украинскои и подолскои. — По выразной уставѣ[2]) Статута сего повиннися были всѣ справы рускимъ языкомъ отправляти и всѣ судовые писма нимъ писати[3]). Свѣдчатъ о томъ достовѣрные Писатели Полскіе — Выписъ съ Сочиненя Г. Линде: O Statucie Litewskim Ruskim językiem i drukiem wydanym. Wiadomość przez S. B. Linde. W Warszawie 1816. Do siedmiu (мо-

[1]) Не тылко устною мовою [2]) Подлугъ выразной уставы.. [3]) всѣ справы и писма судовые въ рускомъ языцѣ отправляти и писатися повинни были.

витъ Авторъ на л. 35) liczymy różnych wydań Polskich dzieła oryginalnie po Rusku napisanego i wydanego, dzieła to iest ustawy, która nie pozwala innych obierać Sędziów i pisarzów, tylko takich, coby pisma Ruskiego byli umieiętnymi (obacz rozdział 4, (ст. 24) artykuł 37); która na pisarza ziemskiego kładzie obowiązek (w rozdziale 4, artykule 1), „że ma po Rusku literami i słowy Ruskiemi wszystkie listy, wypisy i pozwy pisać, a nie inszym ięzykiem i słowy“*). Zadziwia ten niedostatek wydań i exemplarzów Ruskich drukowanych, zwłaszcza gdy Lew Sapieha w odezwie swoiéy do Stanów Wielkiego Xięstwa Litewskiego w Ruskim ięzyku (co się też i przed Polskiem wydaniem po Polsku znayduie) zastanawia: „Jeśli któremu narodowi wstyd praw swoich nie umieć, pogotowiu nam, którzy nie obcym iakim ięzykiem, ale swoim własnym (po Rusku do Rusi to mówi) prawa spisane mamy, i każdego czasu, czego nam potrzeba ku odporu wszelakiéy krzywdy, wiedzieć możemy. Odbywał się tedy sąd w ięzyku Ruskim, a Rusini poczytywali sobie za prawo narodowe mieć ustawy nie w innym, lecz w swoim ięzyku; tak albowiem brzmi artykuł 3. rozdziału 3: (ст. 25) Konfederacya (w roku 1573) z Polskiéy Konstytucyi według prawa każdemu narodowi należącego na Ruski ięzyk przełożona, i Ruskiém pismem w ten Statut wpisana od słowa do słowa tak się w sobie ma“.

Выпись съ сочиненя Чацкого: O Litewskich i Polskich Prawach, де авторъ въ I Томѣ на л. 53 такъ пише — O używaniu ięzyka Ruskiego (w Litwie). (л. 48) „Część możniejszych, oddała się posłuszeństwu Kościoła Carogrodzkiego, a słuchała liturgii Słowiańskiey. Język więc Ruski, stawał się po nawróceniu Litwy dyalektem powszechnieyszym. Tym więc ięzykiem mówiono do sądu, i władzy. Król, sędzia, i urzędnik tak często odpowiadali. Statuta pierwszy, i trzeci pewnie pisane po rusku >< >< (л. 54) W wieku pietnastym była pogarda ięzyka Polskiego. (л. 55) (Lecz) za synów

*) Ого слова Статута самого: „а писаръ земски маетъ по руску литерами и словы рускими вси листы, выписы и позвы писати, а не иннымъ языкомъ и словы, а присегнути маетъ на врядъ свой писарски тымы словы: я присегаю Пану Богу въ тройци единому >< ><

Kazimierza Jagiellończyka zaczął ięzyk Polski, bydź ięzykiem dworu“ (kobiet i towarzystw). (л. 56) Tak więc, gdy ięzyk Polski był doskonalony, a iezyk Ruski był w swoiey kolebce (sic?) do początku teraźnieyszego wieku, musiał upaść w Litwie, a Polski zastąpił iego mieysce“.

В части Королевства полского, Воеводствомъ рускимъ званой, такъ якъ въ цѣлой малой Полщи хотя право Магдебурское (jus toutonicum) вразъ съ пановaнемъ полскимъ впроважено, но языкъ рускій заховано и тотъ поволи съ уживаня въ судахъ, правахъ ухиляно.

Позднѣйше реченый Статутъ на полскій языкъ переведеный, зри сочинене Г. Линде: O Statucie Litewskim ruskim ięzykiem i drukiem wydanym. Wiadomość przez S. B. Linde. W Warszawie 1816.

(ст. 26) 2. Суды въ земляхъ рускихъ языкомъ рускимъ отбывалися. Для того то позвы, декрета, манифеста >< не тылко на судахъ земскихъ, гродскихъ, но и на судахъ трибуналскихъ по руску выходили. Свѣдчать о томъ до днесь акта судовые, рускимъ языкомъ и писмомъ писаные, болше нежели сто[1]) томовъ въ собѣ замыкаючіе, въ Архивѣ у отцей Бернадинновъ въ Львовѣ найдуючіеся. Межи найстаршіе помяники судовые, до днесь въ рускомъ языцѣ захованые, належитъ запевне декретъ Сташка съ Давидова року 1422 выданый, найдуючійся въ Архивѣ Епископіи Перемискои, который ту выписую[2]) (3).

3. Жигмонтъ III, Король полскій, постановляючи въ року 1589 въ Варшавѣ трибуналъ для Воеводства Брацлавского и Волинского, уживане рускогo языка и рускогo писма постановилъ[3]): Zygmont III, Król Polski, W. K. Litewski, Ruski, Pruski >< Tytuł o Pisarzu i chowaniu Xiąg. „Pisarze ziemscy onych Woiewództw, Wołyńskiego i Bracławskiego, gdy sprawy ich u tego Trybunału odprawowane będą, maią i powinni będą przy tych sędziach bydź, i tam przysięgę zwyczaiem (ст. 27) trybunału koronnego uczyniwszy, z niemi zasiadać, i Xięgi osobne mieć, tylko votum nie wydawać i wszystkie sprawy do tych Xiąg pismem ruskim zapisywać. Dekreta

---

[1]) двѣста [2]) выписуемо. [3]) уживати постановилъ:

i sprawy wszelakie także pismem ruskim wydawać ><

4. Королеве полскіе въ земляхъ рускихъ Привелеи[1]), декреты и инные уставы въ рускомъ языцѣ въ справахъ духовныхъ и свѣтскихъ[2]) выдавали. Ото выписы съ нѣкоторыхъ привелей и документовъ оригиналныхъ[3]), которые при рукахъ маю.

a) Привилей Жигмонта[4]) Августа съ року 1538 (4).

b) Привилей Жигмонта[5]) III съ року 1589 (5).

c) Лимита суда Коронного чрезъ Стефана Баторого, Короля полского, съ року 1585[6]) (6).

d) Привилей Жикгмонта III съ р. 1592 (7).

Оригиналъ въ Архивѣ Метрополіи Галицкои захованый (8)*).

*) Бывъ часъ, коли знакомитшіи фамилія рускаго и Литовского Племене въ Коронѣ полской вѣру Восточно-греческимъ обрядомъ вызнавали, и доколь[7]) обряда того не покинули а Римского не приняли, дотоль[8]) матернымъ рускимъ языкомъ говорили и рускихъ писмъ уживали. Ту належатъ фамилія Княжат Бѣлскихъ, Вишновецкихъ, Воронецкихъ, Горскихъ, Глинскихъ, Даниловичовъ, Заславскихъ, Збаразкихъ, Корецкихъ, Чарторискихъ, Четвертинскихъ, Сангушковъ, Сулковскихъ >< такожде фамилія Пановъ: Сапѣговъ, Волловичовъ, Войновъ, Ходкевичовъ, Потоцкихъ, Тишкевичовъ, Пацовъ, Хрептовичовъ, Баллабановъ, Копцей, Глибовичовъ, Жолкевскихъ, Киселевъ, Литинскихъ, Винницкихъ, Шумлянскихъ, Замойскихъ, Шептицкихъ, Дрогоевскихъ, Комарницкихъ[9]) >< Доднесь еще стисле рахуючи въ части Королевства Галиціи, негдысь назвиско Воеводства Руского и По-

[1]) Привелея [2]) не тылко въ рѣчахъ духовныхъ, но и свѣтскихъ [3]) съ двохъ привеленвъ оригиналныхъ на пергаминѣ писаныхъ [4]) Первый Жикгмонта [5]) Вторый Жикгмонта [6]) Додаю ту еще лимиту суда Коронного чрезъ Стефана Баторого, Короля полского, съ року 1585, въ оригиналѣ у мене находячуюся.

[7]) допоки [8]) допоти [9]) Свѣдомому щоколвекъ народовои Исторіи не тайно естъ, яко фамилія Княжатъ Острогскихъ, Вишновецкихъ, Соломирецкихъ, Четвертинскихъ, Коронецкихъ, Чарторискихъ, Сангушковъ, Сулковскихъ >< такожде фамилія Сенаторовъ и пановъ Литовскихъ и пол'скихъ Сапѣговъ, Ходке-

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ 114831

(ст. 28) Збытбыся нынѣ выводъ сесь [1]) продолжити (ст. 29) мусѣлъ, колибы [2]) въ томъ намѣреню Сочинитель (ст. 30) всѣ

долского (Woiewództwo Ruskie, Podolskie) носячой, личба б л а г о р о д н ы х ъ (ш л я х т ы) племене руского обряда гр(еческо) каѳ(олического) знакомитѣ личбу благородныхъ римского вызнаня переносить. На доводъ того приводимо ту личбу благородныхъ фамилій обряда гре(ческо) каѳ(олического) въ обохъ гр(еческо) каѳ(олическихъ) Епархіахъ Королевства Галиціи [3]). Въ епар. Перемиской (Львовской): Березницѣ, Билинѣ, Винникахъ, Высоцку, Городищи, Добрѣ, Кулчичахъ. Катинѣ, Князяхъ любицкихъ, Созани, Ступници, Сѣлци, Терлѣ, Чайковичахъ, Яворѣ >< Шляхта тота руска всѣ привелеи и прерогативы другои шляхты обря(да) римс(ко) каѳ(олического) заховала, и таковые подъ пановднемъ М о н а р х о в ъ А в с т р і а ц к и х ъ узнаные и потвердженые зостали. Єдна розница межи Велможами обряда гр(еческо) каѳ(олического) ту и овде [4]) на томъ тылко залежитъ, же первыи [5]) ботатшіе, вторыи убогшіе сутъ. Pauper ubique iacet. Но якъ мало розница тота и въ давныхъ часахъ уважана была, доводитъ полска приповѣдка: Szlachcic na zagrodzie równy Woiewodzie. Шляхта бовемъ, м а л а або д р о б н а звана, на Сеймахъ, Сеймикахъ и съѣздахъ ровные съ другове, П а н а м и званою [6]), права мѣла. Авторъ помянутои в § II. книги: Przedłożenie praw Greków >< Отволуючися на достовѣрныхъ Писателей пол'скихъ, такъ на л. 34 о знакомитости, правахъ и достойностехъ [7]) благородныхъ Ф а м и л і й р у с к и х ъ въ бывшой Коронѣ полской, таковые именно зовучи, свѣдчитъ: „§ 26 Nadto ieszcze dowód przytoczę historyczny, świadectwem Dzieiopisów i przykładami to ztwierdzaiąc, że Obywatele Wiary Greckiéy wszystkich Praw świeckich używali, że naywyższe w Narodzie trzymali Dostoieństwa, że tychże, co i katolicy rzymscy, wolności szlacheckich przez czas długi byli uczestnikami, albo też, co na iedno wychodzi, że Capacitatem do urzędów przyznawali im królowie i Rzeczpospolita. Znamienite były familije wiary greckiéy, a tych familij w szafowaniu łask królewskich bez oczywistéy niesprawiedliwości minąć nie mogli Królowie. Kanonik Cichocki in Alloquiis Osiecensibus mianuie: Z b a-

---

вичовъ, П о т о ц к и х ъ, Т и ш к е в и ч о в ъ, Х р е п т о в и ч о в ъ, Б а л л а б а н о в ъ, Г л е б о в и ч о в ъ, Ж о л к е в с к и х ъ, С о в е ц к и х ъ, В и н н и ц к и х ъ, Ш у м л я н с к и х ъ, Ш е п т и ц к и х ъ, Д р о г о е в с к и х ъ съ р у с к о г о рода походятъ.

[1]) нашъ [2]) гдыбысмо [3]) въ Перемышлской єно Діецезіи яко то, въ [4]) Розница межи Велможами обряду римского, и б л а г о р о д н ы м и обряда гр(еческо) каѳ(олического [5]) першіи [6]) съ другими (Панами) [7]) годностехъ

доказателства и писма врядовые [1]), яковые (ст. 31) онъ ено при рукахъ мае [2]), выписовати мѣлъ. (ст. 32) Найде пхъ чти-

raskich, Czartoryskich, Koreckich, Kosińskich, Strussów, Buczackich; tudzież należą książęta Ostrogscy, Sanguszkowie, Wiśniowieccy, y Familye Szlacheckie Sołomireckich, Horskich, Tryznów, Zahorowskich, Labońskich, Kirdejów, Łozków, Lityńskich, Broniewskich, Ogińskich, i innych wielu, których wyliczyć trudno. Wyżéy iuż §. 22 przytoczyłem przykład greckiéy wiary Woiewody Konstantyna Ostroga Starszego. R. 1553. podpisali Kniaź Konstanty Konstantynowicz Ostrogski, na ówczas Woiewoda Nowogrodzki; Kniaź Stefan Andrzejewicz Zbaraski, Wojewoda Podlaski, Starosta Miński; Kniaź Roman Fiederowicz Sanguszko, Koniuszy Nadworny Litewski. Rzeczony dopiéro Kniaź Konstanty Ostrog, syn starszego tegoż imienia Konstantyna Ostrogskiego, pochodzący z familii dawnych Książąt Ruskich (iako Cichocki Alloq. Osiec. p. 226 pisze), zostawszy potém Wojewodą Kijowskim, r. 1581 nakładem swoim wydrukować kazał Biblią Sławońską literami ruskiemi (vide Regenvolscium IV. 1 p. 461). Tenże r. 1595. wraz z synem swoim Januszem Ostrogiem, Woiewodą Wołyńskim, wiary rzymskiéy, zbił Kozaka Kosińskiego (vide Stan. Lubieński profectio Sigismundi III in Suesiam p. 3.). Tenże r. 1569 na Seymie walnym Lubelskim był przytomny, i r. 1595 Unii Greków statecznie się sprzeciwiał i przeciw niéy protestował; (vide Heidenstein lib. XI p. 341. Piaseccii chronicon p. 139 — Regenvolscium IV 2. p. 464. 466. 470. — Myli się Cichocki, kiedy in Alloqu. II 27. p. 233, przeciwko temu pisze). Tenże w sędziwym będąc wieku znaydował się przy konfederacyi Wileńskiéy r. 1599 (Regenvolscii IV 3. p. 490). Tegoż Ostroga Piasecki p. 139. nazywa honoris Senatorii gradus caeteris praeeminentiorem. Na pamiętnym Seymie Unii w Lublinie r. 1569. większa część Posłów Litewskich (których Kojałowicz Hist. Lithuae p. 487 z imienia wylicza), Greckiéy była wiary; podpisy wielu z nich czytamy in Actis tegoż Seymu. Przytomni zaś byli: Kniaź Konstanty Ostrogski, Woiewoda Kijowski, Marszałek Wołyński, Starosta Włodzimiski, Kniaź Romanus Sanguszko, Woiewoda Bracławski, Hetman polny Litewski; Stefan Korybut Książe na Zbarach, Woiewoda Witebski; Książe Alexander Czartoryski, Woiewoda Wołyński i Książe Andrzey Wiśniowski, Kasztelan Wołyński. Prócz tych pięciu Senatorów przytomni byli z Rycerstwa téyże wiary, Marszałkowie, Chorążowie, Posłowie Woiewódzcy i Szlachta, mianowicie: Iwan Książe Czartoryski, Jarosław San-

[1]) документа [2]) маемо

тель отечественной исторіи [1]) (ст. 33) подостаткомъ въ публичныхъ книгохранилищахъ, (ст. 34) канцелларіяхъ и домахъ приватныхъ, Для того (ст. 35) кончу доказъ [2]) уживаня языка рускаго въ судахъ, (ст. 36) пра-

---

guszko Książe na Nieświeżu, Władysław Książe na Zbarażu, z Województwa Kijowskiego; Iwan Olzarowicz, Iwan Sołtan i Theodor Sołtan z Włodzimiérskiego, Olzar Kirdey z Bracławskiego, Iwan Inchiowicz, Sędzia Ziemski. O tych wszystkich pewnie wiémy, że byli Grekami, pominąwszy wielu innych, o których religii zupełnéy pewności nie mamy i t. d. i t. d. Za czasów Stefana Batorego r. 1578 między Urzędnikami znayduje się Grek Andrzey Tryzna, (Constit. Tom II. p. 992), Mikołay Rożyński (ibid. p. 1005), a r. 1583 Książe Michał Wiśniowiecki, Kasztelan Bracławski (Neugebauer Hist. Pol. Lib. X p. 689). Na Wileńsko-Dyssydenckiéy Konfederacyi (in Fundamentis lib. relig. p. 8) prócz pietnastu szlachty greckiéy podpisali się dway téyze wiary Senatorowie i Urzędnik ieden, mianowicie Książe Alexander Ostrogski, Wojewoda Wołyński (syn trzeci Starego Księcia Konstantego, dux Graeco schismati addictus, iako Stan. Lubieński mówi in vita Pstrokoński p. 432. i Cichocki in Alloqu. Osiec. p. 234 potwierdza), Książe Grzegorz Sanguszko Kozerski, Kasztelan Bracławski, i Szezepan Łozko, Marszałek Mozyrski. Jeszcze r. 1658 generalną Konfederacyą podpisali Alex. Ogiński, Woiewoda Miński, i Bogdan Stetkiewicz, Kasztelan Nowogrodzki, a to z protestacyą przeciw exceptiom niektórych katolików — Salvis juribus religionis antiquae Graecae (vide Prawa i Konstyt. T. IV p. 199). Ci tedy Senatorowie nieomylnie greckiéy byli wiary. Roku nawet 1669 Marcin Ogiński, Grek, ad Pacta Conventa był deputowany. (Praw. i Konst. T. V. pag. 31).“ Кромѣ того хотячій ширшу [3]) повзяти вѣдомѣсть о фамиліяхъ рускихъ и розманитыхъ достойностехъ, яковые въ Сенатѣ, въ Войску и инныхъ послугахъ Короны полскои пѣстовали, нехай читае полскихъ писателей, меновитѣ: Окол'ского сочинене, которому написъ: Orbis Polonus >< Authore Simone Okolski. In officina typogr. Fr. Cosarii 1643. Цихоцкого Alloquiorum Osiecensium >< libri qvinqve >< (Cracoviae 1615). Нѣсецкого Korona Polska и помянуту [4]) Книгу Г. Бантишъ Каменского [5]) объ уній. Коли зась никъ рода свого або племене чрезъ тое або инное вызнаня вѣры неперемѣняе, то фамилии помянутые [6]), хотя теперъ вѣру обрядомъ римскимъ вызнаютъ, рускаго рода и племене быти не перестали. Но о томъ межи са-

---

[1]) Найдуются они [2]) Кончимо доводы [3]) Хто хоче обширнѣйшу [4]) нехай читае поменуту [5]) на л. 34. 35. 36. [6]) овые

водавствѣ и на дворѣ[1]) не тылко Вел(икихъ) Княжатъ Литовскихъ, но и Королей полскихъ, приведенемъ

мыми наветъ родаками много предосужденій пануе. Посполитѣ бовемъ, въ земли нашой тыхъ єно русинами зовутъ, которые сутъ обр(яда) гр(еческо) каѳ(олического), противне всѣхъ туземцей, которые єно по полску говорятъ и вѣру обрядомъ рим. каѳ. вызнаютъ, поляками называютъ. Мнинѣ тое ложнымъ быти наступующимъ изясненемъ докажемо. Вшакже Французъ[2]), Англикъ, Нѣмецъ, єстли онъ Католикъ, Протестантъ, Калвинъ >< не перестае для того быти Французомъ, Англикомъ >< чомужъ бы теды родовитый русинъ перемѣняючи обрядъ или способъ вызнаня вѣры греческій на Римскій (не на полскій, бо полского обряда[2]), такъ якъ обряду француского, Нѣмецкого >< нема и не было) що до рода Русиномъ быти переставалъ[3])? Рода и племене нихто собѣ самъ не дае, ни тежъ отяти може. Не може Нѣмецъ на своей земли перемѣнитися въ Француза[4]), не може Чехъ въ Чехахъ статися Россіанином або Поляком. Якже ся моглъ родовитый Русинъ[5]) на земли руской въ Полякa перемѣнити? Съ того теды наступуе, же хотя помянутые фамиліи перестали вѣру восточнымъ обрядомъ вызнавати, що до роду, племене и похоженя Русинами быти неперестали. Незатертые доводы правдъ тыхъ замыкаютъ въ собѣ сочиненя давныхъ писателей полскихъ и рускихъ. Поневажъ зась остатные[6]) по свѣдоцтвѣ Яновского межи найрѣдшіе писма полскіе належатъ, для того такъ для силнѣйшого доказателства, яко тежъ цѣкавости ихъ содержаня, належачіе ту мѣсця съ нихъ дословнѣ[7]) кладу[8]). Выписъ съ сочиненя, которому написъ: Verificatia niewinności >< R. p. 1621 выданого. На листѣ 60. такъ пише Авторъ: Bo nie iuż zaraz y ze krwie się ten wyradza, kto się w Wierze odmienia: nie iuż kto z Ruskiego Narodu Rzymskiey wiary zostaie, zaraz y z vrodzenia Hißpanem albo Włochem zostawa, Ruśin Szlachetny postaremu. Nie wiara abowiem Ruśina Ruśinem, Polaka Polakiem, Litwina Litwinem czyni: ale vrodzenie y krew Ruska, Polska, y Litewska >< Ruska przezacna krew temi czasy w Senaćie Litewskim Duchownym y Swietskim przodkuie. Ruska przezacna krew (Левъ Сапега) o tych czaśiech (1621) w powierzeniu swym nie ocenione Rzeczyposp. Litewskiey kleynoty ma, Pieczęć, y Buławę >< Выписъ съ писма: Supplicacyia do Przeoświe-

---

[1]) дворахъ [2]) обряду [3]) перестававъ [4]) Не може Французъ съ себе на своей земли зробити Нѣмця, [5]) моглъ Русинъ от племене руского [6]) сочиненя тые [7]) дословные съ нихъ выписи [8]) кладемо.

наступующого свѣдоцтва [1]) съ сочиненя Г. Бандтке, которому написъ: Historya drukarń Krakowskich, вынятого (ст. 37). „(Nie-przywodzimy) Nieprzypominamy, пише Авторъ сесь (ст. 38) на л. 153, tutaj wiadomych rzeczy, że Statuta Litewskie I i III

---

conego i Jaśnie Wielmożnego Przezacnéy Korony Polskiéy i W. X. Litew. oboiego Stanu Duchow. i Świeckiego Senatu, 1623 друкованои. На листѣ 12 пише Авторъ: „Szlachtę Narodu Ruskiego Ś. p. Król J. M. Zygmunt August w przywileiu Narodowi Ruskiemu podczas Incorporacyi danym, na dwa zakony dzieląc, iednę Zakonu Rzymskiego, drugą Zakonu Greckiego bydź mieni, a oboiego tego Zakonu Ruś wszystkich swobód, wolności, praw i zawołania Korony Polskiéy zarówno uczestnikami czyni".

Мовячи зась о вспольныхъ привилеяхъ, народови рускому служачихъ, такъ на л. 12. Народъ тотъ различае: „Temu Narodowi Ruskiemu, który iest Religii Rzymskiéy posłuszeństwa zachodniego i Narodowi Ruskiemu, który iest Religii greckiéy posłuszeństwa wschodniego >< (тогды..., бо теперъ уже весь народъ рускій въ червоной руси єстъ послушенства западного). „Nie dzieie prawu gwałt... gdy Rusin Religii greckiéy przechodzi z niéy i zostaie Rusinem Religii Rzymskiéy, bo odmiana w Religii nie zaciąga w odmianę praw" >< ><

Выписъ съ книги, которои написъ: Elenchus pism uszczypliwych w Wilnie R. P. 1622 друкованои. Подъ рокомъ стоитъ мѣстце писма с(вятого) причт(а) 18 по полску и полатинѣ: Cum obseruationibus loquitur pauper, et diues effabitur rigide. Vbogi pokornie mowi, a Bogacz przykro odpowiada. На л. 11 мовитъ авторъ: Zostaie ktory Ruśin zakonu Graeckiego, Ruśinem Zakonu Rzymskiego, tym samym przechodzi z prawa Ruśi zakonu Graeckiego danego, do prawa, danego Ruśi zakonu Rzymskiego. Y w przećiw: zostaie Ruśin zakonu Rzymskiego, Ruśinem zakonu Graeckiego, tym samym swym postępkiem przechodźi z prawa Ruśi zakonu Rzymskiego danego, do prawa danego Ruśi zakonu Graeckiego. Co samo doświadczenie y vsus quotidianus wyświadcza [2]) >< ><

---

[1]) свѣдоцтвъ съ книгъ достовѣрныхъ и памяти годныхъ писателей полскихъ: Чацкого, Линде, Самуила Бандтке.

Выписъ съ сочиненя Г. Чацкого: O Litewskich i Polskich prawach Томъ I. л. 53.

Выписъ съ помянутого сочиненя Г. Линде: O Statucie Litewskim >< л. 35.

Выписъ съ сочиненя Г. Бандтке.

[2]) B Mor. doświadczenie stwierdza.

bez wątpienia wyszły po Rusku. Jagiellończykowie wszyscy, aż do Zygmunta Augusta, po Rusku w Litwie pisali, przywileie i nadania dawali, a podobno i nie naylepiey czasem po Polsku umieli. Każdy to w dziełach Czackiego może sobie wyczytać do woli. Prawdziwey naszey Polszczyzny w wieku Zygmunta Augusta szukać, i przed nią iako przed bostwem wyzszem iakiemciś z nieba zeszłem, klękać powinniśmy. Ale jak Mowa Słowiańska cerkiewna nigdy Polszcze obcą niebyła, tak i literatura nigdy iey obcą bydź nie mogła. — A zatem nie masz tu nic dziwnego, że pod Kazimierzem Jagiellończykiem IV, który prędzey umiał po Rusku, niż po Polsku, może z iego wolą wychodziły pierwsze księgi Słowiańskie Cerkiewne". Переконавшися теды приведеными вышше доказателствы о давности и знакомитости языка руского, можеся не вденъ читатель, меновитѣ несвѣдомый Исторіи (ст. 39) народнои запытати: Для чогожъ то такъ давный, такъ знакомитый языкъ рускій съ общого уживаня вышолъ? Чомужъ теперъ языкъ овъ естъ тылко просторѣчіемъ меншои селскои шляхты, священиковъ гре(ческо) каѳ(оли-

---

Межи инные доводы [1]) знакомитости фамилій рускихъ въ Коронѣ полской належатъ вще наступуючіе историческіе помники [2]):

а) Приведеный вышше привилей инкорпораціи Кор(оля) пол(ского) Зигмонта Августа року 1569, который пановъ, шляхту, рицерство народа руского на два законы (римскій и греческій) дѣлитъ, а тымъ самымъ нынѣшный судъ [3]), же обрядъ Римскій въ овыхъ часахъ чрезъ [4]) найзнакомитшіе фамиліи рускіе въ нашой земли вызнаваный, теперъ ихъ родовости не зноситъ, потвержае;

b) Освѣдченя съ причины собора Берестейского [5]), д. дне октобра стар(ого) Кал(ендара) учиненое словы: (Сього цитату й дальшого нема в рукописи бібліотеки Оссолінських, а сам текст від „межи инные доводы" перечеркнений. Наводжу його тому, що не є перечеркнений в брулїонах, а дальше для повноти аргументації Могильницького).

с) Застановленя межи ихъ м(и)л(остію) К(сен)з(омъ) Арцибискупомъ Деметр(іемъ) Суликовскимъ а отцемъ Гедеономъ Балабаномъ владыкою Львовскимъ 1585 Р. учиненое.

[1]) иными доводами [2]) суть запевне наступуючіе забытки [3]) судъ нашъ [4]) презъ [5]) на соборѣ Берестейск мъ

ческого, и народа посполитого по мѣстахъ и селахъ мешкаючого.

На вопросъ тотъ обширну отповѣдь замыкае въ собѣ Исторія народа Руского, которои ресултатъ на то выходитъ. Доля языка руского подъ пановапемъ полскимъ ажъ до упадку Королевства полского нераздѣлна была от долѣ народа руского. — Пригоды, яковыхъ народъ рускій от часовъ Зигмонта III досвѣдчалъ, и на языкъ народный вплывали. Пришло было до того, же родовитые Русины власного племене запиратися и мовы отцей своихъ встыдатися почали. Но епоха утиску побратимчого народа руского и презрѣнія языка его сходится съ епоховъ [1]), деся починаютъ причины паденя Королевства полского*).

(ст. 40) Смутныи скутки [2]) ненависти и утиску, которыхъ народъ рускій въ овыхъ часахъ [3]) досвѣдчалъ, представленные сутъ вѣрнѣ въ помянутомъ писмѣ [4]), Supplicacyia званомъ, Р. 1623 друкованомъ. По двохъ столѣтіяхъ може уже такъ Полякъ, якъ и Русинъ, хладнокровно о томъ, що ся предъ 1623 дѣяло, судити, а разомъ преконатися; як далецѣ позднѣйшіе выпадки овчесные обавы усправедливили. Приводжу [5]) мѣсце тое, якъ на 20 л. помененого сочиненя стоитъ. (9) Докладный описъ состоянія народа руского подъ пановапемъ полскимъ найдуеся в помянутой Исторіи Галича и Владымира. Въ артикулѣ [6]): Rothrussland unter polnischem Druck представляе Авторъ Исторіи тои Г. Енгель по достовѣрныхъ свѣдоцтвахъ тогдашный утискъ въ троякомъ видѣ, менуючи го [7]):

---

*) Opis starożytnéy Polski >< przez Tomasza Swięckiego >< Tom II. S. 17. nota (1).

Мовячи (Авторъ) о способахъ ширеня уніи въ 1594 и 1597 такъ наводитъ авторъ: „Odtąd zaczęły się wzaiemne gwałty i prześladowania, to, można powiedzieć, dzieło Unii podkopało zupełnie budowę wielkiego Królewstwa, kiedy mieszkańcy iego prześladowani od Króla i Jezuitów poszli szukać protekcyi u obcych. Ta iest pierwsza Epoka Stronnictwa i Partiów w Polszcze, ta wiecznych rozróżnień, nienawiści w Wielkich familiach“ >< ><

[1]) єстъ въ Исторіи епоховъ [2]) О скуткахъ. [3]) за панованя Зигмонта III) [4]) свѣдчитъ мѣстце реченои Книги... друкованои [5]) Приводимо [6]) Владимира подъ артикуломъ [7]) По достовѣрныхъ свѣдоцтвахъ Авторовъ Г. Енгель бѣду народа руского на л. 645 >< въ троякомъ видѣ представляе.

I. (Religiöser Druck) утискъ съ стороны вѣры.

II. (Feindlicher Druck) утискъ съ стороны непріятеля.

III. (Aristokratischer Druck) утискъ съ стороны можновладства.

(ст. 41) Освобождене от бѣдъ тыхъ виннисмо по Богу пановаию Монарховъ Австріацкихъ! Освобожене то и непрестанное отеческое старане о благостоянiи народа руского серца наше от рода и въ родъ непорушеновъ вдячностію и вѣрностію [1]) ку пануючому намъ щасливе Императору Австрійскому и преславному Домови его займуе и займовати буде.

§. IV.

Отдѣлный и самостоячій языкъ (діалектъ) рускій все бывалъ от инныхъ діалектовъ а меновите славенского, полского, россійского (московского давнѣйше) различаный.

Примѣчаніе. Назвиска: языкъ (діалектъ) рускій сутъ тосамо значные съ назвисками малорускій, бѣлороссійскій [2]). Докажеся [3]) то ниште §. VII. Для того, многорази въ приведеныхъ ту свѣдоцтвахъ назвиска: малорускій, бѣлороссійскій обачимо, тые за то само, що рускій, уважати треба. Тое предположивши, на доводъ заложеной правды [4]) для тыхъ особливе читателей, которые діалекта руского належитѣ не знаютъ, або діалектъ тотъ за єдно и то само съ славенскимъ, полскимъ, россійскимъ берутъ, приводимо ту нарокомъ выписы съ привелеевъ Королей полскихъ, переводы [5]) съ руского на Полское въ собѣ замикаючие. Въ тыхъ то діалектъ рускій и писмо руское; idioma Ruthenum, Character et lingua Rutheniса от полского выразнѣ различаются [6]), также уставы церковные и свѣдоцтва писателей, которые въ давнѣйшихъ часахъ о діалектѣ полскомъ, рускомъ, россійскомъ и славенскомъ писали.

---

[1]) вдячностевъ и вѣрностевъ [2]) бѣлорускій [3]) Докажемо [4]) правды предреченои [5]) и для легчого зрозумѣня нарокомъ переводы [6]) въ собѣ замикаючихъ, въ которыхъ діалектъ рускій розличаеся,

Выписы съ оригиналныхъ привелей:

а) **Привелей Жигмонта Августа съ 1549 року.** (ст. 42) Sigismundus Augustus >< Significamus praesentibus litteris, qvorum interest universis tam praesentibus, quam futuris. Qvod exhibitae sunt coram nobis per venerabilem Antonium Radyłowski Vladicam Premisliensem et Samboriensem litterae pargameneae superius descriptae generosi olim Stanislai de Dawidow Capitanei Samboriensis sigillo eius appenso communitae Ruthenico quidem idiomate scriptae, sed quo facilius ab omnibus intelligi possent, in lingvam nostram Polonicam ad verbum translatae et transpositae. Anno D. 1549. Regni Nostri anno vigesimo ><

b) **Вторый оригиналный привилей Жигмунта Августа съ того самого року.** Sigismundus Augustus, Dei gratia Rex Poloniae, magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae & Significamus praesentibus litteris, qvorum interest universis, tam his qvi nunc sunt, qvam qvi postea futuri erunt — Qvod exhibitae sunt coram nobis per Venerabilem Antonium Radyłowski Vladicam Premisliensem et Samboriensem litterae pargameneae inferius descriptae Privilegium Ills. Principis olim Leonis ducis terrarum Russiae Ecclesiae Ruthenicae Premisliensi inservientes, sigilloqve ejus in cordula sericea nigra appenso communitae, Ruthenico qvidem idiomate Ramotha dicto scriptae, sed qvo facilius ab omnibus intelligi possint, in linguam nostram Polonicam transversae et transpositae, ut nequid ab originalibus ejus dissentirent in Cancellaria Nostra cum ipsis Originalibus collationatae, salvae et minime vitiatae nulliqve suspicioni sinistrae obnoxiae & Supplicatumqve fuit (ст. 43) deinde nobis, ut easdem litteras ob vetustatem illarum renovari mandare Autoritateqve Nostra Regia confirmare dignaremur. Qvarum qvidem litterarum in Polonicum ex Ruthenico idiomate versarum, sequitur ad verbum tenor: Ja Książe Lew Syn Crolya Danyła poradziwszy się my z naszą radą >< Nos itaqve Rex & Datum Cracoviae feria tertia post festum S-ti Bartholomei proxima. Anno Domini millesimo qvingentesimo qvadragesimo nono. Regni nostri vigesimo.

Третый оригиналный привилей Жигмонта Августа съ 1555. Sigismundus Augustus, Dei gratia Rex Poloniae, magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae & Significamus tenore praesentium

universis et singulis praesentibus et futuris, harum notitiam habituris: — Qvia nonnulli consiliarii nostri obtulerunt nobis nomine Venerabilis Antonii Premisliensis Vladicae litteras in pargameno, characteribus ac lingva Ruthenicis descriptas Illustris olim Leonis ducis cum sigillo ejusdem appenso infra scriptas, supplicatumqve nobis est, ut illas authoritate nostra Regia approbare, ratificare et confirmare dignaremur — qvarum qvidem ex lingva Ruthenica in Polonicam versio, qvam in Cancellaria magni Nostri Ducatus Lithuaniae fieri mandavimus, de verbo ad verbum sequitur et est talis: Otho Ja Książe Lewf Syn Daniela Krola (ст. 44) Bożą Miłoszczą — Gdysmy Czerkiew dom Boży dali murowacz — Nos itaqve Rex supplicationi praedictae annuendo litteras jam insertas ex Ruthena lingva in Polonicam fideliter versas in omnibus earum punctis >< >< Datum Petricoviae in comitiis Regni Nostri Anno Domini 1555.

Подобнымъ способомъ якъ за панованя полского языкъ рускій от полского различанымъ бывалъ, и позднѣйшими часами различіе языка того от языка россійского указомъ Императрици Екатерины I въ 1729 заховано. Выписъ XX Артыкулу указу того, якъ онъ въ сочиненіи Г. Шерера: Annales de la Petite Russie à Paris 1788 >< Tom II на л. 375 въ языцѣ Французскомъ стоитъ: „La Majesté ayant été informée que le peuple de la Petite - Russie est jugé suivant des loix particulièrs, qu'on nomme communement les loix de Magdeburg et de Saxe, qui causent souvent des quiproquo entre les juges, elle ordonne pour le salut des peuples de la Petite-Russie, de traduire ces loix dans langue de la Grande Russie, se chargeant d'en remettre le soin à des personnes capables >< ><

Свѣдчатъ зась судовые Акта Кіевскіе, Черниговскіе и Брацлавскіе, яко помянутые [1]) права въ земляхъ тыхъ въ рускомъ языцѣ писаные, (ст. 45) а судовые документи въ томъ, а не полскомъ языцѣ выдаваные бывали. Зри §. III.

Свѣдоцтва церковные.

Въ давныхъ и новѣйшихъ Книгахъ церковныхъ: яко то Evxологіахъ (Требникахъ), Тріодехъ, толко-

[1]) всѣ

выхъ Евангеліахъ >< замикаючихъ въ собѣ поученя и уставы справованя обрядовъ церковныхъ, діалектъ славенскій от народного рускоге по всѣ часы различанымъ бывалъ. Що болше, на священиковъ парохіалныхъ повинность вкладана была, вѣрнымъ [1]) молитвы, упомненя и инные до пожитку духовного въ языцѣ славенскомъ писаные науки, на рускій языкъ переводити, и тымъ же языкомъ изяснити. Ото самые правила съ Книги Евхологіонъ (требникъ) звано, въ розмаитыхъ мѣсцяхъ и часахъ почавши отъ XVII Столѣтія ажъ то нынѣ выдаванои.

a) Послѣдованіе обрученія, вопрошаетъ абіе (Іерей) жениха первѣе рускимъ языкомъ „маешъ“ ><

b) Послѣдованіе сопружества „въ первыхъ женихъ“ >< „свойственнымъ рускимъ языкомъ глаголетъ: я им(я)р(е)к(ъ)“ „беру собѣ тебе“ ><

c) Послѣдованіе молебное на исходъ души: „Сія и инныя краткія стихи и молитвы мудрый Іерей наученому славенскимъ, простому же рускимъ языкомъ да предводитъ: Мѣй надѣю брате“ [2]) ><

Свѣдоцтва писателей:

a) Дѣписъ Гвагнинъ, описуючи народы Сарматскіе, такъ о различіи народовъ и діалектовъ: Россійского, Рускоге и Полскоге свѣдчитъ: „Gentes Sarmatiae ut in plures diversasqve provincias dividuntur, variisqve nominibus appellantur, sic etiam diversa variaqve (ст. 46) idiomata prae se ferunt, secundum terrarum et regionum distantias, qvamvis omnes unius gentis et idiomatibus Slavonicae fuerint; nam Moschovitae a Ruthenis aliquantulum (тогды, то естъ около P. 1560), Rutheni qvoqve a Polonis et Masovitis, sic etiam Bohemi, Croatae ab invicem idiomatis accentibus et prolatione verborumqve immutatione differunt ita, ut sese intelligere difficile possint“. Alexandri Guagnini Sarmatiae Europeae descriptio >< apud Pisterium Tom I pag. 24.

---

[1]) людови вѣрному [2]) брате >< Въ нотахъ приводимо мѣсця тоты въ языцѣ рускомъ такъ, якъ въ требникахъ стоятъ.

b) Г. Добровскій въ достопочтеномъ [1]) сочиненіи, нѣмецкимъ языкомъ выданомъ, вмуже написъ: Slavin oder Beiträge zur Kenntniss der slavischen Litteratur, Sprache von Dobrowski, Prag 1808 описуе Граматику Адама Богорича. Написъ Граматики тои: Arcticae horulae successivae de Latino-Carniolana litteratura ad Latinae linguae analogiam accommodata, unde Moshoviticae, Ruthenicae, Polonicae, Bohemicae et Lusaticae Linguae cum Dalmatica et Croatica cognatio facile deprehenditur. Praemittuntur his omnibus tabellae aliqvot Cirillicam et Glagoliticam et in his Ruthenicam et Moshoviticam orthographiam continentes; Adami Bohorisch. Vitembergae M. D. L. XXXIII. Книги тои при рукахъ не маю, бо якъ Г. Копитаръ на л. 435 помянутои вышше Граматики пише [2]), три тылко еземплары онои знаные му были. Не могучи теды вчинити выписа поединчихъ постереженій о мовахъ, которые Богоричъ lingua Moschovitica, Ruthenica, Polonica, называе, по аналогіи еднакъ наводити могу, же коли сказаное Богоричомъ [3]) различіе языка Полского, Ческого, Люзатского, Кроатского >< жадной не подпадае вонтпливости, то также различіе Діалекта: Полского, Руского (Ruthena) и россійского (Moschovitica) естъ незаводно.

(ст. 47) Г. Копитаръ на л. 437 реченои Граматики Славенского языка въ Крайнѣ описуе словаръ найдуючійся въ книгохранилищи Алумнацкомъ въ Лайбаху. Авторъ Словара того, въ 1603. выданого:

Діалектъ славенскій (Dialectus Slavonica),
Діалектъ полскій (Dialectus Polonica,
Діалектъ россійскій (Dialectus Moschovitica),
Діалектъ рускій (Dialectus Ruthenica)
выразнѣ различае [4]).

d) Смотрицки, овъ межи нами Граматиковъ славенскихъ началникъ [5]), будучи съ рода русинъ, пишучи Граматику славенску*) для народа рускаго, діалектъ ру-

*) Написъ Граматики тои, 1618. въ Вилнѣ друкованои: Грамматики Славенскія правилное Сунтагма потщаніемъ многогрѣшнаго Мниха Мелетія Смотрискаго >< лѣта от воплощенія Бога слова ахѵі.

[1]) въ достопочтенымъ [2]) увѣрае [3]) черезъ Богорича [4]) различае, якъ то выписъ самого сочиненя свѣдчитъ. [5]) Смотрицкій, овъ князь Граматиковъ,

ского, діалектъ рускій от славенского выразнѣ различалъ. Тотъ самъ Авторъ предословіе до Граматики тои (славенскои) по руску написалъ, и въ переводахъ нѣкоторыхъ мѣсць писма С(вятого) съ языка славенского на рускій, помяники свойствъ и образи[1]) властивои мовы рускои лишилъ. Выписую[2]) ту знакомитшіе мѣсця съ реченого предословія. Учителемъ школнымъ Авторъ д. с. и. т. з. з.

Пожитокъ Ґраматїки въ ꙗзыкꙋ Ґрецкомъ и҆ Латїнскомъ самымъ досвѣдчен'емъ ѡказале значный, абы и҆ въ Славенскомъ дознанъ а҆ зачасомъ подобнымъ досвѣдчен'емъ и҆ значне ѡказанъ былъ наповиной вашей Любот щателныи Оу҆чителе пилности залежати бꙋдетъ >< Заповиннымъ потщанїємъ вашимъ, читаны бꙋдꙋтъ звыклымъ шкѡлъ способомъ Славенскїи Лекцїи, и҆ на Рꙋскїй ꙗзыкъ перекладаны, ꙗ҆кѡ то з' Притчїй (ст. 48) Солѡмоновыхъ >< >< Затаковымъ вашимъ пилнымъ старан'емъ в' рихлѣ, в' надѣи помочи Божей, ѡ҆бецꙋю Славенскомꙋ в' народѣ нашемъ ꙗ҆зыкови поднесен'е, вырозꙋмен'е е҆го, оу҆живан'е, и҆ пожито[к]: который занедбаный, а Церкви нашей природный бꙋдꙋчи, понемалꙋ народъ нашъ в' набоженство зазѧбилъ. На ѡ҆дномъ теды толко семъ, ꙗ҆комъ реклъ, залежати бꙋдетъ, а҆бы дозоровы, ѡ҆пецѣ, и промыслови вашемꙋ повѣреныи дѣтки и младенцы лѣтъ своихъ, и часꙋ ѡ҆боеѡ сегѡ назадъ вернꙋтисѧ не оу҆мѣючогѡ, и҆ за ѡ҆бое тое вамъ слово, в' день страшного сꙋда Хр[с]ва, ѿдати повиннымъ бꙋдꙋчимъ, надаремне нетратили >< >< Здравствꙋйте возлюбленнїи, и҆ ѡ҆ любот рꙋждшемъ молѣтесѧ*).

---

*) Г. Добровскій[3]) въ предословіи до Граматики языка Славенского: Josephi Dobrowski >< Institutiones Linguae Slavicae dialecti veteris, quae apud Russos, Serbos aliosque ritus Graeci, tum apud Dalmatas et Glagolitas ritus Latini Slavos, in libris sacris obtinet. Vindobonae MDCCCXXII на л. LVIII тотъ языкъ, которымъ Смотрицки реченое предословіе писалъ,

---

[1]) взоры [2]) Выписуемо [3]) Добровски

(ст. 49) Переводы съ славенского языка на рускій, съ тои самои Граматики вынятые:

О сочиненіи неопредѣленныхъ.

Правило д. Увѣщаніе ><

Славенски преводимъ: удержи языкъ твой от зла и устнѣ твои еже неглаголати лсти: рускн истолкуемъ: гамуй языкъ твой от злого и уста твои нехай немовятъ здрады, и паки: Б(о)гъ есть дѣйствуяй въ васъ и еже хотѣти и еже дѣяти: Руски: Б(о)гъ есть, который дѣйствуетъ въ васъ, абысте хотѣли, и то абысте чинили.

О сочиненіи нарѣчія.

Правило вї, увѣщаніе к ><

Сице бо глаголемъ: Скоро предвари, да непоработимся: Рихло упереди, поки не будемъ зниволени ><

c) Выписъ съ помянутои Книги: Elenchus pism uszczypliwych >< w Wilnie 1622 замыкае въ собѣ свѣдоцтво о различіи языка славенского, рускаго и полскаго: Staramy się między sobą (мовятъ на листѣ 28 Черцѣ[1]) Монастира церкве Сошествія С(вятого) Духа въ Вилнѣ) o żywot porządny >< szkoły dla ćwiczenia dziatek w ięzyku greckim, łacińskim, słowieńskim, ruskim, polskim są nam sporządzone >< То само свѣдчитъ выписъ съ книги подъ написомъ: Sowita wina albo: Odpis na Verificatią Schizmatyków, чрезъ унiатовъ выданои. На помову Дисунитовъ[2]), же въ унiатовъ языкъ славенскій и матерный рускій въ занедбане иде, отповѣдаютъ въ X Роздѣлѣ унiаты: яко славенского языка въ писмахъ, а Рускаго на наукахъ уживаютъ и тымъ поточнѣ мовлятъ. „Co się tknie ięzyka słowiańskiego, nigdyśmy nim nie pogardzali; ktoś wam omylnie sprawę dał; i owszém (ст. 50) z Xiąg Słowieńskich przeciwko wam dowodzimy i pilno ie chowamy >< Ruskiego ięzyka publicznie i na kazaniach zażywamy i privatim nim mówimy ><

безъ всякого придомка матернымъ (Vernacula) зве. Ото слова Г. Добровского: „Plenius linguae Slavonicae regulas exposuit Metetius Smotrycki libro, cui titulus: Правилное Синтагма >< In Praefatione vernacula summopere commendat studium linguae literalis Slavonicae ><

[1]) Законники [2]) Схисматиковъ

d) Езувитъ Скарга въ Книзѣ, которои написъ: O Jednosci Kosciola Bożego pod iednym Pasterzem i o greckim od tey iednosci odstąpieniu z przestrogą i upomnieniem do narodow ruskich przy Grekach stoiących, въ Вилнѣ 1577. року друкованой, а славному въ овъ часъ пану [1]) рускому князю Острогскому Константину воеводѣ >< приписаной, мовячи о способахъ, которыхъ [2]) до ускутечненя єдности (унѣи) уживатн належало, и которые ажъ до єго часовъ занедбаные были, различіе [3]) полского, рускаго и славенского языка на листѣ 381 посвѣдчае: Bysmy byli czuyni, сутъ слова вченого того Езувиты, moglibysmy dawno szkoły Ruskie miec, a wszystkie pisma Ruskie przeyrzec i w sławianskim ięzyku miec swoie katoliki cwiczone. Trzeba było na polski abo ruski ięzyk przekładać Ruskim narodom rzeczy ku temu służące, aby rychley prawdę obaczyli. Dobrzeby i do przednieyszych Ruskiego Nabożenstwa Panow uczone posełać >< Siła natym zależy, aby i Panowie Zakonu Ruskiego, a zwłaszcza Metropuiit z Władykami o tym się spolnie namawiali >< ><

e) Каноникъ Цѣхоцки въ книзѣ подъ написомъ: Alloqviorum Osiecensium sive variorum familiarum sermonum Libri qvinqve, Crac. 1615 различіе мовы рускон и полскои потверждае словы: Bohemica et Russica (мѣсто Ruthena, о Русинахъ бовемъ, а не о Россіанахъ говоритъ) lingua tam in elocutione, qvam in pronuntiatione magnam affinitatem habet, et ferme Germanae sorores, Polonica ab utraqve non mediocriter discrepante ab omnibus Slavonicae gentis nationibus censeatur.

(ст. 51) Ксендзъ Станиславъ Клечевскій [4]) въ Книзѣ, которои написъ: O początkach, dawnosci, odmianach i wydoskonaleniu ięzyka Polskiego, Zdania X. Stanisława Kleczewskiego zakonu S. O. F. Reformata Prowincyi Ruskiey, Roku Panskiego 1767 we Lwowie w Drukarni B. S. Troycy 4° не тылко языкъ рускій от полского, Ческого, Московского (россійского) >< различае, но также силными и на грунтовной вѣдомости рѣчи, о которой мова, полегаючими доводами показуе: же языкъ рускій найблишшій єстъ первоначалному або ма-

[1]) Воеводѣ [2]) которые [3]) различіе [4]) Клечевски

терпему языкови славенскому. Сочинене того кромѣ различія [1]) діалекта много важныхъ вѣдомости о нашомъ рускомъ языцѣ въ собѣ замыкае, для того уваги Автора що до слова съ самого дѣла выписуются. Достовѣрность того писателя потверждае судъ о немъ Г. Бентковского [2]) в I. Томѣ сочиненя подъ написомъ· Historya literatury Polskiéy >< przez Felixa Bentkowskiego >< w Warszawie i Wilnje на л. 198 [3]). Dzieło to okazuie Autora biegłego w Historyi i rozsądnie o rzeczy przedsięwziętéy rozumuiącego. Межи иными такъ помененый Авторъ Клечевскій [4]) простоту наветъ рускаго языка противъ погардѣ ними боронитъ: „Mogłaby komu (мовитъ Авторъ на л. 72 подъ лич. 8) wstręt uczynić mowa Ruska, że iest tylko ludzi prostych; ale oto mnieysza. Powiedziało się albowiem w Zdaniu 6. Liczb. 4. 5 >< że słow pierwiastkowych Słowiańskich, u prostych ludzi y nieukow szukać mamy. A czemużby ich wziąść nie iako pożyczanych, ale własnych, godzić się nie miało? Zkąd? kto ma dostatki? nie pytaią się, dosyć że nie iest ubogi. Nie wstydzą się Krolowie skarby napełniać z ludzi mieyskich i wieśniakow; a my, za coz bysmy się wspomodz nie mogli od nich, dobrym słowem? Dawni Lubo Mędrcy, czyli Filozofowie, mieli się czego (ст. 52) nauczyć od dzieci, y Chłopow. Prostego Chłopa mowa, całą Radę Rzymską, do podziwienia wzbudziła: y godna była, że ią Rada Rzymska w swoie Xięgi wpisać kazała, a Marcus Aurelius Cesarz, z sobą woził, y często czytał. Horol. Princ. Lib. 3. Cap. 3. 5, circa fin. — Nie iest nikt tak mądry, żeby wszystko umiał: nie masz tak prostego, żeby się od niego nic nauczyć nie można [5]).

---

[1]) различія [2]) чрезъ Бентковского [3]) на л. 198 выраженый словы: [4]) Клечевски

[5]) „Моглбы (мовитъ на л. 72 подъ лич. 8) зражати кого языкъ рускій, а то для того, же естъ языкомъ люди простыхъ. Но менша о то. Реклося бовѣмъ вышше (w zdaniu 6. l. 4. 5 ><) яко кореныхъ славенскихъ словъ межи простаками и неуками глядати треба. И чомужъ бы ихъ не яко пожичаныхъ, но яко власныхъ братися не годило? Не звиклося питати: видкій? або хто мае достатки? досыть, же не естъ вбогій. Невстыдаются Королеве скарбы съ мѣщанъ и хлоповъ сбирати, а намъ чомужбы ся негодило спомочися от нихъ добрымъ словомъ? Давные Любомудрцы (Философи) мѣлися чого от дѣтей и хлоповъ вчити. Мова посполитого человѣка,

Lecz nie bawiąc się wielkiemi wywodami, dosyć to utwierdza przykład dawnych Przodkow naszych, ktorzy z Słowiańskiego y Ruskiego ięzyka w Polski bardzo wiele słow włożyli: Niektore tu tylko przytoczę: Kimbał, Łodzia, Kałamut (to iest kał mącący), Liszen, Popeł, Postelia, Posupłen, Prawyło, Propast, Swiaszcznyk, Smiach, Stojanie, Stebłyie, Stołp, Stud, Otro, Iazyk, Krypki &. Są słowa z Ruska Słowiańskie, z ktorych na Polskie przeinaczyli nasi Przodkowie, y są teraz dobre: Cymbał, Łodź, Bałamut, lichy, popioł, pościel, Posępny, prawidło, śmiech, staynia, zdziebło, słup, wstyd, jutro, Język, krzepki, albo mocny. Toż samo co o Imionach mowiemy, twierdzić można o słowach: ponieważ z Ruska-Słowiańskiego Tworo, Tajo, Sochranijo, Sopratajo &. Mamy podobne Polskie: Stwarzam, Taję, ochraniam, uprzątam &. Co tedy dawni pożytecznie, przed nami uczynili, tego nam czynić nie zakazali, owszem drogę w téy okoliczności utorowaną pokazali. Mogą też bydź przykładem dla nas zacne Narody: Włosi y Francuzi, ktorzy będąc mową swoią tak dalecy od ięzyka Łacińskiego, iak Polacy od Słowiańskiego (ст. 53), niedostatek słow własnych, Łacińskiemi nadgradzaią. Czego gdyby się nam czynić nie godziło, bylibyśmy pulięzycznemi dziecmi, nie mogąc zkąd inąd douczyć się słow, ale przestaiąc na tych, ktorych nauczyliśmy się od własnych Rodzicow >< ><

g) Г. Линде языкъ рускій от языка Славенского выразнѣ различае:

aa) Въ сочиненіи помянутомъ: O Statucie Litewskim на л. 12*) и 16 (10);

якъ на дивъ, цѣлый Римскій Сенатъ порушила, и годна была, же ю въ свои книги вписати казалъ. Марко Аврелій съ собовъ ю возилъ и часто читалъ. Нихто всѣхъ розумовъ не поѣлъ, абыся чогось навчити немѣлъ. Нема тыжъ ничъ такъ посполитого и простого, абыся съ него щось навчити неможна".

*) Z tém wszystkiém, сутъ межи иными слова Писателя того [1]), Rossyanin, który pieśni Łomonosowa, Dzierżawina i t. d. z uniesieniem deklamuie, tudzież Duchowny Grecko-Rossyyski, który całą Biblią Słowiańską na pamięć umie, i iednego Artykułu Ruskiego Litewskiego Statutu nie zrozumie, tak daleko, iż widziano potrzebę wydać tłumaczenie Statutu Litewskiego w ięzyku Rossyyskim >< ><

[1]) автора сего

bb) Въ предмовѣ до реченои Книги: Rys historyczny lit. rossyy. на л. XX діалектъ, о которомъ мова: Dialekt ruski (właściwie ruski) зве, зри нишше въ §. VII.

cc) Выписъ съ II Тома того самого сочиненя, которому написъ: Dodatek III M. Koczenowskiego на л. 412, де мова о языцѣ, въ якомъ Книга Ключъ разумѣнія написана, Авторъ Коченовскій не тылко выразнѣ [1]) розницю мовы рускои от мовы россійскои признае, но надто языкъ рускій Росіаномъ (ст. 54) незрозумѣлымъ быти свѣдчитъ *).

h) Г. Бандтке въ приведеной вышше Исторіи Королевства полского єще выразнѣй народъ и діалектъ рускій, который онъ малорускимъ, бѣлорускимъ зве, от народа и языка россійского (московского) различае. То, що Авторъ сесь о томъ на л. 24. I. Тома помянутои Исторіи Кор(олевства) пол(ского) о рускомъ и теперишномъ Россійскомъ діалектѣ пише, повинно кождому [2]) тщателю народнои Исторіи знано быти. (11)

Тотъ самъ писатель усерднѣ прагне, абы колись и малорускій діалектъ въ ряду вченыхъ діалектовъ славенскихъ мѣсце заялъ. (Зри слова єго вышше въ §. I. lit. h). То само

i) Ломоносовъ въ 113 §. Граматики Россійскои и Авторъ Книги: о старомъ и новомъ слозѣ Россійского языка (Шишковъ) на л. 151 розницю помянутыхъ нарѣчій признаютъ [3]). (12)

k) Г. Раковецки [4]) въ помянутой Книзѣ Prawda Ruska діалектъ Россійскій от Малорускаго и Бѣлорускаго выразнѣ различае. Прилагаемо ту дословный выписъ того, що Авторъ въ II Томѣ реченого сочиненя на л. 190 и 191 мовитъ. (13)

l) Въ часторѣченомъ дѣлѣ: Rys historyczny literatury rossyyskiéy >< на л. 54 Г. Гречъ языкъ рускій (або подлугъ него то само, що бѣлорускій) от церковного (славенского) (ст. 55) и россійского выразнѣ розличае. (14)

---

*) Język ten (малорускій) nam Rossyanom prawie niezrozumiały, zbliżał się po wielu latach w ustach Szczepana Jaworskiego >< znacznie do Wielkorossyyskiego ><

[1]) явнѣ [2]) каждому [3]) слоговъ утверждае. [4]) Раковецкій

Уважати належитъ, яко Авторъ сесь:

aa) Языкъ церковный и Славенскій за єдно и то само бере;

bb) Чрезъ языкъ рускій въ уживаню народовомъ разъ мову поточну, якои [1]) въ Москвѣ въ дѣлахъ правленя, правахъ (указахъ) уживано, розумѣе, и знову [2])

cc) Языкъ рускій, которымъ до нынѣ народъ въ Литвѣ и на Волиню говоритъ, въ властивомъ значеню кладе, придомокъ бѣлорускій безъ потребы додаючи. Зри о томъ §. VII. Наостатокъ

m) Поволуюся ту на основател'но и безсторонное свѣдоцтво о различiи межи собою діалектовъ: россійского, полского и руского (о котромъ мова), съ Виденскои общои литерацкои Газеты вынятое *).

---

*) Russnakische Litteratur (О невластивомъ уживаню слова Russnak, russnakisch мѣсто Ruthener, ruthenisch зри ниже §. XII.). Наука Христианска за благословеніемъ Кур Михаила Левицкого Е(писко)па Перемиского >< составленна >< 1816. ‚Die Städter (сутъ слова Рецензента книги тои) in jenem Theile Pohlens, der in der oesterreichischen Kanzleisprache Galizien heißt, sind zwar auch von der oesterreichischen Periode Pohlens, d. i. Slaven von lechischem Stamme; nicht so der Grundkern der Population, Russnaken auf dem Lande, die ihrer Religion nach zur griechischen Kirche, ihrer Sprache nach aber mit den Kleinrussen zu einem von dem pohlnischen sehr verschiedenen Dialekt gehören, der zur Ordnung der südslavischen Mundart gehört, während der pohlnische zu jenem der nordslavischen &. Der Dialekt ist sanfter als der großrußische, wie es seine südliche Lage ohnehin erwarten laesst... in Rußland von dem gröberen grossrussischen, in Pohlen von dem pohlnischen Dialekt um die Schrift und Bücherehre gebracht lebt er noch im Munde des gemeinen Volkes. Es wäre interessant zu wissen, wie viele Millionen Slaven sich eigentlich dazu bekennen. Soviel kann man aber schon im voraus errathen, daß sie den Lechen im Ganzen nicht nachstehen, also stärker, als der Tschechische (böhmische) sind, auch stärker, als der sogenannte illyrische Zweig, und nur mit dem eigentlichen russischen sich nicht messen können. Freilich ist der Zweig zwischen Rußland, Pohlen und Oesterreich zerstückelt, daher politisch weniger imposant und respektabel, aber die Sprache von 9 Millionen Menschen hat auch ohne augenblickliche politi-

---

[1]) яковои [2]) наостатокъ допѣро

(ст. 56) §. V.

Во всѣхъ земляхъ рускихъ, негдысь подъ (ст. 57) именами: малои, бѣлои, червонои руси знаныхъ, єденъ и тотъ самъ былъ діалектъ рускій.

Нежели приступлю къ доказаню предложеня того, уважнымъ читателя чиню на пересторогу Автора Исторіи Государ(ства) Россійского Г. Карамзина: абы безъ потребы діалектовъ и Граматикъ не множити. Авторъ тотъ вдучи за мнѣніемъ Нестора словенскои, меновитѣ зась ческои Словесности, Г. Добровского, такъ въ 242 нотѣ до I Т. помянутои Исторіи выразнѣ остергае: „въ припадку, коли два або три діалекты подъ правила єднои Граматики потягнути можна, то нетреба ихъ за розмаитые уважати, хотьбыся килка словъ инакше вымавляло або инное значеня мѣло. Но коли межи двома діалектами истотна (существенна) розница въ Граматицѣ заходитъ, тогды ихъ за розмаитые, признаю (15).

Тое предположивши, при разсужденіи тосамости або различія [1]) діалектовъ двѣ наступуючіе на историческихъ вѣроятныхъ свѣдоцтвахъ и позосталихъ до днесь помникахъ писемныхъ, также и на досвѣдченю опертые правды предъ очима мѣти [2]) належитъ:

а) Всѣ давные діалекты славенскіе, то єстъ которыми народы, теперъ назвиска: Россіанъ, Русиновъ, Чеховъ, Моравцовъ Поляковъ, Сербовъ, Булгаръ, Крайнцовъ >< носячіе, въ XI. XII. XIII столѣтіи мовили и писали, не ровнѣ бол'ше, нежели теперъ, собѣ подобные были. Имъ вышшеся къ старожитности посунемо, тымъ менше разницѣ а бол'ше подобенства межи діалектами тыхъ народовъ пос(ст. 58)тере-

---

sche Bedeutenheit an sich Interesse genug für den Sprachforscher wie für den Menschenfreund. Für den letzteren besonders wie für den oesterreichischen Patrioten ist es erfreulich zu sehen, wie unter Franzens Väterlichem Scepter die Kultur so verschiedener Völker auf der natürlichen und solidesten Basis der Muttersprache mächtig und dauernd gefördert wird“ >< >< Wiener allgemeine Litteratur Zeitung 5. Novemb. 1816. N-ro 89.

[1]) различія [2]) мати

жемо [1]). На доводъ тои правды приводимо свѣдоцтво Г. Карамзина въ I Т. въ 250 нотѣ о діалектѣ перевода писма С. чрезъ Кирилла и Меѳодія, такъ судячого*) [2]). Діалектъ, чрезъ Г. Карамзина въ приведеномъ мѣсци Книжнымъ званый, властивѣ церковнымъ звати треба. Нимъ бовемъ сперва тылко писма и Книги духовного содержанія писаные. Народный зась діалектъ знову двояко уважати належитъ: то єстъ яко мову устну, поточну (просторѣчіе) и яко мову въ писмахъ уживану.

(ст. 59) По тому теды постерженю на втору рѣчъ [3]) читателя уважнымъ робю [4]), то єстъ: на

b) Діалектъ народный устный народа посполитого (Volkssprache) и діалектъ народный въ писмахъ, діалектомъ Книжнымъ (Büchersprache) званый.

Діалектъ устный знову двояко уважати треба:

aa) Въ устахъ человѣка посполитого [5]) (на селахъ) такъ, якъ ся го от отца и матере навчилъ и тотъ властиве матернымъ то єстъ просторѣчіемъ [6]) зовеся, або

bb) Въ устахъ людей, которые читанемъ Книгъ природный устный ихъ діалектъ на Книжный перемѣнили. Тотъ остатный діалектъ устный всѣ свойства діалекта Книжного мае. Коли теды Авторъ яковый о діалектѣ пише, належитъ уважати: о яковомъ то діалектѣ мовитъ, о устномъ ли або Книжномъ? — Скоро [7]) тылко мова єстъ о діалектѣ въ той або овой Книзѣ, въ томъ або овомъ писмѣ уважаномъ, то посполитѣ діалектъ Книжный розумѣти належитъ.

---

*) „Въ прочемъ всѣ тогдашнія нарѣчія долженствовали менѣе нынѣшнаго разниться между собою, будучи гораздо ближе къ своему общему источнику, и предки наши тѣмъ удобнѣе могли присвоить собѣ Моравскую Библію. Слогъ ея сдѣлался образцемъ для новѣйшихъ книгъ Христіанскихъ. И самъ Несторъ подражалъ ему, но Русское особенное нарѣчіе сохранилось въ употребленіи, и съ того времене мы имѣли два языка, Книжный и народный. Такимъ образомъ изясняется разность въ языкѣ Славенскомъ Библіи и Русской Правды (изданной скоро послѣ Владимира), Несторовой Лѣтописи и Слова о Полку Игоревѣ“ ><

[1]) постержемо [2]) о переводѣ... мовячого [3]) правду [4]) робимо [5]) простого [6]) просторѣчіе [7]) Якъ

Имъ барзѣйся зась просторѣчіе[1]) сходить съ діалектомъ Книжнымъ, тымъ досконал'шій єстъ діалектъ устный. Тые постереженя предположивши, приступимо[2]) уже до нашого (ст. 60) рускогo діалекта. И въ насъ Русиновъ двоякій діалектъ различаемо: устный и книжный. Книжный на бѣлой, малой, червоной Руси, якъ то положеные нишше выписы свѣдчатъ, от XIII столѣтія ажъ до теперъ праве єднаковый. Въ просторѣчіи[3]) заходятъ нѣкоторые малые перемѣны, но такъ незнакомитые, такъ рѣдкіе, же смѣло твердити можна, яко на бѣлой и малой Руси єднако и тымъ самымъ діалектомъ говорятъ[4]). Хтося єно добрѣ прислухавъ Русинови от Кіева, Чернигова, Брацлава (Малороссія), Львова, Перемышля (Червона русь), Берестя Литовскогo, Смолєнска, Полоцка (Бѣла русь), тотъ правду тоту вызнати муситъ. Малые перемѣны въ произношеню самогласнои е и ѣ, уживане нѣкоторыхъ словъ, яковые сосѣдство съ побратимцами, переставаня съ чужоземцами, надъ все зась доволное наслѣдованє побратимскихъ діалектовъ (спричинило), знакомитои граматическои перемѣны въ мову руску не ввело. Двѣ або три писмена[5]) въ мовѣ поточной (ст. 61) того самого народа, въ розманитыхъ мѣсцяхъ инакше вымавяные, не суть єще достаточновъ причиновъ до дѣленя діалектовъ. И такъ, коли межи инными єденъ Полякъ въ просторѣчіи мовитъ słysys, а другій słyszysz, єденъ tsyma, а другій trzyma, єдинъ мовитъ pon, другій pun, третій pan, єденъ мовитъ iauca, другій wayca >< єстли ту причина діалектъ полскій на мазурско-краковско-горал'ско-пол'скій дѣлити? И то єстъ первый доводъ заложеного нами предложеня.

Вторымъ доводомъ єднаковости языка рускогo межи народомъ рускимъ въ помененыхъ земляхъ сутъ писма рускіе, въ овыхъ земляхъ: въ Вилнѣ, въ Острозѣ, въ Львовѣ, въ Кіевѣ, въ Заблудовѣ, въ Стратинѣ, въ Почаевѣ и Уневѣ >< типомъ выданые. Кромѣ книгъ до набоженства въ языцѣ славенскомъ (Церковномъ) друковано также было множество писмъ духовного и свѣтского содержанія въ языцѣ народномъ. Языкъ тотъ безъ всякого епитета

[1]) діалектъ устный [2]) приступуемо [3]) Въ устномъ [4]) мовятъ [5]) самогласные

Рускимъ звано. Діалектъ писмъ тыхъ, якъ то съ поровнания ихъ межи собою очевидно, єстъ кромѣ малого различія въ уживаню самогласныхъ е, Ѣ, я цѣлкомъ тотъ самъ и не тылко що до (ст. 62) мѣсця, но и до часу собѣ подобный. Съ того теды незапереченое заключеніе, же діалектъ въ земляхъ[1]) рускихъ, подъ именами малои, червонои, бѣлои и чорнои руси знаныхъ, єденъ и тотъ самъ былъ. Для тои то запевне причины ажъ до XVIII столѣтія, где єно мова была о діалектѣ рускомъ, діалектъ сесь безъ всякого придомку просто: языкъ рускій, мова руска (ięzyk ruski, lingva Ruthena, idioma Ruthenum) звался, а о діалектѣ бѣло и малорускомъ[2]) ани слыху не было. Но не всѣ читатели маютъ при рукахъ книги рускіе, въ помянутыхъ сторонахъ рускихъ выданые. Для того теды, абымся не здавалъ[3]) на слово вѣры судови мому[4]) о тосамости[5]) языка руского вымагати, привожу[6]) въ наступуючомъ § розманитые Книги и писма рускіе, въ помененыхъ сторонахъ рускихъ розманитыми часы и розмантого содержанія выданые, также вынятые съ нихъ приклады мовы рускои[7]).

§. VI.

Примѣры мовы рускои въ земляхъ рускихъ, имена малои, бѣлои, червонои Руси носячихъ, съ наступуючихъ документовъ книгъ и писмъ вынятые.

Примѣры тые, ради тщателей рускои словесности собраные, особливе прилагаючи, ту (ст. 63) єдинѣ кладу написъ документовъ, книгъ и инныхъ сочинень, съ которыхъ они браные сутъ.

1. Привилей Руского Князя Лва съ року 1292[8]).

2. Статутъ Вел(икого) Княжества Литовского, рускимъ языкомъ и писмомъ афпи року въ Вилнѣ друкованый.

---

[1]) Краяхъ [2]) малорускимъ [3]) абысмося нездавали [4]) нашому [5]) єднаковости [6]) приводимо [7]) въ придатку выписы кладучи. [8]) Привилей Князя Лва на Село Страшевичи Епископу 1292 даный. Оригиналъ въ Архиви гр(еческо) ка•(олическои) Епископіи Перемискои.

Раздѣлъ шостый о опекахъ. Артикулъ Д.

3. Декретъ Сташка съ Давидова, Старосты Самборского, зри §. Ш.

4. Писмо святое перевода Францѣшка Скорины. Переводъ сесь до найрѣдшихъ Книгъ належитъ, такъ далецѣ, же еще нигде цѣлкомъ всѣхъ Книгъ перевода того не собрано. Маю при рукахъ едну тылко оригиналну частъ перевода того. Замикае въ собѣ пятеро Книгъ Мойсеовыхъ и нецѣлые третые Книги Царствъ. Приводжу ту нѣкоторые выписы, къ познаню реченого Автора и працѣ служачіе. Г. Карамзинъ въ 529. Примѣчаніи до I. Тома Исторіи Государства Росс. на л. (ст 64.) 213 и Г. Гречъ въ частопомянутомъ сочиненіи на языкъ полскій подъ написомъ Rys historyczny lit. rossyyskiéy (переведеномъ) на л. 75 языкъ перевода того Рускимъ зовутъ, хотя и того перечити не можна, яко переводъ сесь естъ мѣшаниною старои Славянщины съ рускимъ властивымъ языкомъ, и яко въ переводѣ ту и овдѣ Славянщина переважатъ. Ото въ нотѣ дословные выписы зъ Авторовъ тыхъ, не тылко о діалектѣ перевода Скорынина, но разомъ и достопамятные вѣдомости о самомъ Скоринѣ въ собѣ замыкаючіе. (16, 17) Естъ еще еденъ переводъ писма С. въ языку рускомъ Луки съ Тарнополя. На конци пяти книгъ Мойсеовыхъ таковый въ рукописѣ написъ стоитъ: Божіею помощею, повелѣніемже и пилностію худого человѣка на имя Луки, въ неславнѣмже Градѣ Тарнополи. Лѣта 1596. Обширнѣйшу вѣдомѣсть о рукописѣ томъ зри въ Сочиненю: Rys hystoryczny л. 76.*)

(ст. 65) 5. Привилей Короля Полского Зигмонта Августа съ року (?).

6. Привилей Короля Полского Зигмонта Августа съ року (1538), зри §. Ш.

7. Артыкулы Брацтва села Улича, до нынѣ въ оригиналѣ захованые, съ р. (?)

---

*) (Чи не найдеся де еще цѣлый або часть рукописи того межи Священниками въ Галиціи? Авторъ сочиненя о языцѣ рускомъ, вѣдомости о немъ желаючи, о такову усил'нѣ проситъ).

8. Отновлене єдности съ Костеломъ Римскимъ съ Книги

Bullae	Brevia
Summorum	Pontificum
Sacrarum	Congregationum
Decreta	

nec non Serenissimorum Poloniae Regum Diplomata Congregationem Ruthenorum O. S. B. M. concernentia, vel Eidem opportuna, jussu Generalis Consultationis cum interventu Provincialium Officionem, sub annum millesimum septingentesimum sexagesimum quartum celebratae — typis Poczajoviensibus edita Anno 1767 die 1. mensis Martii.

9. Йже въ стыхъ оца нашегw Їѡана Златоустагw, архїепа Константинополя Толкованїе На Дѣанїя Апостолская. На Гербъ Зацнои и Шлахетнои Фамиліи (ст. 66) Пѣшкъ Долматовъ.

10. Апокрисисъ Филалета — выписъ въ нотѣ.

11. Йже въ стыхъ ѻца Нашегw Їѡана Златоустагw, Архїепп. Константинополя Книга w сшєнствѣ къ Львовѣ. Въ дрѣкарни Братской Ставропїгїя, въ обителн с. Онѣфрїя. Трѣдомъ йже тамо Кїновїатов їеромонаха Пафнѣтїя, и прочїихъ, Року ӑѯдї.

12. Лѣѯиконъ славенороссκїй и именъ Тлъкованїе. Прѣкое Типомъ Изобразисѧ. Въ Кїновїи с Кел. Чѣдотворныя Лавры Печерскїа Кїевскїя. Ставропїгїа Архїеп. К. П. Конст. Патрїархи Вселен. Лѣта Бы̑а Мира, зрѧе, ѻ Рж°ва же хва ѧхкз. Куриwпасха. Индикта, ї. Августа, ӑі. Тщанїемъ, вкдѣнїемъ же и йждивенїемъ малѣйшагw въ Іеромонасєхъ ПѢМЕЫ БЄРЫНДЫ протосyггела дронѣ Іерусалимскогw.

13. Єухологїонъ ӑлбо Молитвословъ йли Трєбникъ (ст. 67) Имѣй въ себѣ церковная различна Послѣдованїя Іереомъ подобающая ѻ стыхъ Ап°лъ прежде потомъже ѻ стыхъ й Бг̑оносныхъ wтецъ въ различныхъ временахъ преданая. Нѣ же блвенїемъ й повелѣнїемъ Ѿсне

Превел҃. въ Бз҃ѣ єг мл҃. Гсна Ѿц҃а Петра Могилы Митрополиты Кїевскогѡ, И прочъ. Издан в' с҃. великой Чꙋдотворной Лаврѣ Печер҃ Кїев҃. Рок. ах҃мѕ. Девемр. ѕ҃і, днѧ.

14. Ст҃гѡ Ѿц҃а нашегѡ Каллиста архїепп҃. Константинополского, и҆ вселенского патрїархи. Наꙋка в' неделю провозвѣстнꙋю ѡ Мытникꙋ и҆ Фарисеи ><

15. Вѣнецъ Христовъ выданый чрезъ Антонїѧ Радивиловского Игꙋмена Монастира Николскогѡ Пꙋстынног Кїевско. Въ Дрꙋкарни Печерской. Года 1688.

16. Трїѡдїѡнъ си є҆стъ: Трипѣснецъ Ст҃ои великой четырдисѧтници Ѿ Єллинскагѡ и҆зслѣдованъ. За Привил҃. Єг. Кор. Млс. и за Благсл. Старшыхъ.

17. Номоканонъ си є҆стъ: Законоправилникъ имѣѧй посокращенїю правила (ст. 68) Ст҃ыхъ Апстолъ, Седми Соборовъ, и҆ Помѣстн. нѣкѣихъ. Къ Семꙋ и҆ Вселенскихъ Оучителей, и҆ преподоб҃ отецъ. Изданый прежде три́жды Типомъ въ Ст҃ой Великой Чꙋдотворной Лаврѣ Печерской Кїевской. Нн҃ѣ же изданъ четвертое. Тщанїемъ и иждивенїемъ въ Хв҃ѣ Превелег. Є҆гѡ Млсти Гсднѧ Ѿц҃а АРСЕНІѦ ЖЕЛИБОРСКОГѠ Млстїю Бж҃їею Єпскопа Лвовскогѡ, Галицкогѡ. и Камен'ца Подолского. Въ Лвовѣ, въ Типографїи Михаила Слїозки, Рокꙋ Бж҃огѡ, ах҃мѕ. Мсца А҆вгꙋста, в҃ї Дне.

18. Ключъ разꙋмѣнїѧ. Второе Напечетована бысть сїѧ Книга, Придержавѣ Великогѡ КОРОЛѦ ІѠАНА КАЗИМѢРА, въ Бг҃оспасаемомъ Градѣ Лвовѣ Влѣто Ѿ Сотворенїѧ Свѣта, зр҃о́а, а Ѿ Рождества Гсда нашего Іс҃ Ха҃, ах҃ѯг. За Привилїем' є҆гѡ Королевской Млсти Пана намъ щасливе Панꙋючогѡ, за Блгсвенїемъ Ст҃ѣйшихъ Патрїархъ, и҆ Преѡсвщеныхъ Митрополитовъ Православныхъ.

19. Богогласникъ. Пѣсни Благовѣнїемъ Въ Ст҃ѣй чꙋдотворнѣ Лаврѣ Почаевской, Тщанїемъ

Иноковъ Чинꙋ С. Васїлїа Великаго Лѣта ѿ Рж҃дества Хрва а ѱ҃ч.

20. Энеида на Малороссійскій языкъ перелиціованная И. Котляревскимъ. Въ Санктпетербургѣ 1808 Года.

21. Грамматика Малороссійскаго нарѣчія или грамматическое показаніе существеннѣйшихъ отличій, отдалившихъ Малороссійское нарѣчіе отъ чистаго Россійскаго языка. Соч(инилъ) Ал. Павловскій. Въ Санктпетербургѣ >< 1818 года.

(ст. 69) §. VII.

Коли тылко мова єстъ о діалектѣ книжномъ, то имена: діалектъ малорускій (малороссійскій), бѣлорускій єденъ и тотъ самъ діалектъ означаютъ.

Привелисмо уже много примѣровъ властивого языка руского. Языкъ тотъ, якъ въ предидучихъ §§. доказано [1]), въ земляхъ имена: малои, бѣлои >< руси носячихъ, єднакій былъ и безъ всякого придатку просто языкъ рускій звался. Ажъ до осмнадесятого столѣтія въ привелеяхъ Королей полскихъ, Конституціяхъ сеймовыхъ, писмахъ дипломатичныхъ, уставахъ церковныхъ, граматикахъ славенскихъ и инныхъ писмахъ, народа руского дотычащихся, о языцѣ або діалектѣ мало-бѣлорускомъ >< такъ, якъ о діалектѣ малополскомъ и великополскомъ >< слыхати не было. От ового то допѣро часу, якъ знакомита часть малои и бѣлои Руси, подъ панованемъ полскимъ будучои, въ скутокъ трактатовъ, меновитѣ зась перемѣрія (indutiae), котороеся въ Андрушовѣ 1667 року стало, до имперіи Россійскои вернула, писатели Россійскіе за панованя Петра великого, постергаючи различіе межи діалектами: Славенскимъ, Россійскимъ (давнѣй Москов-

---

[1]) оказано

скимъ) и діалектомъ въ земляхъ, Мала- и Бѣларусь званыхъ, посполитымъ, остатный тотъ діалектъ малоруским (малорос(ст. 70)сійскимъ) и бѣлорускимъ называти почали. Першу змѣнку о мовѣ малоруской, якъ далецѣ менѣ свѣдомо, находжу въ Граматицѣ, въ Москвѣ року 1721 друкованой. Граматика тота, якъ ся съ предословія показуе, мѣла тылко быти дословнымъ передрукомъ граматики Смотрицкого. Тымъ часомъ Авторъ ѳи мѣсця, въ которыхъ Смотрицки о рускомъ діалектѣ споминае, вѣрнѣ нелишилъ, но простые назвиска Смотрицкого: рускій, руски на малороссійскій, малороски перемѣнилъ. Приводимо ту овые мѣсця съ обохъ Граматикъ.

О сочиненіи неопредѣленныхъ.

Правило 4.

Смотрицки:	Авторъ Граматики Моск.
Руски сказуемый	Малоруски сказуемый
Руски истолковуемъ.	Малороссіи толкуютъ.

О сочиненіи соуза.

Правило 3.

Ѳже соузъ, и воеже	Ѳже соузъ
Руски абы	малороски абы ><

О малорускомъ діалектѣ аниси єнило Смотрицкому, хотя того перечити не можна, же Смотрицки (ст. 71), если не лѣпше, то принаймнѣй такъ добрѣ зналъ діалектъ рускій, якъ котрійбудь позднѣйшій писатель. За прикладомъ писателей Россійскихъ шли потому писатели полскіе и чужостраные. Тымъ теды способомъ діалектъ, негдысь просто рускимъ званый, имя малорускаго носити почалъ. То само о діалектѣ бѣлорускомъ тримати належитъ. Вызнае то самъ Линде въ помянутомъ сочиненіи O Statucie Litewskim ruskim ięzykiem i drukiem wydanym >< яко діалектъ, которымъ Статутъ овъ написаный, длятого єдинѣ (то єстъ безъ жаднои иннои причини) бѣлорускимъ зве, поневажъ го такъ Г. Сопиковъ назвалъ. Скоро теды помянута причина, то єстъ повага Автора (Сопикова) видѣлася Г. Линде быти достаточна до названя языка, въ которомъ

Статутъ писаный, діалектомъ бѣлорускимъ, то нехайже и менѣ волно буде подобными доводы, на повазѣ Смотрицкого, съ позднѣйшихъ зась писателей Г. Гречи и самого Г. Линде полегаючими, наводити: же языкъ Статуту Вел(икого) Княж(ества) властиве рускимъ, не зась бѣлорускимъ звати належитъ.

a) Съ приведеныхъ бовемъ вышше выписовъ очевидно, же языкъ Статута єстъ тотъ самъ, що въ предмовѣ до Граматыки Смотрицкого и въ мѣсцяхъ, съ нея выписаныхъ. Но Смотрицки языкъ овъ тогды просто (ст. 72) рускимъ звалъ, коли о бѣлоруской мовѣ ани слыху не было, теды идучи за повагою Смотрицкого, языкъ Статута просто рускимъ называю.

b) Съ поровнаня межи собою приведеныхъ вышше выписовъ преконатися можна, яко языкъ Статута єстъ тотъ самъ, що языкъ въ книзѣ, Вѣнецъ Христовъ званой. Языкъ книги той Г. Гречъ языкомъ рускимъ (властиве рускимъ) называе, и таковый выразнѣ от славенского различае. Свѣдчатъ тое слова Г. Линде на листѣ XX предословія до помененого сочиненя Г. Греча: Rys historyczny: „Następuie napis: Przykłady Ruskiego (właściwie Ruskiego) ięzyka; tu umieścił P. Grecz z Sopikowa 1 k. 106 >< Kładzie zaś w iednéy kolumnie przykład Ruski, a w drugiéy obok tamtéy Sławiański. — Pod tymże numerem i napisem przykładow Ruskiego ięzyka", daie nasz autor także z Sopikowa T. I. k. 70, wypis z „Pouczenia" Antoniego Radziwiłowskiego z księgi „Wieniec Chrystusowy" (Вѣнецъ Христовъ) w Kiiowie 1688". Незапереченое теды заключеніе: же языкъ Статута [1]) (ст. 73) єстъ языкомъ властиве рускимъ. Eadem uni tertio, eadem inter se. Тое предположивши, видимо, яко подѣлъ властивои рускои книжнои мовы на діалектъ малорускій, бѣлорускій, а може от гдекогрыхъ и червонорускій, не съ дѣйствителного различія [2]) тыхъ діалектовъ межи собою, но єдинѣ и цѣлкомъ съ различія земель рускихъ и ихъ обывателей выникнувъ [3]). Но колибы при каждой перемѣнѣ, силою коея тота або ова земля, тотъ або овъ народъ въ скутокъ положеня свого, любъ

[1]) Статуту [2]) різлічія [3]) выникнулъ

инныхъ выпадковъ новое назвиско отримуе, также и языкъ народа того тымъ именемъ звати приходило, тобы по нынѣшномъ состоянiи треба єще до знаныхъ уже дiалектовъ славенскихъ причинити дiалектъ: Галицiйскiй, Краковскiй, Варшавскiй, Познанскiй, >< Хтоколвекъ бовемъ свѣдомый єстъ закутовъ[1]) языка полского, тотъ запевне признати муситъ, же мова поточна въ давныхъ Воеводствахъ великополскихъ, въ Воеводствѣ Краковскомъ, на Жмуди, Кашубахъ >< далеко болше єдна от другои, нежели мова Руска въ Литвѣ, Подолю, Украинѣ[2]), Галицiи различаеся. Не было єднакъ до нынѣ слышно о дiалектахъ: Краковско-(ст. 74) пол'скимъ, Мазурско-полскимъ, Жмудско-пол'скимъ и Кашубско-пол'скимъ >< Подобного припадку, яковыйся сталъ съ языкомъ рускимъ, жадна инна мова въ цѣлой може Европѣ не дознала. Было и єстъ єще теперъ много земель, народомъ єдного племене замешкалыхъ, подъ розмаитыми державами будучихъ. Мова поточна (устна) людовъ тыхъ не ровнѣ болѣе, анежели мова руска, єдна от другои розманта. Никому съ писателей овыхъ племянниковъ до головы неприпало, дiалектови каждои части инно имя надавати. И такъ минувши инные, обернѣмъ увагу на народъ нѣмецкiй. Тамъ Австрiя, Баварiя, Виртембергъ, Саѯонiя, Бранденбургъ >< Дiалектъ посполитый[3]) въ земляхъ тыхъ, народами єдного племене (нѣмецкого) замешкалыхъ, далеко барзѣй, нежели дiалектъ устный Русиновъ, въ Литвѣ, на Волиню, Подолю[4]), Украинѣ, въ Галицiи мешкаючихъ, различаеся. Нихто єднакъ нѣмецкои мовы Австрiйсконѣмецковъ, Виртембергсконѣмецковъ, Саксонѣмецковъ >< не называлъ.

Щося тычитъ мовы книжнои (Büchersprache), то Авторы и писатели въ помененыхъ земляхъ, ихже писма въ Вѣенѣ, въ Минхенѣ, въ Стутгардѣ, въ Дрезнѣ, Липску, Берлинѣ >< друкуются, єднакого языка (нѣмецкого) уживаютъ и безъ взгляду, сутьли[5]) они: Австрiаками, Баварами, Виртемберчиками, Прусаками >< просто

---

[1]) закутинъ [2]) съ Литвы, Подоля, Украины [3]) устный [4]) Подолѣю [5]) сутли

по нѣмецку писали и пишутъ. Нихто съ чужостранныхъ не (ст. 75) важится мову, въ писмахъ, въ розманытыхъ тыхъ земляхъ выходячихъ, уживану, именемъ землѣ звати. А то чому? бо бися на смѣхъ выдалъ и великій нерозсудокъ[1]) показалъ, єдну и тоту саму рѣчъ розманытымъ именемъ зовучи.

Доказавши теды вышше въ §. VI., яко писма рускіе або мова книжна, ъ яковой писма рускіе церковного, законодавчого, судового и приватного содержаня[2]) въ розманытыхъ земляхъ рускихъ, якото на Бѣлорусп[3]) въ Вилнѣ, на Волиню въ Острозѣ, на Малорусп[4]) то естъ на Украинѣ, Подолю, также Королевствѣ Галицкомъ, въ Кіевѣ, Львовѣ, Уневѣ, Стратинѣ, Заблудовѣ выходили, єдна и тота сама была, оставляемо судови безстронного читателя, азали (чрезъ) позднѣйшіе назвиска подѣлъ єдного и того самого діалекта рускаго на Бѣло-Мало-Червонорускій >< естъ основателнымъ?

Коли єднакъ звычай дѣленя мовы рускои на мало- и бѣлорускy такъ ся въ теперешныхъ часахъ сталъ посполитымъ (consuetudo altera lex), же трудно и надѣятися, абы го понехано, коли уже приповѣдка руска: „чія хата, того правда“ и на нашой мовѣ ся полнитъ, то по приведеню историческихъ[5]) автентичныхъ доказателствъ читателя єдинѣ остергаю, же єсли прикладомъ и повазѣ новѣйшихъ Авторовъ улегаючи (бо nec Hercules contra plures), назвиска діале(ст. 76)кта мало-бѣло-рускаго заховую[6]), то имена тые[7]) за то само, що имена: языкъ або мова руска, брати належитъ.

§. VIII.

Языкъ рускій, которого приклады въ § VI. приведеные, не формовался, тымъ менше зась выникъ съ мовы (языка) пол'скои.

Нѣкоторые писатели полскіе, россійскіе, ческіе >< увѣряютъ насъ, якобы мова руска (поточна и книжна) нынѣшное свое состояніе и форму мовѣ пол'ской и вплывовы словесности полскои на словесность руску винна*), або, що то

---

*) Mikołaia Grecza Rys histor. lit. rossy. S. 54, 55. §. III.

[1]) нерссудокъ [2]) содержанія [3]) Бѣлой руси [4]) Малой руси [5]) историчныхъ [6]) припущаю [7]) приведенные

само значитъ: мова руска єстъ мѣшаниною діалекта полского съ яковымсь (Богъ знае) діалектомъ простымъ, варварскимъ, теперъ уже нигде неуживанымъ діалектомъ рускимъ. Таковые то суды Авторовъ съ всѣхъ инныхъ мѣръ наукою, правдолюбіемъ знакомитыхъ, не мало инныхъ на слово присягаючихъ (in verba magistri jurantium) въ великіе помылки ввели и не малося до взгарды, пониженя и запознаня языка рускаго причинили. Безстороннымъ и правосудячимъ читателемъ, сутьли они: Поляки, Русини, Чехи, Нѣмцѣ >< кромѣ того, щосмо уже въ §. VI. VII. привели, наступуючіе уваги предкладаю[1]) и о то єдинѣ, абымъ неслуханый потупленый (ст. 77) не былъ, усилнѣ прошу[1]). Nemo nisi auditus condemnetur.

По приведеному вышше очевидно, же мову руску тота сама доля, що и народъ рускій, поткала. Народъ рускій (§. II) не выникнулъ съ народа полского, то само и о мовѣ тримати належитъ. Языкъ рускій не ровнѣ борше (§. VI) нежели Полскій явилъ и образомъ славенского и Греческого развивался. Тотъ самъ народъ рускій, хотя потому съ колѣи рѣчи земскихъ корунѣ полской подлегалъ, былъ от самыхъ Королей полскихъ яко членокъ от єдного тѣла, яко побратимецъ во всѣмъ народови полскому ровній[3]) (зри вышше §. III) уважаный. Съ такового тогды баченя народа руского наступовало также уважане и языка руского. Языкъ теды рускій обокъ пол'ского существовалъ. Тое мовячи, никусъ не перечу[4]), абыся тогды и потому языкъ рускій такъ, якъ инные языки, не мѣлъ формовати и досконалити. И такъ языкъ латинскій бынаймнѣй не тратитъ славы, коли[5]) Цицеро >< въ своихъ писмахъ и цитаціахъ[6]) языкъ греческій[7]) за примѣръ выставляе. Языкъ Англицкій не тратитъ на томъ, коли цѣлому свѣту вѣдомо, же єстъ мѣшаниною нѣмецкого съ родовитымъ Брытанскимъ. Языкъ Италіанскій[8]), Французскій (Фражскій давнѣйше) не стаеся[9]) посполитымъ, коли всѣ знаютъ, сила латинскому, готскому >< виненъ. Старанося наветъ и на Руси всѣми си-

---

[1]) предкладаемъ [2]) абысмо неслуханые потупленые не были... просимо [3]) ровный [4]) перечимо [5]) же [6]) цитациахъ [7]) грецкій [8]) Италіанскій [9]) не стается

лами о удо(ст. 78) сконалене матернои мовы, коли заводжено школы, выдавано Граматики не тылко славенского, но и греческого языка. Вѣкопомнымъ доводомъ того єстъ Граматика Греческа, языкомъ Славенскимъ 1591 Р. въ Львовѣ друкована, въ овомъ то часѣ, коли школа, друкарня и брацтво руское на ново споряженые. 1585 Року прибылъ до Львова Іоакимъ, Патріарха Антиохийскій. Обачивши въ народѣ Рускомъ великое нерадѣніе, Школу, Брацтво и Друкарню за найлѣпш(ы)е способы запобѣженя таковому осудилъ. Донеслъ о томъ Патріарсѣ Константинополскому. Тотъ приславъ скоро до Львова Арсенія, Мотрополиту Демоницкого, который чрезъ два роки училъ въ школѣ Львовской. Важна тота и любопитна Исторіи народнои тычачася вѣдомѣсть стоитъ въ предословіи до Граматики реченои подъ написомъ:

ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ.

ГРАМАТЇКА ДОБРОГЛАГОЛИВАГО ЄЛИНОСЛОВЕНСКАГО ꙗзика. Совершеннагѡ искꙋства осми частей слова. Ко наказанїю многѡименитомꙋ Россїйскомꙋ родꙋ.

ВО ЛВОВѢ.

Вдрꙋкарни Братской. Рокꙋ афч҃а.

Граматыка тота, найстарша всѣхъ славен(ст. 79)скихъ, єстъ найрѣдша на свѣтѣ книга. Для того цѣлое предословіе, съ Граматики тои выписаное, кладу въ (18). Г. Линде, описуючи на л. 55 перевода помянутого Сочиненя Г. Греча въ нотѣ (а) речену Граматику [1]), мнитъ, же заложена Арсеніемъ Метрополитомъ школа и выдана нимъ речена Граматика сталася поводомъ Деметрему Соликовскому (Solikowskiemu, не Sokołowskiemu, якъ Г. Линде пише), Арцибискупови Львовскому, до спроваженя до Львова Іезувитовъ. Втора Славен'ска Граматика [2]), 1596 Року въ Вилнѣ друкована, Лаврентія Зизанія подъ написомъ: Граматика [3]) Словян'ская совершенного Искуства. Описуе ю Г. Гречъ на л. 55 *).

---

*) Чи не найдуеся де межи духовенствомъ въ Галиціи Еѯемпляръ єднои або другои съ тыхъ Граматыкъ?

[1]) Граматыку [2]) Граматіка [3]) Граматіка

Неперечимо теды формованя и досконаленяся языка рускаго по славенскимъ, греческимъ, позднѣйше латинскимъ прикладамъ. Того єдинѣ допустити Исторія недозволяетъ, абы языкъ рускій и словесность (literatura) руска єдинѣ и цѣлкомъ съ полскои мовы повстали и по той формовалися.

Но уже блишше къ рѣчи приступуючи, развину впередъ понятіе слова: формованя. Слова: формовати, формованя сутъ чужіе (ст. 80) (латинскіе). Скоро чрезъ формоване рускои мовы съ языка полскаго розумѣемо многость словъ тыхъ самыхъ, що и въ языцѣ полскомъ, то значене слова: формоване дуже ограничено єстъ и цѣлкомъ того, що собѣ Авторове слова того представляютъ, недоводитъ. Уважмо н. п. инные мовы. Єстъ много словъ въ ческомъ, россійскомъ, сербскомъ >< діалектѣ такихъ самыхъ, що въ полскомъ діалектѣ, хтожъ однако говорити може: ото ческій, россійскій, сербскій >< діалектъ образомъ пол'ского формовалися. Подобное формоване припустивши, можна бы и такъ наводити: въ мовѣ полской єстъ много словъ такихъ, яковые въ діалектѣ Ческомъ, Сербскомъ, Россійскомъ, Карніолскомъ >< находятся, отожъ діалектъ полскій по ческомъ, сербскомъ >< формовался. — Де кумъ, де коровай — Що болше, въ россійской (нынѣшной) мовѣ купа постергаемо словъ, цѣлкомъ въ давныхъ славенскихъ писмахъ не уживаныхъ и рускому або полскому тылко діалектови властивыхъ. Нѣкоторые тутки съ Исторіи Государства Россійского Г. Карамзина вынятые приводимо. Съ Тома IV: затруднене, посредникъ, поводъ, способъ, справедливость, старат(ь)ся, уполномоченый (причастіе страд. от глагола мокну (ст. 81) moknę (сред.) або мочу moczę (дѣйств.) походячое, въ рускомъ моченый, полскомъ moczony цѣлкомъ инное значеня мае). Въ Т. V. подошовъ >< въ Т. VII. непріатель, въ Т. IX. спокойствіе, привязаность, товаришъ >< >< кромѣ инныхъ чужостранныхъ н. п. рыцаръ, трауръ, заля. >< Таковые речена, въ теперешный россійскій языкъ въпроваженные, видячи, чомужъ не мовимо: килка поединчихъ словъ полскихъ, нѣмецкихъ >< находятся въ россійскомъ діалектѣ, отожъ діалектъ Россійскій подлугъ полского, нѣмецкого формовался.

Поединчіе слова, находячіеся въ єдномъ и другомъ діалектѣ славенскомъ, ни болше ни менше доказуютъ, єно же всѣ діалекты славенскіе съ єдного корене походятъ, всѣ собѣ суть братя и єденъ другому, що потреба, жичитъ, вертае, право обывателства надаетъ, и же всѣ колись блишшіи собѣ, якъ теперъ, были. Послухаймо, що Бандтке въ помянутой Исторіи Королевства полск(ого) въ I. Томѣ на л. 66 о стародавной Полщинѣ пише*). Коли (ст. 82) теды Г. Добровскій[1]) въ предословіи до Граматики Г. Пухмаера подъ написомъ: Lehrgebaüde der russischen Sprache >< von Jarosław Puchmayer, Prag 1820 на листѣ XIII мову, неюже толковое Ev(анге)ліе въ 17 столѣтіи сочинено, называе мовою Сполска говорячого Малорусина[2]) (eines polonisirenden Kleinrussen), то мы съ тои самои причины, выдячи въ Граматицѣ языка ческого чрезъ того Автора подъ написомъ: Lehrgebaüde der böhmischen Sprache >< Prag 1819 тые самые або подобные слова, якъ[3]) въ языцѣ рускомъ, меновитѣ зась сходство окончаній и выговора поточного глаголовъ съ окончанемъ и выговоромъ рускимъ, (якъ то самъ тотъ достойный писатель въ сочиненіи подъ написомъ: Geschichte der böhmischen Sprache >< Prag 1818 на листѣ 37 признае словы: für pigi, segi, milugi spricht selbst der gemeine Mann in Böhmen noch immer pigu, segu, milugu) можемо языкъ ческій уже смѣло назвати мовою съ руска мовячо-

*) Przeymowali Słowianie iedni od drugich obyczaje, pieśni, podania narodowe, gdy wspólny język łączył wszystkich i trwał nieprzerwanie. Im wyżéy wstecz w wieki przeszłe postępuiemy, tém mniéy znaydujemy różnicy w językach. Stara Polszczyzna w pieśni tak zwanéy S. Woyciecha, jak podobna do Czeskiego języka w pieśni S. Wacława? Że Polszczyzna stara do Ruszczyzny bardzo się zbliżała, świadczą przydomki Królów i imiona miast i rzék, jako to: Chrobry, Krasnystaw, Ostrów i t. d. >< ><

[1]) Добровски [2]) Малорусина. Тотъ самъ Авторъ по реченому в §. IV. предословіе Граматики Смотрицкого материнымъ языкомъ (vernacula) писано быти признае. Гды зась поволана нимъ вышше постилла (по руски Ev(анге)ліе толковое) цѣлкомъ тымъ самымъ діалектомъ, що и предмова Смотрицкого писана, то уже и въ Постили языка материного (vernacula) перечити не можна. Зри въ §. IV. языкъ предословія, а въ §. I. языкъ толкового Ev(анге)лія. [3]) яко теперъ

то Чеха [1]), eines ruthenisirenden Böhmen. Послухаймо, що тотъ самъ Авторъ о поединчихъ словахъ мовитъ *).

(ст. 84) О поединчихъ словахъ, съ єдного діалекта въ другій переходячихъ, то само твердити можна, що о пришествіи або пріятіи поединчихъ чужоземцей до краю. Такъ н. п. нихто перечити не може, якъ до великои и малои Полщи и до земель Рускихъ, негдысь части Королевства полского, от часовъ Казимира Вел(икого) въ тяжъ много иноземцевъ прибивало и въ немъ осѣдало. Єдны съ тыхъ пришелцей приносили въ Полщу науку, инные богацтва, инные ремесла, инн(ы)е заводили торговлю, инные на остатку голоручъ приходячи, глядали розмантѣ кавалка хлѣба**). (ст. 84) Пришелцямъ тымъ надавала [2]) Коруна полска право гражданское (ius civitatis), а они за то поддавалися уставамъ и звычаямъ народнымъ. Съ пришелця-

*) Im Slavonischen giebt es Wörter, die theils mit celtischen, theils mit scythischen übereinkommen. Einzelne Wörter entscheiden hier nichts. Auch indische Wörter lassen sich in Menge im Slavonischen finden. Wer möchte sogleich das Indische für die Mutter des Slavonischen halten? Hier muß viel weniger auf das Materielle, auf den rohen formlosen Stoff, der mehreren ganz verschiedenen Sprachen zur Grundlage dienen kann, gesehen werden, als auf das Formelle, worauf ungleich mehr ankommt ><

**) Нетылко пришелцы нѣмецкіе тогды на Руси [3]) осѣдали. Далеко бѣлше подъ розмантыми причинами прибывало ихъ съ Мазовія або такъ званои великои Полщи. Межи инными свѣдчатъ о томъ назвиска селъ: Ляшки Ярославскіе, мурованые, завязаные, Мостискіе >< также: Лацка, Ляцка и мазовецка воля, пришелцями тыми замешкалые. Кождому боземъ свѣдомо, же русины от найдавнѣйшихъ часовъ людей народа полского Ляхами звали. Имя Ляхъ (умалит.: Ляшокъ) то само значило, що Полякъ. Поляковъ теды, въ земли руской осѣдаючихъ, называно: Лахи, Ляшки (де о людехъ посполитыхъ мова), Ляцка (то єстъ полска) мова. Съ того выникли имена селъ, до теперъ трваючихъ. Нехай ся никто недивуе, же села: Ляшки мурованые, Мостискіе, Лацка воля, мазовецка обрядъ [4]) гр(еческо) каѳ(олическій) вызнаютъ. Могли Поляки цѣлые мѣста и землѣ рускіе къ обряду римскому потягнути, то що за дивниця, же ся русинамъ вдало тыхъ пришелцей [5]) пол'скихъ до восточного каѳ(олическаго) обряда наклонити?

[1]) Богемца [2]) давала [3]) въ Полщи [4]) обрядокъ [5]) приход(ц)ей

ми тыми много прибыло словъ чужостранныхъ въ языкъ полскій, но нихто до днесь не говоритъ, якобы народъ полскій и рускій съ осѣдаючихъ межи нимъ чужоземцей вникъ або съ нихъ уформовался. Противне чужоземцѣ тоты пріймовали право и обычаи народные тамъ, де осѣдали. Въведеные ними слова чужіе, на образъ полскій або рускій перемѣненые, ставалися власностевъ полского або руского языка. Въ стисломъ овомъ союзѣ, въ яковомъ народъ Полскій черезъ 400 лѣтъ съ народомъ Рускимъ зоставалъ, могли пріймати Русины от осѣдаючихъ межи ними Поляковъ нѣкоторые слова полскіе и богатилася мова руска. Но могли также Поляки чрезъ переставаня и розмаитыи соузы съ Русинами свой языкъ богатити словами рускими и досконалилася мова полска. Що вiенцей, поровнане стародавного языка полского съ языкомъ рускимъ, свѣдоцтва достовѣрныхъ Авторовъ сутъ ми поводомъ до наступуючого предложеня.

§. IX.

Мова полска свою нынѣшную чистость, обфитость и складъ мовѣ руской винна.

Правду тую покаже достатечнѣ поровнане діалектовъ [1]) тыхъ межи собою. Нежели еднакъ приступлю до поровнаня давного діалекта (ст. 85) рускаго съ давнымъ и теперешнымъ діалектомъ [2]) полскимъ, мушу въ передъ уважнымъ вчинити читателя, яко давный языкъ полскій, въ давныхъ помяникахъ захованый, от нынѣшного дуже различался. Ото нѣкоторые приклады стародавного языка полского съ второи половины XIV столѣтія съ сочиненя Г. Раковецкого: Prawda Ruska (19). Авторъ приклады тые [3]) въ II Томѣ от л. 212 ажъ 218 приводячи, такъ на л. 218 въ §. 33 мовитъ: „Wiele podobnych pomników wynaydywanych coraz więcéy przez gorliwych badaczów naszéy starożytności iuż w znacznéy części obeymuią różne dzieła i pisma >< z tych, które tu przywiedzione zostały, widzieć się daie, iż gdy Polacy zaczęli się porywać do pisania, maiąc u siebie zatracony alfabet Sło-

[1]) языковъ [2]) языкомъ [3]) Подобныхъ иныхъ много примѣровъ Г. Раковецки

wiański (§. 8, §. 9.), męczyli się nad sposobem wyrażania swéy mowy nie stosownym alfabetem łacińskim, i ztąd to okazuie się tu tak wielka niepewność i nieiednostayność pisowni; zaczęto więc myśleć nad wynaydywaniem i ustanawianiem iéy prawideł, które dziwacznie z prawidłami pisowni Łacińskiéy (włoskiéy), Czeskiéy i Niemieckiéy plątano >< >< Примѣръ полского языка за панованя Кор(оля) пол(ского) Владыслава Ягайлы, вынятый съ сочиненя Чацкого: O Litewskich i Polskich prawach такъ, якъ на л. 175 I. Томъ (ст. 86) въ нотѣ 975 стоитъ*). Примѣръ полщины съ XVI столѣтія, яковою за часовъ еще Зигмонта Августа славный въ Исторіи полской наукою и пригодами мужъ Станиславъ Орихховскій, Каноникъ Капитулы Перемыскои обр(яда) римского, писалъ. Вынятый естъ прикладъ тотъ съ сочиненя достопамятного любителя и тщателя Исторіи и словесности народнои Графа Оссолинского. Ото сама рѣчъ съ Тому III части второи Wiadomości historyczno-krytycznych do dzieiów literatury Polskiéy л. 265. (20)

Таковой перемѣннѣ языка полского нехайся нихто не дивуе. Не самъ бовемъ теперешный [1]) языкъ полскій от старосвѣдского языка полского выродился. То само и о нѣмецкомъ, Францускомъ [2]) >< розумѣти належитъ. На доводъ кладемо ту выписъ старои нѣметчизны съ XIII столѣтія, якъ она въ Исторіи Королевства [3]) полского чрезъ Г. Бандтке на л. 418 приведена. (21) Прилагаю ту еще приклады старыхъ помниковъ едночаснои мовы полскои и рускои, съ книгъ и оригиналныхъ рукописовъ вынятые. Зри табл. II.

Нехай теперъ любопитный и бе(з)сторонный читатель добре розваживши приве (87) деные [4]) на таблици той примѣры мовы

---

*) Ażeszmy odnu tysiaczy Rublów friazkoho sierebra Pryatielu naszomu Alexandru Woiewodi i Hospodaru Ziemli Mołdawskoi, czto byli nam Predkowie ieho pożyczyli, a my szlubuiem pry naszey wiere zapłatyty. Tych odnu tysiaczy Rublów friazkoho sierebra, a pak(li) ich ne budet a my Litewskoie Ruble damy — pakli ne budet toho sierebra, a my zapłatim hroszmy, po czem friazkoie sierebro idiet. O Litew. i Pol. prawach Tad. Czackiego, I tom, S. 172.

[1]) теперешній [2]) Французкомъ [3]) Королевства [4]) приведенные

рускои такои, яка от пятисотъ лѣтъ ажъ до днесь трвае, съ мововъ полсковъ старовъ и теперишновъ, отповѣсть на вопросъ: если языкъ рускій образомъ полского[1]) або теперешный полскій образомъ рускаго формовался? Небылъ теды языкъ рускій повѣтовщиновъ языка полского, якъ ся Г. Гречу або властиве Г. Линде на л. III предословія до помянутого дѣла, чрезъ Г. Греча выданого, здавало *).

---

*) Г. Гречъ называе языкъ малороссійскій (рускій §. V) областнымъ полскимъ языкомъ. Назвиско тото отдае Г. Линде въ полскомъ[2]) языцѣ словы: Powiatowszczyzna Polska. Тотъ переводъ не здаеся быти властивымъ и значеню въ томъ мѣсци слова область отповѣдаючимъ. Имя бовемъ область, отъ которого прилагателно областный, двояко значеня мае: Первое и властивое значеня имене область есть то само, що въ полскомъ: władza, rząd, panowanie, państwo, по латынѣ: potestas, regnum, principatus, по нѣмецки: Reich, Staat, Gewalt. Въ томъ значеню стоитъ слово тото въ писмѣ св. По области и духовомъ нечистымъ повелѣвае. Мар. I, 27. И область дасть ѥму и судъ творити. Іоанъ; 5, 27. Но не сотворихомъ по области сей I. Кор. 9, 12. Обладающу Понтійскому Пилату. Лук. 3, 1. Въ томъ самомъ значеню находимо го въ словарахъ славенскихъ и россійскихъ, меновитѣ: въ Лексиконѣ треязычномъ, въ словари Беринды, Гесснера, Аделунга, въ Словари церковномъ >< ><

Второе значеня слова того есть также подобное овому, которое теперъ въ россійскомъ властиве чрезъ уѣздъ выражаеся и то само, що полское powiat, латинское dictrictus, нѣмецкое Bezirk значитъ. Въ томъ значеню барзо рѣдко въ давныхъ славенскихъ и россійскихъ писмахъ, частше зась въ познѣйшихъ уживано. Можна теды по приведеному различію[3]) значеня имене область мѣстце Г. Греча, де языкъ малороссійскій областнымъ полскимъ называе, двояко на полское перевести. Маючи предъ очима первое значеня, можна предложеніе: языкъ малороссійскій былъ областнымъ полскимъ, по полску отдати: język małorossyiski był za panowania Polski rządowym językiem або językiem Rządu. Идучи за вторымъ значенемъ, можна и такъ перевести: Język małorossyiski był powiatowszczyzną polską або językiem, używanym w powiecie polskim, Małorossyą zwanym. Но абы познати, который[4]) переводъ съ тыхъ двохъ

---

[1]) съ полского [2]) полски [3]) различію [4]) которій

(ст. 88) Землѣ, до Коруны полскои належачіе, небыли (ст. 89) повѣтомъ Королевства полского такъ, якъ теперъ Королевство полское не естъ повѣтомъ Государства Россійского. Народъ рускій былъ частевъ Королевства полского, такъ власнѣ, якъ теперъ Угры, Чехи >< суть частми великои Монархіи[1]) Австрійскои — Но если, даймо нато, мова руска винна що мовѣ полской, то уже долгъ тотъ съ великою, а може самому довгови[2]) рѣвною лихвою выплатила. Выплатила, мовимо, долгъ[3]) тотъ, коли:

а) Мовѣ полской достарчила многости словъ, теперъ уже съ уживаня вышлыхъ*). Хтося о томъ перевести (sic, переконати) хоче, нехай читае §. VII. Граматики[4]) Копчинского подъ написомъ: Gramatyka ięzyka polskiego, przez X. Onufrego Kopczyńskiego. Dzieło pozgonne, w Warszawie 1817. Признае то тотъ самъ Авторъ въ приписахъ[5]) до Граматики на Ш Классу на листѣ 194, де мова о прилагателныхъ пол'скихъ: dwa, obadwa, словы: „Przyczyna tego (уживаня въ множ(ественномъ) числѣ dwa, oba съ именителнымъ сущ(ествителного) мужеск(ого) и сред(ного) рода) iest zwyczay Słowiański (властивый рускій) obszerniéy przed tém niz teraz unas panuiący kończenia tych Przymiotników nakształt Rżeczowników >< Нехай далѣй читае сочинене (Rys historyczny literatury rossyyskiéy) меновитѣ, що Тломачъ въ предословіи на л. XXVII мовитъ. (22) Нехай наостатокъ читае помянутое вышше (§ I. lit. h) сочинене Г. Бандтке. Выплатився далѣй языкъ рускій мовѣ полской, коли:

властивый, треба бы знати, въ яковомъ значеню бралъ Г. Гречъ слово область и прилагателное областный. Того зась легко дотече[6]), хто ево зважетъ, же Г. Гречъ добре зналъ, яко: а) Малороссія была такъ, якъ и Литва, частію[7]), а не повѣтомъ Полски(мъ) (зри §. II.), яко b) въ земляхъ[8]), назвиско Малороссіи носячихъ, языкъ рускій былъ языкомъ правленя, въ праводавствѣ, судахъ[9]) и на дворахъ вел(икого) Княж(ества) Лит(овского) уживаный. Зри вышше §. V. Областный теды языкъ въ томъ мѣсци то само значитъ, що языкъ правленя; ięzyk rządowy[10]) (Regierungssprache).

*) Зри также въ §. IV выписъ съ сочиненя Клечевского.

[1]) Имперіи [2]) долгови [3]) дѣлгъ [4]) въ §. VII на листѣ 142 Граматику [5]) приписахъ [6]) Тое зась латво познати [7]) част' [8]) Краяхъ [9]) судовъ [10]) panuiący

(ст. 90) b) Мова полска о мало чужоземщиновъ притлумена не была. Свѣдчитъ о томъ самъ Г. Линде въ часторѣченомъ сочиненіи о Статутѣ В(еликого) К(няжества) Лит(овского) на л. 14 и 15. „Chociaż styl, nietylko w odezwach Sapiehy, lecz i w samym texcie Statutu (мова є о Статутѣ въ языку полскомъ), iest dosyć czystym i wolnym od tych makaronizmów, które w owym czasie, tak szkaradnie Polszczyznę głuszyć zaczynały, iak na oczy swoie przekonać się możemy otworzywszy pierwszy tom zbioru Swada Polska nazwanego, gdzie odezwa Lwa Sapiehy w Polskim ięzyku umieszczona, jak czysty brylant między brukową mięszaniną się wydaie; chociaż téy to czystości Ruszczyzny przypisać należy, że Polszczyznę Statutu Litewskiego, zwłaszcza w miarę wieku każącego się iuż ięzyka Polskiego, poczytywano za wzorową: z tém wszystkiem i tu dosyć makarorizmów Łacińskich zawadza". Скоро теды такъ ѥстъ, для чогожъ то тотъ самъ вченый мужъ въ словарѣ своемъ, по цѣлой Европѣ славномъ, (Słownik ięzyka Polskiego ><) мову руску въ рядѣ діалектовъ славенскихъ опустилъ? Зри §. I. Мова руска, реку наостатокъ, можеся ѥще:

c) Языковы пол'скому надаль до знесеня много трудностей, яковыхъ славнѣйшій межи Поляками Граматикъ Копчинскій при означеню правилъ правоглаголаня и правописаня дознавалъ, прислужити. Привожу ту нѣкоторые приклады:

1. На листѣ 14 приписовъ до Граматики на Классу II пише Авторъ: Zakończénié przymiotników na rodzáy męzki iest náypospolitszé na y greckié np. dobry, zły &, na i krótkie (ст. 91) kończą się té tylko, co przed i maią g lub k np. srogi, wielki, bo według naszéy pisowni czyli ortografii po g, k, nigdy się nie kładzie y greckié. Бачучи звычай мовы рускои и ея далеко блишшое сосѣдство и побратимство съ мововъ полсковъ, а нежели мовы полскои съ языкомъ греческимъ, дивно, чому достойный Авторъ Граматики народнои [1]) причины оконченя полскихъ именъ прилагател(ныхъ) на y ажъ межи Греками глядавъ, коли она тутъ въ сусѣдской побратимской рускои мовѣ надорудю была. Свѣдомо бовемъ кождому, яко полское

[1]) народовои

у отповѣдае рускому ы, а полское і отповѣдае рускому і або и. Тымъ часомъ и то не тайно, же выговоръ греческого υ не сходится цѣлкомъ съ полскимъ у. Можна теды простшое правило такъ поставити: Прилагателные полск(іе) муж(еского) рода кончатся на у, которые въ рускомъ выходя(тъ) на ый, на і, которые въ рускомъ кончатся на ій.

2, На листѣ 120 того самого сочиненя пише тотъ самъ Авторъ. „Nié można się nigdzie dowiedzieć przyczyny, zaco aż do naszégo ośmnastégo wieku, pisano tén przypádek przez éy, w práwdziwych nawet rzeczownikach, np. paniéy, koronacyéy. Woyna, Grammatyk polski, zwálá tę winę na nieumieiętnych drukarzów, i naśladowników onych". Анн друкари, анн ихъ подражатели не были тому виннн, ено звычай давнѣйшихъ писателей полскихъ триманя ся въ склоненіи именъ сущ(ествителныхъ) женского рода прикладу склоненій славенорускихъ, по которымъ имена женского рода: буря, милость, пани >< въ родит(елномъ) множ(ественного) на ей яко то: бурей, милостей, паней выходятъ.

3 На листѣ 64 помянутои Граматики посмертнои (ст. 92) такъ пише тотъ самъ Авторъ. Zaniedbanié akcentu nad á, iest przyczyną, że się 4-ty przypadek nie wié jak pisać, czy przez ą, czy przez ę. Akcent sám, iasno i niewątpliwie uczy, że piérwszego przypádku otwarté a, odmieniá slę w 4-tym na ę: np. laska, czapka, szabla, laskę, czapkę, szablę: ściśnioné zaś á, odmiénia się na ą: np. wolá, rolá, sukniá, wolą, rolą, suknią. Kto nie przyymuie akcentu nad á, wprzód mur głową przebiie, niż tak krótką a dokładną, iak ta iest, regułę, na tén przypádek, ukuć potrafi. На листѣ зась 124 приписовъ до Граматики полскои на Классу II тотъ самъ Авторъ предположивши правила, де отвертое а де стисненое а писати належитъ, такъ говоритъ: Stąd na odwrót zrobi się do Pisowni reguła: Imiona zakończoné na a, piszą się przez a otwarté, któré maią czwárty przypádek na ę: które zaś maią go na ą, piszą się przez á ściśnioné. Тыхъ правилъ тримаючися, можна бы такъ съ учнемъ бесѣдовати:

Вопр. Якъ выходитъ zguba въ падежи виннителномъ?

От.: Zgubę.

В.: Чому?

От.: Бося кончитъ на ba то єстъ на отвертое а.

В.: Коли мовю: szkodę, имя szkoda яковымъ а кончится?

От.: а отвертымъ.

В.: Чому?

От.: Бо въ виннител(номъ) на ę выходитъ — Но (ст. 93) моглъ быся учитель далѣй такъ питати: Чомужъ то кончащіеся имена на ba, da >< на а отвертое выходятъ? На то въ Граматицѣ отповѣди нѣтъ. Нема теды въ Граматицѣ Копчинского постоянного правила, которые имена, на а выходячіе, въ вин(ителномъ) на ę, а которые на ą кончитися повинни. Но таково правило въ мовѣ руской находится, яко то: которые имена въ мовѣ руской на а съ предидучоюсогласною выходятъ, тоты въ мовѣ пол'ской на а отвертое кончатся. Противнѣ: кончатся въ мовѣ полской на а стисненое, которые въ мовѣ руской на я выходятъ. Того правила тримаеся Ксендзъ Скарга, пишучи н. п. Chrystusowę, Janowę >< Даремнѣ теды Авторъ Граматики народнои [1]) на Классу II въ приписахъ на л. 138 писовню тоту друкарсковъ помилковъ зве, свою беззасадну натручуючи словы: „Gdy w żywotach X. Skárgi, przymiotniki osobowe, znáyduiémy pisané przez ę np. Chrystusowę, Jánowę &. zamiást Chrystusową, Jánową &. poczytać to mámy za omyłkę druku". Съ тыхъ прикладовъ видимо, якъ много облегчилобися удосконалене на грунтовныхъ основаняхъ орѳографіи полскои, гдыбы от рускои побратимскои мовы не сторонено [2]). Повтаряю теды [3]) съ Копчинскимъ: борше муръ перебіе, а нежели безъ уваги на языкъ рускій и славенскій правдиву орѳографію полску усталити потрафитъ.

§. X.

Отношене нынѣшного языка россійского къ мовѣ руской.

Реклисмо уже въ §. VII. о различіи межи мововъ русковъ и межи мововъ россійсковъ (нынѣшновъ). (ст. 94) Различіе то приведенемъ мѣсць и свѣдоцтвъ достовѣрныхъ Ав-

---

[1]) народовои [2]) гдибы рускои... не уникано [3]) Противнѣ повтаряю

торовъ наочнѣ показалисмо. Ту єдинѣ для тыхъ туземцей [1]), которые мало що або ничъ єще о Россійской словесности неслышали, приведемо наступуючіе вѣдомости.

Якъ всѣхъ инныхъ діалектовъ, такъ мовы и словесности Россійскои розманитые періоды означено. 1. Г. Линде въ предословіи до частопомянутого сочиненя [2]): Rys historyczny literatury rossyyskiéy, идучи за мнѣніемъ Г. Греча, три періоды языка и словесности Россійскои назначае [3]) словы [4]): „W piérwszym albowiem okresie historyi ięzyka i literatury Ruskiéy, iak piérwszy peryod nazwać można Greckim, drugi Tatarskim, tak trzeci podług wszelkiéy sprawiedliwości, twierdzi nasz autor, mianować należy Polskim“ >< ><

Не перечимо вплиру [5]) языка греческого на языкъ рускій, меновитѣ книжный, словенскимъ званый, понеже [6]) писмо св(ятое) и всѣ немалъ книги духовные [7]) съ языка греческого [8]) на рускій переведеные [9]), и [10]) въ тыхъ переводахъ греческа ортотрафіа и сунтаѯисъ [11]) захована [12]). Слушне [13]) теды, бачучи форму языка Россійского, о которомъ мова, першій періодъ Греческимъ зовеся [14]). Що [15]) до періода [16]) Татарского и Полʼского, не согласуемся [17]) съ Г. Линде. Пановане Татарское [18]) въ Россіи не мѣло такового вплива ани на языкъ ани на обычаи народные, абы оному особеный періодъ признавати [19]). На противъ повазѣ Г. Греча заставляюся поваговъ [20]) искусного знателя Г. Карамзина. Основателно доказуе [21]) Авторъ тотъ въ V Томѣ Исторіи Государства Россіи. на л. 884, яко пановане Татарское въ Россіи жадныхъ слѣдовъ ани въ народныхъ обычаяхъ ани въ праводавствѣ ани въ домашномъ житіи ани въ языку не лишило [22]). Ледве [23])

---

[1]) читателей [2]) дѣла [3]) приводитъ [4]) первымъ (рукою Могильницького, sic! первый) съ нихъ Греческимъ, вторымъ (! вторый) Татарскимъ, а третый Полскимъ зовучи. [5]) вплива [6]) Вѣдомо бо, же [7]) церковные книги [8]) съ Греческаго [9]) переведены [10]) а [11]) Синтаѯисъ [12]) образомъ греческимъ формована. [13]) Справедливе [14]) періоду перву греческою звати можна. [15]) Но што [16]) періоду [17]) согласую(ся) [18]) Татаровъ [19]) абы новый періодъ языка и словесности становити могло. [20]) мнѣнія Г. Линде ставю повагу [21]) который то належитѣ доказалъ [22]) держава Татарска... жадного слѣду... въ законодавствѣ, въ домовомъ житіи, ани въ мовѣ не лишила. [23]) Ледвѣ

40 або 50 словъ Татарскихъ найдуеся въ Словари Россійскомъ *).

(ст. 95) Колибы теды 40, 50, даймо на то, и 100 чужостранныхъ словъ мѣло творити Періодъ словесности якового языка, то бы уже тымъ самымъ правомъ и въ діалектѣ полскомъ, въ которомся множество словъ латинского, нѣмецкого, францускаго >< произшествія найдуе, кромѣ періода полского также періодъ латинскій, нѣмецкій >< а може и турецкій различати належало. Такихъ то періодовъ не тылко въ россійскомъ, але и въ полскомъ и въ каждомъ инномъ діалектѣ доволѣбы натворити можна.

Що до третого періода полского, то естъ вплива полщины на языкъ Рускій, впередъ понятіе Рускій означити треба. Скоро имя языкъ и словесность руска то само значитъ, що языкъ велико россійскій, то полскій не моглъ мѣти нань безпосредного вплива. Держава великороссійска возрастала безъ помочи державы полскои. То само о языцѣ и словесности въ великороссіи судити належитъ [1]). Нигде въ старыхъ и средного вѣка Книгахъ рускихъ въ Великороссіи [2]) не находимо слѣдовъ формованяся языка Россійского по образу языка полского [3]). Хто тое [4]) твердитъ, повиненъ [5]) бы на то доказателства приточити — Скоро зась имя

*) „Въ языкѣ нашемъ, сутъ слова Писателя того на л. 886, доволно словъ восточныхъ, но ихъ находимъ и въ другихъ славянскихъ нарѣчіяхъ; а нѣкоторыя особенныя могли быти заимствованны нами отъ Козаровъ, Печенѣговъ, Ясовъ, Половцевъ, даже отъ Сарматовъ и Скитовъ; напрасно считаютъ оныя Татарскими, коихъ едва ли отыщется 40 или 50 въ Словари Россійскомъ. Новыя понятія, новыя вещи требуютъ новыхъ словъ; что народъ гражданскій моглъ узнати отъ кочующаго?“

[1]) въ словарѣ россійскомъ недостало, а хотябы ихъ и два разы болше было, то еще съ того не выникае слушна причина Періодъ Татарскій Россійской мовѣ и словесности назначати — Што до Періода полского, само бездоказателное мнѣніе о таковой насъ не преконуе. Сила державы Россійскои росла безъ помочи державы полскои; то само и о словесности Россійской тримати належитъ. [2]) ани въ старыхъ ани въ новыхъ книгахъ Великороссіи [3]) мовы россійскои образомъ мовы полскои [4]) то [5]) доказати повиненъ. Языкъ полскій и не имѣлъ вплива на мову малоруску, якжебы моглъ бывъ языкъ россій-

языкъ Рускій то само значитъ, що мова Малороссійска, то уже въ § преди(ду) чомъ доказано, що о вилнвѣ томъ тримати належитъ. Гды теды Г. Гречъ, а за нимъ Г. Линде въ поволаномъ мѣсци не о періодѣхъ Малороссійского діалекта мовятъ, гды по реченому въ §. VII. различіе діалекта Малороссійского (властиве руского) от Россійского (о которомъ мова) доказана, то очевидно, же обополныхъ отношеній языка полского къ малорускому до языка Россійского застосовати не можна. Вправдѣ причинялся діалектъ малороссійскій купа до возрасту, богацтва и красотъ діалекта россійского, но съ того еще бынаймнѣй не слѣдуе, же тымъ самымъ въ діалектѣ Россійскомъ періодъ полскій различати треба.

2. Коли естъ мова о росссійскомъ языцѣ, то языкъ стародавный церковный от стародавного россійского, поточного, гражданскимъ званого, различати належитъ, якъ то съ поровнаня обохъ языковъ видно. (23)

3. Не вонтпливо также естъ, яко языкъ россійскій поточный Книжный за часовъ Петра великого не былъ уже тотъ самъ, що въ давныхъ писмахъ россійскихъ. Приводжу ту свѣдоцтво Г. Каченовского, якове въ II томѣ помянутого Сочиненя: Rys historyczny literatury rossyyskiéy на л. 408 (находится). (24)

Хто хоче познати розманые примѣры россійского языка от найдавнѣйшихъ до теперешныхъ временъ, тотъ няй читае Карамзина Исторію Госу(дарства) Росс(ійского). Тамъ найде до волѣ прикладовъ россійского языка, съ стародавныхъ помяниковъ браныхъ.

4. Богатый, добитный, до всѣхъ отраслей наукъ способный языкъ россійскій, которого силѣ и досконалости до днесь дивимося (! дивуемося) въ писмахъ Ломоносовыхъ >< нѣкоторые нынѣшные писатели россійскіе наслѣдованемъ чужоземщины, меновитѣ зась Францущизны, псути почали. То дало поводъ до сочиненя подъ написомъ: Разсужденіе о ста-

---

скій преобразити? Не мало вправдѣ причинялся побратимчій полскому языкъ малорускій (рускій) до возрасту, красоти и богацтва мовы россійскои, чого сами Россіяне перечити не могутъ, съ того однакъ не выникае, абы тымъ самымъ и въ діалектѣ россійскомъ періодъ полскій назначати.

ромъ и новомъ слогѣ Россійскаго языка. Санктпетербургъ. Въ медицинской типографіи. 1813. Авторъ, Вицеадмиралъ и Презесъ Академіи Санктъ-петербурской, Г. Шишковъ доказуетъ въ томъ сочиненіи прикладами, якъ безъ нужды, смѣшнѣ а наветъ съ шкодовъ для Словесности Россійской нѣкоторые писатели россійскіе мову россійску показили. Выписы съ Книги той для тыхъ, которые самого дѣла нечитали, милыми и пожиточными, а разомъ и пересторог(ов)ъ униканя слѣпого наслѣдованя чужоземчины, будутъ*). (25) (ст. 97) Усправедлививши Авторъ многими прикладами съ свѣтскихъ и св(ятыхъ) писмъ заложеную правду, на л. 224 (въ) нотѣ прикладами изясняе. Подобныхъ примѣровъ множество бы привести можна. Сочинене тото было поводомъ литерацкого спора межи нимъ и Г. Карамзиномъ. От того часу двѣ знакомитые стороны повстали межи писателями Россійскими: Петербургска въ духу Г. Шишкова при давной словесности и Московска съ Карамзиномъ, при новомъ слозѣ стоячая.

§. XI.

Языкъ рускій въ нынѣшномъ Королевствѣ Галиціи естъ языкомъ народнымъ рускаго народа.

Къ означеню земель, назвиско червонои Руси або Королевства Галиціи, Лодомеріи носячихъ и тымже народомъ рускимъ вразъ съ пришелцами Полскими, Ормянскими и иными замешкалыхъ, тримаюся помянутои вышше Исторіи: Geschichte von Halitsch und Wladimir >< Г. Енгля, якъ Авторъ тотъ состояніе нынѣшное Галиціи на л. 533 означае. (26)

---

*) Ту не безъ жалю стаютъ ми на мысли овые духовные и священники наше, которые знаютъ и читаютъ Массилона, Бурдалу, Цоликофера, Нимаера, Сайлера >< а не черпаютъ съ жроделъ рускихъ. Що болше, не свѣдомые наветъ, що въ собѣ книги: Ключъ розумѣнія, Вѣнецъ Хр(истовъ), Ev(анге)ліе толковое, Октоихъ, Тріоди >< замикаютъ. Для того много гаданя по церквахъ, а мало науки и збудованя. Таковымъ то духовнымъ великими буквами выписати бы належало овые стихи:

Имѣемъ съ верхъ того Церковныхъ много книгъ,
Хто виненъ въ томъ, что ты Псалтыри не постигъ.

Выказаные Г. Енглемъ Воеводства и поветы сутъ, якъ видимо, частми овыхъ земель, которые за панованя полского народомъ рускимъ (зри §. II.) замешкалые были. Мимо различія, же едны мешканцѣ по закону Римскому, другіе по закону Греческому Бога хвалили (зри §. II.), всѣ Русины єднаковымъ языкомъ говорили. Право затымъ выреклъ Г. Бандтке во I. Томѣ часто помянутои Исторіи Королевства полского на л. 26: „Języka Galicyańskiego nie masz (ст. 98) i nie było, jak Austryackiego, Brandenburskiego“ >< Къ показаню далѣй, яково было мнимане чужостранныхъ писателей о народѣ и языцѣ народномъ въ Галиціи, поволуюся [1]) ту:

а) на помянутое въ §. IV. разсужденіе (Реценсію) [2]) о Катехисмѣ, подъ написомъ: наука Христіанска >< выданомъ, съ Литерацкои Виденскои Газеты: Wiener allgemeine Litteratur Zeitung съ 1816 року (27), на

b) Выписъ съ сочиненя Г. Кеппена подъ написомъ: Uiber Alterthum und Kunst in Russland [3]), въ Видню 1822 друкованого. (28)

§. XII.

Назвиско нѣмецкое: Russnak, от нынѣшныхъ писателей нѣмецкихъ уживаное, невластивое естъ.

Уживаное [4]) от нѣмецкихъ писателей въ предидущомъ §. имя Russnak >< естъ ми поводомъ до оного спростованя. Нѣкоторые Авторове писмъ, Галиціи дотычащихъ ся, нѣмецкимъ языкомъ выданыхъ, мешканцевъ Королевства того Russnaken, а мову ихъ Russnakische Sprache зовутъ. Назвиска того писатели польскіе, россійскіе, латинскіе, а наветъ знакомитые писатели нѣмецкіе николи не уживали. Остатные тые пишучи о народѣ, въ Галиціи мешкаючимъ, мешканцей зовутъ: по полску Rusini, по руску [5]) Русины, народъ рускій, по латинѣ: Rutheni, natio Ruthena, по нѣмецки: Ruthener, Ruthenische Sprache.

---

[1]) прилагаю [2]) Разсужденіе (Реценсію) съ 1816 року [3]) Rußlands [4]) Уживане [5]) руски

Несвѣдомый теды (ст. 99) народа того, ено съ писмъ помянутыхъ Авторовъ, легкобы судити моглъ, яко въ Галиціи кромѣ людей, по полску Rusini, по латинѣ Rutheni, по нѣмецку Ruthener званыхъ, вщеся якоесь иншое поколѣня Руснаковъ, може такъ, якъ Ормяновъ, Караимовъ, а въ Королевствѣ Угерскомъ и завислой от него Славоніи Славеновъ и Словаковъ (Slavonier, Slovaken), найдуе. Подобнѣ несвѣдомый належитѣ состоянія народа полского, читаючи въ писмахъ Г. Рорера Mazuraken, моглбы вносити, же кромѣ знаныхъ племенъ рода полского вще яке племя Мазураковъ въ Полщи находится. Не було жадныхъ Руснаковъ въ Галиціи за панованя [1]) пол'ского, а затымъ и теперъ нема. Былибы о нихъ запевне лѣпше знали Королеве, Писатели полскіе, Дворъ Римскій >< которые всегда народъ нашъ: Naród ruski, gens Ruthena (§. III.) называли. Нигде зась о народѣ и языку [2]) Руснацкомъ: naród, ięzyk Rusnacki, Russnaca gens, natio ани чути было. Першый, якъ ся здае, Краттеръ въ сочиненіи своемъ подъ написомъ: Briefe uiber Galizien на листѣ 147 слова Руснакъ (Russnaken) (ст. 100) уживае. За нимъ ишовъ Г. Роререъ, Крибель, Чаплович >< >< Зъ вдякою въспоминаемо, яко нѣкоторые

*) Не перша то встъ ошибка тыхъ писателей що до назвиска народа або языка руского. Подобныхъ неправыхъ [3]) мнѣній, о инныхъ не ровнѣ важнѣйшихъ [4]) рѣчахъ дотычащихся, моглъ бымъ купа навести. Лишаючи инные, вспоминаю тылко нѣкоторые, съ сочиненій Г. Рорера и Г. Крибля выятіе. Оба тые писатели, инноземцѣ вправдѣ, но въ Галиціи замешкалые, оба въ публичной службѣ будучіе, моглыжся такъ грубои невѣдомости о мешканцяхъ землѣ, съ котрыми живутъ, допустити? А єднако такъ встъ:

а) Межи инными пише Г. Роререъ въ II. части сочиненія подъ написомъ: Versuch über die slavischen Völker der österreichischen Monarchie, Wien, 1802, же русины гр(еческо) ка-в(олическіе) (unirte Russnaken) святкуютъ съ обходомъ [5]) чрезъ двѣ недѣли урочистость с. Яна съ Дуклѣ и мощемъ того Святого Русины въ Львовѣ таку честь, якъ неуниты въ Петербургу [6]) мощемъ с. Александра Невского отдаютъ. Далѣй заказуе (! розказуе) Г. Роререъ, яко въ день с. Великомученика

[1]) предъ подѣломъ Королевства [2]) о языцѣ [3]) ложныхъ [4]) важныхъ [5]) обходятъ съ процесіевъ [6]) Петербурги

Авторове нѣ (ст. 102) мецкіе, исторію народну Галиціи нарокомъ пишучіе або о (ст. 103) народѣ рускомъ вспоминаю-

---

Стефана Русины въ часѣ отправы [1]) въ церкви священника (Popen) овсомъ посыповати звыкли. Овсомъ тымъ Священникъ рускій жену и дѣти годуе [2]).

Що до первои вѣдомости, дотычащоися с. Яна съ Дуклѣ [3]), моглъ Г. Рореръ несвѣдомый быти Руского Мѣсяцослова, съ котрого быся навчивъ, же въ обрядѣ гр(еческо) каѳ(олическомъ) дне с. Яна съ Дукли не святкуютъ [4]). Тое му перебачити належитъ, бо абы мѣся(цо)словъ читати, треба быся вчити и вмѣти языкъ рускій. Тогося тылко выбачити негодитъ [5]), чому то Г. Рореръ не подивился принаймѣй до Календара и не пошовъ хоть разъ на ѻтправу до Костела отцей Бернардиновъ въ Лвовѣ, де памятку с. Яна съ Дуклѣ [6]) урочистѣ обходятъ [7]). Съ Календара былбыся навчилъ, яко свято с. Яна съ Дукли, десятого Іюлія припадаючое, въ рускомъ Гр(еческо) Каѳ(олическомъ) Календари не стоитъ [8]). Пошовши зась того дне на набоженство, у Бернардиновъ отправятися звыклое, прислухавшися казаню, наостатокъ подивившися, де и щося тамъ правитъ, былбыся навчилъ [9]), же свято реченое єстъ святомъ обряда римс(ко) каѳ(олического), а не св(ятомъ) рускимъ, же костелъ отцевъ Бернардиновъ не єстъ Церквою, же с. Янъ съ Дукли былъ Черцемъ с. Францишка (minoris observantiae), а затымъ обряда Римского, же на остатокъ Бернардины не сутъ то попы рускіе. Но о то мало дбалъ Г. Рореръ, досить, же собѣ задалъ працѣ, правду и неправду заровно о Русинахъ пишучи, русиновъ высмѣвати.

Вѣдомѣсть о посыпованю овсомъ священиковъ рускихъ въ день с. великомученика Стефана доводитъ, же Г. Рореръ ани въ Церквахъ рускихъ, ани въ Костелахъ полскихъ, ни во Лвовѣ ни поза Лвовъ не бывалъ. Будучи въ церкви руской въ день с. Стефана, былбы видѣлъ, же тамъ ѻвса не носятъ, не сиплютъ, анися Священикъ въ бѣлое простирало загортае. Противнѣ, будучи въ Костелѣ на селахъ на урочистость с. Стефана, меновитѣ въ Циркулахъ: Сяноцкомъ, Яселскомъ, Бохенскомъ >< былбы вздрѣвъ, же то не Русины (Russnaken по єго), но люде обряда Римско Каѳ(олического) (по єго Polaken, Mazuraken) на своихъ Ксендзовъ овсомъ

---

[1]) набоженства [2]) обсиповати звыкли, который овесъ позмѣтаный Священникъ рускій на годоване жени и дѣтей обертае [3]) съ Дукли [4]) обходятъ [5]) Того єднакъ не годится выбачити, [6]) съ Дукли [7]) святкуютъ [8]) яко свята... 11 Іюліа припадаючого... не ма и небыло. [9]) былбы обачилъ

чіе, яко то Г. Шлецеръ, Гебгарди, Гопе, Енгель >< николи назвиска Russnaken не уживали и народъ тотъ властивымъ именемъ: Ruthener, Ruthenisches Volk звали. Скоро теды перша повинность кождого писателя єстъ: Всяку рѣчъ властивымъ назвискомъ звати, втора зась: въ переводахъ съ єдного языка на другій по можности властивый виговоръ именъ собственныхъ заховати, безъ потребы неслыханыхъ, смѣшныхъ, а наостатокъ погарду яковусь выражаючихъ именъ

метати звыкли — Кромѣ тыхъ клеветъ и поруганій народа руского єстъ єще иныхъ много въ Сочиненіи Г. Рорера, де о набоженствѣ Русиновъ, о колядѣ, о медахъ и горилкахъ мова, де наветъ молитвамъ церковнымъ не перепущае. Кромѣ змѣнкованыхъ[1]) Г. Рореромъ молитвъ о усопшихъ єстъ єще єдна молитва въ нашомъ набоженствѣ за живыхъ, которои Г. Рореръ неповиненъ былъ опустити. Кождый правовѣрный Русинъ молится єще: о ненавидящихъ и обидящихъ насъ. Тую молитву мы также за Г. Рорера до Г(оспо)да Бога шлемо, абы му Г(оспо)дь Богъ простилъ наши обиды и єсли єще о народѣ Рускомъ писати буде, абы го на дорогу правды навелъ!

Г. Крибель въ сочиненіи: Beobachtungen uiber die politischen Fortschritte der Provinz Ostgalizien (Vaterländ. Blätter, 1812, N-го 82) межи иными[2]) вѣру восточну каѳ(олическу), якову народъ посполитый въ Галиціи вызнае, Русковъ вѣровъ (ruthenische Religion) называе. Першій то разъ о руской вѣрѣ слыхати такъ, якесмо не чули о вѣрѣ угерской, нѣмецкой, француской. Коли теды єстъ вѣра руска для того, же ю русины вызнаютъ, то чомужъ бы не годилося также якусь вѣру угерску звати для того, же ю родовитые угры вызнаютъ? Въ обще пытаюся таковыхъ писателей: на яковый конецъ они дѣла свои выдаютъ? Абы вчили, но вчити хотячи, нехайже правду мовятъ, бо неправда[3]) никого єще мудрѣйшимъ не вчинила[4]). Абы бавили читателей, добре; но коли єдныхъ бавятъ, нехайже другихъ не кривдятъ и съ доброи славы и звычаивъ побожныхъ цѣлого народа смѣшковъ собѣ не строятъ[5]). Русинъ мѣсто всей мсты за подобные калзы и поруганя тримаеся постарому науки, якову отецъ сынови въ народѣ томъ лишати звыкъ: Сыну![6]) хто на тя каменемъ, ты на него хлѣбомъ! (В рукописи бібліотеки Оссолінських ціла увага перечеркнена, в брулїонах нї).

[1]) не фолгуе. Кромѣ приведеныхъ [2]) инныи [3]) ложъ [4]) зробила [5]) чинятъ [6]) Сыне!

вароватися; то показавши, яко Руснаковъ нема и небыло, маемо право просити и вспоминатися, абы назвиско Russnak понеханое, имя зась полское Rusini, латинское Rutheni, Ruthena natio, по нѣмецку: Ruthener, Ruthenische Nation, Ruthenische Sprache уживано было. Авторове, назвиска Russnak уживаючіе, нехай глянутъ въ писма и уставы врядовые, подъ щасливымъ пановапемъ Найяснѣйшихъ и Вѣкопомныхъ Монарховъ Австріацкихъ [1]) выходячіе. Въ писмахъ тыхъ, де вно всгъ мова о народномъ языку [2]) рускомъ, тамъ все языкъ тотъ именемъ [3]) Landessprache, ruthenische Sprache званъ былъ и званъ бывае [4]).

Табл. I. Давные и теперишные, властивые и невластивые Имена Рускои и Россійскои Мовы.

Въ языцѣ													
1. полскомъ					2. латинскомъ				3. нѣмецкомъ				
давно			теперъ		давно		теперъ		давно		теперъ		
властивѣ		невластивѣ	властивѣ	невластивѣ	властивѣ	невластивѣ	властивѣ	невластивѣ	властивѣ	невластивѣ	властивѣ	невластивѣ	
Языкъ: Рускій Ruski	Język ruski		Język ruski	Język mało- i białoruski	Lingua Ruthena	Russica	Lingua Ruthena			Die russische Sprache	Die ruthenische Sprache	Die kleinrussische, weissrussische Sprache. Die russnakische Sprache	
Языкъ: Россійскій Rossyiski	Język ruski, także Moskiewski		Język Rossyiski	Język ruski	Lingua Russorum, Moschovitica		Lingua Russica		Die moschovitische Sprache		Die russische Sprache		

[1]) Вѣкопомного Дому Австріацкого [2]) языцѣ [3]) именами [4]) Дальшій XIII параґраф мав мати заголовок (він перечеркнений): Знакомитшіе уставы Монархичные, дотычащіеся языка рускаго въ Галиціи.

Табл. II. має заголовок: „Примѣры старои мовы рускои и полскои“. Ту поданий „привилей князя Лва 1292 писаный“ і то „оригиналъ рускій“ та „переводъ полскій съ оригиналного привилея кор(оля) пол'(ского) Зигмонта Авгу(ста) Р. 1555“, потім „Переводъ пол'скій декрету Сташка съ Давидова, подъ (3) прилежачого, съ оригиналного привелея короля пол'ского Зигмонта Августа“, дальше „Выписъ съ старихъ требниковъ: Послѣд. вѣнчанія“ >< і вкінцї „То само съ требника римско каѳ(олического) подъ написомъ: Agenda Latino et vulgari sermone Polonico illuminata >< въ Кракове 1514 друкованого“.

(1) ГРА̂ММАТЫКА

Ѧ̂ЗЫКА̂

ΣЛА̂ВЄНО-РѸΣКОГѠ

Юже сочини Іоаннъ Моґѣлнѣцки Скеѵофѵляѯъ Престолнаго гр(еческо) каѳ(олического) Крилоса Пер(е)миского, Совѣтникъ консисторскій и народныхъ училищъ надзиратель, за изволенемъ правител'ствующихъ.

(2) *Videbitur quidem no(n)nullis res et perfacilis, nec magni ingenii, illis ego tantisper ut indulgeant eiusmodi cogitationibus libere permittam, donec ipsi qvoqve melius quid, vel in hac vel in alia nondum exculta lingua et tentaverint et protulerint perfectius... Adami Bohoritsch Arct. Horul.*

(3) ПРЕДУВѢЩЕНІЕ.

§. 1.

Граматика въ обще.

Мыслити єстъ то себе самого и рѣчи поверховныхъ свѣдомымъ быти.

Мовити єстъ то мысли свои поверховными членообразными знаками выражати. Мовимо для того, абысмо мысли нашіе способомъ яснымъ и зрозумѣлымъ другому обявили. Не кождый яснѣ и вырозомѣлѣ мовитъ. Рѹвнѣ некождый другого ясне и зрозумѣле мовячого належитѣ поймуе. Потрѣбное теды єсть єдному и другому руководство къ належитой мовѣ. Руководствомъ такимъ єстъ Граматика.

Граматика єсть порядрымъ собраніемъ правилъ и увагъ надъ устною и писаною мовою, абыся люде межи собою легко и належитѣ розумѣли.

§. 2.

Діалекты Славенскіи.

На свѣтѣ розманитые сутъ народы, розманитыми мовячіе языки. Въ кождомъ языцѣ єдного наветъ народа розманітіе сутъ перемѣны, діалектомъ званые. Личный, по великой части Европы населенный родъ Славенскій розманитыми мовитъ діалекты.

Діалектъ теды мова єстъ, яковои тотъ або (4) овъ людъ єдного рода або краю ужываютъ. Діалектовъ славенскихъ толко єстъ, колко єстъ народовъ от первоначалного рода славенского походячихъ.

Знакомитшіе живючіе діалекты славенскіе сутъ: Ческій, полскій, россійскій, сербскій, іллирійскій, рускій (1), словацкій, карніолскій, вендійскій.

§. 3.

Граматика руска.

Граматика руска естъ наука рускимъ діалектомъ правомовити и правописати. Тотъ єно, хто въ своимъ народномъ діалектѣ добрѣ мовитъ и пише, може грунтовнѣ инные языки и науки розумѣти и поймовати. Фундаментомъ науки граматическои єстъ на самый передъ: Єстество мовы человѣческои, всѣмъ языкамъ всполное, потому звычай народный.

Звычай тотъ познаемо, уважаючи способъ выговору тыхъ, которіи теперъ тымъ діалектомъ чисто мовятъ, або читаючи книги, въ діалектѣ томъ чисто сочин(н)еніе.

§. 4.

Подѣлъ Граматики.

Граматика руска четири части въ собѣ замыкае. Части тые суть:

(5) I. Орѳопія.
II. Етимологія.
III. Орѳографія.
IV. Сунтаѯісъ.

Часть первая.

Орѳепія.

§. 5.

Орѳепія въ обще.

Орѳепія або правоглаголаніе ѥстъ наука писмена (litery) познавати, вымовляти и правилнѣ слагати.

§. 6.

Познаніе писменъ.

Рускій діалектъ, от давного славенского языка походячій, тоты самые мае писмена, що и славенскій. Писмена або буквы славенскіе сутъ:

Образъ.	Выговоръ.		Образъ.	Выговоръ.	
	Рускій	Полскій		Рускій	Полскій
а	Азъ	Az	ѹ	Укъ	Uk
б	Буки	Buki	ѕ	—	—
в	Вѣде	Wide	ф	Фертъ	Fert
г	Глаголъ	Hłahoł	х	Хиръ	Chir
д	Добро	Dobro	ѿ	Отъ	Ot
ѥ	Ѥ	Je	ц	Цы	Cy
є	Ѥстъ	Jest	ч	Черъ	Czer
ж	Живѣте	Żywite.	ш	Ша	Sza
(6) ѕ	Ѕело	Zełło	щ	Ща	Szcza
з	Земля	Zemla	ъ	Іоръ	Jor
и	И	I	ь	Іръ	Jr
ї	Іже	Iże	ы	Іоры	Jory
к	Како	Kako	ѣ	Ять	Jat
л	Люде	Lude	ю	Ю	Ju
м	Мыслѣте	Myslite	ѫ	Юсъ	Jus
н	Нашъ	Nasz	ꙗ	Я	Ja
о	Онъ	On	ѧ	—	—
ѡ	Ѡ	O	ѯ	Кси	Ksy
п	Покѡй	Pokiy	(7) ѱ	Псаломъ	Psałom
р	Рци	Rcy	ѳ	Фита	Ftyta
с	Слово	Słowo	ѵ	Іжица	Iżycia
т	Твердо	Twerdo			

Примѣчаніе.

Ажъ до року 863. по рождествѣ Хр(ис)товѣмъ Славяне тепершнои азбуки не мѣли. Тогды то посполитымъ мниманемъ Философъ Константинъ, въ Монашествѣ Кириломъ названый, и Меѳодій, брагъ его, жители мѣста Ѳесалоники, на просбу христіанскихъ княжатъ муравскихъ Ростислава, Святополка и Коцела высланыи были отъ Императора Греческого Михаила для переведеня греческихъ книгъ церковныхъ на языкъ славенскій. Оба теды въ томъ намѣреніи давный алфавитъ славенскій образомъ греческого выдосконалили.

§. 7.

Подѣлъ писменъ.

Писмена двоякося дѣлятъ, на:

1) Самогласные (samogłoski, vocales),

2) Согласные (współgłoski, consonantes).

§. 8.

Видъ самогласныхъ.

Самогласные двоякіе сутъ:

а) Поединчіе,

в) Двоегласные.

(8) Поединчіе сутъ: а, е, і, и, о, ѡ, у, ѵ.

Тые еднымъ удареніемъ голоса вымавяные бываютъ.

Двоегласные съ двохъ самогласныхъ складаются и двоякіе сутъ: явные и утаенные.

Явные сутъ съ которои будь самогласнои и букви и, коротко произнесенои, сложеные. Тые сутъ: ай, ей, ій, ой, оуй, ый, ѣй, юй, яй.

Утаеные двоегласные сутъ произношеніемъ самогласные, въ которыхъ двѣ самогласные формою писаня утаенные постергаемо. Таковые сутъ: ы̆, ю, оў, ы, ѥ, ѫ, (юсъ).

ы̆	сложеное съ і и а
ю	ѵ и о
оў	о и ѵ
ы	ь и і
ѥ	і и е
ѫ	і, о и ѵ

§. 9.

Видъ согласныхъ.

Согласное писмя естъ тото, що само безъ другого произнесено быти не може.

Писмена согласные сутъ:

а) Простые: б, в, г, д, ж, ѕ, з ><

(9) к) Сложенные: бл, ст, гм ><

Сложенные дѣлятся на:

а) Раздѣлимые, которые межи двома самогласными стояти и роздѣлятися звыкли. Н. п. лл, бд, кб ><.

в) Нераздѣлимые, которые такъ на початку, яко и въ серединѣ, межи двома самогласными не роздѣляются, н. п. бл, ст, кр ><

§. 10.

Общое произношеніе поединчихъ писменъ самогласныхъ.

Выдаючи голосомъ которубудь самогласну звыклося повѣтря отбивати въ передньой блишшой губы або въ заднъй части гортани: Съ первого припадку виникаютъ тонкіе або острые, съ другого грубые або тупые самогласные.

Тонкіе	Грубые
е, ѥ	а
ѣ	є
ій	ы
ѵ	о ѡ
ю	оу.

§. 11.

Общій выговоръ согласныхъ.

Общій выговоръ согласныхъ оказуеся съ уживаня розманитыхъ органовъ. Подлугъ (10) органовъ тыхъ дѣлимо согласные на:

а) Губные б, в, м, п, ф.

в) Зубные ж, з, ш, ѱ.

г) Язичные д, л, н, р, т, ц, ч.

д) Поднебеное к.
е) Гортанные г, х.
Съ приведеныхъ ту согласныхъ инные сутъ:
а) Твердые: к, п, с, т, х, ц, ч, ш, щ, ѳ.
в) Мягкіе: б, г, д, ж, з.
г) Плавные: в, г, м, н, р.

§ 12.

Особливое произношеніе самогласныхъ и двогласныхъ.

I. Самогласные:

а	въ	нашъ	такъ	яко	полск.	а	въ	nasz	
е	„	тешу	„	„	„	e	„	tego	
ѥ	„	} єстъ	„	„	„	ie	„	iest	
є	„		„	„	„	ie	„	iest	
і	„	піякъ	„	„	„	i	„	piiak	
и	„	ниже	„	„	„	y	„	łytka.	łyko
о ѡ	„	огень	„	„	„	o	„	ogień	
іо	„	Ясіо	„	„	„	io	„	Jasio	
оу	„	оуста	„	„	„	u	„	usta	
ы	„	сынъ	„	„	„	y	„	syn	
ѣ (3)	„	хлѣбъ	„	„	„	i	„	chlib	
ю	„	пою	„	„	„	iu	„	poiu	
ꙗ	„	ꙗблонь	„	„	„	ia	„	iabłoń	
(11) ѫ (4)	„	ꙁвѫ	„	„	„	u	„	iazwu	
ѫ	„	своеѫ, волеѫ	„	„		iu	„	iutro.	

Примѣчаніе.

Свѣдомый належите діалекта руского постержетъ легко рожницу произношеня самогласныхъ і, и, ы, ѵ межи собою, яко тежъ различіе выговора руского і и полского і, также руского и и ы и полского у. Различіе того тилко досвѣдчонымъ слухомъ чутися дае. Єстъ оно діалектови славенскому и нашому рускому такъ властивое, же го жаднымъ иннымъ выговоромъ чужостранного славенского діалекта, въ которомъ писмена латинскіе уживаются, отдати не можна. Є на початку реченій мѣсто давного ѥ познѣйшіе писатели впровадили. То само произношеніе самогласнои е въ серединѣ слова чутися даетъ (5). Н. п. моего, даетъ, мѣсто: моѥго, даѥтъ. ><

Въ чужостранныхъ реченіяхъ **е** чистый свѣй голосъ затримуе, н. п. Европа, Фінеесъ.

Ю сложеное съ **і** и **о** мнѣніемъ Мелетія давнѣй изглашалося якъ латинское **io** въ реченіяхъ: **іоръ, іоры**. Тогды то теперишнос его произношене чрезъ **ж** выражано. Но уже за Мелетія **ю** мѣсто **ж** уживано, а наостатку въ рущинѣ **ж** цѣлкомъ понехано. Въ нѣкоторыхъ (12) тылко словахъ перша сила **ю** позостала. Ото суть слова помянутого Мелетія: „въ рускихъ же реченіяхъ от лядскаго и латинскаго языка произшедшихъ, **ю**, въ своемъ имъ свойствѣ хранима быти и нынѣ... Н. п. **ліосъ, маіорітасъ**“.

v перед **е** якъ **в** вымавляется. Н. п. Павелъ.

г. Двоегласные.

ай	ьъ	реченіи	**дай**	якъ	полск.	**ay**	ьъ	day
ей	„	„	**оучеей**	„	„	**ey**	„	miłey
ій	„	„	**кій**	„	„	**iy**	„	kiy
ой	„	„	**мой**	„	„	**oy**	„	woyna
оуй	„	„	**доуй**	„	„	**uy**	„	duy
ый	„	„	**милый**	„	„	**yy**	„	tyy
ѣй	„	„	**вѣй**	„	„	**iy**	„	liy
юй	„	„	**плюй**	„	„	**uy**	„	pluy
ıай	„	„	**ıайце**	„	„	**iay**	„	iayko

§. 13.

Особливое произношеніе согласныхъ.

б.	якъ полское		b.	ьъ	**b**yk
в.	„	„	w.	„	**w**ara
г.	„	„	h.	„	**h**ałas
г.	предъ **г** греческихъ реченій		n.	„	**A**ntoni
д.	„		d.	„	**d**ał
ж.	„		ż.	„	**ż**eby
(13) **ѕ.**	„		ź.	„	**z**iele, **z**ioła
з.	„		z.	„	**z**amek
к.	„		k.	„	**k**ół
л.	„		ł.	„	**ł**yło
л.	„		l.	„	**l**udzie

м. (якъ полское)		m.	въ	myśl
н.	„	n.	„	nasz
п.	„	p.	„	para
р.	„	r.	„	raz
с.	„	s.	„	słowo
т.	„	t.	„	twóy
ф.	„	f.	„	fayka
ц. цѣлый	„	c.	„	cały
ц	„	ć.	„	ciało
х.	„	ch.	„	chata
ш.	„	sz.	„	szata
щ.	„	szcz.	„	szczaw
ѳ.	„	ft.	„	
ѱ.	„	ps.	„	psa
ѯ	„	ks. x.	„	księga.

Примѣчаніе.

Въ приведеныхъ ту согласныхъ постергаемо:

а) Досковалость алфавита славенского, въ которомъ ся голосъ двохъ писменъ єднымъ знакомъ выражае. Такъ н. п. мѣсто кс, пс пише (14) мо ѯ. ѱ, мѣсто шч пишемо щ. мѣсто фт пишемо ѳ.

в) Свойство руского діалекта, въ которомъ произношенія латинского и полского g въ словахъ: gladius, gość нема. Въ всѣхъ безмалу давныхъ писмахъ рускихъ: яко то писмѣ с(вя)т(о)мъ перевода Скорины, въ Статутѣ великого Княжества Литовского, въ книзѣ Апокризисъ, въ Привилиахъ Королей полскихъ, въ писмахъ судовыхъ гродскихъ воеводства руского Кіевского >< находимо мѣсто тепершого г самогласные (! согласные) кг. И такъ писали давные: кгрунта мѣсто грунта, кгвалтъ мѣсто гвалтъ, кграница мѣсто граница, кгродъ мѣсто гродъ. (6)

§. 14.

Перемѣна выговора поединчихъ писменъ.

Въ діалектѣ рускомъ такъ, якъ въ кождомъ инномъ нѣкоторые самогласные и согласные писмена инакшеся вымавляти звыкли, нежелибы ихъ подлугъ реченного означеня го-

лоса вымавяти належало. Перемѣнъ таковыхъ въ діалектѣ нашомъ въ отношеню до инныхъ братныхъ діалектовъ: полского, ческого, россійского естъ барзо мало. На доводъ приводимо нѣкоторые прыкла (15) ды произношеня тыхъ діалектовъ:

a) Перемѣны въ діалектѣ россійскомъ.

Пишеся:	ледъ	вымавляется	яко пол.:	liod
	арелъ (! орелъ)	„	„	arioł
	огнемъ	„	„	ogniom
	несетъ	„	„	niesiot
	хорошо	„	„	charoszo
	походъ	„	„	pachod
	пою	„	„	paiu
	передъ	„	„	pieriod
	ѣду	„	„	iedu
	отѣздъ	„	„	odiezd
	говорю	„	„	gawariu
	дорогой	„	„	daragoy.

b) Перемѣны въ діалектѣ ческомъ.

Пишется:	tebau,	вымавляется	якъ пол.	tebu
	mauka	„	„	muka
	smoła	„	„	smuła
	beyk	„	„	byk
	reka	„	„	rzeka
	boy	„	„	bóy
	čili	„	„	czyli

c) въ діалектѣ полскомъ

	Bóg	вымавляется	bug
	król	„	krul
	kón	„	kuń
(16)	kley	„	kliy
	ley	„	liy
	pierze	„	pirze
	plesz	„	pirze
	plesz	„	plisz
	brzeg	„	brzyg
	rzeka	„	rzyka
	ser	„	syr
	gniew	„	gniw.

Примѣчаніе.

Полскіе самогласные ą, ę въ рускомъ діалектѣ ѳно чрезъ ѳн и ѳн заступити можна. Хотячи по руску писати: łąka, będę, пишемо: лонка, бѳнденъ.

§. 15.

Собственные перемѣны рускіе.

Видѣлисмо допѣро, якъ много писменъ и словъ въ помянутыхъ діалектахъ инакшеся пише а инакшеся въ просторѣчіи произноситъ. Не дивъ теды, же и въ нашомъ рускомъ діалектѣ нѣкоторые буквы въ певныхъ прикладахъ властиву силу выговора и властивое собѣ уживане маютъ.

§. 16.

Потреба и пожитокъ вѣдомости тыхъ перемѣнъ.

(17) Хотячи діалектъ яковый будь належитѣ познати, недосыть ѳстъ читати книги и писма, въ діалектѣ томъ сочиненные. Тылко и единѣ чрезъ уважное различіе свойствъ просодіи и орѳографіи заховаеся чистость діалекта. Мѣли на то бачность давніи писатели рускіе, якъ сѧ то съ ихъ писмъ оказуе. Нѣкоторіи теперѣшніи Авторове, о рускомъ або въ рускомъ діалектѣ пишучи, хотѣли собственный выговоръ рускій писмомъ выразити. Тымъ способомъ не тылко мову руску ошпетили, но такъ показили, же много словъ въ ихъ писмахъ родовитый наветъ русинъ не розумѣе. Минувше иныхъ приводимо ту сочиненіе Господина Павловского подъ написомъ Граматика малороссійского нарѣчія. Въ Санктпетербурги 1818. Въ Граматицѣ той всѣ слова такъ сутъ писаніе, якъ мнѣніемъ автора ѳи въ рускомъ малороссійскомъ діалектѣ произношенные бываютъ. Кромѣ всякого иняття увѣрае насъ Г. Павловски на листѣ 2... „О въ односложныхъ реченіяхъ про(18)износится какъ і, н. п. сімъ, піпъ, бігъ, стілъ.“ Но правило тото не ѳстъ основателно. Сутъ бовемъ слова въ рускомъ діалектѣ ѳднословные, чисто о заховуючіе. Сутъ также

многословные, въ которыхъ **о** якъ тупое і чути, щося ниже покаже.

О самогласной **ѣ** мовитъ реченный Г. Павловскій: „**ѣ** произносится какъ россійское мягкое і, н. п. **ніжный**, літо, слідъ, тінь, сіно“ >< Показалисмо въ нотѣ до §. 12., же **ѣ** мае властивое произношене въ діалектѣ рускомъ. Ту додамо тылко, же Г. Павловскій въ обохъ реченыхъ случаяхъ преображае слова и творитъ безъ потребы нову орѳографію, якои въ писмахъ рускихъ (малоруских) николи не бывало.

§. 17.

Произношене самогласнои **е**.

Самогласна **е** двоякое произношене въ рускомъ діалектѣ мае.

I. Чистое, согласуючое полскому **e** въ словахъ: bez, wesoły >< тымъ выговоромъ различаеся діалектъ рускій отъ россійского. (19) Хотя бовемъ въ обохъ діалектахъ: **не, небо, держи** >< єднако ся пишутъ, выговоръ ихъ розмаитый естъ.

Россійское	**не**	якъ полское	nie
Руское	**не**	„ „	ne
Россійское	**небо**	„ „	niebo
Руское	**небо**	„ „	nebo
Россійское	**держи**	„ „	dierży
Руское	**держи**	„ „	derży

Наветъ, де въ россійскомъ діалектѣ **е** якъ полское **ie** вымавлятися звыкло, въ рускомъ чистое **е** чути, н. п.

Россійское	**огнемъ**	якъ полское	ogniem
Руское	**огнемъ**	„ „	ohnem
Россійское	**несетъ**	„ „	niesiot
Руское	**несетъ**	„ „	neset.

II. Нечистое або перемѣнное и тото двоякое естъ:

а) Отповѣдае въ падежи именителномъ рускому **ѣ** въ реченіяхъ: камень, корень, ремень, къ (! въ) решті падежей чистымъ оста(е)ся.

в) Полскому **ie** на початку словъ: естъ, елень, если >< якъ вышше показано.

Примѣчаніе.

Въ давныхъ писмахъ, бѣлорускимъ діалектомъ (20) сочиненыхъ: яко то въ писмѣ с(вятомъ) перевода Скорины, въ Статутѣ велик. Княж. Литовск., въ привилияхъ и актахъ судовыхъ, тымъ діалектомъ писаныхъ, видимо слова: грехъ, дело, лето, речъ тело >< которые до нынѣ Русини образомъ славенскимъ произносятъ и пишутъ: грѣхъ, дѣло, лѣто, рѣчъ, тѣло ><

§. 18.

Выговоръ самогласнои о.

Выговоръ самогласнои о въ діалектѣ рускомъ двоякій єстъ:

1. Чистый, согласуючій полскому о въ словахъ: возъ, борона, горбъ, горохъ, дощъ, коло, золото, Кость (Константынъ), локоть, мохъ, ротъ, пахолокъ, скопъ, стопъ, хлопъ >< Мылнѣ теды, смѣшнѣ, а наветъ русинови незрозумѣлѣ говорылъ и писалбы тотъ, хтобы идучи за за общимъ примѣчаніемъ Г. Павловского мѣсто чистого выговора и писаня словъ: возъ, борона, горбъ, горохъ >< писалъ и произносилъ: візъ, біріна, гірбъ, діщъ >< Такого выговора реченыхъ словъ нигде въ рускомъ нарѣчіи нема и не было.

2. Нечистый або перемѣнный выговоръ согласного о въ рускомъ нарѣчіи двоякій єстъ: о мае силу тупого і въ самомъ тылко падежи именнтелномъ числа єдинственного: (21) Бо̊гъ, бо̊бъ, волъ, колъ, домъ, загонъ, гость, кость, кроль, лой, мостъ, ножъ, носъ, петровъ, постъ, попъ, рогъ, родъ, ровъ, рой, столъ >< Тые теды произноситъ Русинъ подобнѣ полскому выговорови: Bih, bib, hiśt, zahin >< въ рештѣ падежей николи немовимо Biha, biba >< но чистое о заховуючи: Бога, богу, гостя >< Въ нѣкоторыхъ словахъ два або три о находятся, въ которыхъ часомъ першое а часомъ другое тупое єстъ: ото приклады выговора руского: клопо̊тъ (kłopit), поко̊съ (pokis), паро̊бокъ (paribok), здоро̊въ (zdorow), поко̊й (pokiy).

Примѣчаніе.

Хотя реченый нынѣ нечистый выговоръ самогласнои **о** чрезъ **і** або полское **і** выразилисмо, собственна єднакъ сила выговора не єсть єще выображена. Чуе то кождый свѣдомый руского діалекта. Русинъ мовлячи: Богъ, волъ, конь, самогласну **о** носовымъ нѣяко **і** выражае. Выговоръ тотъ барзо подобный єстъ выговорови французского **u** въ словахъ: jai vu, lu >< Чехи уже давно произношене тое понехали. Єднакъ съ писма ихъ доходимо Аналогіи съ рускимъ просторѣчіемъ. Реченія: Бо̊гъ, во̊лъ, до̊мъ, ко̊нь пишутъ чехи въ падеж. Имени.: (22) wůl, dům, kůn, въ решть падежей **u** на чистое **o** перемѣняючи. Прагнучи любопитныхъ Иностранныхъ читателей съ властивымъ рускимъ выговоромъ нечистого **о** по можности засвѣдомити, таковое въ великой личбѣ словъ звѣздою (*) значимо.

Въ нѣкоторыхъ словахъ чистое **о** падеже именителного въ иныхъ допѣро падежахъ нечистый выговоръ мае. Н. п.

Чистое о			нечистое о
Локоть	Родит.	Єдин.	**ло̊ктя**
Полоть	„	„	**по̊лтя**
Столецъ	„	„	**сто̊лця**
Нога	„	множ.	**но̊гъ**
Годенъ	Имен.	множ.	**го̊дны**

о >< мае силу тупого **і** съ придидуючою согласною **в** въ наступуючихъ прикладахъ:

Писмо.	Просторѣчіе	полскими буквами
онъ		win
окно		wikno
овця		wiwcia
овса	Родит. Єдин.	wiwsa
отказавъ		witkazaw
отдавъ		witdaw
отишовъ		witiszow.

Приведеные въ обохъ постереженіяхъ свой (23) ства просторѣчія рускаго діалекта не сутъ общими правилами. Привелисмо ихъ єдынѣ въ намѣренін показаня, якъ недостаточнѣ знали выговоръ діалекта руского тіи, которіи го общими правилами опредѣляли.

§. 19.

О властивомъ діалектови рускому употребленіи согласныхъ в и л.

а) Мѣсто самогласной у въ просторѣчіи а навеіъ и въ нѣкоторыхъ писмахъ в уживаное.

Писмо	Просторѣчіе
упасти	впасти
учинити	вчинити
учити	вчити
урядъ	врядъ
украсти	вкрасти
умѣти	вмѣти
заутра	завтра.

Примѣчаніе.

Въ переводѣ писма С. Докторомъ Скорыновъ читаемо: збелое муки пшенічное все тое вчинишъ. Исхо(д) гл. кд̈. Въ серци человѣка навчоного положихъ мудрость. Исхо(д) гл. лд̈ ><

b) Славенскій творитель. числа єдинств. женскаго рода на ю и въ писмахъ рускихъ захованый, въ (24) просторѣчіи рускомъ согласною в кончится. Н. п.

	Пишемо	мовимо
твор.	водою	водовъ
	ногою	говъ
	рукою	руковъ
	><	><

c) Мѣсто л въ просторѣчіи в.

Писмо	Просторѣчіе
волкъ	вовкъ
долгъ	довгъ
молчи	мовчи
давалъ	дававъ
стоялъ	стоявъ.

Звычай тотъ, особливе що до третого лица муж. рода времене прош(едшого) числа єдинств. въ рускомъ просторѣчіи общій, въ парадигматахъ обохъ спряженій яко свойство діалекта того захованый.

§. 20.

Собственное употребленіе самогласной и въ діалектѣ рускомъ.

Самогласна **и** въ діалектѣ рускомъ образомъ діалекта славенскаго въ двохъ прикладахъ самостоятелнѣ пише и вымавля(25)ется. На отвертое **и** выходятъ:

a) Прилагателные падежи родителного женского рода числа единственного, которые въ россійскомъ діалектѣ на **ой**, въ полскомъ на **ey** кончитися звыкли. Н. п. въ рускомъ: краснои, милои, твердои, въ россійскомъ: красн**ой**, мил**ой**, твер**дой**, въ полскомъ: krasn**ey**, mil**ey**, tward**ey** ><

Въ томъ припадку **и** мягкій выговоръ мае, для того теды въ нѣкоторыхъ писмахъ рускихъ мѣсто него **ѣ** ужывано и такъ писано: краснѣ, милѣ ><

b) Всѣ наклоненя неопредѣленные дѣйствителного залога въ россійскомъ и въ полскомъ на мягку самогласну выходячіе, н. п.

Наклонене неопредѣленное.

Руское	Россійское	Полское
давати	давать	dawać
любити	любить	lubić
носити	носить	nosić
терпѣти	терпѣть	cierpieć.

Примѣчаніе.

Що до закончења наклоненя неопредѣленного, рускій діалектъ сходится съ ческимъ, сербскимъ и иннымі, которые цѣлкомъ форму (26) славенску наклоненія того заховали. Пишутъ бовемъ и мовятъ Чехове >< Sauditi, bywati, honiti, chraniti >< Въ россійскомъ діалектѣ закончене неопредѣл. на **и** давно устало, якъ насъ Г. Ломоносовъ въ 115. §. Граматики россійскои увѣрае: свойство нашего россійскаго языка, мовитъ онъ, убѣгаетъ отъ скучной буквы и, которая отъ окончанія неопредѣленыхъ глаголовъ и отъ втораго лица единствен. числа давно оставлена >< ><

§. 21.

Приклады свойствъ діалекта руского, залежачихъ на доданю, оставленю або перемѣнѣ нѣкоторыхъ писменъ въ уравненю съ иннымі діалектами.

Въ діалектѣ:

	Полскомъ	Ческомъ	Дав. Славен.	Россійскомъ	Рускомъ
	błonie	błane		болонье	болоня
	ciąć	titi			тяти
	ciało	telo	тѣло	тѣло	тѣло
	ciasto	testo		тѣсто	тѣсто
	ciotka	tetka		тетка	тютка
(27)	drzewo	drewo	древо	древо	дерево
	dziki	diki		дикой	дикій
	głod	hlad	гладъ	гладъ	голодъ
	grzmieć	hrmiti	грмѣти	гремѣть	гремѣти
	kraść	ukrasti	красти	варовать(!)	красти
	każdy	kazdy		каждый	кождый
	krąg	krah	кругъ	кругъ	кругъ
	kłos	klas	класъ	колосъ	колосъ
	las	les	лесъ	лѣсъ	лѣсъ
	lubić	lubity	любити	любить	любити
	mąka	muka	мука	мука	мука
	miasto	mesto		мѣсто	мѣсто
	milczyć	mlčzaty	молчати	молчать	мовчати
	miley	miłe	милои	милой	милои
	mleko	mleko	млеко	млеко	молоко
	mróz	mraz	мразъ	мразъ	морозъ
	płótno	płatno	платно	платно	полотно
	urząd	ured			врядъ
	wierzch	wrch	врьхъ	верхъ	верхъ
	uczyć	uczyty		учити	вчити
	włos	włas	власъ	власъ	волосъ
	xiąże	kneż	князъ	князь	княжя
	złoto	złato	злато	золото	золото
	pas		поясъ		поясъ
(28)	wesele	weseli	веселіе		вѣсѣля

Примѣчаніе.

Съ приведеныхъ прикладовъ видимо, яко:

а) Діалектъ рускій ческому и давному славенскому, полскій россійскому въ наклоненіи неопредѣленномъ (infinitivus) дѣйствителного залога подобный єстъ.

Тотъ самъ діалектъ рускій:

b) Наращеніемъ именъ существ(ителныхъ) самогласными е и о от инныхъ различаеся, яко:

c) Произношенію полского выговора с въ словахъ: ciało, ciasto, ciotka, ciepły, cicho, kościoł >< отповѣдае въ ческомъ діалектѣ: telo, testo, tetka, tepli, ticho, kostel, >< въ рускомъ: тѣло, тѣсто, тютка, теплый, тихо, костѣлъ, а въ бѣлорускомъ: тело, тесто, тетка >< Въ тыхъ словахъ полское произношене согласнои с єстъ то само, що латинского t предъ i въ словах: otium, nuntium, natio >< (7) Кромѣ поляковъ жаденъ инный славенскій народъ того латинского произношеня не пріялъ. (8)

§. 22.

Различие самогласныхъ.

(29) Различие самогласныхъ, то само або подѯбное произношене маючихъ.

а) и и ы, слоги: ки, ви, ди, ни, ми, ли, ри, си от бы, вы, ны, сы, пы, ры различати належитъ. На томъ бовемъ различіи стоитъ значеніе реченій. Рожницу тоту кождый родовитый Русинъ въ выговорѣ заховуе. Но не такъ легко потрафитъ ю выразити Чехъ, Полякъ, котрый руское и полскому і, а руское ы полскому у єдногласное быти разумѣе.

b) о и ѡ, оу и ѕ, ѩ и ѧ. Межи тыми нема въ просторѣчію жадного различія Особливые правила, показуючіе, где ся тота або ова съ помянутыхъ самогласныхъ пише, до ортографіи належатъ.

§. 23.

Произношеніе поединчихъ слоговъ и реченій.

Кожда самогласна, сама въ собѣ уважана або съ инными писмены разъ тылко произнесена, слогъ (syllaba) назы-

ваеся. Реченіе (слово) єстъ членобразное (articulatum) удареніе голоса, съ єдного або (30) болше слоговъ сложенное, которымъ понятіе (idea) яково обявляемо. Н. п. стою, хвала >< сутъ реченія.

Кождое слово маетъ властивое гласоударенie. Различіе гласоударенія походитъ:

а) От грубости, мягкости, тупости и остроти поединчихъ писменъ.

в) От знаковъ ъ и ь, теперъ гласоудареня немаючихъ. Знаки тые припряжногласными зовутся, на остатокъ:

г) От знаковъ, надъ самогласными положеныхъ.

§. 24.

О знакахъ ъ, ь, або ><

Твердый (грубый) знакъ ъ стоитъ теперъ на конци реченія и значитъ твердый и грубый выговоръ остатнои согласнои. Н. п. квѣтъ, млинъ >< >< Мягкій (тонкій) ь при согласной або надъ согласною значитъ мягкое єи произношеніе. Н. п. конь, локоть, стопень, мешкан'е ><

Примѣчаніе.

Въ давныхъ писмахъ славенскихъ и рускихъ знакъ ъ въ сер(е)динѣ реченія мѣлъ силу (31) самогласныхъ: а, е, и, о. Такъ найдуемо въ оригиналномъ наданю руского князя Лва въ року 1292. по Рожд. Х(ристо)вомъ: врѣхъ мѣсто теперѣшного: верхъ. Въ помянутомъ въ нотѣ 5. Цвѣтословіи стоитъ: сѫ́й, тѫ́й, плъть, стлъпъ, исплънися >< теперъ: сей, той, плоть, столпъ, исполнися ><

Просодійна сила знаменованои чрезъ ъ самогласнои въ книзѣ той оꙋ̑ією надъ ъ выразне значена єстъ.

§. 25.

Знаки гласоударенія.

а) Оꙋ̑іа (´) въ серединѣ реченія. Н. п. сла́ва га́нба.

b) Варіа (`) на конци. Н. п. кладѝ, славѝ.

с) Облеченная (ˆ) кладеся въ множественномъ числѣ мѣсто оꙋ̑іи або варіи для различія надежей числа єдинственаго. Н. п. того пісанія, тые пісâнія.

Исо (ˆ) мѣсто оѯіи на початку реченія стоитъ. Н. п. ꙗ҃бко ><

Слитная (˘) єстъ знакъ двоегласнои. Н. п. дай ><

Сократителные (˜ ˜) титла, словотитла мѣсце єднои согласнои або самогласнои або бо҃лше слоговъ опущеныхъ заступуе. Н. п. Дш҃а мѣсто душа, Гд҃ь мѣсто господь. Далша наука о силѣ и мѣсци знаковъ просодійныхъ при конци граматики, де о гласоудареніи мова.

§. 26.

(32) Общіе правила слаганія.

1. Много въ яковомъ словѣ єстъ само або двоегласныхъ, толико єстъ слоговъ. Н. п. въ словѣ: не-бо сутъ два слоги.

2. Согласное писмя межи двома самогласными береся до наступуючого слога. Н. п. ми-са.

3. Согласные нераздѣлные до наступующои самогласнои належатъ. Н. п. сре-бро, кра-сна.

4. Коли по нераздѣлимыхъ писмя раздѣлимое наступуе, то тото до послѣдующои самогласнои береся. Н. п. страст-ный.

5. Раздѣлимые писмена межи двома самогласными раздѣляются. Н. п. Твер-до ><

§. 27.

Общіе правила чтенія.

1. Кождое писмя и кождый слогъ властивымъ єму голосомъ говори.

2. Слоги єдного реченія тяглѣ и безъ перестанку вымавляй.

3. При знакахъ раздѣленія голосомъ належитѣ переставай.

§. 28.

Знаки раздѣленія членовъ.

Запятая (,) На той затримуемо голосъ, потрѣбный до произношенія: єденъ.

Точка съ запятою (;) При той стаемо голосомъ такъ долго, якся мовитъ: єденъ, два.

(33) Двосточіе (:) Затримуемо голосъ, якъ бысмо мовили: єденъ, два, три.

Точка (.) На нѣй стаемо голосомъ чрезъ часъ выговора: 1. 2. 3. 4.

Спочивателная (—) При той найдолше голосъ затримуемо.

Знакъ вопросителный (?) Пытаня.

Знакъ звателный або удивителный (!) выкрыку.

Знакъ вмѣстителный ( ).

Часть вторая

Етимологіа.

§. 29.

Етимологіа въ обще.

Етимологіа єстъ наука познаня поединчихъ частей мовы въ обще и свойствъ каждои части съ осѣбна.

Мысль человѣческа єстъ образомъ рѣчи.

Рѣчъ єстъ предметомъ мысли.

Рѣчи и мысли о нихъ съ розмаитыхъ частей сложены сутъ. Для того и въ мовѣ человѣческой розмаитые части уважаемо.

(34) Части мовы сутъ слова (реченія), которими **понятія** рѣчи, ихъ **свойствъ** и розмаитыхъ ихъ **отношеній** выражаемо. Таковые части абося подлугъ розмаитои потребы склоняютъ або непремѣннѣ стоятъ. Съ тои уваги выникае подѣлъ частей мовы на склоняемые и нескланяемые.

§. 30.

Склоняемые и нескланяемые части мовы.

а) Склоняемые	сутъ
1. Имя	(Imie, Nomen)
2. Мѣстоименіе	(Zaimek, Pronomen)
3. Глаголъ	(Słowo, Verbum)
4. Причастіе	(Imiesłow, Participium)

b) Нескланяемые суть:
5. Нарѣчіе (Przysłowek, Adverbium)
6. Предлогъ (Przyimek, Praepositio)
7. Союзъ (Spoynik, Coniunctio)
8. Междометіе (Wykrzyknik, Interiectio).

Глава 1.

О скланяемыхъ частехъ мовы.

Раздѣлъ первый.

О имени.

§. 31.

О имени въ обще.

(35) Имя естъ часть мовы, рѣчъ або свойство рѣчи выражаюча. Н. п. дѣмъ, братъ >< суть имена рѣчи; великій, красный, почтивый >< суть имена свойства.

§. 32.

Подѣлъ имене.

Имя двоякое естъ:

A. Существителное тото имя зовемо, которое значитъ рѣчъ самостоящу безъ възгляду, если тота рѣчъ дѣйствително (actualiter) естъ або нѣ. Н. п. Богъ, дерево, мысль >< Именемъ тымъ на питаня: хто, што >< отповѣдаемо.

B. Прилагателное значитъ свойство рѣчи. Нимъ отповѣдаеся на вопросъ: якій, а, ое >< ? Н. п. милый, сильный, а, ое.

§. 33.

О именахъ существителныхъ въ обще.

Въ всѣхъ именахъ существителныхъ уважати треба: видъ, число, родъ и склонене.

§. 34.

Види именъ существителныхъ.

A. Имена существителные сутъ:

1. Нарицателные и собственные.

a) Нарицателные, которые много рѣчи єдного рода значатъ. Н. п. Рѣка, рыба, кѣнь.

b) Собственные, которые єдну певну рѣчъ (36) означаютъ. Н. п. Петръ, Сянъ, Галиціа, Австрія ><

2. Простые и сложеные.

a) Простые, которые не сутъ сложеные. Н. п. лѣто, сонце ><

b) Сложенные, которые съ иныхъ реченій складаются. Н. п. праводавецъ, вѣроучитель, цѣломудрый.

3. Коренные (первоначалные) и происходные.

a) Коренные (первоначалные), которые от другихъ не походятъ, але иннымъ коренемъ сутъ. Н. п. рука, дерево, гусь, волъ ><

b) Происходные, которые от первоначалныхъ походятъ. Н. п. Порука, поручникъ. Деревяный. Гуся, гусятко, гусятина. Воловина ><

§. 35.

Имена существ(ителные) происходные.

Имена происходные от именъ существ(ителныхъ) коренныхъ, от прилагателныхъ або от глаголовъ походити звыкли.

Приклады.

	Садовина	от имене корен(ного)	садъ
	Княгиня	„ „ „	князь
	Телятина	суш(ествителного)	теля
	Дворянинъ	„	дворъ
	Стависко	„	ставъ
	Пирожокъ	„	пирогъ
	Радость	прилагател(ного)	радъ, а, о
	Купецъ	глаг(ола)	купую
	Мученикъ	„	мучу
(37)	Служба	„	служу

Помощникъ (отъ) глаг(ола) помагаю
Коваль „ кую
Злодѣйство прич. и гла(гола) злое и дѣю.

§. 36.

Имена увеличительные и умалительные.

Межи именами происходными особливѣ увеличительные и умалительные уважати треба.

Увеличительные. Н. п. **Хлопище, паниско, житниско** >< Умалительные. Н. п. **Соненко, Марися, квѣточокъ, дѣвчатко** >< Увеличительные и умалительные суть знову або:

a) Ласкательные. Н. п. **серденко, сонен'ко, гален'ка.**

b) Призирательные. Н. п. **Пiячина, старцунъ, ножище, панище** ><

§. 37.

Приклады происхожденiя.

A. Имена нарицательные.

Берегъ **берeжокъ**
Васъ(ви) **вашецъ, вашецѣнъ**
Горбъ **горбокъ, горбочокъ**
(38) **Дѣва, дѣвка, дѣвча, дѣвуня**
кафтанъ, кафтаникъ, кафтанище
кобыла, кобылка, кобылочка
курка, курочка, куря, курятко ><
книга, книжка, книжочка
конь, коняръ, коникъ
ластивка, ластивочка, ластивонка
лѣсъ, лѣсокъ
мѣсяцъ, мѣсячокъ, мѣсяченко
мати, матуня, матѣнка, матуненка
нѣчь, нѣченка, нѣчка
ѣкно, ѣкенце, ѣкеннiца
око, очко, оченко
плугъ, плугаторъ
рука, ручка, рученка
родина, родинонка

сосѣдъ,	сосѣдонко		
самецъ,	самчикъ,		
столъ,	столикъ,	столичокъ	
сынъ,	сывокъ,	сыновко	
тато,	татенко,	татуніо,	татусіо
ухо,	ушко,	усіо	
серце,	сердонко		
яйце,	явчко.		

В. Имена собственные:

(39)	Ганка,	Ганя,	Гануся,	Гануска
	Иванъ,	Іванціо,	Ясіо,	Ясуніо
	Каска,	Кася,	Касуня	
	Маріа,	Марвся,	Марвня	
	Нацка,	Наця,	Настуня	
	Петръ,	Петруньо.		

§. 38.

В. Число именъ существителныхъ.

Число именъ сущ. троякое естъ:

а) Єдинственное, коли о єдной рѣчи мова. Н. п. тотъ мужъ.

b) Двойственное, коли о двохъ тылко рѣчахъ мова. Н. п. двѣ не-вѣстѣ ><

с) Множественное, гды о бѣльше якъ о двохъ рѣчахъ мова. Н. п. тоты дерева.

Примѣчаніе.

1. Число двойственное, въ коренной славенской мовѣ и писмахъ до нынѣ затриманое, въ теперешныхъ писмахъ рускихъ не уживано. Въ нѣкоторыхъ тылко сторонахъ еще го въ рускимъ и полскомъ просторѣчію чути. Такъ н. п. мовятъ русины: двѣ невѣстѣ, двѣ гусцѣ >< Въ просторѣчіи полскомъ podzwa, trzymaywa, dayla >< strzelaliswa, strzelalista >< якъ (40) то на л. 177. 178. приписовъ до I. части Граматики Ксендза Копчинского видно (Przypisy do Gramatyki na klassę I) (примѣчено).

2. Найбѣльша часть именъ существителныхъ маетъ оба числа. Сутъ єднако имена, тылко въ єдинственномъ або тылко въ множественномъ числѣ уживаные.

a) Множественного числа немаютъ имена собственые Богѣвъ поганскихъ, аггеловъ, людей, тѣлъ небесныхъ, частей землѣ, имена имперій, царствъ, мѣстъ, нѣкоторыхъ селъ, моръ, рѣкъ, собственныхъ наукъ. Н п. Гаврінлъ, Галіція, Єгова, Іулій, Сянъ, Философіа ><

b) Множественное тылко число маютъ наступующіе: вилки, ворота, вощины, груди, граблѣ, грати, двери, дрова, жорна, згонины, золзы, залѣгы, кросна, клѣщи, ловы, мары, ножички, ноши, окуляры, отрубы, первосны, плѣгкѣ, помін, поминки, портки, плюца, переносины, руковыны, станы, сухоты скрипки, Татры, уста, Угры, Чехи, шаравары, шоры ><

3. Сутъ въ рускомъ діалектѣ имена собственые, маюшіе значеніе єдинственного, а окончаніе множественного числа. Н. п. имена селъ, мѣстъ: Вышатичи, Дроздовичи, Микулинчи и инные.

(41) §. 39.

С. Родъ именъ существ(ителныхъ).

Три сутъ роды им. существ.:
a) Мужескій. Н. п. Тотъ хлопъ.
b) Женскій. Н. п. Тота пани.
c) Средній. Н. п. Тото поле.

§. 40.

Знакъ рода.

Знакомъ рода єстъ тото, што намъ незаводнѣ показуе, которое имя существителное именемъ мужескимъ, або женскимъ, або среднымъ, то єстъ: ни мужескимъ ани женскимъ звати можна.

Посполитымъ знакомъ рода єстъ:

a) Народный звычай. Знакъ атоли тотъ не єстъ завше певнымъ и яснымъ, для того инные певнѣйшіе приводимо.

Знаками таковыми сутъ:
b) Полъ (płeć, genus)
c) Окончение и
d) Склонене.

Тые знаки уважаючи, наступующіе правила до означеня родовъ служити будутъ.

§ 41.

Родъ именъ существ(ительныхъ) подлугъ пола.

1. Имена мужей, урядовъ мужескихъ, А(г)г(е)л(ов)ъ, (42) Богѣвъ поганскихъ, мѣсяцей, вѣтровъ и самцовъ животныхъ сутъ рода мужескаго. Н. п. Ѳома, Гавріилъ, Староста, Аполло, Зефиръ, волъ ><

Примѣчаніе.

Читаемо въ давныхъ писмахъ: тото княжя (Książe). Теперъ мовятъ и пишутъ: великій князь ><

2. Имена женъ, ихъ урядовъ, богинь поганскихъ и самицъ животныхъ сутъ женскаго рода. Н. п. Марія, Монархиня, Ляда, Лвица ><

3. Нѣкоторые имена животныхъ сутъ общаго рода то естъ: мужескій або женскій полъ значити могутъ. Н. п. человѣкъ, волоцюга, свѣдокъ, слуга, музика, піяница, заяѣць. Тыхъ родъ оказуеся съ доданя словъ: мужъ, самецъ, невѣста, самиця або съ рода мѣстоименія або прилагателнаго, при таковыхъ именахъ стоячого. Н. п. Тотъ, тота слуга. Заяѣць самецъ, заяѣць самиця.

4. Родъ иныхъ именъ животныхъ, жадного пола невыражаючихъ нѣ тежъ знаку пола при собѣ не маючихъ, съ окончена и склоненя познаемо.

(43) Таковые имена сутъ: звѣръ, рыба, мышъ, дерево.

§. 42.

Родъ именъ существ(ительныхъ) по ихъ окончену и склоненю.

1. Имена рѣкъ, мѣстъ, сторонъ, деревъ, зѣля, звѣрей на ъ, также кончащіеся на ь, ай, ей, ій, ой, уй, ый, ѣй, уй, которые въ падежи родит(елномъ) единственного числа на я выходятъ, сутъ рода мужескаго. Н. п. Тотъ дѣмъ, тотъ Дунай, тотъ Спаситель ><

2. Кончачіеся на а, я и ь, которыхъ родит(елный) числа единств. на и, ы або ѣ, Женского сутъ рода. Н. п. Тота вода, куля, напасть ><

Примѣчаніе.

а) Имена на а, мя, ля, ся, которыхъ род(ителный) на не або те, до средного рода належатъ. Н. п. Тото дѣвча, племя, вымя, дитя, порося, теля ><

b) Планета, комета сутъ звычаемъ чужостраннымъ рода мужеского.

3. Имена на е, є и о средного сутъ рода. Н. п. Тото мешкане, житіе, огниско ><

Примѣчаніе.

Имена притяжателные: увеличителные и умалителные на е або о родъ коренныхъ заховуютъ. Н. п. Тотъ хлопъ, тотъ хлопище. Тотъ сынъ, (44) тотъ сынонко. Тотъ ляхъ, тотъ ляшиско. Тота панна, тота паннуня, тота панниско.

4. Имена существителные, множ. тылко число мающіе, женского сутъ рода. Н. п. Уста, ворота, крестины, двери, граблѣ, вилки ><

§. 43.

D. Склоненіе, падежъ.

Склоненіе єстъ перемѣна именъ существителныхъ, прилагателныхъ, причастій, мѣстоименій и числъ розманитыми падежми.

Падежъ (przypadek, casus) єстъ розманитое окончениe, которымся розманитый способъ представленя собѣ єдного и того самого имене выражае.

§. 44.

Число падежей.

Въ рускомъ діалектѣ такъ, якъ и въ славенскомъ, сѣмъ падежей рахуемо.

1. Именителный (mianownik, nominativus), которымъ рѣчъ зовемо и на пытане: хто, што? отповѣдаемо. Н. п. Хто? Павелъ. Што? Сукно.

2. Родителный (dopełniacz, genitivus), (45) которымъ на пытане: чій, чіего, чого? отповѣдаемо. Н. п. того человѣка.

3. Дателный (celownik, dativus) даване значитъ и пытаню: кому, чому, чему? согласуе. Н. п. кому? Тому человѣку.

4. Виннителный (biernik, accusativus), которымъ на пытане: кого, што? отповѣдаемо. Н. п. Кого видѣли? Невѣсту.

5. Звателный або удивителный (wołacz, vocativus), которымъ кого зовемо або ся въ порушеню дивуемо. Стѣй, человѣче! О мати!

6. Сказателный (miescownik, ablativus), которымъ на пытане: где, о чимъ, о кимъ >< отповѣдаемо. Н. п. о томъ ножи, полѣнѣ, о людехъ.

7. Творителный (narzędnik, instrumentalis), которымъ на пытане: кимъ, чимъ? отповѣдаемо. (46) Н. п. ножомъ, дорогою(въ).

§. 45.

Свойство склоненій.

Въ кождомъ склоненіи або формованю падежей имене существителного чтыри рѣчи предъ очима мати належитъ то єстъ: Θема склоненія, окончене имене скланяемого, видъ писменъ и произношеніе, рускому языкови властивое.

§. 46.

Θема склоненія.

Θема кождого склоненія єстъ падежъ именителный числа єдинственного.

§. 47.

Окончене имене скланяемого.

Окончеіе двоякое єстъ: Θемате и падежей.

a) Окончеіе Θемате єстъ остатна буква падеже именителного числа єдинств. Оно показуе, до которого склоненія тото або ово θема належитъ.

b) Окончеіе падежей єстъ остатна буква або остатный слогъ падеже.

Окончене тото двоякое єстъ.

аа) Властивое єстъ остатна самогласна (47) або согласна, подлугъ розманитости склоненя або формы перемѣняема.

бб) Общое, во всѣхъ склоненіяхъ непремѣнное. Таковы окончення суть: въ, мъ, хъ, ми, мы.

По розманитости окончення Ѳемате осмъ склоненій именъ существетел'ныхъ(!) на особливыхъ таблицахъ представляемо.

§. 48.

Видъ писменъ.

Видъ писменъ всякого ѳемате виникае съ перемѣны, якѣй писмена тые въ склоненію подпадаютъ.

По видѣ томъ дѣлятъ ся писмена (буквы) ѳематена:

а) Коренные або первоначалные, которые во всѣхъ падежахъ обоихъ числъ непремѣннѣ стоятъ.

b) Перемѣнные, которыхъ перемѣною, опущеніемъ або нарощеніемъ, падежи и числа формуются.

Перемѣна тота розманымъ способомъ дѣятся звыкла.

§. 49.

Форма склоненій и знакъ формы въ обще.

Способъ реченои перемѣны называеся форма склоненія. Поневажъ имена сущ. або (48) прилагателные, єднакое ѳема то єстъ: єдно окончніе маючіе, въ нѣкоторыхъ падежежъ (! падежехъ) властивымъ способомъ (формою) скланяемые бываютъ, для того при кождомъ склоненіи розманые єго формы найдуются.

Кожда форма маетъ знакъ.

Знакомъ формы склоненя именъ сущ(ествителныхъ) єстъ падежъ родителный числа єдинственнаго. Для легчого познаня способу склоненія подлугъ тои або овои формы подъ нѣкоторыми формами бѣлше прикладовъ приводимо.

§. 50.

О произношеніи.

Кромѣ ѳемате и формы постергаемо єще, яко нѣкоторые писмена, въ писмахъ рускихъ уживаные, въ нѣкоторыхъ падежахъ инакшеся пишутъ, а инакшеся въ просторѣчіи вымавляютъ.

§. 51.

I. Склоненіе.

Таблица 1.

А. Ѳема склоненіа того єстъ окончене а.

Имена мужеского и женского рода на а до того склоненія належатъ.

В. Форма.

(49) Склоненіе первое мае двѣ формы.

Знакомъ первои єстъ ы,

второи и.

1. До первои належатъ:

а) Мужескіе, женскіе и обоего рода на ба, да, за, ла, ма, на, са, та. Н. п. мужеск: тотъ воевода, староста, мочиморда, галабурда, газда, женск.: тота вода, сказа, мама, коса, хата ><

b) Множественные на ы. Н. п. Крестины, третины ><

2) До второи формы належатъ:

а) Мужескіе на ка, за. Н. п. Савка, внука, Монарха ><

b) Женскіе на га, жа, ѵ, ка, ха, ца, ша, ща. Н. п. Ватага, яруга, калужа, сорока, муха, каша, свѣча ><

с) обоего рода на га, ка, ха. Н. п. слуга, волоцюга, музика.

С) Произведеніе первого склоненія.

Число єдинств.

Въ родит. въ формѣ I. а ѳемате перемѣняеся на ы,

„ „ II. „ „ и.

Примѣчаніе.

Въ просторѣчіи рускомъ и тонкося произноситъ, (50) для того въ нѣкоторыхъ наветъ писмахъ окончене родит. на ѣ. Н. п. ногѣ, рукѣ ><

(Въ) Дателномъ а (на) ѣ.

Примѣчаніе.

Въ давныхъ писмахъ бѣлорускаго дѣалекта, якото: въ писмѣ с. перевода Скорины, въ Статутѣ вел(икого) Княж(ества) Литовскаго дат. на е кончится. Н. п. Той стороне, послузе. Въ рускомъ зась такъ, якъ и въ славенскомъ, на ѣ.

Винит. а на у.

Зват. а „ о.

Творит. а) въ муж. а на о доданемъ общ. мъ(въ),

b) въ жен. а на ою(овъ).

Сказ. якъ дателный.

Примѣчаніе.

Въ именахъ на га, ка, ха перемѣняеся въ дател. г на з, к на ц, х на с. Н. п. нога, нозѣ, мука, муцѣ, муха, мусѣ.

Множественное число.

Имени. первои формы на ы, второи на и.

Звичаемъ руского діалекта звыкли также имена мужеск. рода первои формы въ падежи томъ на (51) ове кончатися. Н. п. старостове, воеводове ><

Родит. формуеся усѣченіемъ коренои согласнои а и тогды на грубу согласну выходитъ або въ прилагаеся.

Дател. повстаетъ съ доданя до ѳемате общого окончення мъ.

Винит. мужескихъ обохъ формъ подобный родителному, женскихъ именителному.

Звател. якъ именителный.

Сказат. приложенемъ до ѳемате общого хъ.

Творит. въ первой формѣ съ ѳемате и общого мы,

въ второй ми.

§. 52.

II. Склоненіе.

Табл. I.

А. Ѳема склоненія єстъ именителный, оконченый на я.

До склоненія того належатъ имена мужескіе и средные на я.

В. Форма.

Склоненіе того четыри формы мае.

Знаки формъ тыхъ сутъ:

и, ѣ, я и е.

По I. формѣ скланяются муже(н)скіе: тотъ судія, заведія >< (52) женскіе: тота шія, змія.

По II. формѣ скланяются женскіе: тота дыхавица, доля, жменя, пекарня, пустыня, диня, кропля, скриня, княгиня, миля. Собств(енные): Марися, Настя, Кася, Гануся, Пазя, Пазуня ><

По III. формѣ скланяются средн.: тото житя, беремя, весѣля, щастя; собирателные: волося, галузя, зѣля, камѣня, корѣня, колося, листя, мотузя, начиня, терня ><

По IV. формѣ ходятъ средные

а) на мя якото: имя, племя, сѣмя >< и образомъ первого прикладу скланяются. Сѣмя часомъ по III. формѣ скланяемо,

b) на ля, ня, пя, тя, ся: теля, ягня, дѣтя, гуся, порося >< за вторымъ идутъ прикладомъ.

С. Произведеніе II склоненія.

Єдиств.

Родит. Формы I. перемѣною ѳемате я на и,
II. „ „ я на ѣ,
(53) III. непремѣнно я,
IV. а) Перемѣною я на ене,
b) доданіемъ до я слога те.

Дател. Формы I. II. якъ родител.,
III. перемѣною я на ю,
IV. перемѣною родит. е на ю.

Винит. Фор. I. и II. перемѣною я на ю,
III. и IV. якъ именителный.

Зват. Фор. I. и II. перемѣною я на ю.
III. и IV. якъ именителный.

Сказат. Фор. I. II. III. и IV. дателному подобенъ.

Творит. Фор. I. и II. формуеся доданіемъ до звателного самогласнои е[ю](евъ),
Фор. III. перемѣною ѳемате я на ѣмъ,
Фор. [IV] доданіемъ до родит. мъ.

Множественное число.

Именит. Фор. I. перемѣною я на и,
II. „ я „ ѣ,
III. непремѣнно я,
IV. перемѣн. оконч. родит. єдинст. е на а.

Родит. Фор. I. перемѣн. іи род. єдинст. на двоегла(сну) ій,
II. и III. лишенемъ множ. я, приложенемъ ь,
IV. „ „ а, „ ъ.

(54) Примѣчаніе.

Имена женск. на ня съ предидучою двоегласною: ай, ій, ой въ падежи томъ самогл. и перемѣня(ю)тъ на е и тогды на нъ кончатся. Н. п. Тота стайня, тыхъ стаенъ.

Дател. Фор. I. II. III. приданіемъ до ѳемате общаго мъ,
IV. прилож. до имен. множ. общ. мъ.

Винит. Фор. I. животныхъ якъ родит.,
I. II. III. IV. неживотныхъ якъ именит.

Звател. всѣхъ формъ якъ именителный.

Сказат. формуеся якъ дателный доданемъ до именит. множ. общ. хъ.

Творит. ми.

Часомъ въ просторѣчіи самогласна четвертои формы а оставляется, тогды предидуща ѣй согласна чрезъ ь або ' умягчена бывае. Мовымо н. п. тыми щастьми, ягнят'ми.

§. 53.

III. Склоненіе.

Таблиц. II.

А. Ѳема склоненя того єстъ именит., кончащійся на е. До склоненя того належатъ тылко имена средные на е.

Примѣчаніе.

(55) Мужескіе и женскіе происходные на ще перемѣняютъ въ родит. єдинств. ще на ска и до четвертого склоненя переходятъ. Н. п. Тотъ хлопище, тота кошулище, родит. того хлописка, тои кошулиска.

B. Форма.

Въ томъ склоненіи єдна форма.

Знакомъ формы я.

До формы тои належачіе вдутъ:

a) За (1) прикладомъ: Серце, мѣсце, окенце ><

b) За 2. прикл. (e) везене, вертане, помазане.

c) За 3 прикладомъ: море, поле ><

Примѣчаніе.

1) Окончену 2 прикладу на не отповѣдае окончене славенск. и россій. ніе, а полское піе. Въ рускомъ діалектѣ окончене тото двоякося выражати звыкло.

Въ просторѣчіи устномъ и нѣкоторыхъ наветъ давныхъ писмахъ чрезъ ня.

До нынѣ мовитъ русинъ: тото везеня, стараня, мешканя. Подобнѣ кончатся тые слова въ толкованомъ Ev(анге)ліи, въ року 1617. писано(мъ).

Знову чрезъ не або нье або знакъ умягченя ь над н кладучи. Уживане окончена такого въ рускихъ писмахъ посполито.

(56) И такъ въ бібліи скорины писано: помазане, полегчене >< Въ Статутѣ Литовскомъ уживаные сутъ: затрудненье, обтяженье >< въ книзѣ: Вѣнецъ Х(ристо)въ званой, въ Почаевѣ(?) 1688. друкованѣй: Подъ часъ страсти набывъ И(су)съ славы чрезъ затмене слонца. Чрезъ трасеня землѣ ><

2) Г. Добровски на листѣ 12. §. I. Граматики славенского языка увѣрае насъ, яко давно (olim) я мѣста а наветъ по ц писано: immo et post ц, сутъ его слова, „оц̃я, срдця, лиця pro оц̃а, срдца, лица". Но от давности тои вынятн треба діалектъ рускій, въ которомъ до днесь въ просторѣчіи и писмахъ читаемо и слышимо: того серця, лиця >< и муж. наветъ отця ><

C. Произведеніе III. Склоненя.

Єдинств.

Родител. перемѣною е на я,

въ I. прикладѣ часомъ а.

Дател. перемѣною я на ю,

въ просторѣчіи име. 3 прикл. также на ѣви.

Винит. якъ именителный.

(57) Звател. якъ именителный.
Сказат. перемѣною е на и,
2. прикл. „ е на ю(и).
Творит. Приложенемъ до ѳемате общ. мъ.

Множеств.

Именит. Перемѣною е на я.
Родител. оставленемъ е и умягченемъ чрезъ ь.
Дател. доданемъ до имени. множ. общ. мъ.
Винит. якъ именителный.
Звател. то само.
Сказат. доданіемъ до именителного множ. общ. хъ.
Творит. то само.

§. 54.

IV. Склоненіе.

Таблица II.

А. Ѳема склоненя того єстъ именит. єдинственный на о.
В. Форма.
Склонене тото єдну форму мае.
Знакомъ формы єстъ а.
а) Первымъ прикладомъ скланяемые сутъ мужескіе собственные:
Фетко, Гринко, Леско; умалителные: сынонко, братенко, сосѣдонко, роченко ><
(58) Примѣчаніе.
Мужескіе: дѣдо, тато, Гаврило >< въ множ. по первому склоненю ходятъ.
b) Вторымъ прикладомъ скланяемые средные: тото болото, долото, веретено, зеркало, кадило, коло, мыло, мотовило, мясо, полотно, писмо, слово, ярмо ><
c) Третымъ прикладомъ:
aa) Мужескіе производные: тотъ хлописко, паниско, гаврилиско ><
bb) Женскіе производные: тота дѣвчиско, панниско, Касчиско, скринчиско ><
cc) Средные нарицателные: тото войско, боиско, окописко, лѣтовиско ><

dd) средные производные: тото полиско, поросятко, ягнятко, курятко, серденко ><

C. Произведеніе IV. склоненя.

Єдинств.

Родит. формуеся перемѣною **о** на **а**.
Дател. „ „ **у** на **ови**.
Винит. Имен. 1. прикладу якъ родителный,
2. и 3. приклад. якъ именит.
Звател. 2. прикла. перемѣ. кор. **о** на **у**,
2. и 3. прикл. якъ именит.
(59) Сказат. 1. и 3. прикл. перемѣною **о** на **у**,
2. **ѣ**.
Творит. доданемъ до именит. общ. **мъ**.

Множеств.

Именит. 1. прикл. перем. корен. **о** на **и**,
въ просторѣчіи на **ѣ**,
2. и 3. прикл. **а**.
Родит. 1. прикл. доданемъ до корен. **о** соглас. **въ**,
2. и 3. прикл. усѣченіемъ корен. **о**.
Дател. приложенемъ къ родит. єдин. общ. **мъ**.
Винит. 1. прикл. якъ родителный множ.,
2. и 3. прикладу якъ именител.
Звател. якъ именит.
Сказат. доданемъ до родит. єдин. общ. **хъ**.
Творит. „ „ „ „ „ **ми**.

§. 55.

V. Склоненіе.

Табл. II.

A. Θема склоненія того сутъ имена, кончащіеся на двоегласные: **ай, ей, ій, ой**.

B. Форма.

Єдни тылко формы въ томъ склоненю.

Знакомъ формы естъ **я** съ предидущою (60) самогласною.

До склоненя того належатъ самые мужескіе, окончені прилагателныхъ маючіе, яко то кромѣ прикладовъ:

a) Имена мѣсяцей: Май, Априлій ><

b) собственнее(!): Дунай, Андрій, Матвѣй ><

c) нарицателные: звычай, злодѣй, край, крутѣй, покой ><

C. Произведене V. Склоненя.

Число Єдинствен.

Родител. Двоегласна ѳемате на два слоги разтворяется и тогды и перемѣняеся на я.

Дател. на ю,

въ просторѣчіи на ѣви.

Винител. якъ именителный въ неживотныхъ,

„ родителный въ животныхъ.

Звател. перемѣною и на ю.

Сказат. на отвертое и,

въ просторѣчіи часомъ на ю.

Творит. перемѣною коренныхъ двоеглас. на ѣмъ.

Множ.

Именит. Двоегласна розтворяется на два слоги съ отвертымъ и,

въ просторѣчіи чути ѣ.

(61) Родител. якъ ѳема на двоегласну.

Въ просторѣчіи до отвертого и прилагаеся (въ).

Дател. до єдинствен. родит. прил. общ. (мъ).

Винит. неживотныхъ якъ именителный,

въ животныхъ якъ родителный.

Звател. якъ именителный.

Сказат. доданіемъ до родит. єдинств. общ. хъ.

Творит. „ „ „ „ ми.

Примѣчаніе.

Привелисмо за прикладъ 2 имя єлей, въ писмахъ рускихъ съ Славенского затриманое. Но народъ посполитый вымавляе го: волѣй, волѣю ><

§. 56.

VI. Склоненіе.

Табл. III.

A. Ѳема склоненя того сутъ имена, на тверду согласну выходячіе.

В. Форма.

Склоненіе шестое двѣ формѣ мае.

Знакомъ першои єстъ а,

второи у.

1. По первой формѣ скланяются живот(62)ные мужеск. на ъ и кончатся въ родит. на а.

Изято єстъ имя гадъ, того гаду.

2. Неживотные на ъ частію на а, частію на у въ родительномъ кончится звыкли. На оборотѣ III табл. приводимо много именъ, подлугъ реченыхъ вышше формъ скланяемыхъ, до I або до II. формы належачихъ.

Произведене VI. Склоненя.

Число Єдинствен.

Родит. I. Формы доданемъ до ѳемате самогласнои а,

II. „ „ у.

Примѣчаніе.

Въ нѣкоторыхъ именахъ обохъ формъ самогласна е, о, въ остатномъ слозѣ именителного будуча, въ рештѣ падежей обоихъ числъ лишаеся. Н. п. левъ, котелъ, орелъ, овесъ, Павелъ, песъ, збанокъ, кубокъ, пупокъ, посторонокъ першои, бозъ, боръ, (насѣня) ленъ, сонъ >< второи формы маютъ родителный: лба, лва, котла, орла, овса, Павла, пса, збанка, кубка, посторонка >< бзу, бру, лну, сну ><

(63) Примѣчаніе.

Пецъ въ правдивомъ рускомъ або піецъ въ блишшомъ полскому просторѣчіи скланяеся: пеца або піеца >< Имя боръ (лѣсъ) о зховуе: бору ><

Дател. въ 2, 4. прикладѣ производится перемѣною родителного а на у,

въ просторѣчіи также ови.

Имена 4 прикл. I. формы въ просторѣчіи выходятъ на еви.

Примѣчаніе.

Винит. Живот. якъ родителный, неживотныхъ якъ именителный.

Звател. Виникае съ перемѣны окончења родителного а або у на е.

Примѣчаніе.

Кромѣ того перемѣняются въ падежи томъ согласные ѳемате: г на ж, к на ч, х на ш.

Уживаное ѳднакъ часомъ въ просторѣчіи окончене падеже того въ нѣкоторыхъ именахъ на у безъ перемѣны согласнои. Н. п. о свѣдку! о грѣху! ><

Сказат. въ обохъ формахъ творится перемѣною окончења родит. на ѣ.

Примѣчаніе.

а) Имена, по 2 и 5 прикладѣ скланя(64)емые, выходятъ въ падежи томъ на тонкое и.

b) Въ просторѣчіи звыкли имена на къ и тъ въ падежи томъ на у кончит(и)ся: Н. п. о тѣмъ свѣдку, рѣзаку, брату ><

с) Окончене именителного г на з, к на ц, х на с съ(! въ) падежи томъ переходитъ. Н. п. о тѣмъ плузѣ, роцѣ, горосѣ ><

Творит. Формуеся перемѣною окончења родителного а або у на о съ приложенемъ общого (мъ).

Множеств.

Именит. а) въ именахъ формы I., подлугъ 1. 4. 5. 6. 7. 8., формы II. подлугъ 1. 3. 4. 5. прикладу скланяемыхъ, перемѣняеся окончен'е ѳдинственого родителного на и,

b) въ именахъ 2 и 3. и 9. прикладу I и 2. II. формы на ы.

Примѣчаніе.

Существителные на гъ, къ чъ, хъ обохъ формъ въ просторѣчіи на ѣ кончитися звыкли. Выговоръ тотъ также до властивыхъ знаковъ руского діалекта належитъ.

Родит. I. и II. формы повстае съ перемѣны (65) окончења родителного ѳдинственого а и у на слогъ овъ.

Примѣчаніе.

Окончене овъ произносится якъ ивъ.

Дател. I. Формы повстаетъ доданемъ до родителного ѳдинственного общого мъ,

II. Формы доданемъ до ѳемате окончења самогл. а съ общимъ мъ.

Винит. животныхъ родителному, неживотныхъ именителному въ обохъ формахъ подѣбный ѳстъ.

Звател. Якъ именителный.

Сказат. I. и II. формы творится доданемъ до именителного єдинств. самогласнои а съ общимъ хъ.

Творит. То само съ общимъ ми.

Примѣчаніе.

а) Имя братъ мае свой образъ въ 3 прикладѣ съ нѣкоторими перемѣнами въ числѣ множественомъ. Име. Зва. братя, Родит. брат'ни(? брат'ии)(овъ), Дат. братямъ, Сказ. братяхъ, Твор. брат'ми.

(66) b) Имена нарицателные, съ греческого або латинского взятіе, также имена от собственыхъ походячіе, на инъ якото: поганинъ, Татаринъ, боярынъ, Христіанинъ, Львовянинъ >< въ числѣ єдинств. цѣлкомъ за 3 идутъ прикладомъ. Въ множ. числѣ слогъ инъ усѣкается. Тогды въ именителномъ выходятъ на е.

Склонене именъ тыхъ дѣеся наступуючимъ способомъ.

Єдинств.			Множеств.	
Имен.	Тотъ	поганинъ	тоты	погане
Родит.	того	поганина	тыхъ	поганъ(овъ)
Дат.	тому	поганину(ови)	тымъ	поганамъ
Вин.	того	поганина	тыхъ	поганъ
Зват.	о	поганине	о	погане
Сказ.	о томъ	поганинѣ	о тыхъ	поганахъ
Твор.	тымъ	поганиномъ	тыми	поганами.

§ 57.

VII. Склоненіе.

Табл. IV.

А. Θема склоненія того сутъ имена, которыхъ (! которые) оконченые на согласну, чрезъ ь умягчену.

В. Форма.

Въ склоненіи томъ сутъ четыри формы.

(67) Знакомъ I. єстъ е,
II. я,
III. ю,
IV. и.

I. II. и III. форма самые мужескіе,
IV. самые женскіе имена въ собѣ завирае.

По I. формѣ скланяются:

корѣнь, тарѣль, кужѣль, поломѣнь ><

По II. формѣ скланяемые идутъ

a) за 1. прикладомъ: слонь, конь.

b) 2. Кость (собственое), кметь, заяйць, тропарь, ѣлтарь, тыждень.

c) 3. Прикл. на ль, нь, ть, ць. Журавель, вязень, скубель, день, дишель, щебель, сворень, учень, квѣтень, огень, колоть, локоть, отець, хлопец(ь), скѣпец(ь), жеребецъ, камѣнецъ, (68) хованецъ, самець, гамулець, каганець, мешканецъ, кравець, ломанець, вѣнець, конець, купець, панець, пѣнязь.

d) за 4 прикл. Василь, мотыль, король, хоростѣль, Пермышль, Спаситель ><

П(о) III. формѣ скланяемые неживотные на ль, ць: бѣль, кашель, паль (матерія огня), хмель, перець, яловець, смалець, танець, гостець ><

Примѣчаніе.

a) Имена нарицателные на ць звикли также, особливе въ писмахъ въ падежи именителномъ, твердымъ ць звычаемъ славенского языка кончитися. Н. п. отецъ, самецъ, старецъ, каганецъ, вѣнецъ, купецъ, хлопецъ, кравецъ, гамулецъ >< въ инныхъ падежахъ свойствомъ руского діалекта ц чрезъ я и ѣ умягчается. (69) Для того имена тые цѣлкомъ склоненю тому поддаемо.

b) паль (дерево остро затесаное, въ землю вбиваемое) до II. формы належитъ.

По IV. формѣ скланяемые женскіе относимо:

a) до (1) прикладу на: дь, ль, нь, ть, чь, шь, яко то: тота пядь, дань, постѣль, сѣль, гортань, сѣсень, долонь, рѣнь, яблѣнь, нагость, кѣсть, напасть, рукоять, старость, смерть, сѣнь, немочь, нѣчь, помѣчь, рѣчь, мысль, вошъ, мышь, роскѣшъ ><

b) до 2. прикладу: тота коновъ, кровь, морковь, хоруговъ, церковъ ><

С. Произведене VII. Склоненя.

Число Єдинств.

Родит. формы I. II. творится приложенемъ до именит. я.

Примѣчаніе.

a) Имена перваго прикладу по найболшой части въ просторѣчіи на **е** выходятъ. Мовимо теды образомъ діалекта славенск. (70): камене, ремене, корене >< Окончене на я полскому подобное.

b) Въ кончащихся на **ць, ль, ень, оть** въ томъ и всѣхъ инныхъ падежехъ вымѣтуеся **е** и **о** остатного слога и прикладаеся я. Н. п. Журавель, вязень, скубель, дышель, день, конець, въ родит. журавля, вязня, скубля, дышля, кѳнця ><

c) **е** въ падежи томъ нелишаемо, но перекладаемо въ именахъ: жнець, швецъ, которыхъ род. жен'ця, шевця.

d) Не тылко **е**, но и **и** оставляеся въ реченіяхъ: горнецъ, чернецъ, которыхъ родит. горця, черця ><

Форм. Ш. формуеся доданіемъ **ю**.

Примѣчаніе.

Въ именахъ существителныхъ формы тои на **ель е** въ родителномъ и прочіихъ падежахъ лишаеся. Н. п. кашель, кашлю, перець, перцю ><

Форма IV. доданемъ **и**.

Примѣчаніе.

Имя постель, въ родит. постелѣ, до второго склоненя належитъ, будучи сокращенемъ женского: тота постеля.

Дат. I. II. Ш. фор. перем. на **ю** або ѣви,
IV. якъ родителный.

Виниит. въ I. II. Ш. фор. неживотныхъ якъ (71) именит.,
живот. якъ родител.,
IV. фор. якъ именител.

Зват. I. форм. додане (мъ) до ѳемате **е**,
II. и Ш. формы **ю**.

Примѣчаніе.

Имена 1 и 2 прикладу IV. формы выходятъ на **и** або **е**.

Сказат. I. и II. формы кончащихся на **нь, ць**
и IV. фор. творится приложенемъ до ѳемате **и**,
решта второи и всѣ Ш. фор. приложенемъ до ѳемате **ю**.

Творит. I. II. Ш. форм. доданемъ слога **емъ**,
IV. a) 1) прикладу **ю** або **евъ**,
b) 2) прикладу **ію** або **ѣвъ**.

Множеств.

Имени. I. II. III. фор. выникае съ перемѣнъ окончeня родителного єдинств. на ѣ.

Примѣчаніе.

Существ. отець въ нѣкоторыхъ рускихъ писмахъ въ падежи томъ мае отцеве.

(72) IV. фор. такъ, якъ родителный єдинств., на и.

Родит. I. II. III. форм. творится перемѣною реченого нынѣ окончeня на и,

IV. форм. якъ родит. єдинственный на и.

a) Имена I. II. и III. формы по великой части въ просторѣчіи выходятъ на ѣвъ. Славенское окончене падеже того на ей въ нѣкоторыхъ рускихъ писмахъ уживаное.

b) Отецъ и старецъ произносится также въ падежи томъ звычаемъ славен.: тыхъ отецъ.

Дател. (въ) I. II. III. формы наращенемъ родителного єдинств. общимъ мъ,

IV. форм. въ именахъ a) первого прикладу перемѣною окончeня (73) родит. и на е, доданемъ общимъ мъ,

b) второго прикладу перемѣною и на а съ общимъ мъ.

Винит. во всѣхъ формахъ: именъ живот. якъ родител., неживот. якъ именителный.

Зват. во всѣхъ формахъ якъ именителный.

Сказ. (въ) I. и II. формѣ приложенемъ до окончeня родителного єдинств. общого хъ,

въ III. форм. перемѣною окончeня родит. ю на я и прилож. общ. хъ,

въ IV. 1. прикл. тою самою перем. на е хъ,

2. „ „ „ „ „ а хъ.

Твор. речеными нынѣ перемѣнами съ доложенемъ общого ми.

§. 58.

VШ. Склоненіе.

Именъ нєфоремныхъ.

Табл. IV.

(74) Имена существителные нєфоремные сутъ, которыхъ склоненіе въ діалектѣ рускомъ от приведеныхъ вышше формъ въ нѣкоторыхъ падежахъ отступуе.

A. Θема склоненя того составляютъ двоякіе имена:

a) личные, або числа маючіе, або въ обохъ ужываные. Таковые сутъ мужеск.: господь, четверъ, женск.: пани, мати, сред.: око, ухо.

b) неличные, въ множественномъ посполитѣ числѣ уживаные. Таковые суть: граблѣ, дѣти, люде, плечи, уста.

B. Властивый способъ або форму (! форма) склоненя таковыхъ на табл. IV. представлена.

C. Произведеніе склоненя VШ.

Способъ, яковымъ падежи каждого реченого имене нєфоремного произведены бываютъ, съ самыхъ прикладовъ понятн можна.

Примѣчаніе.

Имя четверъ въ томъ тылко нєфоремное єстъ, же въ инныхъ падежахъ буквою г нарастае. Прочее цѣлкомъ до VI склоненя належитъ.

(75) §. 59.

О склоненіи именъ собственыхъ.

Имена собственые двоякося въ рускомъ діалектѣ скланяютъ:

a) Властивымъ способомъ славенскимъ. Таковые суть: Ис(ус)ъ Хр(ис)тосъ, Маѳей, Іоаннъ ><

b) Властивымъ способомъ рускимъ подлугъ формъ и правилъ, вышше приведеныхъ.

§. 60.

Выговоръ рускій именъ собственныхъ.

Для легчого познаня, которые имена въ діалектѣ рускомъ по первому або второму звычаю скланяти треба, выговоръ ихъ рускій обокъ славенского приводимо.

Рускій	Славенскій
Андрій, Єндрусь, Андрухъ	Андрей
Вѣвдя	Єѵдокіа
Ганка, Гануска, Ганя	Анна
Васко	Василій
Гася, Гапа, Гапка	Агафіа
Гал'ка	Єлена
Грин'ко, Грицъ, Грин'іо	Григорій
Дан'ко, Даніо, Данило, Дац'ко	Данівлъ
Динисъ	Діонисій
Дмитро, Дмитрун'о (в 2 рук. Дми-	Димитрій
(76) Ил'ко (Илько) [труньо)	Іліа
Ивга	Євгеніа
Иванъ, Ваньо, Ивась	Іоаннъ
Юско	Іосифъ
Климъ	Климентъ
Каска, Кася, Касуня	Єкатеріна(Єкатаріна)
Кость	Константинъ
Леско	Леонтій
Лучка	Лука
Марина, Мариска, Мандзя, Марунка	Маріа
Матвѣй, Матвѣйцьо	Маѳей
Маланка, Малашка	Маланіа
Миско, Микита	Нікита
Микола	Ніколай
Настя, Нацка, Настуся, Наця,	Анастасіа(Анастазіа)
Ничипоръ [Нацуня	Никифоръ
Онопро	Онуфрій
Афанасъ	Аѳанасій
Урина, Орина, Оринка	Ирина
Парашка, Парань'ка, Парася	Параскеѵиа(Параске-
Петро, Петруньо	Петръ вія)
Пархімъ	Парѳемій
Пол'ка	Полоніа
Прокопъ, Проць, Процко	Прокопій
(77) Пазя, Пазуня, Пазьечка	Пелагіа (Пелагія)
Пан'ко	Пантелемонъ
Пилипъ	Филипъ
Сен'ко, Семенъ	Сімеонъ

Рускій	Славенскій
Солоха	Соломеа
Стецъ, Стец'ко	Стефанъ
Сафата	Іосафатъ
Тан'ка	Танда
Терешко,	Терентій
Тимко	Тимоѳей
Харко	Харитонъ
Хома	Ѳома
Фруска, Фрузя, Хивра	Єѵфросина
Фед'ко, Федіо, Ходоръ	Ѳеодоръ
Фема, Фес'ка, Феся	Єѵфеміа
Улена	Июліа
Юрко	Георгій
Яцко	Іаковъ (11).

Вторый раздѣлъ.

О именахъ прилагателныхъ.

§. 61.

Свойства именъ прилагател'ныхъ.

Въ именахъ прилагателныхъ пять рѣчи уважати належитъ: видъ, число, родъ, уравнене и склонене.

(78) §. 62.

Видъ именъ прилагат.

Имена прилагателные походятъ:

1) от именъ существ.

существ.	прилагат.
дубъ	дубовый
желѣзо	желѣзный
вино	винный
столъ ><	столовый ><

2) от прилагателныхъ и тогды стаются: умалителными, ласкателными або уничтожителными. Н. п. маленкій, мерзеный ><

По видѣ теды дѣлятся имена прилагателные:

A. на коренные и сложеные.

a) Коренные, которые не сутъ съ инныхъ сложеные. Н. п. красный, синій ><

b) сложеные. Н. п. Невидимый, простолеглый ><

B. на властивые и не властивые:

a) властивые, которымися свойство або состояніе якои рѣчи означае. Н. п. Милый, круглый, тонкій ><

b) Невластивые, которые тылко окончене прилагателныхъ маютъ. До невластивыхъ належатъ причастія и имена числителные.

(79) C. На первоначалныи и производные:

a) Первоначалные, которые от инныхъ не походятъ. Н. п. бѣлый, горкій ><

b) Производные, от первоначалныхъ походячіе. Н. п. миленкій, маленкій.

Имена прилагат. производные двоякіе суть.

aa) Простые, которые свойство яково безъ отношеня къ инной рѣчи значатъ. Н. п. желѣзный, Перемискій ><

bb) Притяжателные, которые притяженіе то естъ, же рѣчь яка до иннои належитъ, значатъ. Н. п. Петрѣвъ, Павлѣвъ, Ган'чинъ.

Примѣчаніе.

Приводимо ту нѣкоторые приклады произведеня именъ прилагат., въ діалектѣ рускомъ звычайного:

a) гарный, гарненкій, гарнесенкій,

b) любый, любенкій, любесенкій, любесесенкій ><

c) малый, маленкій, малененкій, малесенкій, мацюпый, мацюпкій ><

d) милый, миленкій, милененкій,

e) тонкій, тононкій, тонѣненкій, тонѣсенкій.

§ 63.

Число именъ прилагат.

Прилагателные такъ, якъ существ., двоякое число маютъ:

a) Єдинственое. Н. п. пилный и побожный учень.

(86) b) Множест. Н. п. пилные и побожные учнѣ.

§. 64.

Родъ именъ прилагател'ныхъ.

Имена прилагателные троякого сутъ рода:

а) Мужеска.: Н. п. хорый, легкій и кончатся на ій, ый, овъ, нъ.

b) женскаг.: стара, красна и выходятъ на а, я.

с) средн.: великое, долгое дерево, окончене ихъ: ое, о.

Примѣчаніе.

Имена прилаг. заховуютъ родъ существителныхъ, которыхъ свойство выражаютъ або которыхъ мѣсце заступуютъ.

§. 65.

Уравнене именъ прилагат.

Тые имена прилагателные уравняются, которыхъ знаменоване рости або малѣти може. Н. п. силный, милый ><

Таковые прилагателные называются: уравняемые. Неуравняются зась, которыхъ знаменованіе ани рости ани малѣти може. Н. п. небесный, материнъ, мѣдяный, земный, Божій ><

Таковые зовутся неуравняемые.

Примѣчаніе.

Уравненіе граматыческое от логическаго различати треба. Первое залежитъ на (81) выраженю розмантыми поверховными перемѣнами слова степеней свойства, которое собѣ душа въ єдной и той самой рѣчи представляе. Второе, то єстъ урав(не)ніе логическое, залежитъ на представленю собѣ розмантыхъ степеней свойства, єднакимъ словомъ выраженого. Таковые (! таковое) уравненіе во всѣхъ языкахъ єднаково єстъ. Н. п. Ясность въ свѣчцѣ запаленой, походни и сонци уважана; велика єстъ въ свѣчцѣ, бѣлша въ запаленой походни, а єще віенкша въ сонци. Єднакъ реченія ясность неперемѣняемо, мовячи: ясна свѣчка, ясна походня и ясное сонце ><

§. 66.

Свойства уравненя граматического.

Въ граматическомъ уравненіи двѣ рѣчи заховати належитъ то єстъ: степенъ и форму уравненя.

1. Три суть степены уравненя.

a) Положителный або першій (positivus), которымъ хочемо выразити свойство єднаково въ тѣй або инной рѣчи, съ которою го уравняемо. Н. п. Силный якъ Левъ. Силный єстъ степенъ положителный.

b) Разсудителный або вторый степенъ (82) (comparativus) выражаетъ бѣлшій або меншій степенъ свойства, якъ въ иной рѣчи, съ которою уравняемо. Н. п. Силнѣйшій єстъ степенъ разсудителный.

c) Превозходителный або третій степенъ (superlativus) свойство найвіенкшымъ або найменшимъ способомъ выражае. Н. п. Найсилнѣйшій.

2. По формѣ уравненіе двоякое єстъ: правилное и неправилное:

a) Правилное, колися коренное прилагателное имя во всѣхъ трохъ степенахъ тымъ самымъ слогомъ починаетъ. Н. п. чистый, чистшій, найчистшій ><

b) Неправилное, гдыся єденъ або два степены от єднакого слога непочинаютъ. Н. п. злый, горшій, найгѣршій ><

§. 67.

Складъ уравненія правилного.

A. Степенъ разсудителный.

Правила.

1. Положителные на бый, вый, гій, дый, жій, лый, мый, пый, тый, рый, хій перемѣняютъ въ разсудителномъ уравненіи ый и ій на шій.

	Полож.			Разсуд.		
(83)	Мужеск.	Женск.	Сред.	Мужеск.	Женск.	Сред.
	Грубый	ба	бое	Грубшій	ша	шое
	Сивый	ва	вое	Сившій	ша	шое

Дорогій	га	гое	Дорогшій	ша	шое
Блѣдый	да	дое	Блѣдшій	ша	шое
Свѣдомый	ма	мое	Свѣдомшій	ша	шое
Дужый	жа	жое	Дужшій	ша	шое
Глупый			Глупшій	ша	шое
Тіхій			Тіхшій	ша	шое.

2. Положителные на кій перемѣняютъ въ разсудителномъ кій на шій, ша, шое:

короткій	ка	кое	коротшій	ша	шое
гладкій	ка	кое	гладшій	ша	шое
низкій	ка	кое	низшій	ша	шое
тонкій	ка	кое	тоншій	ша	шое.

Примѣчаніе.

a) Горкій к затримуе. Н. п. горкшій, а, ое.

b) Положителные трисложные на кій стоячую предъ слогомъ кій самогласну въ степен(и) разсудителномъ оставляютъ, помянутымъ образомъ кій на шій перемѣняючи. Н. п.

Глибокій	ка	ое	Глибшій	ша	шое
Широкій	„	„	ширшій	„	„
Далекій ><	„	„	далшій ><	„	„

c) Высокій с на ш перемѣняетъ: вышшій.

d) Лядаякій я и к затримуе и по первому (84) правилу уравняется: лядаякшій.

3. Положителные на ный оконченіе ый въ разсуди. на ѣйшій перемѣняютъ:

славный, а, ое	славнѣйшій, а, ое
силный	силнѣйшій
красный	краснѣйшій або красшій.

Примѣчаніе.

Окончеными ѣйшій выражаеся въ коренномъ славенскомъ діалектѣ степенъ превосходителный. Въ руской зась мовѣ разсудителный значитъ.

B. Степенъ превосходителный.

Правило:

Превосходителный повстаетъ съ разсудителного приложенемъ слога най або припряженіемъ до положителного давнымъ звычаемъ слоговъ: пре, все. Н. п.:

яснѣйшій	найяснѣйшій
честный	пречестный
сильный	всесильный.

§. 68.

Складъ уравненія неправилного.

Уравненя неправилные представляемо ту приведеніемъ поединчихъ прикладовъ:

	Малый, а, ое	меншій, а, ое	найменшій
(85)	Злый,	гѣршій	найгѣршій
	Добрый,	лѣпшій	найлѣпшій
	Великій,	бѣлшій	найбѣлшій.

Примѣчаніе.

a) Граматического уравненя не лишаются: любый, а, ое и радъ, а. о.

b) Съ приведеныхъ прикладовъ видно, же кождый степенъ три роды мае.

§. 69.

Склоненіе именъ прилаг.

Θема склоненя именъ прилагателныхъ єстъ падежъ именит. муж. рода числа єдинств. степене положит. Θема на двоегласну або согласну кончится.

Подлугъ окончења того двѣ склоненя именъ прилагателныхъ представляемо:

До первого належатъ прилагателные, кончащіеся на двоегласну ій або ый,

До второго на согласну въ або нъ.

§. 70.

Первое Склоненіе.

Табл. V.

1. Θема склоненя того єстъ, якъ реклисмо, окончење на ій або ый.

(86) В. Форма.

Склоненіе первое маетъ двѣ формы.

По 1. скланяются прилагател. на ій и причастія дѣйствителного залога.

За 1. прикладомъ идутъ кончащіеся на гій, кій, хій. Н. п. довгій, вбогій, блискій, сухій, глухій ><

За 2. прикл. кончащіеся на жій, чій, шій, щій. Н. п. Божій, свѣжій, горячій, ѣвчій, терпячій, тримавшій, лежащій ><

За 3. прикл. идутъ, которыхъ остатна согласна въ рускомъ діалектѣ мягкося вымавляти звыкла. Таковые кончатся посполите на бій, лій, ній. Н. п. рыб'ій, собол'ій, баран'ій, влен'ій, вранн'ій, верхн'ій, житн'ій ><

В. Подлугъ II. формы скланяются прилагател. на ый и причастія страдател(87)ного залога на мый, ный. Н. п. бѣлый, вторый, давный, дородный, жовтый, жирный, мытый, нѣмый, слабый, хромый, колемый, хваленый, печеный ><

С. Произведене первого склоненя.

Число єдинственное.

Родит. a) мужеск. и средн. рода формуеся перемѣною окончења имен. ій и ый на о съ доданемъ слога го;

b) женск. то само перемѣною а на о съ преложеніемъ отвертого и,

въ статутѣ е

або въ посполитомъ произношеню ѣ.

Примѣчаніе.

Имена прилагат. прикладу на ій, которыхъ остатна согласна властивымъ рускимъ выговоромъ мягкося вымавляе, мѣсто ого, ои на ѣго, ѣи кончатся.

(88) Дат. a) мужескаго и средного рода обохъ формъ робится перемѣною родит. окончења го на му,

b) женск. Перемѣною отвертого ои на двоеглас. ой,

въ 3 прикладѣ на ѣй.

Винит. a) мужескихъ неживотныхъ и средныхъ якъ именител., животныхъ якъ родит. на го,

b) женск. перемѣною а на у,

въ трет. прикладѣ на ю.

Зват. якъ именит.

Сказат. a) мужеского и средного рода творится перемѣною оконченя родит. го на общ. мъ,
въ 3 прикл. го „ ѣмъ,
b) женского рода якъ дател.

Творит. a) въ падежи томъ окончене муже. и сред. на ій переходитъ на ѣмъ,
ый на ымъ,
въ прилагат. 3 прикладу на ѣмъ,
b) женского рода перемѣною отвертого и падеже родит. на ю
(9) або въ просторѣчіи на въ.

Множеств.

Именит. обохъ формъ всѣхъ трохъ родовъ
кончащихся на ій выходитъ на іе або іи,
кончащихся на ый выходитъ на ые,
3 прикладу на іе або ѣи.

Родит. кончащихся на ій выходитъ на ихъ,
3 прикл. ѣхъ,
на ый на ыхъ.

Дател. выникае съ перемѣн(ы) родит. хъ
на общ. мъ.

Винит. a) обохъ формъ якъ именит.,
b) мужеск. живот. якъ родител.

Зват. якъ именителный.

Сказат. якъ родителный.

Творит. перемѣною оконченя родител. множ. хъ на ми.

Примѣчаніе.

Межи свойства діалекта руского належитъ также:

a) Склоненіе именъ прилагат. 3. прикл., въ родѣ женск. числа единствен. на я выходячихъ. Мѣсто родит. на ого, ои маютъ имена таковые їго, їи, тото самое е въ дател. мужеск. и сред. родѣ затримуючи. (90) Въ тыхъ прилагателныхъ чутися даетъ самогласное ѣ въ тыхъ падежахъ, де во всѣхъ иныхъ ѣ съ властивымъ рускимъ выговоромъ слышно.

b) Окончене въ просторѣчіи пад. твор. женск. рода числа единств. всѣхъ именъ прилагателныхъ на овъ. Въ писмахъ зась рускихъ посполитѣ славенское окончене на ою найдуеся.

c) Окончене падеж. родит. женск. рода єдинствен. числа на отвертое и або, якъ нѣкоторые пишутъ, на ѣ, въ Статутѣ и переводѣ Скорины на е. Тое отвертое окончене єстъ также собственнымъ знакомъ, которымся рускій діалектъ от полского и россійского различае. Въ тыхъ бовемъ діалектахъ помянутый падежъ двоегласна кончитъ. Н. п. пол. biały, czystey, въ росс. бѣлой, чистой, а въ рускомъ: бѣлои, чистои ><

Въ просторѣчіи, яко тежъ въ розмаитыхъ и тыхъ самыхъ писмахъ рускихъ, непевное єстъ окончене именит. числа множ. въ прилагателныхъ первои формы, часомъ на іе, іи, второи формы на ые, ыи, ыѣ выходячихъ. Посполитое (91) однако въ просторѣчіи малорускомъ єстъ окончене на іи. Мовимо теды: добріи конѣ, злыи невѣсти, горкіи ябка, хотя въ писмахъ окончене іе и ые къ полскому зближаеся.

Примѣчаніе.

Приводимо ту приклады, съ давныхъ знакомитшихъ рускихъ писмъ вынятые:

до c) Родит. єдин. на и, ѣ, и е: порожнеи славы, слушноі причини, ростячеѣ, чуючеѣ и розумноѣ силы. Щироі и выразноі мовы. Требникъ Могилы. Чистоі и жадноі змазы немаючеи вѣры нашоѣ. Христианскоі вѣры. Восточноі греческоі Церкви. Не каждоі годины. Значноі божеи опатрности. Вѣнецъ Х(христо)въ. Рады коронные одноѣ а неразделное речи посполитое накшталтъ руки нашое. Ведле сее присеги моее. Статутъ вел. Кн. Литовск. Белое муки. Скори.

до d) Имен. множ. на іе, іи, іѣ: Слова бозкіи, дорогіе кружцы >< многіи, дорогіи, великіи маетности. Вѣнецъ Х(христо)въ. Таків мысли, многіе несмаки, далекіе (92) краи, апостолскіе слова, бозкіи слова. Калл(истъ).

Име. на ыи, ые, іи. Мы такъ простыи и безумьые єстесмо въ наукахъ. Бѣглыи люде. Раны загнылыи и трудныи ку улѣкованю. Книга о вѣрѣ. Злые намѣетности, злосливыѣ и законопреступныѣ роботниковс. Збавленныѣ приказаня. Вѣнецъ Х(христо)въ. Врядовые листи, судовые вряды. Стат. В. К. Литов. Подставки сребрные, хлебы пресные. Скор(ина). Малобачные титулы, духовные речи противные, варунки правные.

Апокрисисъ. Скутечные дѣйствія. Офѣры наши душевные. Богу вдячные люде. Каллист(ъ).

§. 71.

Второе Склоненіе.

Табл. V.

А. Θема склоненя того єстъ окончене на въ або нъ.

В. Форма.

Подлугъ 1. и 2. прикладу скланяются притяжателные на въ, таковые сутъ: павловъ, а, о, стефановъ, а, о, (91) сусѣдовъ, а, о >< Яндрѣивъ, злодѣивъ >< За 3. прикл. идутъ прилагат. на нъ, по найболшой части от женскихъ именъ походячіе, притяжателного знаменованя. Ту належитъ: Марисинъ, Касчинъ, Фрусчинъ, жинчинъ ><

Примѣчаніе.

Прилагат. жаденъ, жадна, жадное, годенъ, гѡдна, ое и прч. на енъ скланяются также подлугъ тои формы, но будуча въ вменителномъ муж. рода самогласна е въ всѣхъ инныхъ падежахъ и родахъ лишаеся.

С. Произведене второго склоненя.

Произведеніе склоненя того дѣеся тымъ способомъ, що и першого.

Примѣчаніе.

Число множеств. всѣхъ трохъ родовъ обохъ склоненій єднаково на ы.

§. 72.

Усѣчене прилагателныхъ.

Прилагателные всѣхъ родовъ въ всѣхъ уравненіяхъ, степенахъ и въ нѣкоторыхъ падежахъ усѣченю подпадаютъ. Н. п. мѣсто: легкій, страшный, святый можна мовити легокъ, страшенъ, святъ ><

§. 73.

(94) Прилагателные неличные.

Прилагателные:

а) радъ, а, о,

b) вартъ, а, о въ множественномъ числѣ ради, варти, въ иныхъ кромѣ тыхъ падежей неуживаные, неличными зовутся.

§. 74.

О именахъ прилагател. числителныхъ.

До именъ прилагателныхъ належатъ также имена числителные, которыми многость поединчихъ рѣчи єдного рода означаемо.

§. 75.

Видъ именъ числителныхъ.

Имена числителные сутъ.

А) Началные, которыми на пытане: сила, кѣлко много? отповѣдаемо. Н. п. єденъ, два, три ><

В) Порядковые, нимиже на питане: который въ ряду? отповѣдаемо. Н. п. третій, четвертый ><

С) Многократные пытаню: многоракій, колкоракій? согласуютъ. Н. п. двоякій, троякій, также: двоистый, троистый.

(95) D) Умножителные, которыми на пытане многокроть? отповѣдаемо. Н. п. два разы, три разы, четыри разы ><

Е) Самостоятелные сутъ началные имена числит., мѣсце именъ существителныхъ заступуючіе. Н. п. оба, двое, трое, четверо ><

§. 76.

Склонене именъ числит.

А. Склоненіе началныхъ

	Муж.	Женск.	Сред.
1.	Єденъ	єдна	єдно
	єдного	єдной	єдного.

Примѣчаніе.

Рештa падежей числа единств. образомъ прилагател. формуеся.

	2.	Два	три		
		Муж.	Женск.	Муж.	Женск.
	И.	два	двѣ	три	
	Р.	двохъ	двохъ		трѣхъ
	Д.		двомъ		трѣмъ
	В.	двохъ (два)	двѣ		трохъ
	З.	два	двѣ		три
	С.		двохъ		трохъ
	Т.		двома		трема.
		Муж.	Женск.		
	3.	Оба	обѣ		
(96)	И.	оба	обѣ		
	Р.	обохъ	обохъ		
	Д.	обомъ	обомъ		
	В.	обохъ	обѣ		
	З.	оба	обѣ		
	С.	обохъ	обохъ		
	Т.	обома	обома.		
	4.	Четыри	пять	шесть	сѣмъ
	И.	Четыри	пять	шесть	сѣмъ
	Р.	Четырохъ	пятихъ	шестихъ	семихъ
	В.	Чтыромъ	пятимъ	шестимъ	семимъ.
	В.	якъ имен.			
	С.	то само.			
	С.	якъ родител.			
	З.	чтырма	пятма	шестма	семима.

Тымъ способомъ скланяеся: девять, десять, единайцять, дванайцять, тринайцять, чтернайцять, пятнайцять, шеснайцять >< двайцять, трейцять, сорокъ, пятдесять, шестьдесять, сѣмдесять, осмдесять, девятдесять.

	4.	Сто	сотъ	двѣста	триста
	И.	Сто	сотъ	двѣста	триста
	Р.	Ста		двохъ-сотъ	трехъ-сотъ
(97)	Д.	Сту (ови)		двѣстомъ	тристомъ
	В.	якъ имен.			

З. то само.

С.	стѣ	двѣстохъ	тристохъ
Т.	стома	двѣстома	тристома.

Подобнѣ: пятсотъ, шестсотъ, сѣмсотъ.

5. **тысячь**

	Єдинств.	Множеств.
И.	Тысячь	Тысячи
Р.	Тысяча	Тысячи
Д.	Тысячу, ови	Тысячамъ
В.	Тысячь	тысячи
С.	Тысячи	тысячахъ
Т.	Тысячомъ	тысячами, чми.

Такъ три, четыри тысячи ><

В. Склонене именъ числителныхъ порядковыхъ и многократныхъ.

Числителные порядковые и многократные маютъ окончене прилагателныхъ и по ихъ формѣ скланяются. Н. п. Первый, а, ое, вторый, а, ое, двоякій, троякій, четверакій, пятеракій, а, ое >< двоистый, а, ое, троистый, а, ое.

С. Числителные умножителные склоненію не подпадаютъ.

Д. Склоненіе числителныхъ самостоятелныхъ.

(98)	а)	**Двое**	**обое**	**трое**
	И.	Двое	обое	трое
	Р.	Двоихъ	обоихъ	троихъ
	Д.	двоимъ	обоимъ	троимъ
	В.	двое	обое	трое
	З.	двое	обое	трое
	С.	двоихъ	обоихъ	троихъ
	Т.	двоима	обома	троима.
	b)	**четверо**	**пятеро**	
	И.	четверо	пятеро	
	Р.	четверыхъ	пятерыхъ	
	Д.	четверымъ	пятерымъ	
	В.	четверо, рыхъ	пятеро, рыхъ	
	З.	четверо	пятеро	
	С.	четверыхъ	пятерыхъ	
	Т.	четверма	пятерма.	

Тымъ способомъ: шестеро, семеро, осмеро, девятеро, десятеро ><

III. Раздѣлъ.

О Мѣстоименіи.

§. 77.

О мѣстоименіи въ обще.

Мѣстоименіе (zaimek, praepositio) єстъ часть мовы, котора мѣсто имене, (99) при имени або при глаголѣ кластися звыкла. Въ мѣстоименіяхъ такъ, якъ и въ именахъ существ. и прилагат., уважати треба: видъ, родъ, число, лице и склонене.

§. 78.

Видъ мѣстоименій.

Мѣстоименія дѣлятся по состоянію и по знаменованію.

По состоянію суть мѣстоименія:

1) Самостоятелные, яко то: я, ты, онъ, мы, вы, они.

2) Прилагателные, яко то: мой братъ, твоя книжка.

По знаменованю сутъ мѣстоименія:

1) Личные: я, ты, онъ, мы, вы, они.

2) Указателные: тотъ, сесь, такій, сякій, овакій, нонъ (! и онъ).

3) Притяжателные: мо̑й, тво̑й, сво̑й.

4) Вопросителные: хто, што, чій?

5) Неопредѣленые: хтось, якись, нихто, нѣный ><

6) Общіе: каждый, весь, вся, всѣ, никъ, ничъ.

§. 79.

Родъ мѣстоименій.

1. Мѣстоименія: я, ты, себе, ся, хто, што особливого рода немаютъ, но всѣмъ родамъ приличные сутъ.

2. Решта мѣстоименій три роди маютъ.

(100) 3. Никъ єстъ мужеск., ничъ средного рода и посполитѣ самостоячое.

§. 80.

Число мѣстоименій.

Мѣстоименія образомъ именъ существительныхъ и прилагат. единственное и множественное число маютъ. Н. п. я, ты, онъ, мы, вы, они.

§. 81.

Лице мѣстоименій.

Мѣстоименіе личное три лица мае:

Первое:	я,	мы.
Второе:	ты,	вы.
Третое:	онъ,	они.

§. 82.

Склоненіе мѣстоименій.

А. Ѳема склоненя.

Ѳема склоненя естъ окончене падеже именител единств. числа муж. рода.

В. Форма склоненя мѣстоименій.

1. Нѣкоторые мѣстоименія маютъ властивые окон'чен'я и подлугъ тыхъ властивые формы склоненя. Ту належатъ: я, ты, онъ.

2. Инные, образомъ прилагателныхъ на ій и ый выходячіе, способомъ прилагателныхъ (101) скланяемые бываютъ.

Формы склоненя мѣстоименій найдуются на табл. VI.

Склоняются теды:

Подлугъ	I. формы:	Личные,
	II.	Указателные,
	III.	Притяжателные,
	IV.	Вопросителные,
	V.	Возвратителные,
	VI.	Общіе.

Примѣчаніа.

1. Мѣстоименія, пріймуючіе слогъ возвратителный **си** або чрезъ усѣченне **сь**, также иннымъ способомъ сложеные, н.

п. ясн, тысн, якись, такись, сякій, овакій, образомъ семате скланяются.

2. Гды передъ мѣстоименій(!): онъ, она, оно предлогъ стоитъ, тогды писменомъ н нарастаетъ. Н. п. До него, нихъ.

3. Сокращене мѣстоименя: который, котора, которое рускому діалектови чрезъ котрый, котра, котрое властиво естъ. Формою сокращеня того рускій діалектъ от полского различаеся. Въ полскомъ бовемъ лишается первое, а въ рускомъ другое о. Н. п. въ рускомъ: который котора

въ полскомъ ktorу ktora

въ рускомъ котрый котра ><

(102) §. 83

Мѣстоименія полные и неполные.

Видимо на таблици склоненя мѣстоименій, яко не всѣ мѣстоименя всѣ падежи, оба числа и три особные роды маютъ.

Подлугъ того теды постереженя мѣстоименія полные тые зовемо, въ которыхъ ся всѣ тоты свойства находятъ, противн(ы)е неполные зовутся.

Раздѣлъ IV.

О Глаголѣ.

§. 84.

О глаголѣ въ обще.

Глаголъ (słowo, verbum) естъ часть мовы, неюже дѣйствіе души нашои, судомъ званое, выражаемо або которою о рѣчи якой що твердимо або перечимо. Н. п. я стою, ты стоишъ ><

Въ кождомъ глаголѣ уважати треба:

Внутрное состояніе,

Перемѣну поверхову.

§. 85.

Внутрное глаголовъ состояніе.

Подѣлъ глаголовъ по ихъ внутрномъ состоянiи.

Глаголы подлугъ способу, которымъ собѣ душа наша дѣйство або якову будь перемѣну въ рѣчи якой представляе, розманитѣ дѣлитися (103) звыкли. И такъ єстъ:

А. Глаголъ существителный и прилагателный.

Глаголъ существителный значитъ судъ о рѣчи самой въ собѣ, безъ всякого отношеня уваж(а)ной. Єденъ єстъ тылко таковый глаголъ то єстъ: єсмъ. Тымъ глаголомъ назвалъ себе Богъ, Моусеови рекше: азъ єсмъ. Глаголъ прилагателный свойство або перемѣну особы або рѣчи якои значитъ. Н. п. я рубаю, гощуся ><

В. Глаголъ первообразный и производный.

Первообразный глаголъ єсть тотъ, который от другого не походитъ, но другому коренемъ єстъ и для того также коренный зовеся. Н. п. ношу, стою, учу ><

Производный, который от инныхъ частей мовы походитъ. Н. п. гремитъ от грома, колую от кола ><

Примѣчаніе.

Глаголы первообразные и производные або сами въ собѣ стоятъ безъ приложеня до ныхъ иннои части мовы и тогды простыми зовутся, н. п. ношу, чорнѣю, або съ глагола простого и иннои части мовы сложеные бываютъ и тогды ихъ сложеными именуемо. Н. п. приношу, благословлю ><

(104) С. Глаголъ совершенный и несовершенный.

Глаголъ совершенный совершенное то єстъ цѣлкомъ доконаное або цѣлкомъ доконатися маючое дѣйствіе значитъ. Н. п. Я давъ, зломивъ, мкнувъ, стану ><

Глаголъ несовершенный дѣйствіе недоконаное знаменуетъ. Глаголъ несовершены̀ троякій єстъ:

а) Начинателный початокъ дѣйствія выражае, н. п. мерзне, свитае ><

b) Продолжителный дѣйствіе продолженое, но цѣлкомъ єще не доконаное значитъ. Н. п. хвалю, робю, махаю, лѣтаю, буду робити ><

Примѣчаніе.

Бѣлша часть сочинителей Граматыкъ славенскихъ, не маючи баченя на различіе глаголовъ совершенныхъ и несовершенныхъ, от єдного корене походячихъ, глаголы тые за єдно и то само брали и розманитый способъ дѣйства, ними знаменованый, означенемъ тылко розманитыхъ временъ выра-

жали. Съ тои то причины єденъ и тотъ самъ глаголъ въ розмаитыхъ временахъ до розмаитыхъ спряженій относили. Тои трудности и замѣшаня уникаючи, глаголы (105) совершенные от несовершенныхъ, хотя от єдного корен(о)е походятъ, съ наступуючихъ причинъ различаемо:

a) Совершенные глаголы от несовершенныхъ знаменованемъ и спряженіемъ различаются. Такъ н. п. Глаголы совершенные: давъ, дамъ, дай, дати, ставъ, стану, стань, стати, купивъ, купю, купити от несовершенныхъ: дававъ, буду давати, давай, давати, стоявъ, стой, куповавъ, куповати значенемъ существителнѣ различаются. Для того то они не тылко до инныхъ формъ, но нѣкоторые, н. п. бѣжу и бѣгаю, купю и купую, лишу и лишаю, лягу и лежу, лѣгаю, лѣзу и лажу, несу и ношу, ношую, сѣжу, сѣдаю и сяду, скачу и скочу, до инного спряженя належатъ.

b) Въ славенскихъ діалектахъ имена существ., от єдного корене походячіе, до инныхъ наклоненій отношеные бываютъ и николи за єдно и то само браные не были. Н. п. свѣтъ и свѣтло, дубъ и дубина, радость и радоване, вечеръ и вечерня.

c) Сутъ глаголы совершенные, жадного (106) подобенства съ несовершенными не маючіе, н. п. вергу, вдарю, всну, вздрю ><

Хто теды различіе приведеное належитѣ зважитъ, тотъ признати муситъ, же ся оно на натурѣ мовы чоловѣка грунтуе и же ся нимъ способъ спряженя глаголовъ всѣхъ славенскихъ діалектовъ облегчае.

d) Глаголъ однократный и учащателный.

Однократный єдно тылко дѣйство совершенное або несовершенное знаменуе. Н. п. пишу, несу, спѣваю ><

Учащателный єдно и то само дѣйствіе, бо́лше разы повтаряемое, значитъ. Н. п. писую, бываю, мѣваю ><

e) Глаголъ дѣйствителный, страдателный, средный, возвратный, взаимный и вспомагателный.

Глаголъ дѣйствителный значитъ дѣйство, от єдного ку другому переходячое. Н. п. Колишу, рубаю ><

Глаголъ страдателный значитъ терпѣніе або перемѣну, якои рѣчь єдна от другои дознае. Н. п. єсмъ битый, бываю хваленый.

Глаголъ средный выражае дѣйствіе, от єднои рѣчи до другои не переходячое. Н. п. стою, плачу, сѣжу ><

Глаголъ возвратный значитъ дѣйствіе або страданіе, къ собѣ самому оберненое. Н. п. Мыю ся, чешу ся, мучу ся.

(107) Глаголъ взаимный взаимное дѣйство двохъ рѣчи выражае. Н. п. Борю ся съ Павломъ. Дужаю ся съ братомъ ><

Глаголъ возпомагателный до значеня инныхъ глаголовъ помагае. Таковые глаголы сутъ: єсмъ, маю, бываю.

§. 86.

Залогъ глагола.

Припадокъ, въ которомъ собѣ тотъ або инный глаголъ по приведеному различію представляемо, въ грамматицѣ славенской залогъ зовеся. Єстъ теды пять залоговъ: дѣйствителный, страдателный, средный, возвратный и взаимный.

Примѣчаніе.

Уважаючи внутрное состояніе глаголовъ, постеречи можна, же:

а) Нѣкоторые глаголы, дѣяніе або страданіе знаменаючи, до дѣйствителного або страдателного залога относимые бываютъ, же

b) Инные єденъ тылко залогъ дѣйствителный маютъ, страдателного лишаются, же

c) Залогъ средный, возвратный и взаимный поверховне то єстъ: що до формы спряженя от залога дѣйствителного ничимъ не различается.

(108) §. 87.

О Спряженіи въ обще.

Кождое спряженіе мае свои властивые формы.

Кожда форма мае свои властивые парадигмата.

Кождое парадигма мае свои наклоненія и причастія.

Въ наклоненіяхъ сутъ времена або часы.

Въ временахъ суть числа.
Въ числахъ сутъ лица.
Въ лицахъ сутъ роды.

§. 88.

О Наклоненіи въ обще(е).

Три суть наклоненія глаголовъ рускихъ:

a) Изявителное, которымъ щось певного быти ознаймуемо. Н. п. Даю, стою ><

b) Повелителное, которое наказъ, прозбу або напомнене значитъ. Н. п. Тримай, встань, моли ><

c) Неопредѣленное, которымъ щось безъ означеня числа, лица и времене выражаемо. Н. п. тримати ><

Примѣчаніе.

Желателного и сослагателного наклоненій въ діалектѣ рускомъ нема. Мѣсце ихъ заступуе наклоненіе изявителное съ приложенемъ союзовъ: гдыбы, дабы, єсли ><

§. 89.

О временахъ.

Въ наклоненю изявителномъ наступующіе времена различаемо и опредѣляемо:

A. Время настоящое. Н. п. несу, даю ><

(109) B. Время претедшое (! прошедшое):

a) Прошедшое несовершенное:

aa) Прошедшое несовершенное простое. Н. п. я посылавъ, носивъ ><

bb) Прошедшое несовершенное съ наращенемъ. Н. п. ямъ посылавъ або я посылавемъ.

cc) Давноопрошедшое несовершенное. Н. п. я бывало посылавъ.

dd) Давно прошедшое несовершеное съ наращеніемъ. Н. п. ямъ бывало посылавъ.

b) Прошедшое совершенное:

aa) Прошедшое совершенное простое. Н. п. я вернувъ, вернула, вернуло.

bb) Прошедшое совершенное съ наращеніемъ. Н. п. ямъ вернувъ або я вернуемъ.

c) Прошедшое учащателное:

aa) Прошедшое учащателное простое. Н. п. я читовавъ, я спѣвовавъ, я оплаковавъ ><

bb) Прошедшое учащателное съ наращеніемъ. Н. п. ямъ читовавъ ><

cc) Давно прошедшое учащателное. Н. п. я бывало читовавъ ><

dd) Давно прошедшое учащателное съ наращеніемъ. Н. п. ямъ бывало читовавъ ><

C. Время будущое:

a) Будущое несовершенное:

aa) Будущое несовершенное простое. Н. п. буду читати, мыкати.

(110) bb) Будущое учащателное. Н. п. буду читовати, оплаковати.

b) Будущое совершенное:

aa) Будущое совершенное съ наращеніемъ. Н. п. вылѣзу, принесу ><

Примѣчаніе.

Постереженія о временахъ наклоненя изявителного.

Не кождый глаголъ всѣ ту приведеные времена мае. Логическій подѣлъ глаголовъ на совершенные, однократные и учащателные облегчае познане: Которые глаголы якіе времена маютъ? Съ того теды наступующе требованія слѣдуемо:

1. Глаголы несовершенные несовершенные тылко времена маютъ.

Примѣчаніе.

Глаголы совершенные для того времене настоящого не маютъ, бо они дѣянія доконаные значатъ, время зась настоящое початокъ або продолженіе дѣянія выражаетъ.

2. Нѣкоторые глаголы на (! не) совершенные приложеніемъ союза або предлога совершенными стаются, а тымъ самымъ въ времена совершеные переходятъ. Н. п. Несовершенный глаголъ: пишу, писавъ, буду писати, тримаю, тримавъ, буду тримати >< совершеннымъ стаеся, гды мовю: я написавъ, (111) напишу, я дотримаю ><

3. Глаголы однократные сутъ совершенными глаголы и тыхъ времена маютъ.

4. Времена глаголовъ учащателныхъ наклоненія изявителного от временъ глаголовъ несовершенныхъ простыхъ различати належитъ.

Примѣчаніе.

Нѣкоторые несовершенные глаголы придолжителные(!) и начинателные, хотя значеня учащателного немаютъ, образомъ учащателныхъ спрягаются. Н. п. призываю, досылак >< Противнѣ нѣкоторые глаголы значеня учащателного образомъ несовершенныхъ спрягаются. Н. п.

Наст.	прош.	неопр.
лажу	лазивъ	лазити
ношу	носивъ	носити
мыкаю	мыкавъ	мыкати
поганяю	поганявъ	поганяти.

5. Наклоненіе повелителное єдно тылко время мае то єстъ будущое. Кождый бовемъ розказъ до того єно, що наступитъ, стягатися може.

§. 90.

Число.

Въ временахъ двоякое число постергаемо:
a) Єдинственное: я стою, ты робишъ ><
b) Множественное: мы стоимо, вы робите ><

§. 91.

(112) Лице.

Въ єдинственномъ и множественномъ числѣ три лица найдуются:

Первое	я читаю,	мы читаемо
Второе	ты читаешъ,	вы читаете
Третое	онъ, она оно читае,	они читаютъ.

§. 92.

Родъ.

Лица глагол(ов)ъ четыры роды маютъ:
Муже(й)скій: я читавъ.

Женскій: она читала.
Средный: оно читало.
Всякій: я читаю.

Примѣчаніе.

Родъ остатный для того всякимъ зовемо, поневажъ нимъ мужескій, женскій и средный родъ выражаеся.

§. 93.

Перемѣна глаголовъ поверховна.

Перемѣна глаголовъ поверховна по розманитости наклоненій, временъ, числъ, лицъ и родовъ въ грамматицѣ спряженіемъ зовеся.

§. 94.

Подѣлъ глаголовъ по розманитости спряженія.

Спряженіе або перемѣна глаголовъ чрезъ времена, числа >< не во всѣхъ глаголахъ єднакося дѣе. Съ того постерженя новый подѣлъ глаголовъ выникае. По тому сутъ глаголы:

(113) a) Личные, которые всѣ три лица въ обохъ числахъ маютъ. Н. п. кличу, ешъ, е, кличемо, кличете, кличутъ.

b) Неличные третое тылко лице маютъ. Н. п. треба, належитъ, свитае ><

§. 95.

Подѣлъ глаголовъ личныхъ

Глаголы личные сутъ полные и неполные.

Полные, которые всѣ наклоненія, всѣ три времена (наст., прош., будущое) маютъ. Н. п. стою, мыкаю, сѣдаю ><

Неполные, которымъ на нѣкоторыхъ съ тыхъ власностей сходитъ. Н. п. ставъ, стану, мкнувъ, мкну, сѣвъ, сяду. Тымъ бовемъ бракуе времене настоящого.

Примѣчаніе.

Ту легко постергаемо, яко подлугъ приведеныхъ вышше увагъ глаголы несовершенные сутъ глаголами полными. Но глаголы совершенные до неполныхъ належатъ.

§. 96.

О спряженіи глаголовъ личныхъ въ обще.

Уважаючи спряженіе глаголовъ личныхъ, троякое различіе постергаемо; сутъ бовемъ глаголы личные:

а) Правилные, которыхъ наклоненія подлугъ певныхъ правилъ общихъ составляются.

б) Неправилные, которыхъ наклоненія лишаются правилъ общыхъ.

(114) Правилные знову двоякіе сутъ:

аа) Постоянные, которыеся въ всѣхъ припадкахъ подлугъ своеи формы и свого парадигмате спрягаютъ.

bb) Переходячіе, которые въ декотрыхъ припадкахъ своеи формы и парадигмате отступуютъ.

Переходячіе знову двоякіе суть:

ааа) Чистые, которые въ нѣкоторыхъ припадкахъ своеи властивои формы и парадигмате въ правдѣ отступуютъ, но втыхъ самыхъ припадкахъ до иннои формы глаголовъ правилныхъ переходятъ.

bbb) Нечистые, которые, отступуючи формы и парадигмате, властивымъ способомъ спрягаемые бываютъ.

Примѣчаніе.

Приклады глаголовъ правилныхъ, постоянныхъ и переходячихъ уважный читатель на своимъ мѣсци обачитъ.

§. 97.

Ѳема спряженій.

Въ рускомъ діалектѣ глаголы полные образомъ діалекта славенского въ первомъ лици числа единственного наклоненя изявителного времене настоящого, неполные въ томъ самомъ припадку времене будущого на у або ю кончитися звыкли.

Примѣчаніе.

Изнимаются глаголы: єсмъ, ѣмъ, повѣмъ, дамъ (115) и съ нихъ сложеные.

Первое теды лице залога дѣйствителного наклоненя изявителного числа єдинственного времене настоящого глаголовъ полныхъ, а будущого глаголовъ неполныхъ граматически єема спряженія зовемо. Буквы єемате, перемѣнѣ не подпадаючіе, первообразными або коренными зовутся.

§. 98.

Личба и знакъ спряженій.

Второе лице залога дѣйствителного наклоненя изявителного числа єдинственного времене настоящого глаголовъ полныхъ, времене будущого глаголовъ неполныхъ образомъ глаголовъ славенскихъ на ешъ або ишъ кончится звыкло. Окон'чене тое єстъ основаніемъ подѣлу спряженій.

Маемо теды въ рускомъ діалектѣ двѣ спряженія глаголовъ личныхъ.

До первого належатъ глаголы, которыхъ второе лице въ помянутомъ припадку на ешъ, до второго, которыхъ второе лице въ томъ самомъ припадку на ишъ выходитъ.

Окончена тые сутъ разомъ знакомъ спряженія. Знаючи теды знакъ овъ, знаемо зараѣъ, до которого спряженія яковый глаголъ належитъ.

§. 99.

Форма и парадигма спряженя.

(116) Кождое спряженіе подлугъ окон'чена єемате маетъ властивое свое поверховное состояніе, которое мы формою спряженія зовемо.

Кожда форма мае свои властивые парадигмата (приклады), по которыхся спряженіе дѣе.

§. 100.

Подобіе и различіе спряженій межи собою.

Уважаючи всѣ перемѣны кождои формы съ особна, легко достеречи можна, въ чомъ ся обѣ спряженя сходятъ, а въ чомся различаютъ. Подобные суть собѣ формы насамыйпередъ въ томъ, же маютъ наклоненія, времена, числа, лица и роды, потому, же въ нѣкоторыхъ припадкахъ обохъ спряженій глаголы єднои формы съ другою формою цѣлкомся сгажаютъ, наостатокъ, же глаголы полные обохъ спряженій чрезъ доданіе иннои части мовы, н. п. союза, предлога >< по найбѣлшой части що до формы неполными, а що до значеня совершенными стаются. Различіе спряженій залежитъ на розманитой перемѣнѣ буквъ ѳемате въ розманитыхъ наклоненіяхъ, временахъ, числахъ, лицахъ, родахъ и проч.

Подобіе тото и различіе на таблицахъ спряженій видно.

§. 101.

(117) О спряженіи глаголовъ воспомагателныхъ.

Поневажъ въ нѣкоторыхъ временахъ до спряженія инныхъ глаголовъ глаголы воспомагателные: єсмъ и бываю, маю и мѣваю конечне суть потребными, для того спряжене онихъ насамыйпередъ кладеся.

а) Єсмъ.

Наклонене неопредѣленное: быти.

Наклонене изявителное:

Время	настоящое
Число єдинственное	множественное
Я єсмъ або ямъ	мы єсмо або мысмо
Ты єси, тысь є	вы єсте, высте
Онъ єстъ(є)	они сутъ.

Примѣчаніе.

Звычайно єще єстъ въ діалектѣ рускомъ споене сократителное глагола єсмъ съ союзами: або, же, где, также съ нарѣчіемъ: коли и вотъ, наступуючимъ образомъ:

Время	настоящое
Єдинств.	Множеств.

a) съ абы:

абымъ (я)	абысмо (мы)
абысь (ты)	абысте (вы).

(118) b) съ же:

жемъ (я)	жесмо (мы)
жесь (ты)	жесте (вы).

То само съ нарѣч. вопросит. где?

гдемъ (я)	гдесмо (мы)
гдесь (ты)	гдесте (вы).

Наклонене тое властиве сослагателнымъ зватися може.

c) съ коли:

Колимъ (я)	Колисмо (мы)
Колись (ты)	Колисте (вы).

То наклонене єстъ Условное (варунковое).

c) съ Указателнымъ: вотъ на вопросъ.: гдежесь?

Вотемъ	Вотесмо
Вотесь	Вотесте
Вотестъ (є)	Вотсутъ.
Прошедшое	Совершенное
Я бывъ (лъ), ла, ло,	мы были
Ты бывъ (лъ), ла, ло,	вы были
Онъ, а, о, былъ (въ), ла, ло,	они были.

Примѣчаніе.

Властивый выговоръ устный времене того на Покутю и Подолю єстъ: бувъ, була, було. Выговоръ тотъ захованъ єстъ въ книжцѣ, которои написъ: Чинъ Іерейскаго наставленя, въ Лаврѣ Почаевской 1786. року.

Будущое.

Я буду	мы будемо
Ты будешъ	вы будете
Онъ буде	они будутъ.

(119) Наклоненіе повелителное.

	будмо мы
Будь ты	будте вы
няй онъ, а, о буде,	они будутъ.

Причастія.

Наст. сущій, а, ое,	(славенское)
будучій, а, ое,	(рускоe).

Прош. совер. бывшій, а, ое.
Будущое, будущій, а, ое.

Дѣепричастія.

Настоя. будучи.
Прош. бывши.

b) Бываю (учаща.).

Наклоненіе неопредѣленное: бывати.
Наклоненіе изявителное.

Время настоящое.

Єдинств.	множеств.
Я бываю	мы бываемо
Ты бываешъ	вы бываете
Онъ бывае	они бываютъ.

Прош.	Совершенное
Я бывавъ (въ), ла, ло,	мы бывали
Ты бывалъ, ла, ло,	вы бывали
Онъ, а, о, бывалъ, ла, ло,	они бывали.

Будущое.

Я >< буду бывати	мы будемо бывати.

Наклоненіе повелителное.

Бывай ты	бывайте вы
(120) Няй онъ, а, о бывае	няй они бываютъ.

Причастія.

Наст. бываючій, а, ое.
Причаст. (! прошед.) бывавшій.
Будущое —

Дѣепричастія.

Наст. бываючи.
Прош. бывавши.

d) маю.

Наклоненіе неопредѣленое: мати або мѣти.
Наклонене изявителное.

Время настоящое.

Єдинств.	Множественное
Я маю	мы маемо
Ты маешъ	вы маете
Онъ мае (тъ)	они маютъ.

Прош. Совершенное
Я мавъ (мѣлъ), ла, ло, мы мали (мѣли)
Ты мавъ (мѣлъ), ла, ло, вы мали (мѣли)
Онъ, а, о, мавъ (мѣвъ), ла, ло, они мали (мѣли).

Будущое.

Я буду мати (мѣти) Мы будемо мати (мѣти)
Ты будешъ мати (мѣти) Вы будете мати (мѣти)
Онъ, а, о буде мати (мѣти) Они будутъ мати (мѣти).

Наклоненіе повелителное.

Май (мѣй) ты Майте (мѣйте) вы
Няй онъ, а, о мае Няй они маютъ.

(121) Причастія.

Наст. мающій (мѣючій), а, ое.
Прош. совер. мавшій (мѣвшій), а, ое.

Дѣепричастія.

Наст. маючи (мѣючи).
Прош. мавши (мѣвши).

d) маваю або мѣваю (учащат).

Спряженіе учащателного глагола маваю (мѣваю) цѣлкомъ дѣеся способомъ учащателного бываю и для того туся особно не приводитъ.

§. 102.

Первое спряженіе глаголовъ личныхъ.

Спряженіе глаголовъ полныхъ.
Таблиц. VII.
a) Θема на у,
b) на ю.

По окончевіи θемате первое спряженіе глаголовъ полныхъ двѣ формы мае. Форма перша вστъ образомъ спряженя глаголовъ, которыхъ θема на у, втора, ихже θема на ю.

Форма перша замыкае въ собѣ пять парадигматовъ.

Θема першого парадигмате вστъ беру берешъ
второго кличу кличешъ
третего тягну тягнешъ
четвертого пряду прядешъ
пятого товку товчешъ.

I. Парадигма б е р у есть образомъ спряженя глаголовъ: п е р у, с е р у ><

(122) П р и м ѣ ч а н і е.

Слѣдующіе глаголы отступу(ютъ):

Наст.	Дру, дрешъ, дре, дремо, дрете, друтъ.
Прош.	Деръ, дерла, дерло.
Повелит.	Дри.
Неопр.	Дерти.
Прич.	Стра. наст. дремый, прош. дертый.

Тымъ образомъ: п р у, т р у спрягаемые.

2. Подлугъ второго парадигмате к л и ч у спрягаются глаголы на ку, чу, жу, шу, щу, перемѣняючи въ прошедшомъ не совершенномъ

	наст.	прошед.	неопред.
а) ч на к:	в т ѣ ч у	втѣкавъ	втѣкати
	к в о ч у	квокавъ	квокати
	п о л о ч у	полокавъ	полокати
	с у ч у	сукавъ	сукати
	с к а ч у	скакавъ	скакати
	п л а ч у	плакавъ	плакати
b) ч на т:	д о п ч у	доптавъ	доптати
	л е п е ч у	лепетавъ	лепетати
	к л е к ч у	клектавъ	клектати
	с к р е б ч у	скребтавъ	скребтати
	х л е п ч у	хлептавъ	хлептати
	м е ч у	метавъ	метати
	п р я ч у	прятавъ	прятати
	ш а м о ч у	шамотавъ	шамотати
	ш е п ч у	шептавъ	шептати
	щ е б е ч у	щебетавъ	щебетати.

(123) П р и м ѣ ч а н і е.

Глаголъ х о ч у спрягаеся:

Наст.	хочу	хочешъ	хоче
	хочемо	хочете	хочутъ.
Прош.	хотѣвъ	(хтѣвъ)	хтѣли.
Неопр.	хотѣти	(хтѣти).	

Повелит.	хочь	ты,	
	хочимъ	мы,	
	хочте	вы.	
c) ж на з:	вяжу	вязавъ	вязати
	кажу (każe)	казавъ	казати
	лижу	лизавъ	лизати
	мажу	мазавъ	мазати
	рѣжу	рѣзавъ	рѣзати
	ржу	рзавъ	рзати.

Примѣчаніе.

Глаголъ глоджу (гложу) спрягаеся:

Наст.	глоджу,	глоджешъ,	глодже,
	глоджемо,	глоджете,	глоджутъ.
Прош.	глодавъ, а (! лъ), ла, ло, глодали.		
Повелит.	глоджи ты		глоджитъ вы.
Неопр.	глодати.		

d) ш на с:	крешу	кресавъ	кресати
	колишу	колысавъ	колысати
	тешу	тесавъ	тесати
	чешу	чесавъ	чесати
e) ш на х:	брешу	брехавъ	брехати
	дышу	дыхавъ	дыхати.

(124) f) щ, разтворяемое на с и ч, на т: свищу, свиставъ, свистати.

3. Парадигма тягну замыкае въ собѣ глаголы на ну. Ту належатъ: выкну, гасну, гибну, гну, гину, гусну, кисну, липну, лохну, мерзну, мокну, мякну, никну, плину, пахну, прагну, пухну, суну, тисну ><

Примѣчаніе.

Отступуютъ парадигмате того глаголы, которыхъ:

Наст.	Прошед.	Неопр.
вяну	вявъ	вяти
жну	жавъ	жати
гану	ганувъ	ганути
горну	горнувъ	горнути
клну	клявъ	клятн (клясти)
мну	мявъ	мяти
пну	пявъ	пяти
стогну	стогнавъ	стогнати.

4. Образомъ четвертого парадигмате пряду спрягаются глаголы, которыхъ ѳема на бу, ву, ду, зу, су, ту, яко то: боду, веду, везу, грызу, жду, кладу, краду, лѣзу, несу, плету, пасу, трясу.

Примѣчаніе.

а) Глаголы на бу, зу, су въ прошедшомъ несовершенномъ времени коренные буквы: б, з, с затримуютъ.

Наст.	Прош.	Неопр.
Гребу	гребъ (лъ), ла, ло	гребсти
скубу	скубъ, ла, ло	скубсти
несу	несъ (лъ), ла, ло	нести
везу	везъ (лъ), ла, ло	везти.

(125) Глаголы на ту спрягаются:

Наст.	Прошед.	Неопр.
мету	мелъ	мести
плету	плелъ	плести
росту	рослъ	рости.

Парадигмате отступуютъ глаголы: жду, рву, зву и с'су.

Наст. жду, ждешъ, жде,
ждемо, ждете, ждутъ.
Прош. ждавъ, ла, ло, ждали.
Повел. жди, ждѣмъ.
Неопр. ждати.
Наст. рву, рвешъ, рве, рвемо ><
Прош. рвавъ, ла, ло.
Повел. рви, рвѣмъ, рвѣгъ.
Неопр. рвати.
Стр. Прич. Наст. рвемый, а, ое,
Прош. рваный, а, ое, ><
Наст. зву (зову), звешъ, е.
Прош. звавъ.
Повел. зви, звѣмъ.
Неопр. звати.
Прич. страд. наст. звемый,
прош. званый.
Наст. с'су, с'сешъ, с'се, ссемо, ссете, ссутъ.
Прош. с'савъ, с'сала, с'сало, с'сали.
(126) Повел. с'си ты, с'сѣмъ мы, с'сѣтъ вы.
Неопр. с'сати.

Прич. страд. наст. с'семый а, ое,
прош. ссаный, а, ое.

5. Образомъ пятого парадигмате т о в к у спрягаются глаголы на гу, ку.

Примѣчаніе.

Глаголы на ку въ второмъ лици времене наст. накл. изявит. перемѣняютъ г ѳемате на ж, а к на ч. Въ неопредѣленомъ наклоненіи оба роды глаголовъ ч затримуютъ.

а) Наст. с т р и г у, стрижешъ, стриже,
стрижемо, стрижете, стригутъ.
Прош. стригъ(лъ), стригла, о, стригли.
Повел. стрижи ты, стрижимъ мы.
Неопр. стричи.
Прич. страд. настоя. с т р и г о м ы й,
прош. с т р и ж е н ы й.

Тымъ образомъ глаголъ сред. м о г у спрягаеся.

b) Наст. П е к у, печешъ, пече,
печемо, печете, пекутъ.
Прош. пекъ, пекла, ло, пекли.
Повелит. печи ты, печимъ мы, печитъ вы.
Неопр. печи.
Прич. стр. наст. п е ч е м ы й, а, ое,
прош. п е ч е н ы й, а, ое.

За тымъ прикладомъ идутъ: с ѣ к у и т е к у.

с) Глаголъ с т е р г у въ наклоненіи неопредѣленномъ (127) правила того отступуе.

Наст. Стергу, стержешъ, же,
стержемо, стержете, стергутъ.
Повел. стержи, стержитъ.
Неопр. с т е р е ч и.

В т о р а форма замыкае въ собѣ п я т ь парадигматовъ.

1.	Ѳема первого	ч и т а ю	читаешъ
2.	второго	м и л у ю	милуешъ
3.	третого	б ѣ л ѣ ю	бѣлѣешъ
4.	четвертого	п л ю ю	плюешъ
5.	пятого	к о л ю	колешъ.

1. Образомъ первого парадигмате ч и т а ю спрягаются глаголы на аю и яю. На аю: в е р т а ю, в о л а ю, в м и р а ю, г л я д а ю, г р а ю, д ы х а ю, д в и г а ю, д р а п а ю, д у м а ю, до-

свѣтчаю, желаю, звѣваю, имаю, качаю, картаю, кихаю, копаю, ховаю, лапаю, латаю, лыгаю, лыкаю, лыпаю, лѣгаю, лупаю, мигаю, нехаю, нюхаю, палаю, пахаю, починаю, престаю, пущаю, спускаю, свиваю, сѣдаю, окѣпаю, рыгаю, рушаю, скубаю, ставаю, сѣдаю, сѣдлаю, ступаю, суваю, тручаю, фатаю, хапаю, ховаю, шпотаю (ся).

Примѣчаніе.

a) Глаголы: даю, пущаю спрягаются:

Наст. даю якъ парадигма.

Прош. я дававъ, ла, ло, мы давали.

(128) Повелит. давай, даваймо, давайте.

Неопр. давати.

Тымъ спряженіемъ глаголъ не совершенный даю от неправилного совершеного: дамъ, давъ, дати существителнѣ различаеся.

b) Пущаю, пущаешъ (пущашъ), тъ ><

Пущаемо, пущаете (пущате), пущаютъ (пускаютъ).

Прош. пущавъ, пущали.

Будущое пускай (пущай).

Неопр. пускати (пущати).

Тымъ спряженіемъ не совершенные глаголы: даю и пущаю от совершенныхъ не полныхъ: дамъ и пущу существителнѣ различаются.

b) Нѣкоторые глаголы на аю въ прош. временахъ я прибираютъ.

Наст. каю (ся), каешъ, кае ><

Прош. каявъ, каяла, ло, мы каяли (ся).

Повел. кай (ся), каймо ся, кайте (ся).

Неопр. каяти (ся).

Образомъ глагола каю спрягаются: каю, краю, таю (rozpływam sie).

c) Θема нѣкоторыхъ глаголовъ на аю звыклося опущеніемъ предостатного а сокращати. Въ таковомъ разѣ глаголы тоты до инного парадигмата(!) то естъ до глаголовъ, которыхъ θема на ю съ предидущою согласною, переходятъ. Такъ Н. п. Мѣсто дримаю, дримю, клепаю, клепю ><

d) Глаголы на няю самогласну я въ всѣхъ припадкахъ, где въ парадигматѣ а находится, затримуютъ.

(129) Наст. кланяю, кланяешъ, кланяе,
кланяемо, кланяете, кланяютъ.
Прош. кланявъ (ся), ла, ло, мы кланяли (ся).
Повел. кланяй (ся), кланяймо, кланяйте (ся).
Неопр. кланяти (ся).

Тымъ образомъ спрягаеся решта глаголовъ того окончения, яко то: валяю, вечеряю, гуляю, кашляю, кицяю, куляю, мацяю, мѣняю, мѣряю, розчиняю, стрѣляю, шпуряю ><

2. За вторымъ парадигматемъ милую идутъ глаголы: бѣдую, будую, бунтую, варую (ся), ворудую, вѣрую, гакую, гарую, жалую, жартую, катую, корчую, коштую, купую, марную, меркую, мурую, потребую, правую (ся), працую, прыймую, радую (ся), ратую, рысую, смакую, силую, сумую, толкую, тратую, хорую, шлюбую ><

Примѣчаніе.

Нѣкоторые глаголы двосложные парадигмате того отступуютъ и наступуючимъ способомъ спрягаются:

Наст. сную, снуешъ, снуе, снуемо ><
Прош. снувъ (снувавъ), ла, ла, снули.
Повел. снуй ты.
Неопр. снути.
Прич. страд. наст. снуемый,
прош. снутый.

Подобнѣ тому спрягаются: дую, жую, кую, псую, трую, тую, щую.

(130) 3. Третое парадигма бѣлѣю замыкае въ собѣ глаголы по найболшой части начинателные: блѣднѣю, богатѣю, вмѣю (умѣю), врѣю, глупѣю, грѣю, дѣю (podziewam), зеленѣю, каменѣю, кваснѣю, костѣю, млѣю, нѣмѣю, плѣснѣю, прѣю, пустѣю, пѣю, розумѣю, смѣю (poważam sie), чорнѣю, шалѣю.

Примѣчаніе.

а) Парадигмате того отступуютъ нѣкоторые глаголы двосложные, въ прошедшомъ времени и въ наклоненіи неопредѣленномъ я маючи.

Наст. вѣю, вѣешъ, вѣе, вѣемо ><
Прош. вѣявъ, яла, яло, вѣяли.

Повел. вѣй ты, вѣймо мы, вѣйте вы.
Неопр. вѣяти.
Стр. прич. наст. вѣемый,
прош. вѣяный.

Тымъ образомъ спрягаются: дѣю (działam), смѣю (ся) (śmieię się).

b) Глаголъ лѣю спрягаеся:

Наст. лѣю, ешъ, е, лѣемо, лѣете, лѣютъ.
Прош. лявъ, ляла, ляло.
Повел. лѣй ты, лѣте вы.
Неопр. ляти.
Стр. прич. наст. лѣемый, а, ое,
прош. ляный, лятый, а, ое.

4. Подлугъ четвертого парадигмате плюю спрягаются глаголы на ию, ыю и юю.

Глаголы парадигмате того предостатные (131) самогласные и, ы и ю непремѣнѣ заховуютъ.

Остатна тылко самогласна подпадае перемѣнамъ въ спряженіи, ѳематемъ плюю представленномъ.

Глаголы парадигмате реченного суть:

а) на ию: гнию, жию, шию ><
b) на ыю: выю, крыю, мыю, рыю, стыю, тыю,
с) на юю: блюю, клюю.

Примѣчаніе.

Много глаголовъ окончења того, съ болше, якъ съ двохъ слоговъ, сложеныхъ, маютъ въ времени Прош. властиво діалектови рускому произношене, от нѣкоторыхъ писателей наветъ въ книги перенесеное. Подобное оно ѳстъ въ декотрыхъ глаголахъ произношеню діалекта полскаго. Въ томъ припадку л передъ о чрезъ ь умягчаеся.

Наст. малюю, малюешъ ><
Прош. мальовалъ, ла, ло, мальовали.
Повел. малюй ты, малюймо, малюйте.
Неопр. мальовати.
Прич. стр. наст. малюемый,
прош. мальованый.

Тымъ способомъ спрягаются глаголы: боюю, галюю, полюю, шкалюю ><

4. До четвертого парадигмате к о л ю относимо глаголы, (до) которыхъ ѳема на ю съ предидучою с о г л а с н о ю. Таковые сутъ: б о р ю, п о р ю ><

(132) П р и м ѣ ч а н і е.

Отступуютъ парадигмате того:

а) Глаголъ м е л ю, самогласну ѳемате е на о перемѣняючи.

Наст. м е л ю, мелешъ, е.

Прош. молoвъ, молола, о, мололи.

Повел. мели ты, мелѣмъ мы, мелѣтъ вы.

Неопр. молoти.

b) Нѣкоторые глаголы на рю въ прошедшомъ времени и въ наклоненіяхъ Неопр. и повел. а заховуючи (!заховуютъ). Тымъ способомъ глаголы тые въ помянутыхъ случаяхъ до формы першои переходятъ.

Наст. к а р ю, карешъ, е,
каремо, карете, карутъ (карютъ).

Прош. каравъ, ла, ло, карали.

Повел. кари (карь) ты, карѣмъ (кармо), карѣтъ (карте).

Неопр. карати.

Стр. Прич. наст. к а р е м ы й,
прош. к а р а н ы й.

Подобнѣ: о р ю, ч и х р ю ><

с) Властивымъ образомъ спрягаются: б ю, в ю, п ю.

Наст. б ю, бiешъ, бiе,
бiемо, бiете, бютъ.

Прош. бивъ, ла, ло, мы били ><

Повел. бiй ты, бiймо мы, бiйте вы.

Неопр. бити.

(133) Причаст. стр. наст. б і е м ы й,
прош. б и т ы й.

Подобнѣ: в ю и п ю.

П р и м ѣ ч а н і е.

Выговоръ б і е, в і е, п і е отповѣдае полскому bie, wie, pie, але не двосложнымъ biie, wiie, piie. Ту знову виднмо, яко глаголы: б ю, в ю, п ю въ времени прош. и наклоненяхъ неопредѣленомъ и повелит. до втор. формы переходятъ.

d) Глаголъ ш л ю и к а ш л ю спрягается:

	Єдинств.	Множеств.
Наст.	ш л ю, шлешъ, шле,	шлемо, шлете, шлютъ.

Прош. єдин. славъ, слала, слало, мы слали ><
Повел. шли ты, шлѣмъ мы, шлѣтъ вы.
Неопр. слати.
Наст. кашлю, кашлешъ (або кашляю).
Прош. кашлявъ, ла, ло, кашляли.
Повел. кашляй ты, кашлмо мы, кашлѣтъ вы.
Неопр. кашляти.

Кашлю єстъ сокращенемъ глагола кашляю и для того до парадигмата(!) кончащихся на аю переходитъ.

є) Глаголы: дыбю, скубю, скробю, жлопю, капю, клепю, копю, лупю (łupać na dwie), сыпю, трепю, щипю сутъ сокращеніемъ от глатоловъ: дыбаю, скубаю, капаю, клепаю >< и для того кромѣ времене настоящаго, въ которомъ звычаемъ діалекта руского л пріймуютъ, тымъ (134) образомъ спрягаемые:

Жлопю жлоплешъ жлопле ><
Каплю каплешъ капле ><

Во всѣхъ инныхъ припадкахъ л лишаючи, до парадигмате, єгоже єема на аю, належатъ.

В. Спряженіе глаголовъ неполныхъ або совершенныхъ.

Глаголы неполные первого спряженія (§) на самогласну у або согласну ю кончитися звыкли.

Спряженіе глаголовъ неполныхъ єдну форму мае.

Знакомъ формы всѣхъ ешъ.

Табл. VII на оборотѣ.

Форма тота єдно тылко парадигма мае: верну, вернешъ.

Образомъ парадигмате того спрягаются простые и сложенные, маючіе окончення первой формы глаголовъ полныхъ на ешъ. Таковые сутъ:

а) Простые: бзну, верну, всну, втѣкну, гляну, двигну, дуну, клну, кину, кихну, клякну, копну, крикну, кучну, лыпну, махну, мигну, мину, мкну, перну, писну, плюну, порсну, пхну, свисну, сякну, сыкну, сягну, ткну, торгну, трѣсну, хлюсну, шаргну, штуркну, щину.

Примѣчаніе.

аа) Глаголы: здохну, клякну, сягну, трѣсну вымавляю(т)ся въ времени прошедшомъ чрезъ сокращеніе: здохъ, клякъ, трѣсъ, сягъ ><

bb) Глаголы: возму, втѣкну, почну, скубну спрягаются въ временахъ:

	Будущ.	прош.	повел.	Неопр.
	возму	взявъ	возми (возь)	взяти
(135)	втѣкну	втѣкъ ><	втѣчъ ><	втѣкнути (втѣчи)
	почну	почавъ ><	почни ><	почати
	скубну	скубъ ><	скуби ><	скубсти.

а) Парадигмате отступуютъ также глаголы неполные: паду, который от не совершенныхъ падаю, и сяду, который от продолжителного сѣджу и несовершенного сѣдаю различати треба.

Будущ. сяду, сядешъ, сяде, сядемо ><
Прош. сѣвъ, ла, ло, сѣли ><
Повел. сядь ты, сядмо мы, сядте вы.
Неопр. сѣсти.
Будущ. паду (впаду), падешъ, е.
Прош. павъ, ла, ло, пали.
Повел. падь ты, пад'мо мы, пад'те вы.
Неопр. пасти.

dd) Глаголъ неполный иму (złapię), совершенное значене мающій, от продолжителного имаю (łapam) различаеся. Несовершенный отступуетъ парадигмате и спрягаеся въ

Буду. я иму, имѣшъ, имѣтъ.
Прош. явъ, ла, ло, мы яли ><
Повел. ими, имѣмъ, имѣтъ.
Неопр. яти.

Подобнѣ и сложеные: дойму, пойму, прійму спрягаются.

ее) Неполные глаголы: сдойму и вѣйму ходятъ:

Буду. сдойму, ешъ, е, сдоймемо, ете, утъ.
Прош. снявъ, ла, ло, сняли.
(136) Повел. сдойми >< сдоймѣмъ, сдоймѣтъ.
Неопр. снятн.

ff) Ляжу (гу) спрягаеся:

Буд. ляжу (гу), ляжешъ, же >< ляжемо, ляжете, ляжутъ (лягутъ).
Прош. легълъ (лѣгъ), легла, ло, легли.
Повел. лязь ты, лязьмо мы, лязьте вы.
Неопр. лечи.

gg) Вержу (гу).

Буду. вержу (гу), вержешъ, же, вержемо, вержете, вержутъ (вергутъ).

Прош. верглъ, ла, ло, вергли.

Повел. верзь ть (! ты), верзьмо мы, верзьте вы.

Неопр. веречи.

hh) Кончачіеся на ку образомъ глаголовъ полныхъ спрягаются.

Буду. реку, речешъ, рече, речемо, речете, рекутъ.

Прош. рекъ, ла, ло, рекли.

Повел. речи ты, речѣмъ, речѣтъ.

Неопр. речи.

ii) Неполное стану от полного: стою, ставаю различаеся.

Буду. стану, станешъ, стане, станемо, станете, станутъ.

Прош. ставъ, ла, ло, мы стали.

Повел. стань, стан'мо, стан'те вы.

Неопр. стати.

kk) Неполное вмру спрягаеся:

(137) Буду. вмру, вмрешъ, е, вмремо, вмрете, вмрутъ.

Прош. вмеръ, вмерла, ло, вмерли.

Повел. вмри, вмрѣмъ, вмрѣтъ.

Неопр. вмерти.

b) Сложеные: посуну, донесу, пристану ><

Примѣчаніе.

Глаголы тые творятся приложеніемъ иншои части мовы до времене настоящого глагола полного або не полного и для того образомъ коренного спрягаются. Свойствомъ славенскихъ діалектовъ глаголы, не совершеное значене маючіе, доданіемъ предлога, союза або нарѣчія совершеное дѣяніе выражаютъ, а тымъ самымъ неполными стаются.

§. 103.

Второе Спряженіе.

Табл. VIII.

Θема на ишъ.

(§.)

О спряженіи глаголовъ полныхъ второго спряженія въ обще.

Спряженіе второе глаголовъ полныхъ мае двѣ формы. Форма перша замыкае въ собѣ глаголы на у, втора на ю

(§.)

О формѣ першой.

Форму першу въ трохъ парадигматахъ представляемо.

1. Θема первого точу точишъ
(138) 2. второго суджу судишъ
3. третего чищу чистишъ

Образомъ первого парадигмате спрягаются глаголы на жу, чу, шу.

А. На жу: бажу (в 2 рук. кажу), важу, ворожу, дорожу (ся), ложу, множу, пирожу (ся), служу, тужу.

Примѣчаніе.

Парадигмате отступуе мажу (smaruie maziją):

а) Вр. Наст. мажу, мазишъ, мазитъ, мазимо, мазите, мазятъ.
Прош. мазивъ, ла, ло, мазили.
Повел. мази ть (! ты), мазѣмъ, мазѣтъ.
Неопр. мазити.
Прич. стр. наст. —
прош. маженый.

Подобнѣ спрягаются: вожу, гжу (ся), кажу (psuie), лажу, морожу, ражу, слежу ><

Наст. бѣжу, бѣжишъ, бѣжитъ, бѣжимо, бѣжите, бѣжатъ.
Прош. бѣжавъ, ла, ло, бѣжали.
Повел. бѣжи, бѣжѣмъ (в 2 рук. бѣжимъ).
Неопр. бѣжати.

Такъ держу и лежу, въ рештѣ образомъ θемате спрягаемые.

В. На чу: бачу, бондючу, волочу, вчу (учу), гачу (czepiam, haczę), граничу, дручу, жичу, значу, зычу, иначу, калѣчу, кончу, мочу, мучу, (męczę), пачу (ся), перечу, свѣдчу, собачу, толочу, торочу, тычу, цвѣчу.

Примѣчаніе.

(139) Въ времени прошедшомъ на авъ, а въ наклоненю неопредѣленномъ на а т и выходятъ:

Наст.	прош.	неопред.
б р е н ч у	бренчавъ	бренчати
б у р ч у	бурчавъ	бурчати
к л я ч у	клячавъ	клячати
к р и ч у	кричавъ	кричати
м о л ч у	молчавъ	молчати
р ы ч у	рычавъ	рычати
с л ѣ н ч у	слѣнчавъ	слѣнчати
с т ы р ч у	стырчавъ	стырчати
с ы ч у	сычавъ	сычати.

b) Перенѣняютъ ч на т:

Наст. т р а ч у, тратишъ, тратитъ, тратимо, тратите, тратятъ.

Прош. тративъ, тратила, тратило ><

Повел. трать ты, тратьте вы.

Неопр. тратити.

Прич. стр. прош. т р а ч е н ы й.

Подобнѣ спрягаются: г а ч у, г о л о ч у, з о л о ч у, к о л о ч у, к о ч у, к о р о ч у, л а ч у, м о л о ч у, м у ч у (męcę), п л а ч у (płacę), п о ч у (ся), с в ѣ ч у, с м у ч у (ся), ш п е ч у (oszpecam).

Примѣчаніе.

Прошедшое время на ѣвъ, неопр. на ѣти маютъ:

Наст. в е р ч у, вертишъ, вертитъ, вертимо, вертите, вертятъ.

Прош. вертѣвъ, ла, ло, вертѣли.

Неопр. вертѣти.

Повел. верти ты, вертѣмъ, вертѣтъ.

(140) Прич. стр. прош. верченый.

Подобнѣ:	к о п ч у	коптѣвъ	коптѣти
	к о р ч у	кортѣвъ	кортѣти
	л е ч у	летѣвъ	летѣти
	т р е м ч у	тремтѣвъ	тремтѣти
	ш п е ч у	шпетѣвъ	шпетѣти

г р ѣ ш у, м ш у, п о л о ш у, п о р о ш у, п т а ш у, с т р а ш у, с у ш у, т ѣ ш у, т у р м о ш у.

Примѣчаніе.

а) Слышу: Прош. слыхавъ, ла, ло ><
Неопр. слыхати.

Примѣчаніе.

Глаголъ тотъ мае въ рускомъ діалектѣ время прошедшое и неопредѣленное, въ полскомъ токмо неопр. słychać и причастіе страд. залога време. прошедшого słychany.

b) Перемѣняютъ ш на с, а въ трѣтомъ лици множ. я маютъ:

Наст. ношу, носишъ, носитъ, носимо, носите, носятъ.
Прош. носивъ, ла, ло, носили.
Повел. носи ты, носѣмъ мы, носѣтъ вы.
Неопр. носити.
Прич. стр. настоя. носимый,
прош. ношеный.

Подобнѣ: воршу (ся), голошу, душу, квашу, кишу, кошу, крашу, лашу (ся), мушу (przymuszam kogo) (мушу), прошу.

Тымъ отступуютъ: вишу, мушу (muszę), кушу.

(141) Наст. вишу, висишъ ты, висимо, висите, висятъ.
Прош. висѣвъ(лъ), ла, ло.
Повел. вись ты, висьмо, висьте.
Неопр. висѣти.

мушу.

Наст. мушу, мусишъ, муситъ, мусимо, мусите, мусятъ.
Прош. мусѣвъ, ла ло, мусѣли.
Неопр. мусѣти.

2. Подлугъ парадигмате суджу (парад.) спрягаются: блуджу, ваджу, воджу, гладжу, годжу (ся), голоджу, гуджу, каджу, изджу, ладжу, наджу, пуджу, раджу, ряджу, саджу, серджу, соджу, студжу, друджу (! труджу, (ся), ходжу, холоджу.

Примѣчаніе.

а) (Въ) Прошедшомъ на ѣвъ, неопр. на ѣти: (бздж у) бздж у.

бздж у	бздѣвъ	бздѣти
видж у	видѣвъ	видѣти
горджу	гордѣвъ	гордѣти
перджу	пердѣвъ	пердѣти

сѣджу сѣдѣвъ сѣдѣти
смерджу смердѣвъ смердѣти.

3. До парадигмате чищу належатъ глаголы: гощу (ся), крещу, лещу (ся), мащу, мщу (ся), пощу, прощу, холощу. Глаголы тые перемѣняютъ, якъ видимо, въ второмъ лици врем. наст. числа единств. накл. изявит. и въ инныхъ, от того походячихъ, щ на ст.

Прош. гостивъ, ла, ло ><
Повел. гости (ся) ты, гостѣмъ, гостѣтъ.
Неопр. гостити.

(142) Примѣчаніе.

а) щ непремѣннѣ затримуютъ и въ прош. на авъ выходятъ:

Наст. вищу, вищишъ, вищитъ, вищимо, вищите, вищатъ.
Прош. вищавъ, ла, ло, вищали.
Повел. вищи ты, вищимъ мы, вищижъ (! вищитъ).
Неопр. вищати.
Подобнѣ: блищу, верещу, пищу, трѣщу.

b) Лущу и нищу, щ заховуючи, спрягаются:

Наст. лущу, лущишъ, лущитъ, лущимо, лущите, лущатъ.
Прош. лущивъ, ла, ло.
Повел. лущи ты, лущимъ мы, лущитъ вы.
Неопр. лущити.

с) Щу отступуетъ парадигмате, маючи въ

Наст. Щу, щишъ, щитъ, Щимо, щите, сцягъ.
Прош. Сцявъ, ла, ло, сцяли.
Повел. Щи ти, сцѣмъ мы, сцѣтъ вы.
Неопр. сцяти.

Втора форма на ю мае три парадигмата.

1. Θема первого дою доишъ
2. второго робю робишъ
3. третого хвалю хвалишъ.

1. Образомъ парадигмате первого спрягаются глаголы: брою, гною, гою, клию, маю (maie), раю, прою, рою, строю, таю (ukrywam).

(143) Примѣчаніе.

Глаголы: стою и бою (ся) въ времени прошедшомъ наклон. неопр. до иннои формы переходятъ.

Наст. стою, стоишъ, стоитъ, стоимо, стоите, стоятъ.

Прош. стоявъ, ла, ло, стояли.

Неопр. стояти.

Подобнѣ и бою (ся) спрягаемо.

2. Парадигма второе робю наслѣдуютъ глаголы на бю, вю, мю, пю:

а) на бю: бабю, ганбю, гнубю, горбю (ся), грабю, губю, любю ><

Примѣчаніе.

аа) Глаголъ свербю и трубю мае въ прош. свербѣвъ, трубѣвъ, въ неопр. свербѣти, трубѣти.

bb) Глаголъ дибю, сокращенъ от дибаю, того формою спрягаеся.

b) На вю: давю, дивю (ся), кривю (ся), ловю, мервю, плавю, правю, ставю, становю.

Примѣчаніе.

Глаголы парадигмате того обычаемъ діалекта полского въ повелителномъ наклоненіи сокращаются оставленемъ самогласнои и. Такъ мѣсто: бери, дави, диви >< уживано естъ также: беръ, давъ, дивъ ><

Глаголы: плавю и мовю въ реченомъ наклоненіи николи на и некончатся. Все бовемъ мовится и пише: мовъ, ловъ.

(144) Примѣчаніе.

Парадигмате отступуютъ глаголы: шумю, гремю, стремю.

Наст. шумю, ишъ, итъ, шумимо, шумите, шумятъ.

Прош. шумѣвъ, ла, ло, шумѣли.

Неопр. шумѣти.

То само: гремю и стремю.

d) На пю: кпю, кропю, лѣпю, лупю (obdzieram ze skory).

Примѣчаніе.

аа) Глаголы: кипю, сапю, терпю, храпю, чапю въ времени прош. и накл. Неопр. и на ѣ перемѣняютъ.

Наст. Сапю, сапишъ, сапитъ, Сапимо, сапите, сапятъ.

Прош. Сапѣвъ, ла, ло, сапѣти.

Неопр. Сапѣти >< То само решта.

bb) Глаголъ спю въ прош. и неопр. а мае.

Наст. Спю, спишъ, спитъ, Спимо, спите, спятъ.

Прош. Спавъ, ла, ло, спали.

Неопр. Спати.

3. До третего парадигмате хвалю относимо глаголы на лю, ню, рю.

а) На лю: бѣлю, волю, галю, голю, дѣлю, калю, кулю (ся), молю (ся), мышлю, палю, солю, стелю, телю (ся), тулю, числю.

(145) Примѣчаніе.

Отступуютъ парадигмате въ прош. врем. и неопредѣленомъ накл. глаголы: болю и волю.

Наст. Болю, ишъ ><

Прош. Болѣвъ, ла, ло, болѣли.

Неопр. Болѣти. Такъ и волю.

b) На ню: бороню, виню, ганю, гоню, дзвоню, дражню, зеленю, женю, лѣню, маню, полоню, пѣню (ся), раню, хороню, цѣню, черню, чиню.

Примѣчаніе.

Глаголъ зеленю, гды дѣйствително знаменоване мае, до того парадигмате, въ значеню зась возвратномъ зеленѣю (ся) до первого спряженя належитъ.

с) На рю: Бурю, варю, вѣрю, дарю, дурю, жмурю, журю (ся), искрю, курю, марю, морю, острю, парю, сварю, смотрю, творю, харю, хмарю (ся), хмурю (ся).

Примѣчаніе.

Глаголы: горю и прю въ прош. врем. и неопр. наклон. ѣ маютъ.

Наст. Горю, горишъ.

Прош. Горѣвъ, ла, ло, горѣли.

Неопр. Горѣти. Такъ: прю, прѣвъ, прѣти ><

В. О спряженіи глаголовъ не полныхъ.

Табл. VIII.

Глаголы не полные спряженія того, на у и ю выходячіе, двѣ формы маютъ.

До первои належатъ глаголы на у,

(146) второи „ „ ю.

Форма перва єдно тылко парадигма мае: скочу, скочишъ. Подлугъ парадигмате того спрягаются простые и сложеные.

А. Простые на чу, шу, яко то: лишу, рушу, сдушу (ся) (spoię się).

Примѣчаніе.

а) Глаголы не полные: тручу, фачу, от несовершеныхъ: тручаю, фатаю различаемые, властивымъ способомъ спрягаются.

Будущ. тручу, трутишъ, трутитъ, трутимо, трутите, трутятъ.
Прош. трутивъ, ла, ло, трутили.
Повел. труть ты, трутмо, трутьте.
Неопр. трутити.

Фачу, тишъ ><

b) Вкушу парадигмате отступуе.

Будущ. вкушу, вкусишъ, вкуситъ.
Прош. вкусивъ, ла, ло.
Повел. вкуси (вкусь) ты, вкусѣмъ, вкусѣтъ.
Неопр. вкусити.

с) Пущу спрягаеся образомъ глаголовъ полныхъ первои формы на щу.

Будущ. пущу, пустишъ, пуститъ, пустимо, пустите, пустятъ.
Прош. пустивъ, ла, ло, мы пустили.
Повел. пусти (пусть), пустьмо, пустѣтъ.
Неопр. пустити.

(147) В. Сложеные съ полныхъ або не полныхъ образомъ своихъ коренныхъ спрягаются. Н. п. пораджу, перескочу, поражу, задушу, нарушу, вытручу, отпущу, вылущу, загачу, выверчу ><

Форма втора єдно парадигма мае: купю, купишъ.

По формѣ той спрягаются:

А. Глаголы простые совершенные: вкрою, вдарю, дрилю, стрѣлю, ступю, шпурю ><

Примѣчаніе.

Въ глаголахъ на лю буква л въ наклоненіи повелителномъ мягкося вымавляе: дриль, стрѣль.

Вздрю парадигмата(!) лишаеся.

Будущ. вздрю, вздришъ, тъ, вздримо, вздрите, вздрятъ.
Прош. вздрѣвъ, ла, ло, вздрѣли.
Повел. вздри ты, вздрѣмъ, вздрѣтъ.
Неопр. вздрѣти.

В. Сложеные образомъ кореныхъ спрягаемые. Ту належатъ глаголы: дотримаю, сховаю, вцѣлю, вхопю, перемѣню, сганю, росчиню, выклюю, догоню ><

§. 104.

Спряжене глаголовъ неправилныхъ.

Глаголы неправилные (§) двоякіе сутъ: личные и неличные.

Глаголы неправилные личные (§) двоякіе сутъ:

а) Полные (§) таковые сутъ: иду (idę), ѣду (iadę), ѣмъ, жену.

(148) Неполные (§), яко то: возму, дамъ, пѣду, поѣду, повѣмъ, сховамъ.

А. Спряженіе неправилныхъ полныхъ.

Иду (ѣду), idę, eo.

Залогъ	дѣйствителный.
Накл.	изявит.
Єдинств.	множеств.
Время	настоящ.
Я иду	мы идемо
Ты идешъ	вы идете
Онъ, а, о иде (тъ)	они идутъ.

Прошедшое простое.

Я ишовъ, ла, ло	мы ишли
або шовъ, шла, шло	шли
Ты ишовъ >< (шовъ) ><	вы ишли (шли)
Онъ, а, о, ишовъ ><	они ишли.

Наклоненіе повелителное.

Иди ты	идѣтъ вы
Бьей ты	бьейте вы.

(Примѣчаніе).

Накл. неопр.: Ити.

Причастіе. Наст. идучій, а, ое.
Прош. шовшій.

Дѣепричастіе.

(149) Наст. идучи.

Прош. шовши.

Ѣду, iadę, proficiscor.

Залогъ дѣйствителный.

Наклоненіе изявителное.

Єдинств.	множест.
Время	настоящое.
Я ѣду	мы ѣдемо
Ты ѣдешъ	вы ѣдете
Онъ ѣде (тъ)	они ѣдутъ.

Прошедшое простое.

Я, ть (! ты), онъ ѣхавъ (лъ), ла, ло, Мы, вы, они ѣхали.

Повелителное: Ѣдь ты, ѣдмо, ѣдте.

Наклонене неопр.: ѣхати.

Причастіе. Наст. ѣдучій, а, ое.

Прош. ѣхавшій, а, ое.

Дѣепричастіе. Наст. ѣдучи.

Прош. ѣхавши.

Ѣмъ (iem, edo).

Залогъ дѣйств.

Наклоненіе изявителное.

Єдинств.	множеств.
Время	настоящое.
(150) Я ѣмъ	мы ѣмо
Ты ѣшъ	вы ѣсте
Онъ ѣстъ	они ѣдятъ.

Прош.

Я, ты, онъ ѣвъ (лъ), ла, ло, Мы, вы, они ѣли.

Наклоненіе повелителное.

Ѣчъ ты, ѣчмо мы, ѣчте вы.

Накл. неопред.: ѣсти.

(Ѣчъ ты ѣчте вы).

Причастіе.

Наст. ѣдячій, а, о (! ое).

Прош. ѣвшій, а, о (! ое)

Дѣепричастіе. Наст. ѣдячи.

Прош. ѣвши.

Жену, gonię, pello.

Залогъ дѣйств.

Наклоненіе	изявителное.
Єдинств.	множеств.
Время	настоящое.
Я жену	мы женемо
Ты женешъ	вы женете
Онъ, а, о жене(тъ)	они женутъ.

Прош. простое.

Я >< гнавъ, гнала, гнало, Мы >< гнали.

Повелителное: (151) Жени ты, женѣмъ мы, женѣтъ вы.

Неопредѣленое. Гнати.

Причастіе.

Наст. женучій, а, ое.

Прош. гнавшій, а, ое.

Дѣепричастіе.

Наст. женучи.

Прош. гнавши.

Залогъ страдател.

Причастіе. Наст. Женемый, а, ое.

Прош. Гнаный, а, ое.

Примѣчаніе.

Решта временъ прошедшихъ, яко тежъ будущіе съ наращенемъ и съ воспомагателнымъ, образомъ глаголовъ правилныхъ формоватися звыкло.

В. Спряженіе неполныхъ неправилныхъ.

Возму.

Залогъ дѣйств.

Наклоненіе	изявителное.
Єдинств.	множественое.
Время	прошедшое.

Я >< взявъ, ла, ло, Мы взяли.

Будущое.

Я возму	мы возмемо
Ты возмешъ	вы возмете
Онъ возме	они возмутъ.

Накл. повелителное.

Возми (возь) ты	возмѣтъ (возьте).

Неопр. взяти.

(152) Причастіе. Наст. —
Прош. взявшій.
Дѣепричастіе. Наст. —
Прош. взявши.
Залогъ страдателный.
Причастіе настоящое. —
Прош. взятый.

Дамъ, dam.

Наклоненіе изявителное.
Єдинст. множеств.
Время прош.
Я, ты, онъ, а, о, давъ (лъ), ла, ло, Мы >< дали.
Будущ.
Я дамъ мы дамо
Ты дашъ вы дасте
Онъ дасть они дадутъ.
Наклоненіе повел. Дай ты, даймо мы, дайте вы.
Наклоненіе неопр. Дати.
Причастіе. Наст. даючій.
Прош. давшій.
Дѣепричастіе. Наст. даючи.
Прош. давши.
Залогъ страдателный.
Причастіе. (153) Наст. даемый, а, ое.
Прош. даный (нъ), а, ое.

Пѣду (poide), поѣду (poiade).

Пѣду сложеное съ п и съ перемѣною и на ѣ.
Поѣду „ по и ѣ.

Глаголы тые въ реченыхъ наклоненяхъ и временахъ цѣлкомъ образомъ кореныхъ своихъ спрягаются.

Повѣмъ (powiem).

Залогъ дѣйств.
Накл. изявителное.
Время прошедшое.
Я >< повѣвъ, ла, ло, мы >< повѣли.
Будущое.
Я повѣмъ мы повѣмо
Ты повѣшъ вы повѣсте
Онъ повѣстъ они повѣдятъ.

Наклоненіе повелителное.

Повѣчъ ты. Повѣчмо мы. Повѣчте вы.

Неопредѣленое. Повѣсти.

Причастіе. Прош. повѣвшій.

Дѣепричастіе. Прош. повѣвши.

Примѣчаніе.

a) Глаголъ полный повѣдаю въ времени настоящомъ подлугъ парадигм. на аю спрягаеся.

b) Инные времена прошедшіе глаголовъ неправилныхъ личн. формуются.

§. 105.

(154) Спряжене глаголовъ неличныхъ.

Глаголы неличные три времена: настоящое, прошедшое и будущое, но єдно тылко лице маютъ.

Время Наст.	Прош.	Будущ.
Видитмися	видѣломися	будемися видѣти
Днѣе	днѣло	днѣти
Здаемися	здаваломися	мися здавати
Кортитмя го	кортѣло ><	кортѣти
Можна	можна было	можна буде
Меркне	смерклося	смеркнеся
Свитае	свитало	буде свитати
Треба	треба было	треба буде
Хочеся	хтѣлося	схочеся.

§. 106.

Произведеніе

наклоненій глаголовъ правилныхъ въ обще.

Застановляючися надъ представленымъ вышше образомъ розмантыхъ формъ обохъ спряженій и приведеныхъ до кождои формы парадигматовъ (прикладовъ), постерегаемо, же бѣлша часть глаголовъ рускихъ въ наклоненіи взявителномъ, повелителномъ и неопредѣленномъ обохъ залоговъ мае окончена общіе.

§. 107.

Общіе окончена обохъ спряженій.

1. Залогъ дѣйствителный.

(155) A. Накл. взявителное.

Время настоящое.

Число єдинственное.

a) Θема на у або ю

b) 2. лице на шъ

c) 3. лице на е або тъ.

Примѣчаніе.

a) Окончєніе глаголовъ первого спряженя въ третомъ лицѣ на е єстъ посполитѣ въ мовѣ устной, на етъ зась частше въ книгахъ уживаное и въ томъ разѣ писатели спряженіе коренного славенского діалекта наслѣдуютъ.

b) Нѣкоторыхъ глаголовъ на аю, яю, маючихъ второе лице на ешъ, третое лице, оставивши е, въ просторѣчіи на тъ выходити звыкло. Мовитъ н. п. русинъ: триматъ, кланятъ, поганятъ мѣсто тримае, кланяе, поганяе ><

c) тъ єстъ въ просторѣчіи и писмахъ рускихъ властивымъ окончененъ трет. лица второго спряженія. Знакомъ тымъ діалектъ рускій съ славенскимъ ся сходитъ, а от полского существ. различается. Н. п.

Руск. и слав.	Полск.
мовитъ	mówi
доитъ	doi
видитъ	widzi
муситъ	musi.

Число множеств.

(156) 1. Лице все на мо

2. „ те

3. „ тъ.

Примѣчаніе.

Уживаное часомъ окончене первого лица на мъ, н. п. даемъ, тримаемъ, бѣлимъ >< >< єстъ также свойствомъ діалекта славенского.

Время прошедшое.

Основаніемъ всѣхъ временъ прошедшихъ єстъ прошедшое простое совершенное або несовершенное. Окончєня общіе времене того числа єдинств. 1. 2. и 3. лица сутъ:

a) Мужеск. на въ (лъ)

b) Женск. „ ла

c) Сред. „ ло.

Множеств. Всѣхъ лицъ на ли.

B. Наклонене повелителное.

Число единств. Второе лице.

a) На самогласну и,

b) На двоегласну ай, ей, ѣй, ой, уй.

Число множ.

Первое лице на слогъ мъ або мо,

Второе „ тъ „ те.

c) Наклонене неопредѣленное.

(157) Наклонене неопредѣленное кончится въ рускомъ діалектѣ на самогласну и.

Примѣчаніе.

Общое тото окончене неопр. належитъ до существительныхъ знаковъ, которымися діалектъ рускій съ коренымъ славенскимъ, ческимъ >< сходитъ и которымся от россійского и полского различае.

Славенск.	хвалити	служити
Руск.	хвалити	служити
Ческ.	chwality	służyti
Росс.	хвалить	служать
Полск.	chwalić	służyć.

D. Причастіе.

Наст. на чій або щій, а, ое (е).

Прош. „ шій „ а, ое (е).

II. Залогъ страдателный.

Причастіе.

Наст. на мый, а, ое (о).

Прош. „ ный (нъ), а, ое.

§. 108.

Произведене поединчихъ спряженій.

Маючи пред очима общіе окончења, приступуемо до произведеня наклоненій поединчихъ глаголовъ.

Произведене тое залежитъ на перемѣнѣ, наращеню або оставленю остатного слога (158) семате або окончења общого.

§. 109.

Произведене первого спряженя.

A. Залогъ дѣйствителʼный.

Накл. изявителное.

Время настоящое.

a) Перва и втора форма:

2. 3. лице єдинств., 1 и 2. множеств. повстаютъ съ перемѣны кореннои согласнои єемате у и ю на е и приложеня окончень общихъ.

b) 3. лице множеств. виникае съ наращеня єемате общимъ тъ [1]).

§. 110.

Прошедшое несовершенное.

a) Прошедшое несовершенное простое.

Время тото заховуе всѣ оконченя общіе, которыеся властивымъ кореннымъ слогомъ времене того, вишше при каждой формѣ приведенымъ, припрягаютъ. Коренные тые слоги съ приложеніемъ оконченій общихъ стаются основанемъ временъ и наклоненій, якъ то нишше обачимо.

Примѣчаніе.

Много сочинителей граматикъ славенскихъ діалектовъ время прошедшое от наклоненя неопредѣленного производити звыкли перемѣною (159) общого оконченя ти на въ (лъ), ла, ло, ли. Но втомъ припадку произведене времене граматическое противилобыся произведеню временъ логическому то єсть: (не)несогласовалобы природѣ. Кождое наклонене неопредѣленное єсть понятіемъ отвлеченнымъ (idea abstracta) атымъ самымъ общимъ. Время зась прошедшое накл. изявит. єсть понятіемъ єдинственымъ. Насамый передъ бовемъ говорили люде тое, що самы чули, що мы граматически первымъ лицемъ зовемо, потому зась до другихъ примавяли то єстъ: второе лице означали. Далѣй о другихъ щось повѣдали то єстъ: третое лице выражали. Наостатокъ общіе свои и инныхъ свойства або дѣянія собѣ представляючи, таковые певнымъ способомъ произносили. И такъ насамый передъ мовитъ человѣкъ: я вижу, беру, стою, я, ты, онъ видѣвъ, бравъ, далѣй: ты видишъ >< потому: онъ видитъ, бере, стоитъ >< На остатокъ допѣро уважаючи, же не тылко онъ самъ, но и другій видитъ, слышитъ >< дѣяне тое або станъ душй своей от поединчихъ припадковъ видѣнія, браня >< отвлеченый собѣ безъ означеня временъ, лицъ

[1]) Через помилку втягнено в рукописи отсе реченне в дальший 110 §.

и числъ представляючи, понятіе таковое способомъ неопредѣленнымъ (160) чрезъ слова: видѣти, брати, стояти выражалъ. Тотъ порядокъ произведеня понятій въ малыхъ дѣтехъ постергаемо. Скоро теды общіе понятія: видѣти, брати >< логически от единственыхъ походятъ, то также и произведене оныхъ граматическое натурѣ согласное быти повинно. Для тои причины кромѣ слоговъ ѣемате также и тые слоги, которые съ приложенемъ окончења общого время прошедшое знаменуютъ, яко коренные слоги (radicales) уважати треба. Съ тыхъ то коренныхъ слоговъ и оконченій общихъ наклоненіе неопредѣленое выникае.

Прошед. несоверш. съ наращеніемъ.

Время тото властиве ѣстъ съ времене несовершеного простого и глагола воспомагателного ѣсмь сложеное. Мовячи теды: я читавемъ, читаламъ, читаломъ, ты читалесь, читалась, читалось >< то само значитъ, що въ кореномъ славенскомъ: я читалъ, ла, ло ѣсмь, ты читалъ, ла, ло ѣси >< Видимое ту сокращене спряженя славенского въ рускомъ діалектѣ двоякимъ способомъ дѣятися звыкло.

Або ся:

a) Окончіе воспомагателного глагола ѣсмъ, ѣси съ прошедшимъ простымъ въ єдно сливае (161) и съ того помянутое время: читавемъ, давалемъ, тримавемъ, трималамъ, трималомъ >< происходитъ або ся:

b) Мѣстоименію: я, ты, мы, вы совокупляе.

Приводимо ту спряженіе обохъ діалектовъ:

Въ Славенскомъ.

Я читалъ, ла, ло (челъ, чла, чло)		ѣсмъ
Ты читалъ	„	ѣси
Онъ читалъ	„	ѣсть
Мы читали	(чли)	ѣсмо
Вы читали	„	ѣсте
Они читали	„	суть.

Въ рускомъ.

Я читавемъ, ламъ, ломъ або ямъ читавъ, ла, ло.
Ты — весь, лась, лось >< тысь читавъ ><
Мы читалисмо або мисмо читали
Вы читалисте „ высте „

Третего лица времене того нѣтъ.

Примѣчаніе.

a) Смотриски въ Граматицѣ своей мнитъ помянутое спряженіе въ діалектѣ славенскомъ съ рускаго языка походити: времена, сутъ его слова, преходяще, прошедшее, мимошедшое и неопредѣленное наклоненя сего изявителнаго (162) рускаго иногда навыкомъ языка дѣйствителнѣ и страдателнѣ произносима быти обрѣтаемъ, сице существителнымъ глаголомъ растворяемо: челъ есмъ, читалъ есмъ >< Бачучи славенскій діалектъ быти материю и жрѣдломъ всѣхъ инныхъ діалектовъ, не можемо на то пристати, абы спряженія діалекта того дѣялися навыкомъ рускаго. Противне теди судимо, же навыкъ славенскій заховался до днесь въ діалектѣ рускомъ.

bb) Приведеными вышше постерженями также произведеніе спряженій полскаго языка: ia mowiłem обо iam mowił >< выяснити можна.

Давнопрошедшое несовершенное, якотежъ давнопрошедшое несовершенное съ наращенемъ съ прошедшого простого и воспомагателного бывало формуются.

Прошедшое учащателное простое.

Примѣчаніе.

Нежели до способу, яковымся время прош. учащат. формуе, приступимо, памятати належитъ:

1) Подлугъ приведеного вышше въ 85. § примѣчанія сутъ нѣкоторые глаголы значеня учащателного немаючіе, но образомъ учащателныхъ спрягаемые. Таковые сутъ глаголы формы второи парадигмате второго. Н. п. (163) милую, силую, гарую ><

2) Въ рускомъ діалектѣ всѣ глаголы, учащателное значене маючіе, до 1. спряженія, властиве зась до второи формы належатъ.

3) Въ учащателныхъ глаголахъ рускаго діалекта наступуючіе тылко времена въ дѣйств. залозѣ различаемо:

Настоящое. Н. п. позѣваю, сѣваю, огрѣваю, обриваю ><

Прошедшое учащателное простое. Н. п. я позѣвавъ, огрѣвавъ и инные, от того походячіе.

Прошедшое учащателное съ наращеніемъ. Н. п. ямъ позѣвавъ, читовавъ ><

Давно прошедшое учащателное. Н. п. я бывало читовавъ ><

Давно прошедшое учащателное съ наращеніемъ. Н. п. ямъ бывало ><

Будущое. Н. п. буду позѣвати, сѣвати ><

Кромѣ тыхъ временъ маютъ еще глаголы учащателные наклоненія:

Повелителное. Н. п. огрѣвай, сѣвай ><

Неопредѣленное. Н. п. огрѣвати, сѣвати ><

Примѣчаніе.

Нѣкоторые тылко глаголы несовершенные кромѣ звычайныхъ временъ прошедшихъ несовершенныхъ также и времена прошедшіе (164) учащателные, якотежъ и наклонене неопредѣленное учащателное маютъ. Н. п. читаю, спѣваю >< Производится теды время прошедшое учащателное:

а) Въ глаголахъ на **аю** от прошед. несоверш., предостатный слогъ прошедшого несоверш. **вавъ** (**лъ**), **ала**, **ало** >< на **овавъ** (**лъ**), **овала**, **овало** >< перемѣняючи, н. п.

Читавъ	учащ	читовавъ (лъ)
читала	„	читовала
читало	„	читовало.

b) Въ глаголахъ на **ую**, образомъ учащателныхъ спрягаемыхъ, перемѣною самогласной ѳемате **у** на **о**, прилагаючи окончене вавъ (лъ), вала, вало. Н. п. Милую >< учащ. миловавъ ><

Спряженіе глаголовъ учащателныхъ, которыхъ ѳема на **ваю** выходитъ, цѣлкомъ дѣеся подлугъ первого парадигмате читаю и того образомъ производитися звыкло.

Наклонене неопредѣленное.

Наклонене неопредѣленное несовершенныхъ и учащателныхъ формуеся способомъ, вышше при времени прошедшомъ показанымъ, съ коренныхъ слоговъ времене прошедшого и общого окончења **ти** або, що то само естъ, перемѣною остатнои согласнои **въ** або **лъ** (165) первого лица муж. рода единств. числа времене прошедшого простого на общій слогъ **ти**.

Примѣчаніе.

а) Наклонене неопр. глаголовъ на бу и ду дѣлаеся реченымъ способомъ, до коренного слога времене прошед. согласну с прилагаючи. Н. п. Глаголовъ: скубу, гребу, веду, кладу ><

Прош.	Неопредѣл.
Скубъ (лъ)	скубсти
Гребъ (лъ)	гребсти
Велъ	вести
Клавъ (лъ)	класти.

b) Общого произведеня лишаются также глаголы пятого парадигмате першои формы. Глаголы тоты въ неопр. на чи выходятъ. Кромѣ того: стергу и вергу въ неопредѣленномъ наклоненіи межи остатными р и ч самогласною е нарастаютъ: стеречи ><

Время будущое.

Будущое время двоякое єстъ:

а) Несовершенное и тото съ времене будущого глагола воспомагателного єсмъ и наклененя неопредѣленного дѣлается.

Примѣчаніе.

Мѣсто неопредѣленного звычайное єстъ (166) также употреблене времене прошедшого простого, которое съ глаголомъ воспомагателнымъ буду >< время будущое несовершенное значитъ. Н. п. Буду плакавъ, будемо плакали.

b) Совершенное, гды до глаголовъ времене наст. накл. изявит. на початку припрягаеся инна часть мовы. Въ такомъ припадку, яко горѣ помянуто, глаголы несовершенные барзо часто въ совершенные переходятъ и тыхъ правиломъ спрягаются. Н. п. кличу, кажу, волочу, губю совершеннымися стаютъ и время будущое значатъ, коли мовю: закличу, прикажу, доволочу, выгубю ><

Наклонене повелителное.

А) Повелителное простое.

Число єдинственное.

Въ глаголахъ, єдною самогласною оконченыхъ:

а) Второе лице повел. простого числа єдинств. составляеся перемѣною окончења общого третего лица числа єдинств. времене настоящого накл. изяв. е або тъ на и. Н. п.

овку товче Повелит. товчи
Беру бере „ бери.

b) Въ глаголахъ, на двѣ самогласные выходячихъ, мѣсто остатного ю додаеся (167) самогласна и, съ предидучою согласною въ двоегласну ай, уй, ѣй, юй, ой сливаема. Н. п.

Читаю повелит. читай
Милую милуй ><

Примѣчаніе.

a) Глаголы єдносложные: бю, вю, пю въ рускомъ діалектѣ въ наклоненіи томъ на двоегласну, яко то: бій, вій, пій по правилѣ, вышше приведеномъ, выходятъ. Причина зась того єстъ похожденe глаголовъ тыхъ от коренныхъ славенскихъ: бію, вію, пію >< Съ того постерженя оказуеся также причина, для которои тоты самые глаголы въ діалектѣ полскомъ чрезъ biy, piy, wiy >< произносимые бываютъ.

b) Глагола спю повелителное спи.

Число множественное.

a) Въ глаголахъ, ихже повелителное на и, первое лице происходитъ перемѣною окончeня того на ѣ съ приложеніемъ общого мъ. Н. п.

Єдиност. Иди множеств. Идѣмъ
неси несѣмъ
бери берѣмъ
клади кладѣмъ.

(168) Второе лице повстае перемѣною окончeня первого лица множ. мъ на общое тъ.

Н. п. множест. Идѣмъ 2. лице идѣтъ
берѣмъ берѣтъ
несѣмъ несѣтъ.

Примѣчаніе.

Изнимаются нѣкоторые глаголы на чу обохъ спряженій, которыхъ повелителное наклоненіе нынѣ барзѣй полскому подобное, якъ то на таблицахъ спряженій при глаголахъ кличу, скочу >< представлено.

b) Въ глаголахъ, ихже повелителное єдинст. на двоегласну выходитъ, первое лице творится доданемъ общого мо. Н. п. Єдиност. Читай Множ. читаймо
милуй милуймо
плюй плюймо.

Второе лице выникае съ перемѣны окончења перваго лица мо на общое те. Н. п.

Множ. Читаймо 2 лице читайте
милуймо милуйте
плюймо плюйте.

Примѣчаніе.

Окончења повелителного наклоненя на ѣмъ, ѣтъ суть собственнымъ знакомъ діалекта рускаго и теперъ въ сторонахъ, де (169) полщина не была звычайна, въ просторѣчіи посполитые. Но часто слышатися дае наслѣдованіе полскаго діалекта, мовячи:

Беръ мѣсто бери
Несъ „ неси
Судь>< „ суди.

Множеств.

Бермо мѣсто берѣмъ
Берте „ берѣтъ
Несмо „ несѣмъ
Несте „ несѣтъ
Судмо „ судѣтъ.

В. Повелителное съ принукою формуеся:

а) приложеніемъ слога же и тогдыся съ повелителнымъ простымъ сгажае. Н. п. Бериже, несиже, берѣже, несѣтже ><

b) приложенемъ нарѣчія нехай або скороченого няй и тогды съ реченія того и третего лица обохъ числъ времене настоящ. составляеся. Н. п. няй онъ бере, несе, няй они берутъ, несутъ.

Причастіе.

А. Причастіе настоящое дѣлаеся перемѣною общого окончења третего лица числ. множ. времене наст. накл. взяв. тъ на чій або образомъ коренного славенск. на щій (170). Н. п. Причастія глаголовъ: прядутъ, товкутъ, тягнутъ будутъ: прядучій (щій), товкучій, тягнучій ><

Причастіе, такъ воображеное, пріймуе силу и форму именъ прилагателныхъ.

В. Причастіе прошедшое производится приложенемъ до первого лица по его родѣ числа единств. времене прошед. простого слога шій, ша, шое. Н. п. Клавъ, правъ,

товкъ, читавъ переходятъ тымъ образомъ въ причастія: клавшій, правшій, товкшій, читавшій, ша, шое ><

Дѣепричастіе.

Дѣепричастіе съ того самого корене, що и причастіе, формуеся. Приложивши теды до помянутого третего лица числа множ. мѣсто тъ слогъ чи, выникае дѣепричастіе времене настоящого. Н. п. Берутъ, кладутъ >< беручи, кладучи >< приложивши зась:

b) До реченного прошедшого простого слога ши, Н. п. Бравъ, клавъ, горнувъ, произыйде дѣепричастіе времен. прош. бравши, клавши, горнувши ><

Залогъ Страдателный.

(171) О произведеніи причастій страдателныхъ.

Причастіе страдател. двоякое естъ: времене настоящого и прошедшого.

А. Причастіе времене настоящого кончится на мый, а, ое (о). Производится перемѣною общого окончења первого лица числа множественого времене настоящого наклоненя изявителного мо на слогъ мый, ма, мо (о) (!ое). Н. п. беремо, тягнемо, даемо >< выдаютъ причастія: беремый, тягнемый, даемый, а, о ><

В. Причастія времене прошедшого на ный (чрезъ сокращене на нъ), на, но не єднаковое похождене маютъ и такъ:

а) Причастія формы першои парадигмате 3. 4. и 5., формы второи парад. 5 выникаютъ съ приложења слога ный (нъ) къ третему лицу числа єдиств. врем. наст. накл. изявит. залога дѣйствителного. Н. п. третіе лица: тягне, пряде, товче, коле выдаютъ причастія: тягненый, пряденый (нъ), товченый, коленый ><

b) Парадигмате 1. и 2. первои, 1. 2. и 4. второи формы дѣлаются съ наклоненя неопре (172) дѣленного перемѣною общого окончења ти на ный (нъ), на, но (е). Н. п. брати, прич. браный, читати, читаный.

Примѣчаніе. Всѣ наклоненя залога того составляются съ причастія страдателного и воспомагателныхъ глаголовъ єсмъ и бываю, якъ то на таблици спряженя видно.

§. 110.

Произведене Второго Спряженія.

A. Залогъ дѣйствителный.

Наклонене изявителное.

Время настоящое.

a) 1. 2. 3. лице числа единств., 1. и 2. лица множеств. обохъ формъ, также и 3. лице формы першои числа множ. составляются тымъ самымъ образомъ, що и въ спряженіи первомъ.

b) 3. лице числа множественного:

aa) Формы первои парадигмате 2 и 3. походитъ от второго лица числа множ. перемѣною самогласнои и на я и доданемъ общого тъ. Н. п.

2. лице	3. лице
судите	судятъ
чистите	чистятъ.

(173) bb) Формы второи перемѣною окончена ѳемате ю на я и доданя общого тъ:

дою	доятъ
робю	робятъ
хвалю	хвалятъ.

Прошедшое несовершенное простое.

Время тото такъ, якъ и въ спряженіи первомъ, доданіемъ до коренныхъ слоговъ общихъ окончаній формуеся.

Примѣчаніе. Уважаючи на таблицахъ спряженій розмаитые парадигмата, постержемо, яко:

a) Нѣкоторые глаголы въ времени прошедшомъ маютъ єднаковые слоги коренные съ ѳематемъ времене настоящого по усѣченіи остатного слога. Ту належатъ въ спряженіи первомъ глаголы парадигмате 3 формы першои, парадигмате 1. 3. и 4. формы второи.

b) Инныхъ глаголовъ коренные слоги ѳемате времене настоящого сходятся съ слогами коренными времене прошедшого. Таковыми суть глаголы спряженія второго.

Время прошедшое несовершенное съ нара-
(174)щеніемъ, давно прошедшое несовершенное съ нащеніемъ повстаетъ тымъ самымъ способомъ, що и въ спряженіи, приложеніемъ временъ глагола воспомагателного бѣ смъ.

Наклоненіе неопредѣленное.

Наклоненіе тото формуеся такъ, якъ и въ спряженіи первомъ, оставленемъ прошедшого окончена въ (лъ) и приложеня общого ти. Н. п.

Судивъ	Судити
Чистивъ	Чистити.

Будущое несовершеное. Произведеніе времене того дѣеся такъ, якъ и въ спряженіи первомъ.

Наклонене повелителное. Наклоненіе повелителное простое и съ принукою цѣлкомъ формуеся способомъ, при спряженіи первомъ означенимъ.

Причастіе и Дѣепричастіе.

Причастіе и Дѣепричастіе тымъ самымъ образомъ, що и въ спряженіи первомъ, производимы бываютъ.

В. Залогъ страдателный.

О залозѣ страдателномъ спряженя того то само, щосмо при спряженіи первомъ повѣли, уважати треба. Причастіе страдат. времене настоящого такъ, якъ и въ спряженіи первомъ, от першого лица залога дѣйств. (175) накл. изявит. времене наст. числа множ. перемѣною общого мо на мый формуеся.

Причастіе страдат. времене прошедшого составятися звыкло перемѣною окончена ѳемате у або ю на е и приложеня общого ный (нъ), на, но. Н. п.

Ѳема	причаст.
Точу	Точеный (нъ), а, ое (о)
Суджу	Судженый (нъ)
Чищу	Чищеный (нъ)
Гожю	Гоженый (нъ)
Хвалю	Хваленый (нъ).

Примѣчаніе. Причастія 2. парадигмате формы второи, реченымъ нынѣ способомъ творимые, посполитѣ предъ е самогласну л пріймуютъ. Причина того не инна, тылко, же согласну тоту и теперъ єще въ просторѣчіи рускомъ въ ѳематѣ чути. Хотя бовемъ пишемо: Купю, люблю, мовю, произносимо єднакъ образомъ славенскимъ: куплю, люблю, мовлю >< И такъ н. п.

	Роблю	причаст. стр.	робленый
	Гублю		губленый
(176)	Куплю		Купленый
	Трублю		Трубленый.

В. Залогъ Страдателный.

Всѣ наклоненя залога того обохъ спряженій формуются съ причастій страдателныхъ и воспомагателного ѥсмъ и бываю, якъ то при первомъ спряженіи замѣчено.

Парадигмата залога страдателного первого и второго спряженія зри на оборотѣ таблицы II.

Примѣчаніе. Не всѣ глаголы маютъ и могутъ мати залогъ страдателный. Не всѣми бовемъ можна означати дѣйство ѥднои рѣчи, до другои переходячое. Ту належитъ великое число глаголовъ средныхъ, возвратныхъ и мѣстоименныхъ.

§. 111.

О произведеніи наклоненій сослагателныхъ и желателныхъ.

Съ того, що вышше о глаголѣ воспомагателномъ помянуто, (видно, що) нема въ рускомъ діалектѣ особливого сослагателного (modus (177) coniunctivus), желателного (optativus) наклоненя. Мѣсто тыхъ уживаеся наклоненіе изявителное съ приложенемъ союзовъ: гдыбы, ѥслибы, дабы, обы ><

Примѣчаніе. Чуючи недостаточность труда сего въ произведеню наклоненій и составленю ихъ временъ, такову словы первоначалного Автора Граматики славенской Смотрискаго оправдаю: „Аще и многаго искуса (сутъ ѥго слова) въ славенскомъ языцѣ и свойствъ ѥго вѣдомость тщателеви временъ дѣло быти видѣхомъ, посилѣ обаче нашего поисканія сухою стопою и намъ толико нуждну вещъ прейти недостояше“.

§. 112.

О глаголахъ сложеныхъ обохъ спряженій.

Глаголы діалекта руского образомъ діалекта славенского чрезъ совокуплене иннымъ частемъ мовы розманитое значеня прибираютъ. Части мовы, глаголомъ совокупятися звыклые, сутъ посполитѣ: имя, (178) предлогъ, союзъ и нарѣчіе. Къ належитому познаню скутку совокупленя того:

А. На приведеное вышше въ §. 85. различіе межи глаголами несовершеными (полными) и совершеными (неполными), однократными и учащателными, также:

В. На силу доданои части мовы уважати треба. Съ различія того наступуючіе правила слѣдуемо:

1. Предлоги: въ, вы, до, за, пере >< по, съ, от, разъ >< глаголомъ несовершеннымъ приложеные, время настоящое въ будущое перемѣняютъ и тогды глаголы несовершенного знаменованя въ совершенное переходятъ. Н. п.

Несовер. Наст.	Соверш. Будущ.	Несовер. Наст.	Соверш Будущ.
беру	выберу	(колю)	переколю
	доберу	читаю	вычитаю
	заберу		дочитаю
тягну	вытягну		перечитаю
	потягну	хорую	захорую
(179)	стягну		перехорую
колю	вколю	несу	донесу
	выколю		занесу
	доколю		понесу
	заколю		принесу.

2. Тоты самые предлоги при глаголахъ, що до значеня и формы або що до значеня тылко учащателныхъ, времене настоящого не перемѣняютъ. Н. п.

Наст.	Настоя.	(Наст.	Настоя.)
ношу	доношу	(купую)	докупую
	выношу		закупую
	заношу	писую	выписую
(180)	отношу		записую
	сношу		розписую
лажу	вылажу	сѣваю	высѣваю
	долажу		досѣваю
	перелажу		засѣваю
купую	выкупую		пересѣваю.

То само: обвиваю, завиваю, повиваю, прививаю ><

3. Тоты самые предлоги при глаголахъ, съ натуры совершенныхъ (неполныхъ), по силѣ своего значеня способъ дѣйствія безъ перемѣны времене выражаютъ. Н. п.

дамъ	выдамъ	(купю)	закупю
(181)	роздамъ	мкну	вымкну
купю	выкупю		замкну
	докупю		примкну ><

Примѣчаніе. Глаголъ знаю, съ предлогами: вы, до, по >< споеный, въ діалектѣ рускомъ двоякое значене мае. Коли гласоудареніе ѳемате на остатну самогласну ю падае, тогды значитъ время настоящое. Мовячи теды: вызнаю, дознаю, то само ѥстъ, що въ пол'скомъ; wyznaię, doznaię. Коли зась гласоудареніе на самогласну предлога або на остатномъ ѳемате а предолжается, тогды время будущое знаменуе. Н. п. дознáю, признáю, вызнáю отповѣдае пол'скому: doznam, przyznam, wyznam.

4. Сутъ нѣкотрые сложеные, безъ предлога жадного значеня въ рускомъ діалектѣ немаючіе. Таковые глаголы значене свое (182) цѣлкомъ от предлога берутъ. Н. п.

завиваю	обвиваю	перевиваю
зазираю	обзираю	позираю
зазываю	обзываю	позываю
высылаю	насылаю	посылаю
высыхаю	насыхаю	обсыхаю
зачинаю	начинаю	починаю
втѣкаю	затѣкаю	дотѣкаю.

§. 113.
О причастіи.

Причастіе ѥстъ часть мовы скланяема, свойства имене и глагола маючая. Для тыхъ то свойствъ кождое причастіе въ собѣ глаголъ и мѣстоименіе замыкае. Мовячи н. п. даючій, беручій >< то само значитъ, що: тотъ, который дае, бере ><

§. 114.
Свойства причастія.

Причастіе мае вспѣлные:

A. Съ именами

a) Родъ муж.	даючій,	тримаючій,
женск.	даюча,	тримаюча,
сред.	даючое,	тримаючое.

b) Падежи и число такъ, якъ имена прила(183)гателные. Н. п.

Єдинств.	Множеств.
Даюч(о)ій	Даючій (! даючіи)
Даючого	Даючихъ ><

B. Съ глаголами

a) Время. Н. п. b) Залогъ

Наст. тримаючій, Дѣйств. тримаючій, ча, чое,
Прошед. тримавшій. Страд. тримаемый, ма, мое.

Состояне тото причастій обачъ на таблицахъ спряженій.

Примѣчаніе. a) Окончења причастія залога дѣйствит. времене настоящого на чій, ча, чое въ діалектѣ рускомъ посполитшое естъ, нежели славенское окончене на щій, ща, щое, въ нѣкоторыхъ тылко писмахъ рускихъ уживаное.

b) О причастіяхъ страдателныхъ въ обще уважати треба, же таковые, особливе причастія времене настоящого, глаголомъ діалекта славенского властивые, частше въ писемныхъ рускихъ сочиненяхъ, нежели (184) въ просторѣчіи, уживаные бываютъ.

§. 115.

Склоненіе причастій.

Причастія, маючіе окончене именъ прилагателныхъ, тыхъ образомъ во всѣхъ родахъ и числахъ скланяются.

Глава втора.

О нескланяемыхъ частехъ мовы.

Четыри сутъ нескланяемые части мовы: нарѣчіе, предлогъ, союзъ и междометіе.

§. 116.

О нарѣчіи.

Нарѣчіе естъ часть мовы нескланяема, неюже околичность (обстоятелство) рѣчи або дѣянія якового докладнѣйше означаемо. Н. п. борзо бѣжитъ, давно стоитъ, блиско лежитъ ><

§. 117.

Подѣлъ нарѣчія.

По розмаитому значеню розмаитые суть нарѣчія:

A. Нарѣчія времене:

a) настоящого: днесь, заразъ, нынѣ, нынка, теперъ ><

(185) b) прошед.: вже, уже, вчера, давно, негдысь, зразу, перше, тогды, ногды ><

c) будущого: завтра рано, погодивше, необавомъ ><

d) непевного: докижъ, коли, колись, неколись, часомъ, пѣзно;

e) непрестаного: все, николи;

f) скорого: борзо, духомъ, пилно, хутко, швидко, що чимхуть, блапѣ (?) ><

B. Нарѣчія мѣсця: вонъ, вотъ, всюдый (всядый);

a) на вопросъ: где? верхомъ, гевъ, гетъ, гевотки, гинотки, осʼде, пречъ, сѣ, сюда, тамъ, тамки, деинде, тутки, дома ><

b) вѣдкій? вѣдтый, вѣдный;

(186) c) поки? дотый, покій, покый ><

d) якъ далеко? блиско, далеко, далѣй ><

C. Нарѣчія способу:

a) мышленя: вѣрнѣ, щирѣ, сердечнѣ ><

b) мовленя: гладко, гарастъ, добрѣ, краснѣ ><

c) дѣланя: нарокомъ, тихо, чуле, чисто.

d) многости: годѣ, досить, (вще) купа, мало, много, цимало, ничъ, никусъ, нщи, посполу, разомъ, трохи, тылко, цѣлкомъ, загаломъ, сила ><

e) движеня: втѣки, вноги, назадъ-гусь, драпцы, назадъ, напередъ, поволи, помалу, пѣшки, пилно, скоро (187), хѣлцы, рачки ><

f) примусу: гайда, конче, нехай, няй, нуже, пречъ ><

g) уравненя: борше, блише, гѣрше, лѣпше, далше, далѣй, ледве, найбарзѣй, хотяй ><

h) увѣреня: пакъ, пакли, лише, прецѣ, сѣ, сякъ, кажѣ, такъ, овшемъ.

i) переченя: бынаймѣй, вопсѣ (wniwecz, marnie), нѣ, нѣтъ, нисякъ, нитакъ ><

k) указаня: нитакъ, позакудый ><

l) заключеня: венцъ, длятого, затымъ, зачымъ, теды.

m) вонтпеня: видишъ (podobno), гдыбы, єслибы, знати (znać), може ><

C. Нарѣчія числителные: двояко, подвѣйнѣ, разъ трояко.

D) Нарѣчія вопрошеня: коли, кудый, вѣдкій (188), нащо, пощо, хто, чому, якъ ><

Примѣчаніе. а) Нарѣчіе пакъ, въ писмахъ рускихъ и посполитой мовѣ звычайное, естъ также знакомъ діалекта руского, которымся онъ от россійского различае. Россійское нарѣчіе какъ въ рускомъ діалектѣ не звычайное. Помянутое нарѣчіе пакъ въ Статутѣ Вел. Княж. Литовского, въ писмѣ С. перевода Доктора Скорины, а затымъ на бѣлой руси, въ діалектѣ ческомъ, сербскомъ и въ просторѣчіи межи Русинами от пасма Карпадскихъ горъ, въ червоной Руси, на Подолю и Украинѣ, а затымъ въ цѣлой Малойрусси посполито.

b) Нарѣчія качества, от прилагателныхъ произведеные, въ бѣлорускомъ нарѣчіи на е, а въ малорускомъ на ѣ выходити звыкли. Мовимо теды: добрѣ, конечнѣ, краснѣ, марнѣ >< або блишше къ полскому: добре, конечне ><

§. 118.

О Предлозѣ.

Предлогъ естъ часть мовы, котора при (189) имени розмаитые того припадки, при глаголѣ розмаитый способъ дѣянія значитъ. Дѣлимо теды предлоги по ихъ силѣ при именахъ, а по ихъ положеню при глаголахъ.

§. 119.

Подѣлъ предлоговъ по ихъ силѣ при именахъ.

По силѣ значеня при именахъ сутъ предлоги:

а) Движенія: въ, до, къ. Н. п. пришовъ до села, поихавъ въ дорогу ><

b) Блискости: при, блиско, до. Н. п. при мнѣ, блиско него.

c) Времене: чрезъ, на. Н. п. чрезъ нѡчъ, на день.

d) Мѣсця: надъ, середъ, по, подъ. Н. п. надъ землею, середъ дороги, по селѣ, пѡдъ домомъ ><

e) Совокупленя: съ, зъ. Н. п. бывъ съ нимъ.

f) Причины: про або для, за. Н. п. для сына, за що.

g) Сказаня: о. Н. п. мова о тобѣ.

h) Початку: изъ (зъ), от. Н. п. от серца, зъ рукъ ><

(190) §. 120.

Подѣлъ предлоговъ по ихъ состоянію.

При глаголахъ предлоги кладутся передъ глаголами сочинителнѣ и сложнѣ або ено сложнѣ.

a) Сочинителнѣ (то єстъ, которые также деинде сами стояти могутъ) и сложнѣ стоятъ предъ глаголами предлоги: въ, до, за, изъ, со, на, надъ, о, объ, по, подь(!), предъ, при, съ, со. Н. п. удаю (вдаю), надаю, придаю, подаю ><

b) Сложнѣ тылко выпережаютъ глаголы: вы, возъ, низъ, разъ, пере, про. Н. п. выношу, возношу, розношу, переношу, простаю ><

Примѣчаніе. a) Предлоги, сложнѣ стоячіе, значеня нѣкоторыхъ коренныхъ глаголовъ цѣлкомъ перемѣняютъ, якъ то въ наступующихъ прикладахъ видно:

Добыти значитъ: рѣчи якои силою доступити.

Добыти значитъ: на мѣсци до певного часу позостати.

(190) Набыти значитъ: що за гроши або промысломъ якимъ отримати.

Забыти значитъ: що с'памяти выпустити.

То само дѣеся въ инныхъ глаголахъ. Н. п. замкну̀, вы́мкну, заста́ну, перестану ><

b) Нѣкоторые предлоги звыклися съ падежемъ сочиняти або въ сочиненіи сами стояти. Съ тои то причины, двояку маючи силу, сутъ въ первомъ припадку предлогами, въ другомъ нарѣчіями. Н. п. мовячи: блиско дому, около города, мимо церкви, маютъ силу предлоговъ. Но: онъ блиско стоитъ, наверни около, иди мимо >< сутъ нарѣчіями. Для различія того окончене нарѣчія черезъ ѡ, а предлога чрезъ о въ писмѣ значено бывае.

§. 121.

О Союзѣ.

Союзъ єстъ часть мовы, инные части мовы къ лѣпшому разумѣню звязуючая. Союзы маютъ розманту силу и положене.

§. 122.

Подѣлъ союзовъ по ихъ силѣ.

Союзы дѣлятся по силѣ значеня на:

(192) a) Соединителные: и, гды. Н. п. и рано и пѣзно.

b) Раздѣлителные: або, либо, ани, ни. Н. п. або роби або терпи.

c) Условные (варунковые) єсли, єжели, чилишъ бы, гдыбы, прецѣ >< Н. п. єсли прійдешъ ><

d) Винословные (причину оказуючіе): бо, абовемъ, алить, поневажъ, нжъ, же, якобы, прото, длятого. Н. п. давъ, бо хтѣвъ, знаю, нжъ прійде.

e) Противоположеные: но, єднакъ, хотя, да. Н. п. єднакъ знати треба, же хто старшій, тотъ не молодшій.

f) Наносителные: и такъ, тѣмже, венцъ, теды, овожъ, далѣй, прочее, слѣдователно. Н. п. тѣмже хвалѣмъ Б(о)га.

§. 123.

Подѣлъ союзовъ по ихъ положеніи.

По положеніи дѣлятся союзы на a) Предидучіе: поневажъ, єслн, ничи >< (193) b) Послѣдуючіе: теды, но, єднакъ, то. Н. п. єслись мудрый, то варуйся злого. Хотя прикро робити, єднакъ мило поживати.

§. 124.

О Междометіи.

Междометіе єсть часть мовы, неюже силнѣйшое порушене души (страсть) выражаемо. Въ междометіяхъ силу и похожене уважати треба.

§. 125.

Подѣлъ междометій по ихъ силѣ.

По силѣ междометіе значити може:

a) Радость: гой, га.

b) Смутокъ: ахъ, горе! бѣда! іой! о долежъ моя, доле.

c) Удивленіе: ба! овъ! тото, ну, вотъ!

d) Призрѣніе (взгарду): фе, фуй, гетъ, пекъти, пекъ.

e) Смѣхъ: ха, ха, ха!

f) Заказъ: от цитъ, ани слова, гетъ, пречъ.

(194) g) Желанія: ано, обы, дай, боже! нуже.

h) Отзываня: га, що, ась.

i) Боязни: уй, зле, страхъ.

k) Погрозы: ейже, ейже, но, но, ша, цитъ, вара!

§. 126.

Подѣлъ междометій по ихъ похоженю.

По исхожденю дѣлятся междометія на: a) свойственые, которые сами собою стоятъ. Н. п. ахъ, га, ба ><

b) заимственые, которыеся от инныхъ частей мовы берутъ. Н. п. бѣда, горе! жал'ся, Боже!

Часть трета.

§. 127.

О орѳографіи

або правописаніи.

Орѳографіа єстъ наука, поединчіе писмена, слоги и цѣлые слова правописати.

§. 128.

О правописаніи самогласныхъ.

А. Правила правописаня самогласныхъ.

1. Самогласные пишутся такъ, якъ (195) ся произносятъ.

2. Въ писаніи различіе межи е и є, і, и, ы и ѣ, о и ѡ, оу и ѹ, ы и ѧ заховати треба.

Примѣчаніе. Нѣкоторые тылко самогласные инакшеся произносятъ, якъ то въ орѳепіи въ § показано.

а) е въ сердинѣ и на конци словъ стояти звыкло. Н. п. стеречи, бере ><

b є пишеся: аа) на початку въ словахъ: єсть, єстество, єденъ >< и тогды отповѣдае полскому іе;

bb) въ сердинѣ для различія падежей єдинственныхъ от множественныхъ єднакого произношеня. Н. п.

Єдинственно	Множественно
Тотъ старєцъ	тыхъ старєцъ.

В. і. и, ы, ѣ, ѵ.

а) і пишеся тылко аа) Въ чужестранныхъ реченіяхъ. Н. п. Іоанъ, Ѳеофілъ ><

bb) предъ слогомъ, от мягкой або тонкои (196) самогласнои починаемымъ. Н. п. бію, тяжкій ><

b) и стоитъ посполитѣ:

аа) на початку словъ. Н. п. Имя, ихъ ><

bb) въ сердинѣ. Н. п. Кличу, вино, миска ><

cc) на конци по согласныхъ: г, к, х, ж або съ другою самогласною двоегласну творячи. Н. п. дати, хваленый, тонкій ><

dd) во всѣхъ инныхъ припадкахъ, де тримаются (! тримаючися) властивого выговору, ани і, ани ы, ани ѣ писати не годится. Н. п. бити, гонити ><

c) ы. aa) на початку николи некладеся. Пишеся зась:

bb) Въ сердинѣ въ словахъ кореннихъ: быкъ, быля, быти, выдра, выкну, вымя, высокій, выю, грызу, дымъ, дыня, дыхаю, дышель, колышу, корыто, копыто, крыю, лысый, мы, мысль, млынъ, мышъ, мыю, пастыръ, плыну, прыскаю, лытаю, рыба, рыгаю, рыжій, рыкъ, рыю, слышу, встыдъ, сынъ, сыпю, сыръ, ты, четыри, языкъ ><

(197) cc) На конци именъ прилагателнихъ и причастій, которыеся въ имен. числа єдинств. муж. рода грубою двоегласною кончатъ. Н. п. святый, воланый.

Также въ нѣкоторыхъ падежехъ именъ и мѣстоименій частю для выраженя властивого произношеня, Н. п. тои воды, хоробы >< частю образомъ славенского діалекта для различія падежей. Н. п. въ множест. числѣ имен. тоты воини, вини. воины, якъ то Мелетій различае.

Примѣчаніе. Свѣдомыи діалекта славенского, руского и пол'ского признати мусятъ аналогію всполного рускому съ славенскимъ діалектомъ и и ы и полского y. Во всѣхъ правѣ реченіяхъ тамъ, де въ рускомъ и, въ пол'скомъ i, а де въ рускомъ ы, полское y писатися звыкло. Н. п.

полск.	руск.	(полск.	руск.)
nici	нитки	miły	милый
nisko	ниско	bydź	быти
(198) misa	миса	dyszel	дышель
list	листъ	kryć	крыти.

Заходитъ однако межи рускомъ и а пол'скомъ i различіе выговора, якъ то на своимъ мѣсци оказано.

d) ѣ. Кромѣ глаголовъ: ѣмъ, ѣду и имене сущ. ѣжъ, ѣдъ (iad) въ сердинѣ тылко и на конци писатися звыкло. Н. п. лѣто, тои долѣ, добрѣ ><

e) v пишеся въ чужестранныхъ. Н. п. Cvнодъ, Vпакой.

c) o и ѡ. a) o пишемо посполитѣ, гдеся ѡ не уживае, особливѣ зась:

aa) На початку простыхъ рускихъ реченій. Н. п. орелъ, острю ><

bb) Въ сердинѣ и на конци реченій, также въ словахъ, съ во, восъ, до, мо, по, подъ, про, со — сложеныхъ. Н. п. Око, образъ, волаю, доложу, молочу ><

b) ѡ пишеся (199) на початку именъ, глаголовъ простыхъ и нарѣчій, съ о, овъ и от сложеныхъ. Н. п. ѡдѣваю, ѡбливаю, ѡдаю ><

bb) Въ сердинѣ для розности падежей числа єдинств. от множеств. Н. п. тои воды, тоты вѡды.

cc) На конци нарѣчій и падеже родит. муж. рода числ. єдинств. Н. п. скорѡ, холоднѡ, высокогѡ, доброгѡ.

dd) на конци первого лица глаголовъ числа множ. времене настоящаго наклоненія изявит. Н. п. даемѡ, носимѡ ><

ee) Въ нѣкоторыхъ чужихъ словахъ. Н. п. Ирѡдъ, Іѡанъ, Ѳаѡръ.

D. Оу и ѕ. a) оу пишеся на початку.

b) ѕ въ сердинѣ и на конци реченій. Н. п. оучѕ.

C. Ꙗ и ѧ. a) ꙗ на початку.

b) ѧ въ сердинѣ и на конци стояти звыкло. Н. п. ꙗблоны, бꙋю.

Примѣчаніе. Въ єдномъ тылко словѣ ѧзыкъ, коли значитъ членъ тѣла, ѧ на початку стоитъ.

(200) §. 129.

О правописаніи согласныхъ.

Правила.

1. Согласные такся пишутъ, якъся вымавляютъ.

2. Согласные, подобнымъ способомъ произносимые, въ писаніи различати треба.

Ту належитъ заховане различія:

A. Межи поединчими:	B. Межи сложеными:
a) з и с	a) сч и щ
b) ѕ и з	b) ф и ѳ
c) ъ и ь	c) пс и ѱ
	d) кс и ѯ.

Примѣчаніе. Науки призвоитого уживаня писменъ тылко уважнымъ читанемъ писмъ доступити можна. Для того мѣсто приведеня многихъ прикладовъ учащихся до пилного читаня взываемо.

§. 130.

(201) О писаніи великихъ и малыхъ писменъ.

Правила.

Великіе писмена пишутся:

1. На початку каждои мовы и поточцѣ. Н. п. Рука руку мые. Шануй старшихъ.

2. Въ началѣ кождого стіха. Н. п.

Христе, царю милостивый,
Якжесь много терпеливый!

3. На початку именъ собственыхъ: осѻбъ, земль, мѣстъ, рѣкъ, наукъ. Н. п. Петръ, Пермышль, Сянъ, Філософіа.

4. На початку именъ и мѣстоименій, титулы знаме(ну)ючихъ. Ваше Преосвященство.

5. По двоюточію, колися нова рѣчъ вытачае. Н. п. Х(ристо)съ приказуе: Любѣтъ враги вашіе ><

§. 131.

О правописаніи слоговъ.

Правила правописанія слоговъ.

Слоги такъ ся пишутъ, якъ ся слагаютъ.

§. 132.

О правописаній цѣлыхъ реченій.

Правила.

(202). 1. Каждое реченіе отдѣлнѣ то єстъ особно писати треба. Злебы н. п. писалося: дайнамъднесь, но добрѣ пишемо: дай намъ днесь ><

2. Предлоги, правячіе падежми, отдѣлнѣ писатися звыкли. Н. п. до дому, при церкви ><

Примѣчаніе. Гды падежъ яковый съ своимъ предлогомъ кладеся мѣсто нарѣчія, то предлогъ от него не разлучаеся. Н. п. вкупѣ, вдома, смеркомъ.

3. Нарѣчіе не совокупляеся всѣмъ частемъ мовы, коли:

а) Отрицаніе (negationem) єдного тылко слова, а не цѣлого предложенія значитъ. Н. п. Нещастя, немощъ ><

b) коли слово, съ которымся не сливае, безъ не значеня не мае. Н. п. Ненависть, невѣста, недуга, нехай ><

Послѣдующее глаголомъ ся все онымъ совокупляеся. Н. п. смучуся, бойся.

(203) *Часть четверта.*

О Сунтаѯи або о Сочиненіи.

§. 133.

О Синтаѯи въ обще.

Уживаные до тыхъ часъ поединчіе части мовы нато суть, абысмо ними мысли нашіе въ певномъ порядку и звязѣ выражали. Наука выраженя поединчихъ частей мовы въ певномъ порядку и звязѣ Сунтаѯисъ або сочинене зовеся.

Помянутый порядокъ и звязъ на логическомъ сходствѣ або гармоніи мысли нашихъ съ част'ми мовы и на особливомъ свойствѣ языка залежитъ. Съ того слѣдуемо, же Сунтаѯисъ каждого языка двоякіе правила въ собѣ замыкае:

а) Общіе то есть всѣмъ языкамъ посполитые.

b) Особеные, каждому діалектови съ особна властивые.

Правила тоты учатъ на самый передъ способу, яковымъ собѣ поединчіе слова согласуютъ, потому, якого падеже, степене и наклоненя едны по другихъ вымагаютъ, а наостатокъ, якимъ порядкомъ пособѣ стояти звыкли.

Примѣчаніе. (204) Любители словесности науку правого мысленя (Логику) и науку правои мовы (Граматику) за нероздѣлные сестры уважали. Къ докладнѣйшому познаню правилъ сочиненя граматического приводимо ту въ короткости основанія логического сочиненя.

1. Мова естъ образомъ мысли. Тотъ ено добрѣ и право мовитъ, хто право и добрѣ мыслитъ.

2. Кажда мысль три части въ собѣ замыкае:

а) Рѣчь або предметъ мысли. Н. п. дерево, наука ><

b) Свойство тои рѣчи. Н. п. свойство дерева: высокое, твердое >< науки: трудна, пожиточна.

с) Признане або перечене, если то або ово свойство предметови якому пристоитъ або непристоитъ. Н. п. дерево естъ твердое. Наука естъ трудна.

3. Кажда съ тыхъ трохъ части мае свое властивое имя. И такъ въ реченомъ прикладѣ:

а) Рѣчъ зовеся: подлежащое,

b) Свойство „ сказуемое.

c) Понятіе, сходство або несходство свойства (205) съ рѣчою выражаючое, союзъ зовеся.

4. Признане або перечене сходства сказуемого съ подлежащимъ зовеся судъ.

5. Судъ, словами выраженый, называеся предложеніе (okres).

6. Не всѣ тые части суда выразнѣ въ мовѣ найдуются. Коли н. п. мовю: день ясный, дорозумѣваеся союзъ єсть.

7. Предложенія сутъ розманитые:

a) Утвердителные. Н. п. Я стою.

b) Отрицателные. Н. п. пыха не єстъ добродѣтель.

c) Простые. Н. п. вода тече.

d) Сложеные. Н. п. Шануй отца и матеръ, абысъ долго живъ на земли.

e) Условные то єстъ варунковые. Н. п. Єслись хрістіанинъ, то люби твоихъ невороговъ.

f) Вопросителные. Н. п. Хтожъ мя пожалуе?

Далшое розвинене тыхъ основаній естъ предметомъ науки логическои.

§. 134.

Подѣлъ сочиненія.

По приведеномъ нынѣ различію Сунтаґмъ або сочинене троякое єстъ:

(206) a) Сочинене согласованія (zgody),

b) Сочинене правленія (rządu),

c) Сочинене розположеня (szyku).

Раздѣлъ первый.

О сочиненю согласованія.

§. 135.

Согласованіе мѣстоименія, имене прилагател. и причастія.

1. Мѣстоименія, имена прилагателные и причастія сгажаются съ своими существителнымъ явнымъ або утаенымъ:

a) Въ родѣ. Н. п. горка наша доля.

b) Въ числѣ. Н. п. Мы негдысъ славныи (люде).

c) Въ падежи. Н. п. Съ нами (людми) Б(о)гъ. Краснымъ голосомъ мовитъ (онъ).

Примѣчаніе. Коли о старшомъ або о особѣ, для уряду, годности або инного якого преложенства почтеня годной, мова єстъ, тогды мѣстоименіе въ множественомъ числѣ стояти звыкло. Н. п. Вы, пане староста. Васъ, тату, шаную.

2. Мѣстоименія: я, ты, мы, вы всѣ три (207) роды заступуютъ. Н. п. Я тихій, тиха, тихое ><

Примѣчаніе. Сокращеные мѣстоименія: ми, ти, си, властивѣ дателенъ знаменуючіе, мѣсто: мой, твой, свой стояти звыкли. Н. п. Она ми мати. Онъ ти приятель.

3. Имя прилагателное, также и причастіе, до болше именъ существителныхъ єдинст. числа относимое, въ числѣ жножест. або въ числѣ предидучого имене класти ся звыкло. Н. п. Побожные братъ и сестра. Порядокъ, праця и терпеливость каждому пожиточна.

4. Мѣстоим., прилагат. и причаст. при двохъ именахъ, съ которыхъ єдно сущест., а другое собственое, число и родъ существителного заховуе. Н. п. Давное мѣсто Пермышль. Сплавна рѣка Сянъ.

5. Прилагателное, мѣстце существителныхъ заступуючое, средного рода бывае. Н. п. чи го лихо принесло. Намъ тото дивно.

§. 136.

Согласованіе глагола.

(208) 1. Глаголъ, до бѣлше подлежащихъ относимый, часомъ єдинственѣ, а часомъ множественѣ кластися звыклъ. Н. п. Минула весна и лѣто. Село и дворъ выгорѣли.

Примѣчаніе. Межи подлежащими розманитыхъ лицъ и родовъ глаголъ предидущій першенство лица и рода, послѣдующій першенство лица заховуе. Н. п. Ту бывъ мой братъ и твоя сестра. Я и ты, брате, ходилисмо до школы.

2. Коли подлежащое не єстъ означеное, тогды глаголъ средному роду согласуе. Н. п. того ту не бывало. Копа лѣтъ минуло.

3. Съ нарѣчіями, количество неопредѣленое то єстъ число або многость выражаючими, глаголъ въ числѣ єдинств. и средномъ родѣ кладеся. Не мало же было не щасливыхъ на свѣтѣ? Половина ихъ пропало.

§. 137.

О согласованіи именъ числительныхъ.

1. Числительные: єденъ, два, три, четыри своимъ существительнымъ въ родѣ, числѣ (209) и падежи согласуютъ. Н. п. Єденъ Б(о)гъ, єдна вѣра, єдно крещеніе. Четыры недѣлѣ.

Примѣчаніе. Єстъ звычай въ діалектѣ рускомъ средные числит.: двое, трое, четверо >< съ родителнымъ безъ различія рода совокупяти. Н. п. Двое кони. Троедѣвчатъ. Четверо хлѣба.

2. Числителная: пять, шесть >< съ Родителнымъ стоятъ. Н. п. Пять лѣтъ. Сто овецъ ><

Раздѣлъ вторый.

О сочиненю правленя.

§. 138.

О правленіи въ обще.

Правленіе граматическое залежитъ на розманитости падеже и наклоненя, якого єдна часть мовы по другой вымагае.

§. 139.

О правленіи имене существ. и прилагат.

Именителный. Имена существ., прилагат. и мѣстоимен., коли суть подлежащимъ предложеня и коли ними на вопросъ: хто, що отповѣдаемо, стоятъ въ падежи именителномъ. (210) Н. п. Б(о)гъ отецъ сотворитель ><

Родителный. а) Имя существ., прилагат., къ означеню другого приведеное, собране або часть выражаючое, нимже на вопросъ: чій, чіего, кого, чого? отповѣдаемо, въ родителномъ стоитъ. Н. п. Сынъ нашого пана. Коновъ воды. Копа жита. Пѣлъ року ><

b) Прилагателное, мѣсце существ. заступуючи, достатокъ, нужду, желане знаменуючое, родит. правитъ. Н. п. полный воды. Годенъ похвалы, невартъ кавалка хлѣба. Прагнучій славы.

Дателный. Имя существителное або мѣстоименіе, которымъ на вопросъ: кому чому отповѣдаемо, въ дателномъ стояти муситъ. Н. п. Дай убогому.

Примѣчаніе. Часто также образомъ славенского языка дателный мѣстце родителного заступуе. Н. п. мѣсто: Конецъ тои справы. Початокъ лѣса. Отецъ дѣтей, мовимо: (211) Конецъ той справѣ. Початокъ лѣсу. Отецъ дѣтемъ.

Творителный. Гдыся значене имене существителного або прилагателного самостоячого чрезъ другое имя существ. або прилагателное: начиня, великость, малость або способъ, яковымся що дѣе, знаменуючое, дополняе, тогды тото остатное творителного падеже вымагае. Н. п. Забойство мечомъ. Оране плугомъ. Малый взростомъ. Славный наукою (въ).

Примѣчаніе. То само о степени разсудителномъ и провозходителномъ тримати належитъ, коли мовимо: старшій трема лѣтами. Найскоршій ногами. Найповабнѣйшій красотою ><

§. 140.

О правленіи мѣстоменій.

Мѣстоименія не маютъ особливого правленя опрочъ условныхъ мѣстоименій: чимъ, тѣмъ, степене разсудителного вымагаючихъ. Н. п. Чимъ старшій, тѣмъ осторожнѣйшій. Чимъ бѣлше, тѣмъ лѣпше.

(212) §. 141.

О правленіи числителныхъ.

Зри о согласованіи.

§. 142.

Правленіе глаголовъ дѣйствителныхъ и средныхъ.

Именителный. Глаголы: єстъ, бываю, стаюся съ двома именителными стояти звыкли. Н. п. Я єсмъ Б(о)гъ твой. Наши хлопи не все (сутъ) дурніи люде. Стаюся лѣпшій.

Примѣчаніе. Часто єднако сказуемое въ творителномъ переходитъ. Н. п. Они сутъ нашими панами. Стаюся лѣпшимъ.

Родителный. 1. Глаголъ єсмъ, посѣданя знаменуючій, на вопросъ: чій, чія, чіего? родителенъ правитъ. Н. п. Наука то єстъ нашихъ старшихъ. Будь доброи мысли.

2. Глаголы, которыми часть, потребу або що несполна быти выразити хочемо, родителенъ правятъ. Н. п.

Принеси дровъ. Дай ми воды. Напирався ѣдла. Не взявъ одробины ><

(213) 3. Глаголы дѣйствителные, въ значеню утвердителномъ винителному согласуючіе, въ значеню отрицателномъ родителного вымагаютъ. Н. п.

Утвердителный	Отрицателный
Єстъ правда	Нема правды
Вмѣе право	Не вмѣе права.

4. Глаголы средные, возвратные, яко тежъ и инные возвратного значеня способные, родителенъ правятъ, коли сказуемымъ на вопросъ: кого, чого? отповѣдаемо. Н. п. Боюся Бога. Учуся филозофіи. Напився лиха. При нѣкоторыхъ дателенъ лица стоитъ. Н. п. Хочемися пити. Снилomися тои ночи ><

5. Глаголомъ: встыдъ, досвѣдчене, вырeченеся, желане, надѣю, оборону, опущене, послухъ знаменуючимъ, родителный согласуетъ. Ту належатъ: бороню, волаю, глядаю, добываю, забываю (ся), жалую, коштую, мину, плачу, желаю, ненавижу, прошу, слухаю, жичу (взаимъ беру), уймую >< Н. п. Бороню мого права. Глядаю гроша. Плакала мати сына. Жалую часу ><

Дател. (214) Дателнымъ панують глаголы, которые датокъ, взгарду, зависть, помочъ, пребачене, прировнане, службу выражаютъ и чрезъ отповѣдь на вопросъ: кому, чему значене предложеня дополняютъ. Н. п. Дай намъ и людемъ, Господи! Завидитъ сосѣду. Помагай ближнему. Вашець просимо. Кланяемо (ся) вашецѣ.

Винителенъ. Глаголы дѣйствителные, которыхъ значене дополняеся сказуемымъ на вопросъ: кого, що? винителного вымагаютъ. Н. п. люби правду. Шануй матеръ. Появъ дѣтину. Носити землю.

Меновитѣ стоятъ съ винителнымъ:

Глаголы: а) Которымъ спрягаются числителные: оба, єденъ, два, три, четыры на вопросъ: якъ давно, сила, много? Н. п. ходивъ четыры недѣлѣ. Оба мѣсяцѣ дармо збавивъ. Три лѣта го не было. Маю три чверти поля. Четыры бочки выпорожнивъ.

b) Которые значатъ физическое порушене, працу, старане, любовъ, славу, честь, умѣетность >< Н. п. веду брата. Мыю коновъ. Шию кошулю. Продаю збѣжа. Пишу листъ. Поймую Граматику. Оплакуймо нашу бѣду.

(215) Примѣчаніе. Коли о животныхъ мужеского рода єстъ мова, то свойствомъ діалекта славенского также и въ діалектѣ рускомъ родителенъ не различаеся от винителного. Звычай тотъ такъ єсть славенской мовѣ властивымъ, же животные мужескіе особливого винителного не маютъ. Мовимо теды. Н. п. на вопросъ: кого, що? люби брата и сестру. Продавъ коня и корову. Познѣйшіи писатели для различія падеже родителного от винителного родителный на ѡ, а винит. на о кончити звыкли, якъ то на своимъ мѣстци въ (§. 128) показано.

Звателный. Второе лице повелителное, вопросителное, желателное або молителное значене маючое, звателному сочиняеся. Н. п. Дай, Боже, щастя! Выслухай насъ, пане и монархо нашъ!

Сказателный. Сказателный падежъ съ предлогомъ о стоитъ при глаголахъ, коли сказуемое на вопросъ: о кимъ, о чимъ? значеня ихъ дополняе. Н. п. Жие о своимъ хлѣбѣ. О голодѣ робитъ. О наукахъ мова.

(216) Творителный. Падеже творителного на вопросъ: кимъ, чимъ? вымагаютъ:

1) Глаголы означаючіе:

a) Причину. Н. п. наукою (въ) и обычаями можна славы набыти.

b) Способъ. Н. п. великимъ трудомъ поконавъ го.

c) Порушеня прироженые и рукодѣяные. Н. п. махавъ руками. Добавъ долотомъ ><

d) ходъ съ мѣсця на мѣсце на вопросъ: кудый? Н. п. пѣшовъ манивцями. Ходивъ свѣтами. ѕкиомъ двери (сутъ).

e) Время. Н. п. вечеромъ, смеркомъ то сталося.

f) Свойство. Н. п. Смаруй го медомъ, а онъ болотомъ смердитъ.

2. Глаголы средные. Н. п. жию хлѣбомъ и водою (въ).

3. Глаголы страдателные. Н. п. звытяство, нашими войсками отнесеное.

4. Глаголы возвратные страдателного значеня. Н. п. Не хвалися добрыми дѣлами. Мыюся водою (въ). Свѣдчуся Богомъ и людми.

5. Глаголы взаимные съ предлогомъ съ Н. п. Дужався съ Петромъ. Бився съ сусѣдомъ.

(217) Примѣчаніе. а) Глаголы: серджуся, гнѣваюся винителнымъ правятъ, коли сказуемое на вопросъ на кого отповѣдае. Н. п. сердився на сестру. Гнѣвався на брата.

b) Глаголъ гнѣваюся на вопросъ съ кимъ творителного вымагае. Н. п. Гнѣваюся съ Петромъ.

Примѣчаніе. а) Глаголы средные часомъ съ именител., а часомъ съ творител. стояти звыкли. Н. п. Стою цѣлый день. Чекаю довгій часъ. Я вижу моими очима або на мои очи.

1. Глаголы средные, съ предлоговъ сложеные, часто дѣйствителныхъ силу маютъ. Н. п. заспавъ очи, отморозивъ ноги ><

§. 143.

О Правленіи глаголовъ неличныхъ.

1. Нѣкоторые неличные сами стояти звыкли. Н. п. Гремѣло. Блиснуло ><

2. Инные неличные другого неопредѣленого по собѣ вымагаютъ. Н. п. Треба сѣсти. (218) Можна робити.

3. Часомъ существителное єстъ неличного силу мае. Н. п. ваша (рѣчъ) єстъ розказовати, а наша слухати. Або опустивши єсть: ваша розказовати, а наша слухати.

4. По неличныхъ: снилося, видѣлося дателенъ наступае. Н. п. Снилomися, здаваломися, привидѣлося пану брату.

5. Неличные: кортитъ, свербитъ винителному согласуютъ. Н. п. кортѣло мя. Языкъ го свербитъ.

§. 144.

О правленіи причастія и дѣепричастія.

Причастія и дѣепричастія тымъ самымъ образомъ, якъ и ихъ коренные глаголы сочиняются. Н. п. кохаю-

чій родичовъ сынъ. Шановавши соненко и хлѣбъ святый.

§. 145.

О правленіи нарѣчія.

1. Нарѣчія, от прилагательныхъ походячіе, тыхъ силу маютъ. Н. п. заховайся скромнѣ въ церкви.

(219) 2. Нарѣчія, достатокъ, многость, нищету знаменуючіе, родителенъ за собою тягнутъ. Н. п. Много крику, мало хѣсна.

3. Нарѣчія, свойство предлоговъ маючіе, розманитыхъ падежей вымагаютъ:

a) Съ родительнымъ стоятъ нарѣчія: блиско, коло, около, противъ. Н. п. Блиско мѣста. Коло лѣса. Противъ воды.

Примѣчаніе. Нарѣчію противъ, незгоду знаменуючому, часомъ также дателный отповѣдае. Н. п. Противъ намъ вышовъ.

b) Нарѣчіе вопросителное коли родительный, кудый творителный по собѣ мае. Н. п. Коли поихавъ? третего дня. Кудыйесь ходивъ? Загуменками ><

c) Нарѣчію чрезъ винителенъ согласуетъ. Н. п. Чрезъ украину до чорного моря. Черезъ с(вя)тыхъ до Бога, черезъ люде до пана.

d) Нарѣчіе ни-ни часомъ съ именителнымъ, а часомъ съ родительнымъ спрягаеся. Н. п. ни хлопъ ни невѣста. Ни сесе ни тото. (220) Съ родительнымъ: Ни хлѣба ни воды.

4. Нарѣчія разсудителного або превозходителного значеня съ родительнымъ сочиняю(т)ся. Н. п. блишше дому. Бѣлше втѣхи, якъ пожитку.

§. 146.

О Правленіи предлоговъ.

Родителенъ съ Предлогами:

Безъ. Н. п. Безъ милости. Безъ права.

Для. Н. п. Для брата и сестры.

До. Н. п. до мѣста. До лѣса. До недѣлѣ. До старости. Тудый стежка до гороху.

За. Н. п. за панованя нашого Монархи.

Съ. Н. п. пришовъ съ поля. Вылѣзъ съ воды. Смѣявся съ брата ><

От. Н. п. от Львова, от сяну, от границѣ. От повѣтря, голоду >< От напасти не пропасти.

Кромѣ. Н. п. Кромѣ тебе ><

Мимо. Н. п. Мимо поля. Мимо стежки.

Передъ. Н. п. Передъ сонця. Передъ носа му взявъ. Передъ часу вмеръ.

(221) Дателенъ съ предлогами:

Къ, ко, ку. Н. п. Къ тебѣ волаемо. Ку немуся зближивъ.

По. Н. п. по ничому. По таляру ><

Винителенъ съ предлогами:

Въ. Н. п. куку въ руку. Впавъ въ воду, въ яму. Вѣруй въ Бога. Пѣшовъ въ свѣтъ.

За. Н. п. зубъ за зубъ. Вдячность за ялмужну. За лижку стравы. Веди го за руку. Ходили за море. Сѣвъ за стѣлъ. Сховався за бочку.

Примѣчаніе. За стоитъ съ именителнымъ въ предложеніи: не за панъ братъ зъ нами.

Межи. Н. п. межи люде пѣду. Межи двери палцей не клади.

Надъ. Н. п. Нема над него. Нема, говорятъ, надъ рыбу ленину, а мясо солонину.

На. Н. п. На руки и ноги заложили кайданы. Много клопоту на мою головонку. Сѣвъ на коня. Дивися на человѣка того. Памятай на смерть. Ходи на поле. На горѣлку є, а на мазь нема. На вовка помѣвка. Дай му на хлѣбъ. Не давъ му на очи ><

(222) По. Н. п. По межу, по рѣку граница. Южъ теперъ по насъ! Пришли по него. По шію въ довгахъ. По поясъ вода.

Поза. Н. п. поза церковъ. Поза жито.

Подъ. Н. п. Подъ воду положити. Подъ вербу лечи. Подъ твою милость ><

Понадъ. П. п. Понадъ горы храма (! хмара).

Передъ. Н. п. Передъ вѣта и присяжного выточилася справа. Передъ тебе стану.

Звателный съ предлогомъ:

О. Н. п. О Пане ласкавый! О слѣпото наша! О люде добріи! ратуйте насъ.

Сказателный съ предлогомъ:

Въ. Н. п. Того въ нашомъ родѣ не бывало. Лежавъ въ болотѣ. Чи я въ лѣсѣ народився, чи я въ поли выховався. Въ тобѣ надѣя. Въ Пермишли мешкае.

На вопросъ де?

На. Н. п. На нозѣ рана. На долинѣ. На горѣ.

О. Н. п. О тобѣ мова. Рѣчъ о нашомъ языцѣ. Право о самобойствѣ ><

(223) По. Н. п. Розсыпавъ горохъ по дорозѣ. По лѣсахъ и по горахъ. Пасе по чужихъ поляхъ. Южъ по весѣлю. По веснѣ лѣто. По всѣмъ набоженствѣ.

При. Н. п. При ласцѣ Бога. При свѣдкахъ. При матери. При насъ и при васъ.

Творителный съ предлогами:

За. Н. п. Они идутъ за нами, за лѣсами и горами. За столомъ сѣдѣвъ. Неходи за ворожками. За пѣскомъ лѣсокъ, а за лѣскомъ пѣсокъ. За вами всѣ, за нами никъ. За сиротою (въ) Б(о)гъ съ калитою (въ).

Надъ. На вопросъ: надъ кимъ? надъ чимъ? Н. п. Змилуйся надъ нами. Пановане надъ людми, надъ славнымъ народомъ. Надъ берегомъ стоявъ.

Подъ. На вопросъ: подъ кимъ, подъ чимъ? Н. п. Хто подъ кимъ яму копае, то самъ въ ню падае. Подъ знакомъ Креста собираются вѣрніи.

Передъ. Н. п. Передъ старшими открый голову. Втѣкай передъ ними.

Съ. Н. п. Съ нами Б(о)гъ. Съ паномъ, не съ Иваномъ справа.

(224) Примѣчаніе. а) Съ приведеныхъ прикладомъ (! прикладовъ) явно есть, же нѣкоторые предлоги, яко то: въ, за, по, подъ, при, передъ, съ двомъ, а нѣкоторые наветъ тремъ падежамъ въ розманитыхъ припадкахъ согласуютъ.

b) О винителномъ животныхъ то само при предлогахъ, щосмо вышше при глаголахъ рекли, уважати належитъ. По тому теды винителный от родителного не различаеся.

§. 147.

О Правленіи Союза.

Сила союзовъ тычыся падежей именъ и наклоненій глаголовъ. На постереженіи томъ грунтуются правила:

1. Союзи спряженія, раздѣленя єднаковые падежи и наклоненя спрягаютъ и раздѣляютъ. Н. п. Небо и земля. Ани що ѣсти ани що пити.

2. Союзы: абы, гдыбы, жебы все съ глаголомъ времене прошедшого стоятъ, хотя въ самой рѣчи часъ настоящій або будущій (225) знаменуютъ. Н п. Гдыбысь знавъ, абысь памятавъ ><

§. 148.

О правленіи междометія.

Междометія въ обще винителному (! звателному) падежи согласуютъ. Н. п. О Б(о)же! Гей, человѣче! Далѣй, хлопцѣ!

Примѣчаніе. а) Коли мова о третой особѣ и подрузумѣваеся существителное єстъ, тогды по междометіи именителный стоитъ. Н. п. теперъ наша доля! Ахъ, человѣкъ то! О що панъ, то панъ.

Раздѣлъ третій.

О розположеніи.

§. 149.

Свойство правого розположеня.

Правое розположеніе залежитъ на добромъ порядку, яковымъ слова єдны по другихъ наступуютъ. Основаніемъ порядку того єсть насамый передъ: Логика, потому свойство языка и народовый звычай. Хто правомыслитъ, въ того мовѣ ладъ и порядокъ пануе.

Дармо теды надѣ(я)тися тамъ порядной и краснои (226) устнои або писанои мовы, де нема ладу и ряду въ мысли. Щося ткнетъ свойства языка и звычаю народного, то діалектъ рускій сходится въ росположеніи съ иннымы братными діалектами славенскими. Найболше зась зближаеся къ полскому и ческому языку. Нема цѣлкомъ въ нашомъ діалектѣ тои неволѣ розположеня, яка Н. п. въ нѣмецкомъ и французскомъ языцѣ пануе. Свобода руского языка мало що менша, якъ латинского. Обачмо то въ наступуючомъ прикладѣ:

1. Христосъ терпѣвъ за насъ.
2. За насъ Христосъ терпѣвъ.
3. Терпѣвъ Христосъ за насъ.
4. За насъ терпѣвъ Христосъ.

5. Христосъ за насъ терпѣвъ.
6. Терпѣвъ за насъ Христосъ.

То само съ латинскимъ предложеніемъ вчинити можна:
Christus passus pro nobis.
Pro nobis Christus passus ><

§. 150.

(227) Розположеніе логическое.

1. Подлежащое. Н. п. Сонце
2. Звязъ. Н. п. Єстъ
3. Сказуемое. Н. п. Тѣломъ круглымъ.

Разположеніе.

1 2 3

Сонце єстъ тѣломъ круглымъ.

Примѣчаніе. Кажда съ тыхъ частей може при собѣ мати бѣлше або менше словъ, къ дополненю мысли служачихъ. Съ такового складу выникаютъ предложенія сложеные. Въ тыхъ то поединчіе слова посилковые подлугъ чувствія мовячого передъ або по реченихъ вышше головныхъ частехъ мѣсце берутъ.

§. 151.

Розположеніе граматическое.

А. Порядокъ Простый.

1. Именителенъ. Н. п. Правый человѣкъ
2. Глаголъ. Н. п. мовитъ
3. Падежъ глагола. Н. п. правду.

1 2 3

Правый человѣкъ мовитъ правду.

В. Порядокъ сложеныхъ.

(228) I. Предложенія утвердителные.

а) Первый прикладъ:

1. Именителенъ,
2. Винителенъ съ мѣстоименіемъ,
3. Глаголъ съ нарѣчіемъ,
4. Падежъ глагола неопредѣленного,
5. Накл. неопредѣленное.

1 2 3 4 5

Я го хочу пилнѣ граматики вчити.

b) Вторый прикладъ:

1. Глаголъ,
2. Именит.,
3. Мѣстоим. съ предлогомъ,
4. Именит. съ мѣст. и глаголомъ,
5. Нарѣчіе,
6. Существ. съ предидучимъ прилагателнымъ.

1 2 3 4 5

Закличетъ убогій до мене, а я выслухаю его, бо

6

милосердный есмъ.

II. Предложеніе отрицателное.

Прикладъ:

1. Отрицателное нарѣчіе,
2. Глаголъ,
3. Именителный,
4. Наклоненіе неопред. съ своимъ падежемъ,

(229) 5. Именителный вторый,

6. Прилагат. съ пре(ди)дучимъ падежемъ мѣстоим.

1 2 3 4 5 6

Не можетъ око рѣчи руцѣ, ты ми непотребна.

III. Предложеніе вопросителное.

1. Именителный,
2. Дателный,
3. Глаголъ съ винителнымъ,
4. Родителный съ предлогомъ.

1 2 3 4

Хто намъ покаже дорогу до славы.

Примѣчаніе. Приведеные ту приклады не сутъ не змѣннымъ правиломъ розположенія. Привеликои, якъ рекли-смо, свободѣ діалекта здорова Логика, чтеніе книгъ и въ вага (! ввага) станутся найпевнѣйшымъ руководствомъ правого розположеня.

§. 152.

Особные о разположеніи примѣчанія.

1. Имя правленое по правячимъ стоитъ. Н. п. Кавалъ хлѣба. Казавъ панъ, мусѣвъ самъ.

2. Наклоненіе неопредѣленное опредѣленному (230), особливѣ существителному єсть, послѣдуе. Н. п. Буду пити. Ходивъ кликати.

3. Прилагател(н)ые: божій, вѣчный, святый, Галицкій, Римскій >< посполитѣ по имени существителномъ кладутся. Н. п. Духъ святый. Сынъ Божій. Цисарь Австріацкій. Папа римскій ><

4. Возвратное мѣстоименіе ся часомъ глаголу, часомъ имени, а часомъ мѣстоименію припрягатися звыкло. Н. п. Бѫйся Бога. Простося тримай. Богатыйся дивуе, чимся вбогій годуе. Ясся неверну.

5. Нарѣчіе указателное передъ нарѣчіемъ времене стояти звыкло. Н. п. сѣвже, увелесь насъ въ землю, текущую млекомъ и медомъ. Скор. пер. числ.

Придатокъ о гласоударенiи.

§. 153.

О Гласоударенiи въ обще.

Чрезъ гласоударенiе розумѣемо поднесене або стиснене голоса єдного тылко слога въ каждомъ словѣ.

Въ матерномъ славенскомъ языцѣ три (231) знаки гласоударенiя различаются:

a) Оѯiя (ˊ), острое,

b) Варiя (ˋ), тяжкое,

c) Периспомени (ˆ), облеченая. Оѯiя мае вознесеное, варiя стисненое, периспомени тяжкое слогоударенiе.

Примѣчанiе. a) Рускій дiалектъ славенское слогоударенiе уживанемъ въ писмахъ оѯiи и варѣи заховуе.

b) Рѣдко барзо постергаемо въ сочиненяхъ рускихъ знакъ периспомени.

§. 154.

Сила гласоударенiя.

Сила гласоударенiя залежитъ на поднесеню и предолженю голоса, где помянутые знаки стоятъ. Сила обохъ реченыхъ знаковъ: оѯiи и варiи єднака. Увѣряе насъ о томъ Г. Добровскій въ граматицѣ языка славенского на листѣ 52 словы: (Solet autem toni sedes accentu sive acuto sive gravi notari. Acuto (ˊ) notantur vocales primarum syllabarum, imo et

ultimae si haec consona finiatur, gravi (ˋ) vocalis syllabam ultimam finiens. Utriusque eadem est potestas ><

(232) §. 155.

Мѣстце гласоударенія.

Въ рускомъ діалектѣ такъ, якъ и въ славенскомъ, гласоударенie не єстъ до певнои согласнои або до певного слога привязаное. Кождое слово єдно тылко мае властивое гласоударенie то єстъ продолженіе або поднесене голоса, которое разъ на остатный, знову на предостатный, часомъ зась третый, четвертый от конца, а часомъ на первый слогъ падае. Съ тои то причины сочинители Граматикъ славенскихъ от Мелетія Смотрискаго ажъ до Г. Добровскаго не могли гласоударенія славенскаго постоянными правилами утвердити. Найпевнѣйшимъ теды средствіемъ познаня и навыку правого слогоударенія єстъ чтеніе книгъ церковныхъ и инныхъ писмъ, которыхъ Авторове гласоударенie речеными знаками означали. Хотячи єднакъ облегчити познане слогоударенія, ниже нѣкіе приклады приводимо.

§. 156.

(233) Гласоударенie въ кореныхъ єдносложныхъ.

Имена существ. и прилаг. єдносложные єстествомъ своимъ гласоударенie маютъ и таковое въ наклоненяхъ заховуютъ. Н. п. Б(ъ)гъ, Бо́га, Духъ, Ду́ха, Листъ, Ли́ста. Инныхъ гласоударенie на надростъ переходитъ. Н. п. Царь, царя́. Ножъ, ножа̀. Кѣтъ, кота̀. Ключъ, ключа̀ ><

§. 157.

Гласоударенie на остатной самогласной.

На остатнѣй самогласнѣй єдно тылко варія гласоударенiемъ пануе:

a) Въ єдносложныхъ: мы̀, вы̀, двѣ̀, трѝ ><

b) Въ словахъ, съ бѣлше слоговъ сложеныхъ, въ именит. Н. п. Бѣда̀, гора̀, звѣзда̀, душа̀, стѣна̀, стрѣлба̀, лицѐ, гумно̀, вино̀, зола̀, гнѣздо̀, кума̀, смѣтя́, молоко̀, долото̀, рѣка̀, матня́, мука̀ (mąka), крило̀, чоло̀, стрѣла̀ и въ падежахъ, н. п. звѣзды̀, золы̀, стѣны̀ >< въ глаголахъ: ведѣ̀, товкѣ̀, сѣкѣ̀, прядѣ̀, въ наклон. повелит.: идѝ, несѝ, держѝ ><

§. 158.

Гласоудареніе въ многосложныхъ, согласною
(234) або самогласною кончаемыхъ.

a) На остатномъ слозѣ, согласною кончаемымъ, спочивае голосъ въ двосложныхъ. Н. п. горо́хъ, моро́зъ, здоро́въ, коло́въ, мути́въ, свари́въ, ходи́въ ><

b) На предостатномъ въ именахъ: ха́та, хма́ра, бере́за, боло́то, ка́ша, воро́на, на́пасть, жа́ба, ро́па, соло́ма, сторо́жа, десяти́на, солони́на, въ глаголахъ: сто́ю, ква́шу, про́шу, верта́ю >< въ нарѣчіяхъ: бли́ско, дале́ко ><

c) На третомъ от конца слозѣ чути гласоудареніе въ именахъ: бо́рона, бе́сѣда, грама́тика, во́инство, за́паска, кади́лниця, пшени́чиско, зе́ркало, пря́диво, множеств.: проро́ками, хло́пами, въ прил.: кра́деній, моло́ченый, въ глаголахъ: ва́бити, ла́зити, му́чити, ква́сити, па́чити, су́вати, сы́пати, вѣ́яти >< на четвертомъ от конця. Н. п. ды́хавиця, ка́ламутный, на початку. Н. п. Оловъ, Образъ, Яловый ><

§. 159.

(235) Значене словъ по розмаитости гласоудареня.

Єстъ много словъ въ діалектѣ рускомъ собѣ подо̊бныхъ, которыхъ значеня гласоудареніемъ тылко различаеся. Нѣкоторые съ нихъ приводимо:

Ви́дишъ, widzisz, види́шъ, podobno (нарѣч).
Вызнаю̀, wyznawam, вы́знаю, wyznam.
Годи́тся, to się godzi. Го́дится, godzi się z kim.
Го̊рка, pagorek. Го̊рка̀, gorzka.
Доро́га, droga. Дорога̀, droga (прилаг.).
Застановю̀, co wstrzymać. Застано́вю, zastanawiam.
За́бити, zabić kogo. Заби́ти, zabić co w ziemię lub scianę.
Забы́ти zapomnieć.
За́во̊дъ, zawód. Заво̊дъ, płacz.
Иду́, idę. Иду, iadę.
Ка́жу, kazę. Кажꙋ̀, psuię.
Ко́са, uplot włos. Коса̀, kosa, narzędzie gospodarskie.
Кума̀, Kuma (ta). Ку́ма, Роди., Kuma (tego).

Лѣсъ, las. Лисъ lis, лысъ, łysy.
Мáжу, mażę co. Мажѫ, maże mazią.
Мáю, mam. Маю, maię.
Мýка, męka. Мукà, mąka.
(236) Мýчу, męczę. Мучѫ, mące.
Пилà, piła. Пúла, ona piła (глаголъ).
Плачѫ, płacę. Плáчу, płaczę.
Познаю, poznawam. Познáю, poznam.
Скорà, kora. Скóра, prędka (прилаг.).
Сýкня (тота) Suknia. Сукнѧ тото, kawałek suk.
Смѣю, smiem co uczy(nić). Смѣю (ся), smieię się.
Шпéчу, тивъ, szpecę; шпечу, тѣвъ, szpam w czem.
Таю, taie co. Táю, rozpływam.

Примѣчание. Сутъ еще слова въ нашомъ діалектѣ, которыеся еднаковымъ способомъ вымавяютъ и пишутъ, а розмантое значеня маютъ. Ту належатъ:

Вáрта, warta, straża. Вáрта, nic nie warta.
Весь, wieś. Весь, wszystek.
Вéзти, wieśdź. Везти, wozić.
Вымавяти, wymawiać. Вымавяти, usprawiedliwić kogo.
Дивюся, poglądam. Дивюся, dziwuię się.
Добы́ти, dobyć do czasu. Добы́ти, dobyć twierdzy.
Жити, żyć. Жити, ieść.
Жичити, życzyć. Жичити, życzyć pieniędzy.
Задати, zarżucić co komu. Задати, dać zadatek.
Заводúти, zaprowadzać. Заводúти, płakać.
Заложити, założyć. Заложити, położyć do czasu.
(237) Знати (глаг.), znać. Знати (нар.), znać, podobno.
Кáра, kara. Кáра, czarna.
Колй, (прик. сп. від колоти). Колй (нар.), kiedy.
Кýля, kula do strzela(nia). Кýля, skrzywiony drąk.
Лáта, od dachu. Лáта, łata.
Мáти, matka. Мáти, mieć.
Нéсти, nieść. Нéсти (ся), kłaść iaia.
Обáчити (ся), pozdrowić. Обáчити, obaczyć, oglądać.
Пáль, srog (?) zabite wieś. Паль, opał.
Пáра, para z wazy. Пáра, dwoie.
Пасти, paść. Пасти, upaśdź.
Пúло, piło dla bydła. Пúло, ono piło (гла. средн.).

Погоди́ти, zaczekać. Погоди́ти, pogodzić.
Причини́ти, przyczynić. Причиниτи (ся), wstawić się zakim.
Сила, siła. Си́ла, wiele (нарѣч.).

§. 160.

Собраніе приповѣдокъ рускихъ.

б.

Безъ соли и хлѣба худа бе́сѣда.
Блишша кошуля, якъ каѳанъ.
Богачеви чортъ дѣти колише.
Богатыйся дивуе, чимся въбогій годуе.
Братъ собѣ радъ, сестра собѣ несла.
(238) Бѣсъ не плаче, коли чарѣвниця скаче.
Бѣсъ ти въ нѣмъ.
Бѣда тобѣ, воле, коли тя корова коле.

в.

Волѣвъ пропити, якъ соли купити.
Воломся наробити, воломъ вѣсѣля отбыти.
Въ скупого все по об·кдѣ.
Въ каламутнѣй водѣ добрѣ рыбы лапати.
Въ лѣсѣ медвѣдь, а въ дому матчоха, то все ѳдно.

г.

Голодъ краде, довгъ мучитъ.
Голыйся розбою не боитъ.
Гѣ́рка̀ мука̀, колѝ мышъ сыта.
Голодному хлѣбъ на мысли.
Голодной кумѣ хлѣбъ на умѣ.
Говорѝ, Климе, няй твое не гине.
Гѣ́рко, кобы ищѝ съ тылко.
Голодное стадло (малженство) и муха поколотитъ.
Гулявъ, гулявъ, пѣзнося померковавъ, ни чобѣтъ ни холявъ.

д.

Дай, дѣду, пугу, няй тя псы зѣдятъ.
Двѣ́рска слу́жба кра́сна ну́жда.
Де дѣвокъ сѣмъ, тамъ доля всѣмъ,
(239) Въ мене ѳдна и тота б·ќдна.
Днесь гул'ки, гул'ки, завтра безъ кошулки.
Де кумъ, де коровай.
Де добрѣ, а найлѣпше вдома.

Дорогій хлѣбъ, коли гроша нѣтъ.
Дома мя не лишай, бо ти горцѣ вымолочу,
Въ поле не бери, бо ти збѣжа вытолочу.
Дѣду, село горитъ; беру торбу и на другое иду.

Є.

Єдна сорока съ плота, десять на плѣтъ.
Єдна паршива овця цѣлое стадо заразитъ.

Ж.

Жаль въваги не мае.

З.

За сиротовъ Богъ съ калитовъ.
За кимъ панъ, за тымъ и люде.
За мое жиго еще мя бито.
За битого (таляра) два небитыхъ даютъ, да ищи не берутъ.
За тымъ, Б(о)же, хто кого зможе.
За фляки нема вдяки.
Захтѣломуся вовкомъ орати.
Знати лиса по огонѣ.
(240) Знала кобыла, за що вѣзъ била.
Золота швайця муръ перебивае.
Зъ разу ѣли логазу, потому яглы; якъ ся запомогли, безъ вечери лягли.

И.

И кепкаре Господь каре.
И передъ моими воротами сонце зыйде.

К.

Казавъ панъ, мусѣвъ самъ.
Коли є, тося розыйде, якъ нема, тося обыйде.
Квапится, якъ вѣтовна замужъ.
Клявъ душу тѣло, же муся не снило.
Кому на вѣкъ, тому на лѣкъ.
Коза зъ воза, а возови легче.
Коли естъ, то шелестъ, коли скупо, терпи ><
(Перец. Коли любишъ, люби крипко, якъ не любишъ, беры дѣтко).
Кобы не Богъ, хтобы намъ помогъ.
Коли ми сонце свѣтитъ, то о звѣзды недбаю.
Коли мое не въ ладъ, то я съ моимъ назадъ.
Конецъ дѣло хвалитъ.

Кому ты не дашъ съ гинути(!), тотъ ти не дасть на свѣтѣ жити.

Колися добрѣ мавъ, то го каждый знавъ.

Колись не грибъ, то не лѣзь въ борщъ.

(241) Кровъ не вода, розливати ю шкода.

Крукъ крукови ока не выколе.

Крука бѣлого, а пріятеля щирого тяжко видѣти.

Крути, верти, треба вме́рти.

Купа два грыбы въ єденъ борщъ.

Кумъ, не кумъ, а въ горохъ не ходи.

л.

Лацно шалѣти, коли приступае.

Лѣпша своя мѣховина, якъ чужа сукманина

Лѣпша соломяна згода, якъ золотое право

м.

Маюся, якъ голый въ терню.

Мае хлѣбъ роги, а бѣда ноги.

Малый быкъ, а великій рыкъ.

Мара го носитъ.

Мила рана от свого пана.

Мудрый ляхъ по шкодѣ.

Мучитъ, якъ маскаль въ селѣ.

Мышъ мала, тася отгрызае.

Донка: Мамо тютка иде.

Мати: Дѣтко ю несе.

Донка: Але гусь несе.

Мати: Свѣй до свогося тягне.

(242) н.

Навчитъ бѣда ворожити, коли нема що въ губу вложити.

На языцѣ мѣдъ, подъ языкомъ ѣдъ.

На передъ не выдавай ся, на задѣ не лишайся.

На шалѣйку тра розумъ мати.

На милованя нема силованя.

На тобѣ, небоже, що менѣ негоже.

На вовка помо́вка, а вовкъ въ шанаши (тутже).

На шило му сходитъ.

На горѣвку є, на мазь нема.

Не сила бѣли и тоту пси зѣли.

Не выведе сова сокола.

Недостатки не даютъ спатки.

Не стой, не погоди.

Не тягни кота за фостъ, то тя не вдре.

Не ма рыбы безъ ости, а человѣка безъ злости.

Не журися, велика мати руска!

Не кракала ворона, коли въ гору летѣла, а на долъ крила спустила.

Не пирожися, колись не пирѣгъ.

Небоже марку, ходишъ по ярмарку, ни купуешъ ни торгуешъ, ѣно робишъ сварку.

(243) Не мовъ гоцъ, доки не перескочишъ.

Нема кутика безъ крестика.

Не втаится шило въ мѣсѣ, а огень въ стрѣсѣ.

Не грѣй гадины за пазуховъ, бо тя вкуситъ.

Ни до Бога ни до людій (в 2 рук. люди).

Ни сѣвши ни павши, нуже до него.

Ни сѣло ни пало, давай (в 2 рук. дай), бабо, сало.

Нѣмъ сонце зыйде, роса очи выѣстъ.

Няй бѣда бѣду грызе.

Няй ся ходакъ находитъ, докися чобѣтъ нагодитъ.

О.

Обѣцявъ панъ кожухъ, теплое ѣго слово.

П.

Пердъ перда пошибае (страхъ).

Песъ бреше, вѣтръ несе.

Пиши пропало, што съ воза впало.

Погорѣвъ! хлѣбъ зѣвъ, солому спаливъ.

Поправився съ піеца на лебъ.

Поволи далѣй зайдешъ.

Пѣрвався съ мотикою (въ) на сон'це.

Потче тя лихо, якъ не будешъ тихо.

Показавму курка на костелѣ.

(244) Правдовъ свѣтъ перейдешъ, а не правдовъ за порогъ не выйдешъ.

При постѣ лацно одбыти гостѣ.

Пыгалася зима, де лѣто было.

Р.

Розпустився, якъ пуга цыганска.

Рука руку мые и обѣ бѣлые.

С.

Съ велйкой хмары малый дощъ.
Свѣдчився цыганъ своими дѣтми.
Святый спокою, гарастъ стобою.
Сердита собака вовку обѣдъ.
Силованымъ слуговъ, а хованымъ вовкомъ хлѣбася недоробишъ.
Сыротѣ великдень, коли сорочка бѣла.
Сказала мандзя, не было що слухати.
Скачи, враже, якъ ти панъ каже.
Скорый, якъ медвѣдь за перепелицями.
Слово птахомъ вылетитъ, а коломся не заверне.
Съ когося насмѣваютъ, съ того люде бываютъ.
Смотри свого, не кожуха мого.
Смотри себе, буде стебе.
Сорока съ плота, десять на плётъ.
(245) Съ русинами кашу ѣсти >< ><
Сутъ рыбы въ водѣ, коли ихъ ѣсти годѣ
Сѣди, грибе, доки тя хто не здыбе.

Т.

Тамъ ся рве, де тонко.
Тамъ добре, де насъ нема.
Товчеся, якъ савка по пеклѣ.
Труби въ кулакъ, колись харлакъ.
Тѣши дѣтка съ орѣшка.

У.

Уже давно тота курка здохла, що золотые яйця несла.

Х.

Хто сѣе, тотъ ся надѣе.
Хтося правуе, будуе, лѣчитъ, того бѣда мучитъ.
Хтося на кѣпени спаритъ, тотъ на зимно дуе.
Хто вкравъ, тотъ правъ.
Хтося на молоцѣ обѣстъ, тотъ на воду плюе.
Хто гулявъ съ молоду, тотъ на старость вмирае зголоду
Хто вѣтрови служитъ, тому дымомъ платятъ.
Хто бѣды незнае, няй въ нѣй не бывае.
Хто мае въ торбѣ, сяде и на горбѣ.
Хто на тя каменемъ, то ты на него хлѣбомъ.

Хто разъ збреше, тому вѣры нѣтъ.
Хто неслухавъ тата, тотъ послухае ката.

(246) от.

От напасти не пропасти, не поможеся и клясти.

ч.

Чи сову о камѣнь, чи о сову камѣнь, все єдно.
Чи тя бѣда пасе?
Чія хата, того и правда.
Чорте, на ти грѣшъ, тылко не ворѣкъ.
Чужое подъ лѣсомъ видно, а свого подъ носомъ не видно.
Чужіе руки легкіе, але не пожиточные.
Чухрися конь съ конемъ, волъ зъ воломъ, а свиня о тынъ (плѣтъ), коли не ма скимъ.

ш.

Шануй греблѣ, мосты, будешъ мѣлъ цѣлые косты.
Шановавши хлѣбъ святый и соненко ><
Шен'цѣ, вен'цѣ, чортъ въ кишен'цѣ.
Шило въ мѣсѣ, огень въ стрѣсѣ не втаится.
Што воля, чи снѣгъ, чи брага.
Шукае рыба, де глыбше, а человѣкъ, де лѣпше.

щ.

Щодрый не мудрый, скупый не глупый.
Що робъ, то робъ, єно Б(о)га не гнѣвай.
Що громадцѣ, то и бабцѣ.

я.

Якъ вмѣю, такъ пѣю.
Яка морковъ, така нать, така дон'ка, яка мать.
Якое помагай Бѣгъ, такое б(о)же дай здоровля.
(247) Якъ съ Миколовъ, такъ безъ Миколы.
Якій панъ, такій крамъ.
Якій батко, такій сынъ, выдобали зъ дѣжки сыръ, батка били, сына нѣ, батко плакавъ, а сынъ нѣ.

§. 161.

Словаръ реченій, въ діалектѣ рускомъ посполитыхъ, въ инныхъ зась діалектахъ рѣдко уживаныхъ або цѣлкомъ незвычайныхъ.

А.

Ани дюдю. Ани струхне.

Б.

Багну. Багро. Бакеръ. Баную. Барашникъ. Баюра. Безвѣсть. Безумъ. Березень. Бесѣда. Бетюхъ. (248) Богато. Борю. Борзо. Будный день. Бурянъ. Бутный. Бучный. Бѣсти внѣмъ.

В.

Варяница. Ватага. Ватра. Вдяка. Великдень. Верета. Верклюхъ. Верткій. Вздрю. Висусъ. Вкучило(ся). Воначу. Вонакій. Вопсѣ (нар.). Воршу (ся). Ворудую. Ворудка. Ворохобю. (249) Вохабъ. Врѣю. Всячина. Вхопю, схопю (ся). Вцѣлю. Вчинки. Вшелячина. Ввѣрило (ся). Вѣсенъ, невѣсенъ.

Г.

Гавати. Гадка. Газда. Галамушный. Галушки. Галю (на що). Гаманъ. Гану. Ганчъ. Гарастъ. Гарую. Гетъ-гетъ. Гидъ. Глумю (ся). (250) Глядаю. Голу́бю. Голочу. Головю. Гозиця. Гомо́нъ. Горѣзначъ, горѣшный. Гроши. Груди. Гуджу. Гуня. Гуска.

Д.

Дивоглядъ. Дивю (ся). Дими́каю. Долѣшный. Донка. Доновники. Дролю. Дуга. Дуплавый. Дурница. Дужаю (ся). Душно. (251) Дѣтко.

Ж.

Жду. Жерткій. Жердка. Живный четверъ. Живина. Жменя. Жмурю. Жмыкаю. Журю. Журятокъ.

З.

Заведіа. Завитка. Завора. Загартка. Зазуля. Замгузъ = Schandhaus. Замѣсъ. Запаска. Затѣмокъ. Зо́виця. Зяяти.

И.

(252) Имѣня.

К.

Кадубъ. Казка. Калнки́й. Калю́. Кал'за. Каламутный. Калаба́нь. Кацюба. Квачъ Кермакъ. Кисилиця. Ки́даю. Китиця. Кицяю. Клекочу. Клекчу. Кличу. Кликунъ. Книшъ. Ковтаю. Козубъ. Комашня. Коробка. (253) Костурбатый. Копалка. Котюга. Кубань. Кулакъ. Курецъ. Кусень. Кружокъ. Куцаю. Кутва. Кучма. Кѣгтѣ.

Л.

Лабудаю. Ламатя. Лапшій. Лепскій. Лишу. Логаза. Лохну. Лыгаю. Лють. Ляхъ. Ляшую.

М.

(254) Малахай. Майка. Майкутъ. Мерзеный. Мерха. Могоричъ. Молодець. Молодиця. Мотузъ. Мурдзати. Мурдза. Мускаю. Мѣлшу.

Н.

Наджу. Назадъ гусь. Нарокомъ. Никусъ. Никаю. Ногавицѣ. Ногды. Нюхаю.

О.

Оберемокъ. Обманъ. (255) Обухъ. Обыстя. Оболона. Омаста. Онуча. Осуга. Осухъ.

П.

Пакула. Палуба. Паморочу. Парадушникъ, urzędnik. Паруха. Паця. Пашую. Перея. Пяну. Першина. Пина. Пелехъ. Писменъ. Плѣшка. Плюта. Пѣдъ (сущ.). Поліка. (256) Полиця. Помело. Помники. Порсну. Пострѣгъ. Потьлиця. Потрошу. Потираю. Примѣтка. Приспа. Прогалина. Продухъ. Пуга.

Р.

Регочуся. Ровесникъ. Розчинъ. Рубатка. Румегаю. Рѣство.

С.

Свита. Селедецъ. Сердакъ. Серджу (ся). (257) Сердина. Сербаю. Скотина. Скѣпати. Скѣпа. Слѣнъ. Слонецъ. Слѣнчати. Слѣпнѣ. Смотрю. Снасть. Соловѣю. Сопухъ. Сорокъ. Сорочка. Срака. Сганы. Стегно. Страхопудъ. Стремитъ. Студѣнь. Сукаю. Сумѣжъ, сумѣжка. Сѣпаю. (258) Сѣпакъ. Сѣрый.

Т.

Талабаю. Телепаю. Телѣга. Теперъ. Теребю. Товаръ (rogacizna). Тохмаю. Тремчу. Туга. Тужу. Турмошу. Тырхавый. Тямю. Тямка.

Ф.

Фалатъ. Фатлюхъ. Фатаю. Фаю (ся). Фію (ся). Фостъ. Фуга.

(259) **Х.**

Хабина. Хаблазъ. Хапаю. Харю. Химородь. Хипкій. Хитванный. Холошнѣ. Хмалюю. Хомелка. Хосную. Хосенъ.

У.

Унуча.

От.

Огничъ.

Ц

Цимало. Цитъ. Цѣкаю. Цяпаю.

Ч.

Чапю. Чатина. Чертѣжъ. Чепѣга. (260) Чигати. Чичо. Чиръ. Чихати. Чобо̑тъ. Чува́ти.

Ш.

Швайця. Швидко. Шибло (ся). Шкалубина. Шморгну. Шпурю. Штилгукаю. Шуфата.

Ю.

Юрда. Юшка.

Я.

Яркій. Яруга. Ярую. Яръ. Ятринка.

(261) Оглавленіе

Предувѣщене.

§. 1. Граматика въ обще.
2. Діалекты славенскіе.
3. Граматика руска.
4. Подѣлъ граматики.

Часть I.

О орѳепіи.

5. Орѳепія въ обще.
6. Познане писменъ.
7. Подѣлъ писменъ.
8. Видъ самогласныхъ.
9. Видъ согласныхъ.
10. Общое произношеніе поединчихъ писменъ самогласныхъ.
11. Общій выговоръ согласныхъ.
12. Особливое произношене самогласныхъ и двоегласныхъ.
13. Особливое произношене согласныхъ.
14. Перемѣна выговору поединчихъ писменъ.
15. Собственные перемѣны рускіе.
16. Потреба и пожитокъ вѣдомости перемѣнъ.
17. Произношене самогласнои е.
18. Выговоръ самогласнои о.
(262) 19. О властивомъ діалектови рускому употребленю согласныхъ в и. л.
20. Собственное употребленіе самогласнои и въ діалектѣ рускомъ.
21. Приклады свойствъ діалекта руского.

§. 22. Различіе самогласныхъ, то само або подобные (! подобное) произношене маючихъ.
23. Произношене поединчихъ слоговъ и реченій.
24. О знакахъ ъ, ь або '.
25. Знаки гласоударенія.
26. Общіе правила слаганія.
27. Общіе правила чтенія.
28. Знаки раздѣленя членовъ.

Часть II.

Етимологія.

29. Етимологія въ обще.
30. Скланяемые и не скланяемые части мовы.

Глава перва о скланяемыхъ частехъ мовы.

Раздѣлъ первый.

О имени.

31. О имени въ обще.
32. Подѣлъ имене.
33. О именахъ существителныхъ въ обще.
(263) 34. A. Видъ именъ существителныхъ.
35. Имена существ. происходные.
36. Увеличителные и умалителные.
37. Приклады происходженя.
38. B. Число именъ существителныхъ.
39. C. Родъ именъ существителныхъ.
40. Знакъ рода.
41. Родъ именъ существ. подлугъ пола.
42. Родъ именъ существ. по ихъ окончену и склоненю.
43. D. Склонене, падежъ.
44. Число падежей.
45. Свойство склоненій.
46. Θема склоненя.
47. Окончене имене скланяемого.
48. Видъ писменъ θемате.
49. Форма склоненій и знакъ формы въ обще.
50. О произношенію.
51. Первое склонене.
A. Θема. B. Форма. C. Произведеніе.

§. 52. Второе склоненіе.
А. Θема. (264) В. Форма. С. Произведене.
53. Третое склонене.
А. Θема. В. Форма. С. Произведене.
54. Четвертое склонене.
А. Θема. В. Форма. С. Произведене.
55. Пятое склонене.
А. Θема. В. Форма. С. Произведене.
56. Шестое склонене.
А. Θема. В. Форма. С. Произведене.
57. Семое склоненіе.
А. Θема. В. Форма. С. Произведене.
58. Осмое склонене.
А. Θема. В. Форма. С. Произведене.
(265) 59. О склоненіи именъ собственныхъ.
60. Выговоръ рускій именъ собственныхъ.

Вторый Раздѣлъ.

О именахъ прилагателныхъ.

61. Свойства именъ прилагателныхъ.
62. Видъ именъ прилагателныхъ.
63. Число именъ прилагателныхъ.
64. Родъ именъ прилагателныхъ.
65. Уравнене именъ прилагателныхъ.
66. Свойства уравненя граматического.
67. Складъ уравненя правилного.
А. Степенъ разсудителный.
В. Степенъ превозходителный.
68. Складъ уравненя неправилного.
69. Склонене именъ прилагателныхъ.
70. Первое склонене.
А. Θема. В. Форма. С. Произведене.
71. Второе склонене.
А. Θема. В. Форма. С. Произведене.
72. Усѣчене прилагателныхъ.
73. Прилагателные неличные.
(266) 74. О именахъ прилагат. числителныхъ.
75. Видъ именъ числителныхъ.

§. 76. Склоненіе именъ числительныхъ.
A. Начальныхъ. C. Умножительныхъ.
B. Порядковыхъ и многократныхъ. D. Самостоятельныхъ.

Третій Раздѣлъ.

О мѣстоименіи.

§. 77. О мѣстоименіи въ обще.
78. Видъ мѣстоименія.
79. Родъ мѣстоименій.
80. Число мѣстоименія.
81. Лице мѣстоименія.
82. Склоненіе мѣстоименія.
A. Θема. B. Форма склоненія.
83. Мѣстоименія полные и неполные.

Четвертый Раздѣлъ.

О Глаголѣ.

84. О глаголѣ въ обще.
85. Внутрное глаголовъ состояніе.
A. Глаголъ существител. и прилагателный.
B. Глаголъ первообразный и производный.
C. Глаголъ совершеный и несовершенный.
(267) D. Глаголъ однократный и учащателный.
E. Глаголъ дѣйствителный и страдателный, средный, возвратный и взаимный.
86. Залогъ глагола.
87. О спряженіи въ обще.
88. О наклоненіи въ обще.
89. О временахъ.
90. Число.
91. Лицѣ.
92. Родъ.
93. Перемѣна глаголовъ поверховныхъ.
94. Подѣлъ глаголовъ по розмаитости спряженя.
95. Подѣлъ глаголовъ личныхъ.
96. О спряженіи глаголовъ личныхъ въ обще.
97. Θема спряженія.
98. Личба и знакъ спряженія.
99. Форма и парадигма спряженія.

§. 100. Подобіе и различіе спряженій межи собою.
101. О спряженіи глаголовъ воспомагательныхъ.
a. ѣсмъ, b. бываю, c. маю, d. маваю (мѣваю).
102. Первое спряженіе глаголовъ личныхъ.
A. Спряженіе глаголовъ полныхъ.
(268) B. Спряженіе глаголовъ неполныхъ.
103. Второе спряженіе.
A. Спряжене глаголовъ полныхъ.
B. Спряжене глаголовъ неполныхъ.
104. Спряжене глаголовъ неправилныхъ.
A. Полныхъ.
B. Неполныхъ.
105. Спряжене глаголовъ неличныхъ.
106. Произведене наклоненій глаголовъ правилныхъ въ обще.
107. Общіе окончена обохъ спряженій.
A. Залогъ дѣйствителный.
B. Залогъ страдателный.
108. Произведене поединчихъ спряженій.
109. Произведене перваго спряженія.
A. Залогъ дѣйствителный.
B. „ страдателный.
110. Произведене второго спряженя.
A. Залогъ дѣйствителный.
B. „ страдателный.
111. О произведеніи наклоненій сослагателныхъ и желателныхъ.
112. О Глаголахъ сложеныхъ обохъ спряженій.
113. О Причастіи.
114. Свойства причастія.
(269) 115. Склонене причастій.

Глава втора.

О нескланяемыхъ частехъ мовы.

116. О нарѣчіи.
117. Подѣлъ нарѣчій.
118. О предлозѣ.
119. Подѣлъ предлоговъ по ихъ силѣ.
120. Подѣлъ предлоговъ въ ихъ состояніи.

§. 121. О союзѣ.
122. Подѣлъ союзовъ по ихъ силѣ.
123. Подѣлъ союзовъ по ихъ положенiи.
124. О междометiи.
125. Подѣлъ междометiй по ихъ силѣ.
126. Подѣлъ междометiй по ихъ положенiю.

Часть трета.

127. **О орѳографiи** або правописанiи.
128. О правописанiи самогласныхъ.
129. О правописанiи согласныхъ.
130. О писанiи великихъ и малыхъ писменъ.
131. О правописанiи слоговъ.
132. О правописанiй цѣлыхъ реченiй.

Часть четверта.

О Сунтаѯи (270) **або о сочиненiи.**

133. О Синтаѯи въ обще.
134. Подѣлъ сочиненiя.

Раздѣлъ первый.

О сочиненiи согласованiя.

135. Согласованiе мѣстоименiя, имене прилагателного и причастiя.
136. Согласованiе глагола.
137. О согласованiи именъ числителныхъ.

Раздѣлъ вторый.

О сочиненiи правленя.

138. О правленiи въ обще.
139. О правленiи имене сущ. и прилагателного.
140. О правленiи мѣстоименiй.
141. О правленiи числителныхъ.
142. Правленiе глаголовъ дѣйствит. и средныхъ.
143. О правленiи глаголовъ неличныхъ.
144. О правленiи причастiя и дѣепричастiя.
145. О правленiе (! правленiи) нарѣчiя.
146. О правленiи предлоговъ.
147. О правленiи союза.
148. О правленiи междометiя.

Раздѣлъ третый.

О розположеніи.

(271) §. 149. Свойство правого розположеня.
150. Розположене логическое.
151. Розположене граматическое.
152. Особные о розположеніи примѣчанія.

Придатокъ.

О слогоударенїи.

153. О гласоударенїи въ обще.
154. Сила гласоударенія.
155. Мѣсце гласоударенія.
156. Гласоударенїе въ кореныхъ єдносложныхъ.
157. Гласоударенїе на остатной самогласной.
158. Гласоударенїе въ двосложныхъ, согласною або самогласною окончаемыхъ.
159. Значене словъ по розманитости гласоудареня.
160. Собраніе приповѣдокъ рускихъ.
161. Словаръ реченій, въ діалєктѣ рускомъ посполитихъ, въ инныхъ зась діалектахъ рѣдко уживаныхъ або цѣлкомъ незвычайныхъ.

Табл. I.

I. Склоненіе существ. на **а.**

Ф о р м а

	I.				II.			
	1. Прикладъ		2. Прикладъ		1. Прикладъ		2. Прикладъ	
Єдинств.								
Именит.	Тотъ	Староста	Тота	Вода	Тотъ	Слуга	Тота	Сваха
Родит.	Того	Старосты	Тои	Воды		Слуги (ѣ)		Свахи (ѣ)
Дател.	Тому	Старостѣ	Той	Водѣ		Слузѣ		Свасѣ
Винит.	Того	Старосту	Тоту	Воду		Слугу		Сваху
Звател.	о	Старосто	о	Водо		Слуго же		Свахо
Сказат.	о томъ	Старостѣ	о тѣй	Водѣ		Слузѣ		Свасѣ
Творит.	Тымъ	Старостомъ, овъ	Тою	Водою, овъ		Слугою, овъ		Свахою, овъ
Множеств.								
Именит.	Тоты	Старосты, ове		Воды		Слуги (ѣ)		Свахи ѣ)
Родит.	Тыхъ	Старостъ, ѣвъ		Водъ		Слугъ		Свахъ
Дател.	Тымъ	Старостомъ		Водамъ		Слугамъ		Свахамъ
Винит.	Тыхъ	Старостовъ		Воды		Слугъ		Свахи
Звал.	о	Старосты, ове		Воды		Слуги		Свахи
Сказат.	о тыхъ	Старостахъ		Водахъ		Слугахъ		Свахахъ
Творит.	Тыми	Старостамы		Водамы		Слугами		Свахами

II. Склоненіе.

Существ. на я.

Ф о р м а

	I.		II.		III.	IV.	
	1. Прикладъ	2. Прикладъ	Прикладъ		Прикладъ	1. Прикладъ	2. Прикладъ
	Єдинств.						
Именит.	Тотъ	Судія	Тота Шія	Тота Кавя	Тото Щастя	Тото Имя	Тото Ягня
Родит.	Того	Судіи	Шіи	Кавѣ	Того Щастя	Имене	Ягняте
Дател.		Судіи	Шіи	Кани	Тому Щастю	Имен(н)ю	Ягнятю, и
Винит.		Судію	Шію	Кавю	Тото Щастя	Имя	Ягня
Звател.		Судіе	Шіе	Кане	о Щастя	Имя	Ягня
Сказат.		Судіи	Шіи	Кани	отомъ Щастю	Имени, ю	Ягняти, ю
Творит.		Судіею, ёвъ	Шіею, ёвъ	Канею, ёвъ	тымъ Щастьмъ	Именьмъ	Ягнятьмъ
	Множеств.						
Именит.	Тоты	Судіи	Шіи	Кавѣ	Щастя	Имена	Ягнята
Родит.		Судій, овъ	Шій	Кань	Щасть	Именъ	Ягнятъ
Дател.		Судіямъ	Шіямъ	Канямъ	Щастямъ	Именамъ	Ягнятамъ
Винит.	Тыхъ	Судій, овъ	Шіи	Кавѣ	Щастя	Имена	Ягнята
Звател.		Судіи	Шіи	Кавѣ	Щастя	Имена	Ягнята
Сказат.		Судіяхъ	Шіяхъ	Каняхъ	Щастяхъ	Именахъ	Ягнятахъ
Творит.		Судіями	Шіями	Канями	Щастями	Именами	Ягнятами

III. Склоненіе.

Окончене на **е.**

Ф о р м а

	1. Прикладъ		2. Прикладъ		3. Прикладъ	
Єдинств.						
Именит.	Тото	Лице	Тото	Мешкане (я)	Тото	Поле
Родит.	Того	Лиця (а)		Мешканя		Поля
Дател.	Тому	Лицю		Мешканю		Полю (ѣви)
Винител.	Тото	Лице		Мешкан'е		Поле
Звател.	о	Лице		Мешкан'е		Поле
Сказат.	о томъ	Лици, ю		Мешканю (и)		Поли (ю)
Творит.	тымъ	Лицѣмъ		Мешканѣмъ		Полѣмъ
Множеств.						
Именит.	Тоты	Лиця (а)	Тоты	Мешканя		Поля
Родит.	Тыхъ	Лиць		Мешканьь		Пѣль
Дател.	Тымъ	Лицямъ		Мешканямъ		Полямъ
Винител.	Тоты	Лиця		Мешканя		Поля
Звател.	о	Лиця		Мешканя		Поля
Сказат.	о тыхъ	Лицяхъ		Мешканяхъ		Поляхъ
Творит.	тыми	Лицями		Мешканями ми		Полями, Полми

IV. Склоненіе.

Окончене на **о.**

Ф о р м а

	1. Прикладъ		2. Прикладъ		3. Прикладъ	
Єдинств.						
Именит.	Тотъ	Бат'ко	Тото	Село	Тото	Войско
Родит.	Того	Бат'ка		Села		Войска
Дател.	Тому	Бат'ку (ови)		Селу (ови)		Войску
Винител.	Того	Бат'ка		Село		Войско
Звател.	о	Бат'ку		Село		Войско
Сказат.	о томъ	Бат'ку		Селѣ		Войску
Творит.	Тымъ	Бат'комъ		Селомъ		Войскомъ
Множеств.						
Именит.	Тоты	Бат'ки, ѣ	Тоты	Села	Тоты	Войска
Родит.		Бат'кѣвъ		Сѣлъ		Войскъ
Дател.		Бат'камъ		Селамъ		Войскамъ
Винител.		Бат'кѣвъ		Села		Войска
Звател.		Бат'ви		Села		Войска
Сказат.		Бат'кахъ		Селахъ		Войскахъ
Творит.		Бат'ками		Сѣлами (л'ми)		Войсками

V. Склоненіе.

Окончене на двоегл. **ай, ей, ій, ѣй.**

Ф о р м а

	1. Прикладъ		2. Прикладъ		3. Прикладъ		4. Прикладъ	
Єдинств.								
Именит.	Тотъ	Нагай	Тотъ	Єлей	Тотъ	Іуній	Тотъ	Соловѣй
Родител.	Того	Нагая		Єлея		Іунія		Соловѣя
Дател.	Тому	Нагаю (ови)	Того	Єлею (ѣви		Іунію (ѣви)		Соловѣю (ѣви)
Винител.	Тотъ	Нагай [(?ѣ(и)		Єле(и)я		Іуній		Соловѣя
Звател.	о	Нагаю		Єлею		Іунію		Соловѣю
Сказател.	о томъ	Нагаи, ю		Єлеи, ю		Іуніи, ю		Соловѣи, ю
Творител.	тымъ	Нагаѣмъ		Єлеѣмъ		Іуніѣмъ		Соловѣѣмъ
Множеств.								
Именит.	Тоты	Нагаи (ѣ)	Тоты	Єлеи (ѣ)	Тоты	Іуніи (ѣ)	Тоты	Соловѣи (ѣ)
Родител.	Тыхъ	Нагай (въ)		Єлей (въ)		Іуній (ивъ)		Соловѣй (ивъ)
Дател.	Тымъ	Нагаямъ		Єлеямъ		Іуніямъ		Соловѣямъ
Винител.	Тоты	Нагаи, ѣ		Єлеи, ѣ		Іуніи, ѣ		Соловѣивъ
Звател.	о	Нагаи, ѣ		Єлеи, ѣ		Іуніи, ѣ		Соловѣи, ѣ
Сказател.	о тыхъ	Нагаяхъ		Єлеяхъ		Іуніяхъ		Соловѣяхъ
Творител.	тыми	Нагаями (ими)		Єлеямъ (!ми) (ими)		Іуніями		Соловѣями

VI. Склоненіе.

Оконченіе на самогласну съ ъ.

А. I. Форма.

одушевленные неживотныхъ

	1. Прикладъ	2. Прикладъ	3. Прикладъ	4. Прикладъ	5. Прикладъ	6. Прикладъ	7. Прикладъ	8. Прикладъ	9. Прикладъ
Єдиност.									
Именит.	Тотъ	Богъ	Сынъ	Сватъ	Ткачъ	Тесакъ	Свѣдокъ	Плугъ	Кутъ	Поясъ
Родител.	Того	Бога	Сына	Свата	Ткача	Тесака	Свѣдка	Плуга	Кута	Пояса
Дател.	Тому	Богу(ови)	Сыну (ови)	Свату(ови)	Ткачу(еви)	Тесаку (ови)	Свѣдку (ови)	Плугу (ови)	Куту (ови)	Поясу(ови)
Винител.	Того	Бога	Сына	Свата	Ткача	Тесакъ	Свѣдка	Плугъ	Кутъ	Поясъ
Звател.	о	Боже	Сыне	Свате	Ткаче, у	Тесаче	Свѣдче, ку	Плуге (! плуже)	Куте	Поясе
Сказател.	о томъ	Бозѣ	Сынѣ	Сватѣ, у	Ткачи	Тесацѣ, ку	Свѣдцѣ, ку	Плузѣ	Кутѣ	Поясѣ
Творител.	Тымъ	Богомъ	Сыномъ	Сватомъ	Ткачомъ	Тесакомъ	Свѣдкомъ	Плугомъ	Кутомъ	Поясомъ
Множест.									
Именит.	Тоты	Боги	Сыны	Сваты	Ткачи	Тесаки (ѣ)	Свѣдки (ѣ)	Плуги (ѣ)	Куги	Поясы
Родител.	Тыхъ	Богъ̑въ	Сыновъ	Сватовъ	Ткачъ̑въ	Тесакъ̑въ	Свѣдкъ̑въ	Плугъ̑въ	Кутъ̑въ	Поясовъ
Дател.	Тымъ	Богамъ	Сынамъ	Сватамъ	Ткачамъ	Тесакамъ	Свѣдкамъ	Плугамъ(амъ)	Кутамъ	Поясамъ
Винител.	Тыхъ	Боговъ	Сыновъ	Сваты	Ткачъ̑въ	Тесаки, ѣ	Свѣдкъ̑въ	Плуги	Куты	Поясы
Звател.	о	Боги	Сыны	Сваты	Ткачи	Тесаки	Свѣдки, ѣ	Плуги	Кути	Поясъ (! поясы)
Сказател.	о тыхъ	Богахъ	Сынахъ	Сватахъ	Ткачахъ	Тесакахъ	Свѣдкахъ	Плугахъ	Кутахъ	Поясахъ
Творител.	тыми	Богами	Сынами	Сватами	Ткачами	Тесаками	Свѣдками	Плугами	Кутами	Поясами

II. Форма.

	1. Прикладъ		2. Прикладъ	3. Прикладъ	4. Прикладъ	5. Прикладъ
Єдинств.						
Именит.	Тотъ	Рѣкъ	Скарбъ	Посагъ	Хрѣнъ	Горохъ
Родител.	Того	Року	Скарбу	Посагу	Хрѣну	Гороху
Дател.	Тому	Рокови	Скарбови	Посагови	Хрѣнови	Горохови
Винител.	Тотъ	Рокъ	Сарбъ	Посагъ	Хрѣнъ	Горохъ
Звател.	о	Роче	Скарбе	Посаже	Хрѣне	Гороше ху
Сказател.	о томъ	Роцѣ	Скарбѣ	Посазѣ	Хрѣнѣ	Горосѣ
Творит.	Тымъ	Рокомъ	Скарбомъ	Посагомъ	Хрѣномъ	Горохамъ(омъ)
Множест.						
Именит.	Тоты	Роки, ѣ	Скарбы	Посаги	Хрѣни	Горохи (ѣ)
Родител.	Тыхъ	Рокѣвъ	Скарбѣвъ	Посаговъ	Хрѣнѣвъ	Горохѣвъ
Дател.	Тымъ	Рокамъ	Скарбамъ	Посагамъ	Хрѣнамъ	Горохамъ
Винител.	Тоты	Роки	Скарбы	Посаги	Хрѣны	Горохи
Звател.	о	Роки	Скарбы	Посаги	Хрѣни	Горохи
Сказател.	о тыхъ	Рокахъ	Скарбахъ	Посагахъ	Хрѣнахъ	Горохахъ
Творит.	Тымъ (!тыми)	Роками	Скарбами	Посагами	Хрѣнами	Горохами

Форма I.

Родит. на **а.**

Окончене на	
бъ	грабъ, дубъ, чубъ, схабъ, хлѣбъ.
въ	Хливъ, Львъ.
гъ	Бѣгъ, Врагъ, берегъ, стогъ, оборѣгъ, плугъ, Шелюгъ
дъ	городъ, сосѣдъ, людъ, родъ (rodzaj).
жъ	нѣжъ.
зъ	Возъ, мотузъ, гузъ (guz).
къ	бодакъ, кулакъ, сѣракъ, сердакъ, врядникъ, горбокъ, шнурокъ, дзбанокъ, клакъ, кубокъ, посторонокъ, мотузокъ, зяворонокъ, полуденокъ, огорокъ, пупокъ, кадукъ, вѣкъ, человѣкъ, болякъ, пискъ, цвякъ, харлакъ, слѣпакъ, козакъ ><
лъ	волъ, котелъ, Михалъ, Павелъ, орелъ.
мъ	Кумъ, Артимъ, Трофимъ, Климъ.
нъ	бохенъ, бѣгунъ, балванъ, дзвѣнъ, жупанъ, кафтанъ, циганъ, колтунъ, слонъ, тернъ ><
пъ	пѣпъ, стопъ, снѣпъ, стропъ, трупъ, чѣпъ ><
ръ	Муляръ, Майстеръ, Петръ, костуръ, Щуръ.
съ	вусъ, волосъ, лисъ, лѣсъ, нѣсъ, овесъ, обрусъ, песъ.
тъ	братъ, живѣтъ, кѣтъ, кутъ, когутъ, квитъ, сватъ, свѣтъ, фѣстъ, плѣгъ, хребетъ ><
хъ	капелюхъ, кожухъ, ланцухъ, ляхъ обухъ, орѣхъ, пастухъ, птахъ, стахъ, фатлюхъ, фартухъ ><
чъ	бичъ, колачъ, ключъ, мечъ, пергачъ, сѣкачъ, срачъ, трачъ, фостъ (? фостачъ).
шъ	грѣшъ, кѣшъ, палашъ.
щъ	блющъ, плащъ, хрущъ ><

Форма II.

Родител. на **у.**

Окончене на	
бъ	Єдвабъ, карбъ, скарбъ.
въ	гнѣвъ, ставъ.
гъ	торгъ.
дъ	Задъ, ладъ, ледъ, медъ, прикладъ, рѳ́дъ (ród), судъ, холодъ.
зъ	возъ, заказъ, наказъ.
къ	будинокъ, варунокъ, замокъ, знакъ, крикъ, пастернакъ, пискъ, шпѣкъ, вѳ́скъ.
лъ	валъ, запалъ, калъ.
мъ	грѳ́мъ, дѳ́мъ, поромъ, шумъ.
нъ	кминъ, ленъ, полонъ, станъ, сонъ.
ръ	боръ (бору), боръ (бру), даръ, муръ, сваръ ><
съ	голосъ, квасъ, часъ.
тъ	гвалтъ, жартъ, квѣтъ, клопѳ́гъ, лоскѳ́тъ.
хъ	верхъ, гмахъ, горохъ, грѣхъ, крухъ, порохъ, страхъ, смѣхъ.
чъ	плачъ.
шъ	салашъ.
щъ	дощъ, хащъ.

VII. Склоненіе.

Оконченіе на Самогласну съ ь.

Ф о р м а

	I.			II.				III.	IV.		
	1. Прикладъ		2. Прикладъ	1. Прикладъ	2. Прикладъ		3. Прикладъ	Прикладъ	1. Прикладъ		2. Прикладъ
Єдинств.											
Именит.	Тотъ	Камѣнь	Тотъ	Конь	Пень	Тотъ	Гость	Тотъ Учитель	Тотъ Жаль	Тота	Милость	Тота	Церковь
Родител.	Того	Каменя (не)		Коня	пня		гостя	учителя	жалю		милости		церкви
Дател.	Тому	Каменю (ѣви)		Коню (ѣви)	пню (еви)		гостю (евы)	учителю (еви)	жалю (ѣви)		милости		церкви
Винител.	Тотъ	Камень		Коня	пень		гостя	учителя	жаль		милость		церковъ
Звател.	о	Камене		Коне	пню		гостю	учителю	жалю		милости (е)		церкви (е)
Сказател.	о тѣмъ	Камени		Кони	пни		гостю	учителю	жалю		милости		церкви
Творител.	Тымъ	Каменемъ		Конѣмъ	пнемъ		гостѣмъ	учителѣмъ	жалѣмъ		милостію (евъ)		церковію (ѣвъ)
Множеств.											
Именит.	Тоты	Каменѣ	Тоты	Конѣ	Пнѣ	Тоты	Гостѣ	учителѣ	жалѣ		милости		Церкви
Родител.	Тыхъ	Камени (ей)		Кони (ей)	пни (ей)		гости (ей)	учители (ей)	жали (ей)		милости		церкви
Дател.	Тымъ	Каменемъ		Конямъ	пнямъ		гостямъ	учителямъ	жалямъ		милостемъ		церквамъ
Винител.	Тоты	Каменѣ		Конѣ	пнѣ		гости	учители	жалѣ		милости		церкви
Звател.	о	Каменѣ		Конѣ	пнѣ		гостѣ	учителѣ	жалѣ		милости		церкви
Сказател.	о тыхъ	Камѣняхъ		Коняхъ	пняхъ		гостяхъ	учителяхъ	жаляхъ		милостехъ		церквахъ
Творител.	Тыми	Камѣнями (ми)		Конями (ми)	пнями		гостями (ми)	учителями (ми)	жалями (ми)		милостями (ми)		церквами

VIII. Склоненіе.

Именъ нефоремныхъ и неличныхъ.

Прикладъ.

	1.	2.	3.	4.	5.
Єдинств.					
Именит.	Тота Пани	Тото Око	Ухо	Тота Мати, Мать, Матерь	Господь
Родител.	Панѣ	Ока	Уха	Матере	Господа
Дател.	Пани	Оку	Уху	Матери	Господу (еви)
Винител.	Панію	Око	Ухо	Матерь	Господа
Звател.	Пани	Око	Ухо	Мати	Господи
Сказател.	Пани	Оцѣ	Ухѣ, усѣ	Матери	Господѣ
Творител.	Панею (ѣвъ)	Окомъ	Ухомъ	Матеревъ	Господамъ (! омъ)
Множеств.					
Именит.	Тоты Панѣ	Очи	Уха, уши	Матерѣ	Въ множеств. Тоты Граблѣ Тоты Люде Тоты Дѣти Тоты Плечи
Родител.	Пань	Очъ	Ухъ	Матери	въ рускомъ Грабель Люди Дѣти (ей) Плечи, ей
Дател.	Панямъ	Очамъ	Ухамъ	Матерамъ	діалектѣ не Граблямъ Людемъ Дѣтемъ Плечамъ
Винител.	Панѣ	Очи	Уха, уши	Матерѣ	уживаное. Граблѣ Людо (? е) Дѣти Плечи
Звател.	Панѣ	Очи	Уха, уши	Матерѣ	Граблѣ Люде Дѣти Плечи
Сказател.	Паняхъ	Очахъ	Ухахъ	Матеряхъ	Грабляхъ Людехъ Дѣтехъ Плечахъ
Творител.	Панями	Очима	Ухами, ушима	Матерями	Граблима Людми Дѣтми Плечми, ами

I. Склоненіе Прилагател'ныхъ.

Ф о р м а

	1. Прикладъ			2. Прикладъ			3. Прикладъ			4. Прикладъ		
Єдинств.	Муж.	Женск.	Сред.	Муж.	Женск.	Сред.	Муж.	Женск.	Сред.	Муж.	Женск.	Сред.
Имен.	тяжкій	тяжка	тяжкое	старшій	старша	старшое	синій	синя	сине, ѣе	мудрый	мудра	мудрое
Родит.	тяжкого	тяжкои, оѣ	тяжкого	старшого	старшои, оѣ	старшого	синѣго	синѣи, еѣ	синѣго	мудрого	мудрои оѣ	мудрого
Дат.	тяжкому	тяжкѣй	тяжкому	старшому	старшѣй	старшому	синѣму	синѣй	синѣму	мудрому	мудрѣй	мудрому
Вин.	тяжкій	тяжку	тяжкое	старшій	старшу	старшое	синій	синюю	сине, ѣе	мудрый	мудру	мудрое
муж. живот.	тяжкого			старшого			син'его			мудрого		
Зват.	тяжкій	тяжка	тяжкое	старшій	старша	старшое	синій	синя	сине ѣе	мудрый	мудра	мудрое
Сказ.	тяжкѣмъ	тяжкой	тяжкѣмъ	старшѣмъ	старшѣй	старшѣмъ	синомъ	синѣй	синѣмъ	мудрѣмъ	мудрѣй	мудрѣмъ
Твор.	тяжкимъ	тяжкою (въ)	тяжкимъ	старшимъ	старшою, овъ	старшимъ	синѣмъ	синею, ѣвъ	синѣмъ	мудрымъ	мудрою	мудрымъ

Множеств.	Муж. жен. сред.	Муж. жен. сред.	Муж. жен. сред.	Муж. жен. сред.
Имен.	тяжкіе. іи	старшіе, іи	синіе, ѣи	мудрые, іи
Род.	тяжкихъ. ѣхъ	старшихъ	синѣхъ	мудрыхъ
Дат.	тяжкимъ	старшымъ	синѣмъ	мудрымъ
Вин.	тяжкіе	старшіе, іи	синіе	мудрые, іи
муж. живот.	тяжкихъ ѣхъ	старшихъ	синѣхъ	мудрыхъ
Зват.	тяжкіе	старшіе	синіе	мудрые
Сказ.	тяжкихъ	старшихъ	синѣхъ	мудрыхъ
Твор.	тяжкими	старшими	синѣми	мудрыми

II. Склоненіе Прилагател'ныхъ.

Ф о р м а

	1. Прикладъ			2. Прикладъ			3. Прикладъ		
Єдинств.									
Имен.	Петрѣвъ	Петрова	Петрово	Матвѣивъ, ивъ	Матвѣива	Матвѣиво	Ганчинъ	Ганчина	Ганчино
Род.	петрового	петровои, оѣ	петрового	Матвѣивого	Матвѣивои оѣ	Матвѣивого	Ганчинаго, а	Ганчинои, оѣ	Ганчинаго
Дат.	петровому	петровѣй	петровому	Матвѣивому	Матвѣивѣй	Матвѣивому	Ганчинаму, у	Ганчинѣй	Ганчинаму
Вин.	петрѣвъ	петрову	петрово	Матвѣиво (ивъ)	Матвѣиву	Матвѣиво	Ганчинъ а	Ганчина (! у)	Ганчино
муж. жен.	петрового			Матвѣивѣго (sic)			Ганчинаго		
Зват. [(! жив.)	петрѣвъ	петрова	петрово	Матвѣивъ, ивъ	Матвѣива	Матвѣиво	Ганчинъ(ъ)	Ганчина	Ганчино
Сказ.	петровѣмъ	петровѣй	петровѣмъ	Матвѣивѣмъ	Матвѣивой	Матвѣивѣмъ	Ганчинѣмъ	Ганчиной	Ганчино (мъ)
Твор.	петровымъ	петровою, овъ	петровымъ	Матвѣивымъ	Матвѣивою, овъ	Матвѣивымъ	Ганчинымъ	Ганчинною, оѣъ	Ганчинымъ

Множеств.	муж. жен. сред.	муж. жен. сред.	муж. жен. сред.
Имен.	петровы	Матвѣевы	Ганчины
Род.	петровыхъ	Матвѣевыхъ	Ганчиныхъ
Дат.	петровымъ	Матвѣевымъ	Ганчинымъ
Вин.	петровы	Матвѣевы	Ганчины
муж. живот.	петровыхъ	Матвѣевыхъ	Ганчиныхъ
Зват.	петровы	Матвѣевы	Ганчины
Сказат.	петровыхъ	Матвѣевыхъ	Ганчиныхъ
Твор.	петровыми	Матвѣевыми	Ганчинымъ

Форма I. Форма II.

Личные						Указательные														
	я	ты	онъ			тотъ	тота	тото	сосъ, сесъ	соса	сосо	самъ	сама	само	такій	така	такое	который	котора	которое
Единств.																				
Имен.	я	ты	онъ	она	оно	тотъ	тота	тото	сесъ	сеса	сесо, е	самъ	сама	само	такій	така	такое	который	котора	которое
Родит.	мене	тебе, тя	его, го	еи	его, го	того	тои	того	сего	сеи	сего	самого	самои	самого	такого	такои	такого	которого	которои	которого
Дат.	мнѣ, ми	тобѣ, ти	ему, му	ѣи, ей	ему, му	тому	тои	тому	сему	сеи	сему	самому	самѣй	самому	такому	такѣй	такому	которому	которѣй	которому
Винит.	мене, мя	тебе, тя	его, го	ю	его, го	тотъ	тоту	тот(о)	есъ	сесу	сесо, е	самъ	саму	само	такій	таку	такое	который	которую	которое
Муж. одуш.						того			сего			самого			такого			которого		
Зват.																				
Сказат.	мнѣ	тобѣ		нѣмъ	ѣй	нѣмъ	тѣмъ	тѣй	тѣмъ	семъ	сеи	семъ	самомъ	самѣй	самѣмъ	такѣмъ	такѣй	такѣмъ	которомъ	которѣй	которѣмъ
Твор.	мною, въ	тобою, въ		нимъ	ею	нимъ	тымъ	тою, въ,	тымъ	сымъ	сею [ѣвъ	сымъ	самымъ	самою, овъ	самымъ	такимъ	такою, въ,	такимъ	которымъ	которою, [овъ	которымъ

Множеств.	муж.	жен.	сред.	муж.	жен.	сред.	муж.	жен.	сред.	муж.	жен.	сред.	муж.	жен.	сред.	муж.	жен.	сред.
Имен.	мы	вы		ови			тые, оты			сесы			самые, и			такіе, іи			которые, іи		
Родит.	насъ	васъ		ихъ			тыхъ			сыхъ			самыхъ			такихъ, ѣхъ			которыхъ		
Дат.	намъ	вамъ		имъ			тымъ			сымъ			самымъ			такимъ, ѣмъ			которымъ		
Винит.	насъ	васъ		ихъ			тые, оты			сесы			самые			такіе іи			которые		
муж. живот.							тыхъ			сыхъ			самыхъ			такихъ, ѣхъ			которыхъ		
Зват.																				
Сказ.	насъ	васъ		ихъ			тыхъ			сыхъ			самыхъ			такихъ, ѣхъ			которыхъ		
Твор.	нами	вами		ими			тыми			сыми			самыми			такими, ѣма			которыми		

Форма III. Форма IV. Форма V. Форма VI.

Притяжат.							Вопросительные					Возвратител.		Общіе				
	мой	моя	мое	нашъ	наша	нашое	хто	што, що, что	чій	чія	чіе	себе	ся	все	вся	все	никъ	ничъ
Единств.																		
Имен.	мой	моя	мое	нашъ	наша	нашое, е	хто	што (що)	чій	чія	чіе			весь	вся	всѣ	никъ	ничъ
Род.	моего, го моего	моей, и мои	моего, го моего	нашего	нашои	нашего	кого	чего	чіего	чіеи	чіего	себе	ся	всѣго	всѣи	всѣго	никого	ничего
Дат.	моему	моей	моему, му	нашему	нашѣй	нашему	кому	чему	чіему	чіей	чіему	собѣ	си	всѣму	всѣй	всѣму	никому	ничему
Вин.	мой	мою	моего, го(!)	нашъ	нашу	наше	кого	што	чій	чію	чіе	себе	ся	весь	всю	все	никого	ничъ
муж.	моего			нашего					чіего									
Зват.														всѣ				
Сказ.	моимъ	моей	моимъ	нашимъ	нашѣй	нашимъ	окимъ	чимъ	чіимъ	чіей	чіимъ	собѣ		всѣмъ	всѣй	всѣмъ	никимъ	ничимъ
Твор.	моимъ	моею, евъ	моимъ	нашимъ	нашею, овъ	нашимъ	кимъ	чимъ	чіимъ	чіею евъ	чіимъ	собою	овъ	всѣмъ	всѣю, ѣвъ	всѣмъ	никимъ	ничимъ

Множеств.	муж.	жен.	сред.	муж.	жен.	сред.	муж.	жен.	сред.	муж.	жен.	сред.
Имен.	мои			наше, и			чіи			вси, ѣ		
Родит.	моихъ			нашихъ			чіихъ			всѣхъ		
Дат.	моимъ			нашимъ			чіимъ			всѣмъ		
Вин.	мои			наше, и			чіи			всѣ, и		
муж. одуш.	моихъ			нашихъ			чіихъ			всѣхъ		
Зват.				наше, и								
Сказ.	моихъ			нашихъ			о чіихъ			всѣхъ		
Твор.	моими			нашими			чіими			всѣми, ма		

Залогъ Дѣйствительный

Изъявительное Наклоненіе

Время

	Число		1.	2.	3.
					Перш
Настоящое	Єдинст.	Я	Беру	Кличу	Тягну
		Ты	Берешъ	Кличешъ	Тягнешъ
		Онъ	Бере (тъ)	Кличе (тъ)	Тягне (тъ)
	Множ.	Мы	Беремо	Кличемо	Тягнемо
		Вы	Берете	Кличете	Тягнете
		Они	Берутъ	Кличутъ	Тягнутъ
Прошедшое					Проше
Несовершенное			муж. жен. сред.	муж. жен. сред.	муж. жен. сре
	Єдинст.	Я, ты, онъ, она, оно	Бравъ (лъ) ла, ло	Кликавъ (лъ), ла ло	Тягнувъ (тягъ), ла, ло
	Множ.	Мы, вы, они	Брали	Кликали	Тягнули (тягли)
				Прошедшо	
	Єдинст.	Ямъ, тысь	Бравъ (лъ), ла, ло	Кликавъ (лъ), ла, ло	Тягнувъ (тягъ), ла, ло
		Я	Бравемъ, ламъ, ломъ	Кликавемъ, ламъ ><	Тягнувемъ (тягемъ), ламъ,
		Ты	Бравесь, лась, лось	Кликавесь, лась, лось	Тягнувесь (тягесь), лась, л
	Множ.	Мысмо, высте	Брали	Кликали	Тягнули (тягли)
		Мы	Бралисмо	Кликалисмо	Тягнулисмо (тяглисмо)
		Вы	Бралисте	Кликалисте	Тягнулисте
					Давн
	Єдинст.	Я, ты, онъ бывало	Бравъ, ла, ло	Кликавъ, ла, ло	Тягнувъ (тягъ), ла, ло
	Множ.	Мы, вы, они бывали (! бывало)	Брали	Кликали	Тягнули (тягли)
			Давно		проше
	Єдинст.	Ямъ, тысь бывало	Бравъ, ла, ло	Кликавъ, ла, ло	Тягнувъ (тягъ), ла, ло
	Множ.	Мысмо, высте бывало	Брали	Кликали	Тягнули (тягли)
Учащательное					Прош
	Єдинст.	Я, ты, онъ, она			
	Множ.	Мы, вы, они			
				Прошедш	
	Єдинст.	Ямъ			
		Я			
		Ты			
	Множ.	Мысмо, высте			
		Мы			
		Вы			
					Дав
	Єдинст.	Я, ты, бывало			
	Множ.	Мы, вы, они бывало			
				Давно	прош
	Єдинст.	Ямъ >< бывало			
	Множ.	Мысмо >< бывало			
Неопр.			Брати	Кликати	
					Не
Изъявит. Будущое	Єдинст.	Я, ты, онъ >< буду	Брати, бравъ, ла, ло	Кликати (кликавъ)	Тягнути (тягъ, ла)
	Множ.	Мы, вы, они будутъ	Брати (брали)	Кликати (кликали)	Тягнути (тягли)
		Я, ты, онъ, а, о, буду ><			
		Мы, вы, они, будемо			
Повелительное	Єдинст.		Берй (беръ)	Кличъ	Тягни
	Множ.		Берѣмъ (бермо)	Кличмо	Тягнѣмъ
			Берѣтъ (берте)	Кличте	Тягнѣтъ
					П
	Єдинст.		Берйже (берже)	Кличже	Тягнеже
	Множ.		Берѣмже (берѣмже) (! берможе)	Кличможе	Тягнѣмже
			Берѣтже	Кличтеже	Тягнѣтже
		Няй онъ	Бере	Кличе	Тягне
		Няй они	Берутъ	Кличутъ	Тягнутъ
Причастіе	Наст.		Беручій (щій), а, ое	Кличучій (щій)	Тягнучій, ча, чое, щій
	Прош		Бравшій, и (! а), ое	Кликавшій, а, ое	Тягнувшій (тягшій) а, ое
	Наст.		Беручи	Кличучи	Тягнучи
	Прош.		Бравши	Кликавши	Тягнувши (тягши)
Причаст.	Наст.		Беремый, а, ое	Кличемый	Тягнемый
	Прош.		Браный (нъ), а, (ое)	Кликаный (нъ), а	Тягненый (нъ)

I. Спряженіе.

А. Спряженіе Глаголовъ полныхъ.

Форма

е р ш а — Второ

Парадигма

	4.	5.	1.	2.	3.
	Пряду	Товку	Читаю	Милую	Бѣлѣю
ъ	Прядешъ	Товчешъ	Читаешъ	Милуешъ	Бѣлѣешъ
(тъ)	Пряде (тъ)	Товче (тъ)	Читае (тъ)	Милуе (тъ)	Бѣлѣе (тъ)
о	Прядемо	Товчемо	Читаемо	Милуемо	Бѣлѣемо
е	Прядете	Товчете	Читаете	Милуете	Бѣлѣете
ъ	Прядутъ	Товкутъ	Читаютъ	Милуютъ	Бѣлѣютъ

о ш е д ш о е Н е с о в е р ш е н н о е П р о с т

	жен.	сред.	муж.	жен.	сред.	муж.	жен.	сред.	муж.	жен.	сред.	муж.	жен
ь (тягъ),	ла,	ло	Прявъ (лъ),	ла,	ло	Товкъ,	ла	ло	Читавъ (лъ),	ла	ло	Бѣлѣвъ (лъ),	ла
и (тягли)			Пряли			Товкли			Читали			Бѣлѣли	

д ш о е Н е с о в е р ш е н н о е съ Н а р а щ е

ь (тягъ), ла, ло	Прявъ (лъ), ла, ло	Товкъ, ла, ло	Читавъ (лъ), ла, ло		Бѣлѣвъ (лъ), ла, ло
емъ (тягемъ), ламъ, ломъ	Прявемъ, ламъ, ломъ	Товкемъ, ламъ, ломъ	Читавемъ, ламъ, ломъ		Бѣлѣвемъ, ламъ, ломъ
есь (тягесь), лась, лось	Прявесь, лась, лось	Товкесь, лась, лось	Читавесь, лась, лось		Бѣлѣвесь, лась, лось
и (тягли)	Пряли	Товкли	Читали		Бѣлѣли
исмо (тяглисмо)	Прялисмо	Товклисмо	Читалисмо		Бѣлѣлисмо
исте	Прялисте	Товклисте	Читалисте		Бѣлѣлисте

а в н о п р о ш е д ш о е н е с о в е р ш е н н о

ь (тягъ), ла, ло	Прявъ, ла, ло	Товкъ, ла, ло	Читавъ ><	Бѣлѣвъ ><
и (тягли)	Пряли	Товкли	Читали	Бѣлѣли

о ш е д ш о е н е с о в е р ш е н н о е съ н а р

ь (тягъ), ла, ло	Прявъ, ла, ло	Товкъ, ла, ло	Читавъ, ла, ло	Бѣлѣвъ, ла, ло
и (тягли)	Пряли ><	Товкли	Читали	Бѣлѣли

р о ш е д ш о е у ч а щ а т е л н о е п р о с т о

			Читовавъ, читовала ло	Миловавъ (лъ), вала, вало
			Читовали	Миловали

е д ш о е у ч а щ а т е л н о е съ н а р а щ е н

			Читовавъ, ла, ло	Миловавъ (лъ), ла, ло
			Читовавемъ, ламъ, ломъ	Миловавемъ, ламъ, ломъ
			Читовавесь лась, лось	Миловавесь, лась, лось
			Читовали	Миловали
			Читовалисмо	Миловалисмо
			Читовалисте	Миловалисте

Д а в н о П р о ш е д ш о е у ч а щ а т е л н о е

			Читовавъ (лъ), ла, ло	Миловавъ (лъ), ла, ло
			Читовали ><	Миловали ><

р о ш е д ш о е у ч а щ а т е л н о е съ н а р а

			Читовавъ (лъ), ла, ло	Миловавъ (лъ), ла, ло
			Читовали ><	Миловали

Н е о п р е д ѣ л е н н о е п р о с т о е

			Читати	Миловати	Бѣлѣти

Н е о п р е д ѣ л е н н о е у ч а щ а т е л н о е

			Читовати	Миловати	

Б у д у щ о е Н е с о в е р ш е н н о е

(тягъ, ла)	Прясти (прявъ), ла	Товчи (товкъ)	Миловати (лъ)	Бѣлѣти (бѣлѣвъ)
(тягли)	Прясти (ли)	Товчи (товкли)	Миловати (лъ) (! ли)	Бѣлѣти (бѣлѣли)

Б у д у щ о е у ч а щ а т е л н о е

			Читовати (читовавъ)	
			Читовати (читовали)	

П о в е л и т е л н о е П р о с т о е

	Пряди (ь) ты	Товчи	Читай	Милуй	Бѣлѣй ты
	Прядѣмъ, мо	Товчѣмъ (мо)	Читаймо	Милуймо	Бѣлѣймо мы
	Прядѣтъ те	Товчѣтъ (те)	Читайте	Милуйте	Бѣлѣйте вы

П о в е л и т е л н о е съ П р и н у к о ю

	Прядиже	Товчиже	Читайже ты	Милуйже	Бѣлѣйже ты
же	Прядѣмже	Товчѣмже	Читайможе	Милуйможе	Бѣлѣйможе
е	Прядѣтже	Товчѣтже	Читайтеже	Милуйтеже	Бѣлѣйтеже
	Пряде	Товче	Читае	Милуе	Бѣлѣе
	Прядутъ	Товкутъ	Читаютъ	Милуютъ	Бѣлѣютъ

П р и ч а с т і е

. ча, чое, щій	Прядучій ча, чое, щій	Товкучій, ча, ое, щій	Читаючій (щій), а, о (! ое)	Милуючій, ча чое, щій	Бѣлѣючій, ча, чое, щій
ій (тягшій) а, ое	Прявшій, а, ое, (ши, шо)	Товкшій ша шое	Читавшій, а, ое		Бѣлѣвшій ша, шое
			Читовавшій, а, ое	Миловавшій ша, шое	

Д ѣ е п р и ч а с т і е с т р а д.

	Прядучи	Товкучи	Читаючи	Милуючи	Бѣлѣючи
и (тягши)	Прявши	Товкши	Читавши		Бѣлѣвши
			Читовавши	Миловавши	

П р и ч а с т і е

й	Прядемый	Товчемый, а, (ое	Читаемый, а, ое	Милуемый
й (нъ)	Пряд(е)ный, нъ а	Товченый, а, (ое)	Читаный (нъ), а, ое	
			Учащателное	
			Читованый	Милованый

Табл. VII.

е н і е.
овъ полныхъ.
м а

	В т о р а			
и г м а				
	2.	3.	4.	5.
ю	Милую	Бѣлѣю	Плою	Колю
ешъ	Милуешъ	Бѣлѣешъ	Плюешъ	Колешъ
е (тъ)	Милуе (тъ)	Бѣлѣе (тъ)	Плюе (тъ)	Коле (тъ)
емо	Милуемо	Бѣлѣемо	Плюемо	Колемо
ете	Милуете	Бѣлѣете	Плюете	Колете
ютъ	Милуютъ	Бѣлѣютъ	Плюютъ	Колютъ
р ш е н н о е	П р о с т о е			
т. жен. сред.	муж. жен сред.	муж. жен. сред.	муж. жен. сред.	
въ (лъ), ла ло	Бѣлѣвъ (лъ), ла ло	Плювъ (лъ), ла, ло	Коловъ (лъ), ола, оло	
ли	Бѣлѣли	Плюли	Кололи	
н н о е съ	Н а р а щ е н і е м ъ			
въ (лъ), ла, ло	Бѣлѣвъ (лъ), ла, ло	Плювъ (лъ), ла, ло	Коловъ (лъ), ла, ло	
вемъ, ламъ, ломъ	Бѣлѣвемъ, ламъ, ломъ	Плювемъ, ламъ, ломъ	Коловемъ, ламъ, ломъ	
весь, лась, лось	Бѣлѣвесь, лась, лось	Плювесь, лась лось	Коловесь, лась, лось	
ли	Бѣлѣли	Плюли	Кололи	
лисмо	Бѣлѣлисмо	Плюлисмо	Кололисмо	
листе	Бѣлѣлисте	Плюлисте	Кололисте	
н е с о в е р ш	е н н о е			
въ ><	Бѣлѣвъ ><	Плювъ ><	Коловъ ><	
ли	Бѣлѣли	Плюли	Кололи	
р ш е н н о е съ	н а р а щ е н і е м ъ			
въ, ла, ло	Бѣлѣвъ, ла, ло	Плювъ, ла, ло	Коловъ, ла, ло	
ли	Бѣлѣли	Плюли	Кололи	
т е л н о е	п р о с т о е			
вавъ, читовала ло	Миловавъ (лъ), вала, вало			
вали	Миловали			
н о е	съ н а р а щ е н і е м ъ			
вавъ, ла, ло	Миловавъ (лъ), ла, ло			
вавемъ, ламъ, ломъ	Миловавемъ, ламъ, ломъ			
вавесь лась, лось	Миловавесь, лась, лось			
вали	Миловали			
валисмо	Миловалисмо			
валисте	Миловалисте			
е у ч а щ а т е л н о е				
вавъ (лъ), ла, ло	Миловавъ (лъ), ла, ло			
вали ><	Миловали ><			
т е л н о е съ	н а р а щ е н і е м ъ			
вавъ (лъ), ла, ло	Миловавъ (лъ), ла, ло			
вали ><	Миловали			
о е п р о с т о е				
ти	Миловати	Бѣлѣти	Плюти	Колоти
у ч а щ а т е л н о е				
вати	Миловати			
о в е р ш е н н о е				
	Миловати (лъ)	Бѣлѣти (бѣлѣвъ)	Плюти (плювъ)	Колоти (коловъ)
	Миловати (лъ) (! ли)	Бѣлѣти (бѣлѣли)	Плюти (плюли)	Колоти (кололи)
а щ а т е л н о е				
вати (читовавъ)				
вати (читовали)				
е П р о с т о е				
й	Милуй	Бѣлѣй ты	Плюй ты	Коли, кол'ь ты
ёмо	Милуёмо	Бѣлѣёмо мы	Плюёмо мы	Кол'ѣмъ, кол'мо мы
йте	Милуйте	Бѣлѣйте вы	Плюйте вы	Кол'ѣтъ, кол'те вы
съ П р и н у к о ю				
йже ты	Милуёже	Бѣлѣёже ты	Плюёже	Колёже (кол'же) ты
ёможе	Милуёможе	Бѣлѣёможе	Плюёможе	Колѣмже
йтеже	Милуйтеже	Бѣлѣйтеже	Плюйтеже	Колѣтже
е	Милуе	Бѣлѣе	Плюе	Коле
ютъ	Милуютъ	Бѣлѣютъ	Плюютъ	Колютъ
с т і е				
ючій (щій), а, о (! ое)	Милуючій, ча чое, щій	Бѣлѣючій, ча, чое, щій	Плюючій, ча, чое, щій ><	Колючій, ча, чое, щій
вшій, а, ое		Бѣлѣвшій, ша, шое	Плювшій, ша, шое	Коловшій, ша, шое
вавшій, а, ое	Миловавшій ша, шое			
і е с т р а д.				
ючи	Милуючи	Бѣлѣючи	Плюючи	Колючи
вши		Бѣлѣвши	Плювши	Коловши
вавши	Миловавши			
с т і е				
емый, а, ое	Милуемый		Плюемый, а, ое	Колемый, а, ое
ный (нъ), а, ое			Плюваный (нъ)	Коленый (нъ), а
Учащателное				
ваный	Милованый			

В. Спряженіе глаголовъ неполныхъ.

Форма

Єдна

Парадигма.

Зал. о г. ъ

дѣйствительный

Наклоненіе

изявителное

повелител.

неопр. причаст.

Время

Будущое

Єдинст.	Я	Верну
	Ты	Вернешъ
	Онъ, она, оно	Верне
Множ.	Мы	Вернемо
	Вы	Вернете
	Оны	Вернутъ

Прошедшое

Прошедшое совершенное простое

Єдинст.	Я, ты, онъ, а, о,	Вернувъ (лъ), ла, ло
Множ.	Мы, вы, они	Вернули

Прошедшое совершенное съ наращеніемъ

Єдинст.	Ямъ, тысь, онъ,	Вернувъ (лъ), ла, ло
	Я [а, о,	Вернувемъ, ламъ, ломъ
	Ты	Вернувесь лась лось
Множ.	Мысмо, высте	Вернули
	Мы	Вернулисмо
	Вы	Вернулисте

Будущое

Повелителное простое

Єдинст.	Верни ты
Множ.	Вернѣмъ мы
	Вернѣтъ вы

Повелителное съ принукою

Єдинст.	Верниже ты
Множ.	Вернѣмже мы
	Вернѣтже вы

Єдинст.	Няй онъ, а, о	Верне
Множ.	Няй они	Вернутъ

Неопредѣленное

Вернути

Причастіе

Наст.	неуживанное
Прош. Єдинст.	Вернувшій, ша, шое

Дѣепричастіе

Наст.	
Прош.	Вернувши

Страдателный

Причастія

Наст.	Вернемый, а, ое
Прош.	Верненый (нъ), а, ое

Парадигма обохъ спряженій VIII.

Залога страдателного.

Время	Настояще
Я, ты, она, оно, єсмь, єси, єс(т)ь	Читаемый, а, ое
Ямъ, тысь	Читаемый, а, ое
Мы, вы, они, єсмо, єсте, суть	Читаемые (іи)
Мысмо, Высте	Читаемые

Прошедшое несовершенное або совершенное

Я, ты, онъ, а, бывъ, была, ло	Читаный
Мы, вы, они были	Читаніи (ные)

Прошедшое учащателное >< ><

Я, ты >< бывъ	Читованъ, а, о

Будущое

Я, ты, онъ, буду, ешъ	Читаный, а, ое
Мы, вы, они будутъ	Читаніи >< (ные)

Повелителное

Будь ты	Читаный
Будмо мы	Читаніи (ые)
Будте вы	Читаніи (ые)
Няй ты будешъ	Читаный ><

Неопредѣленное

Читанымъ быти

Примѣчаніе: Подобнѣ и съ учащателнымъ бываю спряженіе залога страдател'ного составлятися звыкло.

II. Спряженіе.

А. Спряженіе глаголовъ полныхъ.

Форма.

Перша

Парадигм

Зал.	Дѣйствительный	Наклоненіе		Число		1.	2.	3.	1.
		Изявительное	Настоящое	Єдинст.	Я	Точу	Суджу	Чищу	Дою
					Ты	Точишъ	Судишъ	Чистишъ	Доишъ
					Онъ, она, оно	Точитъ	Судитъ	Чиститъ	Доитъ
				Множ.	Мы	Точимо	Судимо	Чистимо	Доимо
					Вы	Точите	Судите	Чистите	Доите
					Они	Точатъ	Судятъ	Чистятъ	Доятъ
						Прошедшое несовершенно			
			Прошедшое			муж. жен. сред.	муж. жен. сред.	муж. жен. сред.	муж. жен.
				Єдинст.	Я, ты, онъ, а, о	Точивъ (лъ) ла ло	Судивъ (лъ) ла ло	Чистивъ (лъ) ла ло	Доивъ (лъ) ла
				Множ.	Мы, вы, они	Точили	Судили	Чистили	Доили
						Прошедшое несовершенное съ			
				Єдинст.	Ямъ, тысь	Точивъ, ла, ло	Судивъ (лъ), ла, ло	Чистивъ (лъ), ла, ло	Доивъ (лъ), ла, ло
					Я	Точивемъ, ламъ, ломъ	Судивемъ, ламъ, ломъ	Чистивемъ, ламъ, ломъ	Доивемъ, ламъ, ломъ
					Ты	Точивесь, лась, лось	Судивесь, лась, лось	Чистивесь, лась, лось	Доивесь, лась, лось
				Множ.	Мысмо, высте	Точили	Судили	Чистили	Доили
					Мы	Точилисмо	Судилисмо	Чистилисмо	Доилисмо
					Вы	Точилисте	Судилисте	Чистилисте	Доилисте
						Давно прошедшое несове			
			Время	Єдинст.	Я, ты, онъ, а, о бивало	Точивъ, ла, ло	Судивъ (лъ), ла, ло	Чистивъ (лъ), ла, ло	Доивъ ><
				Множ.	Мы, вы, они бивали (! бывало)	Точили ><	Судили	Чистили	Доили
						Давно прошедшое несовершенное			
				Єдинст.	Ямъ, тысь бывало	Точивъ, ла, ло	Судивъ (лъ), ла, ло	Чистивъ (лъ), ла, ло	Доивъ ><
				Множ.	Мысмо, высте бывало	Точили	Судили	Чистили	Доили
						Прошедшое учащате			
						неупотребля			
						Неопредѣленное			
						Точити	Судити	Чистити	Доити
						Будущое			
			Будущое	Єдинст.	Я, ты, онъ, буду, ешъ, е	Точити (точивъ, ла, ло)			
				Множ.	Мы, вы, они, будемо, ете ><	Точити (точили)			
						Повелителное прос			
				Єдинст.		Точи (точъ) ты	Суди (судь)	Чисти (чисть)	Дой ты
				Множ.		Точѣмъ (точмо) мы	Судѣмъ (судте) (! судмо)	Чистѣмъ (чистмо)	Доѣмъ (доймо) мы
						Точѣтъ (точте) вы	Судѣтъ (судѣтъ) (! судте)	Чистѣтъ (чистте)	Доѣтъ (дойте) вы
						Повелителное съ прин			
				Єдинст.		Точиже (точже)	Судиже (суд'же)	Чисти (чист'же)	Дойже (дой)
				Множ.		Точѣмже (точможе)	Судѣмже (суд'може)	Чистѣмже (чист'може)	Доѣмже (дойможе)
						Точѣтже (точт(е)же)	Судѣтже (суд'ѣтъже) (! суд'те-[же)	Чистѣтже (чис(т)теже)	Доѣтже (дойтеже)
					Няй онъ	Точитъ	Судитъ	Чиститъ	Доитъ
					Няй они	Точатъ	Судятъ	Чистятъ	Доятъ
						Причастіе			
			Причастіе	Наст.		Точачій а ое, щій	Судячій, ча, чое (щій)	Чистячій, ча, чое (щій)	Доячій, ча чое (щій)
				Прош.		Точившій, ша, шое	Судившій, ша шое	Чистившій, ша, шое	Доившій, ша, шое
						Дѣепричастіе			
				Наст.		Точачи	Судячи	Чистячи	Доячи
				Прош.		Точивши	Судивши	Чистивши	Доивши
						Причастіе страд.			
			Причаст.	Наст.		Точимый, а, ое	Судимый, а, ое	Чистимый, а, ое	Доимый, а, ое
				Прош.		Точеный (точенъ), а ое	Судженый (нъ), а, ое	Чищеный (нъ), а, ое	Доеный (нъ), а, ое

II. Спряженіе.

Табл. IX.

А. Спряженіе глаголовъ полныхъ.

Форма.

	Перша			Втора		
	Парадигма					
	1.	2.	3.	1.	2.	3.
т. Я	Точу	Суджу	Чищу	Дою	Роблю	Хвалю
Ты	Точишъ	Судишъ	Чистишъ	Доишъ	Робишъ	Хвалишъ
Онъ, она, оно	Точитъ	Судитъ	Чститъ	Доитъ	Робитъ	Хвалитъ
Мы	Точимо	Судимо	Чстимо	Доимо	Робимо	Хвалимо
Вы	Точите	Судите	Чстите	Доите	Робите	Хвалите
Они	Точатъ	Судятъ	Чстятъ	Доятъ	Робятъ	Хвалятъ
	Прошедшое несовершенное простое					
	муж. жен. сред.	муж. жен. сред.	муж. жен. сред.	муж. жен. сред.	муж. жен. сред.	муж. жен. сред.
т. Я, ты, онъ, а, о	Точивъ (лъ) ла ло	Судивъ (лъ) ла ло	Чстивъ (лъ) ла ло	Доивъ (лъ) ла ло	Робивъ (лъ) ла ло	Хваливъ (лъ) ла ло
Мы, вы, они	Точили	Судили	Чстили	Доили	Робили	Хвалили
	Прошедшое несовершенное съ наращеніемъ					
т. Ямъ, тысь	Точивъ, ла, ло	Судивъ (лъ), ла, ло	Чстивъ (лъ), ла, ло	Доивъ (лъ), ла, ло	Робивъ (лъ), ла, ло	Хваливъ (лъ), ла, ло
Я	Точивемъ, ламъ, ломъ	Судивемъ, ламъ, ломъ	Чстивемъ, ламъ, ломъ	Доивемъ, ламъ, ломъ	Робивемъ, ламъ, ломъ	Хваливемъ, ламъ, ломъ
Ты	Точивесь, лась, лось	Судивесь, лась, лось	Чстивесь, лась, лось	Доивесь, лась, лось	Робивесь, лась, лось	Хваливесь, лась, лось
Мысмо, высте	Точили	Судили	Чстили	Доили	Робили	Хвалили
Мы	Точилисмо	Судилисмо	Чстилисмо	Доилисмо	Робилисмо	Хвалилисмо
Вы	Точилисте	Судилисте	Чстилисте	Доилисте	Робилисте	Хвалилисте
	Давно прошедшое несовершенное					
т. Я, ты, онъ, а, о бивало	Точивъ, ла, ло	Судивъ (лъ), ла, ло	Чстивъ (лъ), ла, ло	Доивъ ><	Робивъ ><	Хваливъ
Мы, вы, они бивали (! бывало)	Точили ><	Судили	Чстили	Доили	Робили	Хвалили
	Давно прошедшое несовершенное съ наращеніемъ					
т. Ямъ, тысь бывало	Точивъ, ла, ло	Судивъ (лъ), ла, ло	Чстивъ (лъ), ла, ло	Доивъ ><	Робивъ ><	Хваливъ ><
Мысмо, высте бывало	Точили	Судили	Чстили	Доили	Робили	Хвалили
	Прошедшое учащателное					
	Неупотребляемо					
	Неопредѣленное					
	Точити	Судити	Чстити	Доити	Робити	Хвалити
	Будущое					
т. Я, ты, онъ, буду, ешъ, е	Точити (точивъ, ла, ло)					
Мы, вы, они, будемо, ете ><	Точити (точили)					
	Повелителное простое					
т.	Точи (точъ) ты	Суди (судь)	Чсти (чсть)	Дой ты	Роби (робъ) ты	Хвали (хваль) ты
	Точѣмъ (точмо) мы	Судѣмъ (судте) (! судмо)	Чстѣмъ (чстмо)	Доѣмъ (доймо) мы	Робѣмъ (робмо) мы	Хвалѣмъ (хвал'мо) мы
	Точѣтъ (точте) вы	Судѣтъ (судѣтъ) (! судте)	Чстѣтъ (чстте)	Доѣтъ (дойте) вы	Робѣтъ (робте) вы	Хвалѣтъ (хвал'те) вы
	Повелителное съ принукою					
т.	Точиже (точже)	Суди же (суд'же)	Чсти (чст'же)	Дой же (дой)	Робиже, робже	Хваливже (хвал'же)
	Точѣмже (точможе)	Судѣмже (суд'може)	Чстѣмже (чст'може)	Доѣмже (дойможе)	Робѣмже	Хвалѣмже
	Точѣтже (точи(е)же)	Судѣтже (суд'ѣтъже) (! суд'те-[же)	Чстѣтже (чис(т)теже)	Доѣтже (дойтеже)	Робѣтже	Хвалѣтже
Няй онъ	Точитъ	Судитъ	Чститъ	Доитъ	Робитъ	Хвалитъ
Няй они	Точатъ	Судятъ	Чстятъ	Доятъ	Робятъ	Хвалятъ
	Причастіе					
	Точачій, а, ое, щій	Судячій, ча, чое (щій)	Чстячій, ча, чое (щій)	Доячій, ча чое (щій)	Робячій, ча, чое (щій)	Хвалячій (щій) >< а, ое
	Точившій, ша, шое	Судившій, ша шое	Чстившій, ша, шое	Доившій, ша, шое	Робившій, ша, шое	Хвалившій, ша, шое
	Дѣепричастіе					
	Точачи	Судячи	Чстячи	Доячи	Робячи	Хвалячи
	Точивши	Судивши	Чстивши	Доивши	Робивши	Хваливши
	Причастіе страд.					
	Точимый, а, ое	Судимый, а, ое	Чстимый, а, ое	Доимый, а, ое	Робимый	Хвалимый, а, ое
	Точеный (точенъ), а ое	Судженый (нъ), а, ое	Чщеный (нъ), а, ое	Доеный (нъ), а, ое	Робленый (нъ), а, ое	Хваленый (нъ), а, ое

Табл. X.

В. Спряженіе глаголовъ неполныхъ.

Форма	Перша	Втора
	Парадигма	
	1.	2.
Залогъ: Дѣйствительный; Наклоненіе: Изявителное; Время: Будущее; Єдинст.	Скочу	Купю
	Скочишъ	Купишъ
	Скочитъ	Купитъ
Множ.	Скочимо	Купимо
	Скочите	Купите
	Скочатъ	Купятъ
Прошедшее	Прошедшее совершенное простое	
Єдинст.	Скочивъ (лъ), ла, ло	Купивъ (лъ), ла, ло
Множ.	Скочили	Купили
	Прошедшее совершенное съ наращеніемъ	
Єдинств.	Скочивъ (лъ), ла	Купивъ (лъ), ла
	Скочивемъ, ламъ, ломъ	Купивемъ, ламъ, ломъ
	Скочивесь, лась, лось	Купивесь, лась, лось
Множ.	Скочили	Купили
	Скочилисмо	Купилисмо
	Скочилисте	Купилисте
Повелителное	Повелителное	
Єдинст.	Скочъ ты	Купи (купъ) ты
Множ.	Скочмо мы	Купѣмъ (купмо) мы
	Скочте вы	Купѣтъ (купте) вы
Будущее	Повелителное съ принукою	
Єдинст.	Скочже ты	Купиже (купже) ты
Множ.	Скочможе мы	Купѣмже (купможе) мы
	Скочтеже вы	Купѣтже (куптеже) вы
Неопр.	Скочити	Купити
Причастіе	Причастіе	
Наст.	неуживаное	Купующій (щій), ща, щее
Прош.	Скочившій ша, шое	Купившій, ша, шое
Дѣепричастіе	Дѣепричастіе	
Наст.		Купуючи
Прош.	Скочивши	Купивши
Причаст. Страдат.	Страдательный Причастіе	
Наст.		Купуемый, а, ое
Прош.		Купленый на, ное

ПОХИБКИ.

11	ст.	21	стр.	з гори	зам.	ѳеймовые	має	бути	с·ймовые
19	„	37	„	„	„	Włodzimiski	„	„	Włodzimirski
32	„	18	„	„	„	Metropoiit	„	„	Metropolit
42	„	10	„	„	„	Officionem	„	„	Officiorum
51	„	3	„	„	„	вниикъ	„	„	виникъ
71	„	26	„	„	„	порядрымъ	„	„	поряднымъ
77	„	35	„	„	„	łyło	„	„	łyko.

ЗМІСТ.

	стор.
Передмова видавця	V - VIII
Вѣдомѣсть о Рускомъ Языцѣ	1—70
Грамматыка Языка Славено-руского . . .	71 – 240

2. Denkmäler der ukrainischen Sprache und Literatur. Bd. I Alttestamentliche Apokryphen; Bd. II. Neutestamentliche Apokryphen A. Evangelienkreis. Bd. III. B. Apokryphe Apostelgeschichten. Bd. IV. Eschatologische Apokryphen. Bd. V. Denkmäler der religiösen Polemik aus dem XVI—XVII Jh. Bd. I u. V. Preis 4 Kr., Bd. II III u. IV à 5 Kronen.
3. Kotljarevśkyj, Die travestierte Aeneis, Abdruck der ersten Ausgabe vom J. 1798, Preis 60 Heller.
4. Akten-Sammlung zur Geschichte der sozial-politischen und ökonomischen Verhältnisse der West-Ukraine, Preis 3 Kr.

E. Die Ethnographische Kommission publiziert:
1. Ethnographische Sammlungen (Etnografičnyj Zbirnyk); bis jetzt erschienen 27 Bände. Bd. I enthält: M. Kramarenko, Weihnachtsfeier bei den Kosaken am Schwarzen Meer; M. Rozdolśkyj, Galizische Volksmärchen aus Berlin, Bez. Brody; J. Šymčenko, Volksanekdoten aus der Ukraine; Programm zur Sammlung der Materialien über das ukrainisch-ruthenische Land und Volk . . . . . 3 Kr.
Bd. II, enthält: V. Hnatjuk, Die Leiermänner, ihre Lieder, Gebete, ihr Jargon usw. aus dem Bez. Bučač; G. Žatkovyč, Ethnographische Skizzen aus Ungarisch-Ruthenien; M. Dykariv, Volksmärchen und Anekdoten der Kosaken am Schwarzen Meere . 3 Kr.
Bd. III und IV enth.: V. Hnatjuk, Ethnographische Materialien aus Ungarisch Ruthenien (Legenden, Novellen, Märchen, Fabeln, Sagen, Anekdoten) 2 Bde . . 6 Kr.
Bd. V, enthält: M. Dykariv, Volksgerüchte über die Zarenkrönung; M. Jendyk, Aus den Volkserinnerungen über die Fronarbeit; I. Franko, Huzulische Beschwörungen; Philaret Kolessa, Volksglaube im Dorfe Chodovyči, Stryjer Bez.; I. Franko, Volksglaube im Vorgebirgslande; R. Kaindl, Folkloristisches Material aus dem Munde der galizischer und der Bukovinaer Ruthenen, und andere kleinere Beiträge . . . 4 Kr.
Bd. VI enthält: V. Hnatjuk, Volksanekdoten der galizischen Ruthenen . . . 4 Kr.
Bd VII enthält: J. Rozdolśkyj, Galizisch-ruthenische Volksmärchen . . . 2 Kr.
Bd. VIII enthält: J. Rozdolśkyj, Galizisch-ruthenische Volksschwänke (Novellen) 2 Kr.
Bd. IX enthält: V. Hnatjuk, Ethnographische Materialien aus Ungarisch- Ruthenien, Bd III (I. Materialien aus den Komitaten Zemplin, Šaroš, Zips; II. Volkslieder aus der Bačka) 3 Kr.
Bd. X enthält: Galizisch-ruthenische Volkssprichwörter, gesammelt, geordnet und erklärt von Ivan Franko (Bd. I, Heft 1: A — vidaty) . . . . 4 Kr.
Bd. XI enthält: Ivan Kolessa, Galizisch-ruthenische Volkslieder aus dem Dorfe Chodovyči, Bez. Stryj. mit Noten . . . . . 5 Kr.
Bd. XII—XIII enthält: V. Hnatjuk, Galizisch-ruthenische Volkslegenden, 2 Bde . 6 Kr.
Bd. XIV enthält: V. Lesevyč, Ukrainische Volkserzählungen . . . . 4 Kr.
Bd. XV enthält: V. Hnatjuk, Materialien zur galizisch-ruthenischen Dämonologie 4 Kr.
Bd. XVI enthält: Galizisch ruthenische Volkssprichwörter, gesammelt, geordnet und erklärt von Ivan Franko (Bd. I, Heft 2: Vidaty—djity) . . . 5 Kr.
Bde XVII—XIX enthalten: V. Hnatiuk, Kolomejken (2 oder 4-zählige Volkslieder) à 4 Kr.
Bd. XX erscheint im Jahre 1910.
Bde XXI—XXII enthalten: St. Ljudkevyč, Galizisch-ruthenische Volksmelodien, T. I—II à 6 Kr.
Bde XXIII, XXIV, XXVII enthalten: Galizisch-ruthenische Volkssprichwörter, gesammelt, geordnet und erklärt von Ivan Franko (Bd. II, Hefte 1—2: Djity—Pjatj, Bd. III, Heft 1: Rabunok—Čas) . . . . . 11 Kr.
Bd. XXV enthält: V. Hnatjuk, Ethnographische Materialien aus Ungarisch-Ruthenien. Bd. IV. . . . . 3 Kr
2. Materialien zur ukrainischen Ethnologie, Bd. I. Preis 8 Kr. (Enthält Abhandlungen über neueste archäologische Funde, über die Lebens- und Arbeitsweise der ukr. Fischer in der Dobrudža, der galizischen Kürschner usw., sowie auch eine Abhandlung über die farbigen Ostereier, ihre Herstellung und Ornamentik, mit 13 chromolithographischen Tafeln und zahlreichen Illustrationen im Text). Bd. II, 4 Kr. Die Huzulen, Land, Leute, Lebensweise, Industrie, Sitte und Brauch, religiöse Vorstellungen usw., mit über 300 Illustrationen. Bd. III, 4 Kr. Neue archäologische Funde, Volkskalender, aus der galiz. Volksindustrie, Hochzeitslieder und Gebräuche a. d. Gouv. Černyhiv, Die Korporationen der Dorfjugend in der Ukraine. Bd IV, 4 Kr. Die Huzulen (zweiter Teil), Bd. V, 6 Kr. Die Huzulen (dritter Teil), Bd. VII. Die Huzulen (vierter Teil) 6 Kr. Bd. VIII—IX Das Kind in der ukr. Volkskunde, 4 Kr. und 3 Kr. Bd X (enthält Abhandlungen über anthropologische Messungen des ukrain. Volksstammes Huzulen, samt XII Taf. und 1 Karte, über die Kleidung der Bojken

(samt XXXII Taf.) und 5 neue Aufzeichnungen von ukrain. Hochzeitsbräuchen und Liedern). Bd. XI (Enthält Abhandlungen über die Bauernbauten und Volkstrachten der Bojken (mit Illustrationen) und neue Beiträge zur Dämonologie der Huzulen), 2 Kr. Bd XII. Die Osterlieder mit Melodien, 5 Kr.

Chronik der Gesellschaft, enthält Berichte über die Tätigkeit der Gesellschdaft, Sektionen und Kommissionen derselben, erscheint 4 Mal im Jahre Bis jetzt erschienen N. 1—39 ukrainisch und deutsch.

Diese und andere Publikationen der Gesellschaft sind in der Buchhandlung der Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg, Ringplatz, 10 vorrätig.